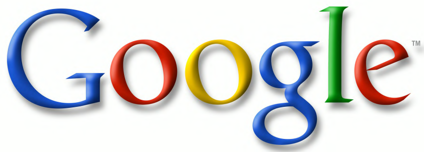

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

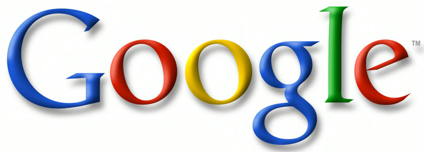
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

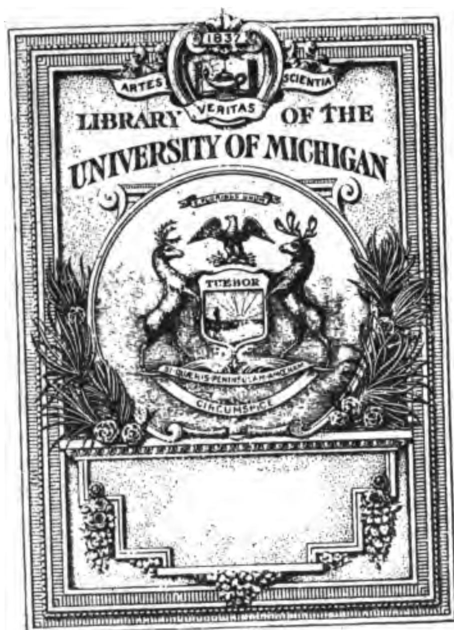
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het "watermerk" van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

DJ
107
.W13
1788
v.9

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

NEGENDE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

ZINTS DEN AANVANG DER NOORD-AMERICAANSCHE ONLUSTEN, EN DEN DAAR UIT GEVOLGDEN OORLOG TUSSCHEN ENGELAND EN DEEZEN STAAT, TOT DEN TEGENWOORDIGEN TYD.

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte Gedenkstukken zamengesteld.

Met Plaaten.

TEN VERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

NEGENDE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART.
MDCCXCII.

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

DRIE EN TWINTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Utrecht verkiest een Vroedschaps Lid, zonder den Stadhouder te kennen. Wederleggend schryven van zyne Hoogheid. Wat omtrent dien Brief voorviel. De Burgery te Utrecht opgeroepen om haare Bezwaaren in te leeveren. Plans van Regeerings Reglementen. Hoe zeer één deezer ingerigt was tegen het Regeerings Reglement des Jaars MDCLXXIV. *De Bezwaaren te Utrecht ingeleverd, en Besluit deswegen genomen. Misnoegen der Burgeren. Handelingen over die Bezwaaren ter Staatsvergaderinge. De Burgery van Utrecht verzoekt langer tyd tot onderzoek, en tevens dat 'er intusschen geene verandering in de Regeerings Persoonen kome. Beide die Verzoeken ingewilligd; wat omtrent het laatste ter* XXIII. BOEK.

XXIII. BOEK. *Staatsvergadering voorviel. Vier en twintig Geconstitueerden te Utrecht aangesteld. Misnoegen van zyne Hoogheid, over de Handelingen in 't Sticht. De Geregten ten Plattenlande opgeroepen tot het inleeveren hunner Bezwaaren. 't Genootschap van Wapenhandel te Utrecht viert het eerste Verjaarfeest. Veertig Burger-officieren te Utrecht beklaagen zich by de Regeering. Krygen een gunstig en hun vereerend bescheid. 't Genootschap laat het Verzoek, dat deszelfs Leden met Krygseere begraaven mogten worden, vaaren. De Burgery en 't Genootschap slaan de handen in één. Beraamde en volvoerde Vergadering der Gewapende Genootschappen te Utrecht. Wat te Amersfoort, wegens het oproepen tot de Burgerbezwaaren, voorviel. In Wyk by Duurstede zet de Regeering twee Leden af, en stelt 'er twee andere in de plaats. Wedervaaren van Burgemeester* HAANTJES *ter Staatsvergadering. Plakaaten tegen Oproer en Leuzen in 't Sticht. Bepaaling, wegens het stemmen van Volmagten ten Landsdage te Harlingen en Sneek. Geschillen wegens de Regeering van zommige Steden in Friesland. Het Vrycorps te Leeuwaarden geregeld en begunstigd. De Schutters te Leeuwaarden betuigen bezwaard te zyn, door een Nieuw Schutters Reglement. Dokkum het eerst gereed met een Exercitie-genootschap, verzoekt en verwerft de goedkeuring der Staaten. Staatsgeschil in Overysfel wegens de Overstemming. 't Zelve was, by het afschaffen der Drostendiensten, onafgedaan gebleeven.*

De

De Ridderschap doet een Voorstel om het voor altoos uit den weg te ruimen. 't Zelve vindt geen ingang by de Steden. Bemiddeling door den Drost VAN ZALLAND *voorgesteld. Onderscheide gevoelens daar over houden de zaak sleepende. De Edelen schryven aan de Algemeene Staaten. Zy doen het andermaal. Gevoelens van Gelderland en Friesland. Hollands en Zeelands Raadslag. De Steden geeven eene Verhandeling over het Geschilpunt in 't licht. Het Geschil op nieuw ter Staatsvergadering leevendig. Beide de Partyen schryven aan de Algemeene Staaten, en aan Staaten van Holland. Blyven van elkander verwyderd. Friesland slaat eene Bezending na Overysfel voor. 't Voorstel van de beide Partyen omhelsd, en Heeren tot de Bezending benoemd. Aanvang der Onderhandelingen. Beide de Partyen willen de zaak aan de uitspraak dier Heeren laaten verblyven. Verscheide vrugtlooze poogingen, om de zaak by Bemiddeling te vinden. De zaak tot het uiterste gebragt, dat de Afgevaardigden dezelve by vonnis zouden afdoen. Uitspraak des Geschils. Zwolle verkiest een Burgemeester, zonder den Stadhouder te kennen. Genootschap van Wapenhandel te Zwolle. Aanspraak van* CAPELLEN TOT DEN POL *aan 't zelve. Men dringt te Zwolle op de Wapening der Burger Schuttery aan. Geschil te Deventer over de Ouderdom, in welken iemand tot Gemeensman en Burgemeester kan verkooren worden. 't Gevoelen van* CA-

XXIII. BOEK. PELLEN TOT DEN POL *over dit Geschil. Het Vrycorps te Deventer betoont Krygseere aan de Regeerings Collegien. Te Enschede verzet men zich tegen het benoemen van Burgemeesteren door de Drosten. Het Exercitie Genootschap te Almelo komt tot stand. In Stad en Lande schort men de uitvoering op van eene Wet door den Stadhouder gegeeven.*

1784. *Utrecht* verkiest een Vroedschapslid, zonder den Stadhouder te kennen.

Geen onder de Vereenigde Gewesten naderde met rasser schreeden, tot de thans gezogte Grondwettige Herstelling, dan het *Sticht*, 't zelve scheen daar van een voorbeeld aan de Bondgenooten te zullen geeven, aller oogen waren 'er op gevestigd. Het in *Utrecht* by meerderheid genomene, en als wettig beweerde Staatsbesluit, om de tusschentyds openvallende Raadsplaatzen door de Vroedschap zelve te begeeven (*), bragt men ten uitvoer, toen men, in Louwmaand deezes Jaars, uit een onderling gemaakte Benoeming, in eene buitengewoone Vergadering, met meerderheid, tot Raad in de Vroedschap den Heer PAUL ENGEBERT VOET VAN WINSSEN aanstelde, dien zelfden dag tot die Waardigheid inhuldigde en beëedigde. Een groote toevloed van Burgers ver-

voeg-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 334.

voegde zich voor het Stadhuis om den uitslag te verneemen. Hoe aangenaam dezelve was aan de Burger-compagnie, over welke de nieuw gekoozene als Capitein stondt, bleek daar dezelve hem, met veel plegtigheids gelukwenschte, na en van het Stadhuis geleidde, zonder de Officieren, en alleen het *Zydgeweer* aangegord hebbende. XXIII. BOEK. 1784.

Van deeze Verkiezing kreeg zyne Hoogheid, door een Brief, de weete, terwyl dezelve strekte tot eene nadere beweering van dat Regt, 't geen de Meerderheid oordeelde dat haar toekwam. De Vroedschaps Besluiten, tot deeze stappen strekkende, als mede die stappen zelve, zo kennelyk tegen den zin des Stadhouders genomen en gedaan, wraakte hy, in zyn wederschryven aan de Vroedschap van *Utrecht* en de Staaten van dat Gewest, als onbestaanbaar met de orde der Regeering, en oordeelde zich, Eeds- en Pligtshalven, genoodzaakt, de kragtdaadigste voorziening en herstelling van de Vroedschap, met allen nadruk, te moeten verzoeken. Ten welken einde hy de aandagt van hun Ed. Mog. bepaalde tot het Regeerings Reglement des Jaars MDCLXXIV, als een der plegtigste Staatsbesluiten immer in het *Sticht* vastgesteld, en als zodanig door zyne Voorzaaten, door Hem, en byzonder door de Stad *Utrecht*, ten allen tyde, erkend. Hy beschryft het als eene Staatswet, die, tot welzyn en zekerheid van den Lande, en tot bevordering eener

Wederleggend schryven van zyne Hoogheid.

XXIII. BOEK. 1784. ner bestendige rust, en ter onderhouding eener gelukkige Communicatie tusschen de Staatsleden en den Stadhouder, op voorstelling van den laatsten, naa een voorafgegaan onderzoek, wat 'er in voorige Stadhouderlyke tyden, omtrent het stuk der Regeeringsvorm was waargenomen, door de Heeren Staaten van het Gewest ingevoerd, voorts wederzyds beëedigd, en, in alle de Stadhouderlyke tydperken, onafgebrooken, aangemerkt als een Regel voor het Stadhouderlyk Bestuur, als een Grondslag van zyn Gezag en van zyne byzondere betrekkingen tot de gezamenlyke Leden der Regeeringe: en, zo met opzigt tot haare inwendige wettigheid, als ten aanziene van haare plegtige staaving, even vast en onwrikbaar.

Onder andere was, by dat Reglement, aan de Stadhouderen opgedraagen; „ het „ Regt om alle Jaaren den Raad, ofte de „ Vroedschap der Stad *Utrecht*, te conti„ nueeren, of te veranderen, 't zy ge„ heel, 't zy ten deele, ofte om uit het „ geheele Lichaam der Burgeren en In„ gezetenen andere nieuwe Raaden, ofte „ Vroedschappen, te verkiezen; mitsga„ ders, op het overlyden van iemand, die „ tot Burgemeester of Schepen zou mo„ gen zyn geëligeerd; zo als Wy in der „ tyd zullen mogen oordeelen best en „ bekwaamst te weezen." —— Uit deezen hoofde hieldt hy het thans genomen Besluit, en de daar op gevolgde Aanstelling des

des Heeren VAN WINSSEN, als ſtry- XXIII.
dig met dit Reglement; en dat de Vroed- BOEK.
ſchap, door dit bedryf, de Hoogheid en ——
Geregtigheid van den Lande, eigener au- 1784.
thoriteit, hadt geuſurpeerd. —— De tusſchenkomst van een Adres van een op zich zelven aanmerkelyk aantal van Burgers en Ingezetenen, waar door de Vroedſchap tot die Beſluiten en daadlyke Aanſtelling aanleiding mogt ontvangen hebben; noch het voorwenden van een daar toe bekomen beter begrip van het Reglement, kon, zyns oordeels, in deezen geene verandering maaken. – Dusdanige gevoelens en handelingen zouden zich ongelukkig, gelyk zyne Hoogheid 'er byvoegt, kunnen uitſtrekken, tot eene bedenkelyke Indragt op het tot hiertoe ontziene Oppergebied van hun Ed. Mogenden, tot losmaaking van al het geen, zedert de Oprigting der Republiek, voor wettig, geheiligd, en verbindend gehouden was, en tot eene merkelyke benaadeeling van de Regten van het Stadhouderſchap, en voorts van alle Staats Relatien en Departementen, en even daar door van die Regeeringsvorm zelve, welke hun Ed. Mogenden zo plegtig, en by herhaaling, betuigd hadden boven alles te willen en te zullen conſerveeren, en, als de vastigheid van onze waare Vryheid, Godsdienst en Independentie, beſchermen; en laatstlyk tot de jammerlykſte onzekerheden en combustien, die niets anders dan 's Lands zekeren ondergang konden naa zich ſleepen.

XXIII. BOEK.

1784.

Wat omtrent dien Brief voor viel.

Om deezen klaagenden en verdeedigenden Brief des Stadhouders te onderzoeken, werden, uit ieder Lid van den Staat, drie Heeren benoemd. Jonkheer VAN RENESSE VAN WULP, Heer van *Vliet*, en Lid van de Geëligeerden, dus lang bekend als een yverig Voorstander van 's Prinsen belangen, verklaarde thans, tot veeler verwondering, van gevoelen te zyn, „ dat de Missive van zyne Hoogheid diende aangenomen te worden voor „ communicatie, alzo hy vermeende, dat „ het een der Stads Regten was de binnenstyds vaceerende Raadsplaatzen te „ vervullen; en dat, byaldien in het Reglement van Regeering poincten waren, strydende met de oude Privilegien, hy vermeende, dat de redressen „ of mortificatien van dien stonden aan „ de Staaten, uit hoofde hunner Souveraine magt (*).”

Zo weinig uitwerkings hadt dit schryven van zyne Hoogheid op de Meerderderheid der *Utrechtsche* Vroedschap, dat zy, wanneer in Grasmaand, door het overlyden eens Lids, diens plaats te vervullen stondt, zonder den Stadhouder te kennen, PIETER CAREL BURMAN DE BASSECOUR tot Raad en Vroedschap aanstelde: en den Brief, by welken zyne Hoogheid die aanstelling, op de door hem onlangs aangevoerde gronden, voor on-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 218. 606—624.

onwettig en van geene waarde rekende, beantwoorden, met betuiging dat zy daar toe Ampts- en Eedshalven, overeenkomstig het voortyds door hun beweerde, verpligt waren (*). XXIII. BOEK. —— 1784.

De Burgery te *Utrecht* opgeroepen, om haare Bezwaaren in te leeveren.

't Was 'er verre af, dat de Regeeringsleden in 't *Sticht* en te *Utrecht*, als mede de Ingezetenen, over dit Geschil met den Stadhouder, en 't geen aan 't zelve onmiddelyk verknogt was, eenstemmig dagten; hier uit reezen twistende gesprekken, voor en tegen schryven. 't Welk aanleiding gaf tot eene Afkondiging, den dertienden van Grasmaand beraamd en den zeventienden gedaan, van deezen opmerkingswaardigen inhoud. „ Burgemeesteren en Vroedschap der Stad *Utrecht*, „ zo door openbaar gehouden wordende „ Discoursen, als door veelvuldige Ge„ schriften, ontwaar geworden zynde de „ Bezwaaren, en het daar uit voorko„ mend Misnoegen, welk tegenwoordig „ plaats heeft, en, van dag tot dag, „ toeneemt, wegens de Bestellinge der „ Staats- en Stads Regeeringen, hebben, „ tot voorkominge van ongelegenheden „ en confusien, welken, tot merkelyk „ agterdeel van 's Lands en Stads wel„ zyn, daar uit zouden kunnen geboo„ ren worden, noodig geoordeeld mede „ te concurreeren tot de Resolutie op „ den vyf en twintigsten February dee„ zes

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1034. enz.

XXIII. BOEK. 1784.

„ zes Jaars, ter Vergaderinge van de
„ Ed. Mog. Heeren Staaten deezer Pro-
„ vincie, genomen, tot het decerneeren
„ van eene Staats Commisſie van Negen
„ Leden, om door dezelve te doen on-
„ derzoeken en vervolgens te adviſee-
„ ren, op welke wyze alle wettige Be-
„ zwaaren der In- en Opgezetenen dee-
„ zer Provincie zouden kunnen worden
„ weggenomen; ten einde de Eensge-
„ zindheid en goede Orde onder de ge-
„ zamenlyke Inwoonderen des Lands bly-
„ ven geconſerveerd en bevestigd. ——
„ Op dat dan hun Ed. Groot Agtbaaren
„ mogen geinformeerd worden van alle
„ zodanige wettige Bezwaaren, als der-
„ zelver Burgers en Inwoonders, zo bin-
„ nen deeze Stad, als in de Vryheid
„ van die, vermeenen te hebben, en op
„ dat aan dezelve gelegenheid gegeeven
„ worde om hunne Bezwaaren, zonder
„ overhaasting, te kunnen opgeeven; zo
„ hebben Burgemeesters en Vroedſchap
„ goedgedagt, om aan een iegelyk Bur-
„ ger en Inwooner van wat ſtaat of con-
„ ditie hy zy, alleen uitgezonderd Vreem-
„ delingen, Dienstboden, Bedeelden, en
„ die alhier geen vast verblyf hebben;
„ te bepaalen den tyd van de eerstko-
„ mende vyf Weeken naa Afkondiging
„ deezer, om hunne wettige Bezwaaren
„ in geſchrifte te ſtellen, en vóór het ver-
„ loop van gezegde vyf Weeken, ter Se-
„ cretarye van Stads Politie ondertekend
„ en verzegeld, over te brengen. Om

„ wel-

„ welke te ontvangen, de laatste week, XXIII.
„ ter gemelde Secretary zullen vaceeren BOEK.
„ twee Raaden uit de Vroedschap dee-
„ zer Stad, nevens één der Secretarissen 1784.
„ van de Politie alle dagen des naanoens
„ van drie tot vyf uuren. Alles ten ein-
„ de Burgemeesters en Vroedschap, naa
„ expiratie van den gestelden tyd, uit
„ examinatie van 't overgebragte, in staat
„ werden gesteld eene juiste opgave der
„ Bezwaaren, overeenkomstig Stadsreg-
„ ten en met bewaaring van dezelve,
„ ter voldoening aan het gerequireerde
„ van hun Ed. Mog. uit te brengen, op
„ dat genoegzaame middelen mogen wor-
„ den uitgedagt, en aan de hand gegee-
„ ven, waar door alle die Bezwaaren,
„ en daar uit opgereezen Misnoegdhe-
„ den, werden weggenomen, de Eens-
„ gezindheid en het onderling Vertrou-
„ wen tusschen de respective Staats- en
„ Regeerings Leden met de Burgers en
„ Inwoonders herleevendigd, bevestigd
„ en bestendig gemaakt worden (*)."

Plans van Regeerings-reglementen.

Deeze uitnoodiging bragt verscheide Plans te voorschyn. Een *Concept-reglement*, by den Boekhandelaar WILD uitgegeeven, wilde den Stadhouder, voortaan, allen invloed, hoe genaamd, op de Aanstelling der Regeeringsleden benomen en bovendien een nieuw *Collegie van Gecommitteerden* uit de Burgery van *Utrecht* aan-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 843.

XXIII. BOEK. 1784. aangesteld hebben. Ingevolge van dit Concept-reglement moest het eerste Lid van Staat, of de zogenaamde Geestlyken, altoos blyven, zonder Leden boven het getal van tien: by 't openvallen eener plaatze zou de Naamlyst van een dubbel getal staan aan de Stad, uit welke de Ridderschap en Steden, de verkiezing zou hebben, en de verkooren Persoon aan den Stadhouder ter goedkeuring aangeboden worden: voorts zou de Bestelling over de Proostdyen, Canunniksplaatzen, en verdere Geestlyke Goederen, ten voordeele van 't Gewest strekken. —— Het tweede Lid van den Staat, of de Ridderschap, zou uit niet minder dan acht en niet meer dan twaalf altyd blyvende Leden weezen zamengesteld, waar van de voorstelling zou staan aan het tweede Lid zelve, en de goedkeuring aan het eerste en derde Lid. —— Van het derde Lid, of Stad en Steden zouden de Leden aanblyven, en by openvalling, uit de Compagnien Burgers zekere *Kiezers* verkooren worden, die op denzelfden dag in het Stadhuis zouden vergaderen, en een twaalf-, zes- en drie-tal vormen, waar uit de Vroedschap de verkiezing zou doen, terwyl aan den Stadhouder de Naamlyst van Burgemeesteren en Schepenen zou gezonden worden. Verder hadt men zestien Gecommitteerden uit de Burgery te kiezen, om de Burgers behulpzaam te weezen in het voorstaan hunner Regten en Privilegien,

om

om Vertoogen aan de Magistraat aan te bieden, om de Rekeningen van den Thesaurier en Kameraar, in zekeren getale, by te woonen, en raad te geeven, by het opleggen van nieuwe Belastingen. —— Eindelyk behelsde dit Concept-reglement verscheide punten van Verbetering, raakende de Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergadering en van de Vergadering der Staaten van *Utrecht*, het Jachtgeregt, benevens eenige algemeene veranderingen, onder welke ook deeze, dat de Prinssen en Prinsessen van het Stadhouderlyke Huis zich niet na zouden vermaagschappen aan Koninglyke Familien, dan onder duidelyke bepaalingen van dien aart, dat de Bondgenooten in hun zo algemeen als byzonder belang, op geenerlei wyze konden verhinderd, of in hunne wettige bestuuringen tegengegaan, of moeilykheden aangedaan worden.

Hoe zeer een deezer rechtdraads ingerigt was tegen het Regeerings-reglement des Jaars MDCLXXIV.

Dit *Concept-reglement* was, als 't waare, het tegen overgestelde van het *Regeerings-reglement* des Jaars MDCLXXIV, thans door veelen in 't *Sticht* gewraakt, en heftig bestreeden (*): want, om van de minder gewigtige punten niet te spreeken, staat, volgens 't laatstgemelde, aan den Stadhouder het verkiezen der Geëligeerden, die van drie tot drie Jaaren op nieuws

(*) Zie onder andere eene *Verhandeling, dienende tot betoog, dat de Regenten, Burgers, In- en Opgezetenen van de Stad, Steden en Landen van Utrecht, niet gehouden zyn aan het Regeerings-Regle-*

XXIII. BOEK. —— 1784. nieuws aangesteld of in de Regeering gehouden worden, naar 't welbehaagen van den Stadhouder, die ook de Proostdyen, zonder naamlyst of zonder iemands wederzeggen begeeft, gelyk ook alle Canunnikplaatzen, in de zes oneven maanden, ten voordeele van zyne Hoogheid verkogt worden. — De Stadhouder kan het Lid der Edelen vermeerderen, en beschryft hy nieuwe in de plaats der afgestorvenen. — De Raaden van de Vroedschap worden 's jaarlyks door hem of in dienst gehouden of vernieuwd, zonder eenige benoeming. Alle de Afgevaardigden na eenige Vergaderingen tot de Algemeene Staaten betrekkelyk, moeten den Stadhouder eerst voorgesteld en door hem aangenaam of niet aangenaam verklaard worden, zonder tot de minste redengeeving dier keuze verpligt te zyn. Men één woord, dit Reglement schryft zyne Hoogheid in verscheide andere opzigten zo veel gezag toe als in eenig ander der Vereenigde Gewesten.

Drie andere, ten dien tyde, van hand tot hand gaande Ontwerpen, als het *Request* by D. KEMINK, het *Adres* by J. M.

glement, ingevoerd den 16 April 1674., voor zo verre 't zelve aanloopt tegen de Provinciaale Stads- en Stede Regten, Handvesten, Privilegien, Geregtigheden, oude, wettige en welherbragte Costumen. Ten deezen Jaare uitgegeeven. Als mede den *Post van den Neder-Rhyn* V. D. bl. 545. VI. D. bl. 112. enz.

J. M. VAN VLOOTEN, en dat by G. T. VAN PADDENBURG, waren, ſchoon in andere byzonderheden niet overeenſtemmende, het daar in met elkander ééns, en verſchilden van het *Concept-reglement*, dat zy aan den Stadhouder een bepaalden invloed op deeze aanſtelling, door middel van eene Verkiezing uit een Naamlyst van twee Perſoonen, wilden overgelaaten hebben; terwyl zy het Collegie der Gecommitteerden uit de Burgery of ſtilzwygend, of met uitgedrukte redenen, afkeurden.

De Bezwaaren te *Utrecht* ingeleeverd, en 't Beſluit deswegen genomen.

Geen gebrek aan maar veel eer overvloed van Burger-bezwaaren beſpeurde men ten beſtemden tyde in *Utrecht*. In eenige zittingen werden dezelve opgeleezen. Men vond goed egte Afſchriften van alle, met de naamen der Ondertekenaaren, by wyze van mededeeling, tevens met vertoon van de oorſpronglyke, ter hand te ſtellen aan de Negen Gecommitteerdens van hun Ed. Mogenden; en benoemde de Vroedſchap van *Utrecht* Tien Heeren uit haar midden, om alle de Punten van Bezwaar te onderzoeken, en daar uit de zodanige te ſchiften, welke, als alleen behoorende tot het huishoudelyk Beſtuur en de beſtellinge der Stadsregeeringe, ook alleen ter beſlisſinge of beſchikkinge van de Stad dienden gelaaten te worden.

Misnoegen der Burgeren daar over.

Verre was dit Vroedſchapsbeſluit van allen te behaagen. Drie Verzoekſchriften, uit naam van een aantal Burgeren ingeleeverd, drongen aan op eene ſcheiding

XXIII. BOEK. 1784.

ding der overgeleeverde Bezwaar-punten; en mededeeling dier ſcheiding vóór dat dezelve aan de Staatscommisſie werd overgebragt; benevens de bedenking dier Burgeren tegen vier Heeren in deeze Staatscommisſie. Dan de Vroedſchap oordeelde by het reeds vastgeſtelde zich te moeten houden, zonder eene nadere Commisſie tot ſchifting der ingediende Bezwaaren te beſtemmen: dewyl, ingevalle door andere Burgers en Ingezetenen, die afgeſcheiden van de Inleeveraaren deezer Verzoekſchriften, hunne Bezwaaren hadden ingediend, omtrent het behandelen hunner voorgeſtelde Bezwaaren, ſoortgelyke nadere Verzoeken gedaan wierden, zonder zulks aan de Voorzigtigheid van de Vroedſchap over te laaten, zodanig eene verſcheidenheid van meeningen zou kunnen gebooren worden, dat 'er geen einde van zaaken zou te bekomen zyn.

Handelingen ter Staatsvergaderinge over de Bezwaaren.

Ter Staatsvergaderinge werd door de Negen benoemde Heeren om de ingeleeverde Bezwaaren te onderzoeken, en een Verſlag nevens een Concept van een Reglement Reformatoir uit te brengen, zulks gedaan op den eerſten van Herfstmaand; en 't zelve by de voorſtemmende Leden in Advys gehouden, by Stad en Steden overgenomen. Alle de ſtukken, daar toe behoorende, zouden ten ſpoedigſten voor de Leden van Staat afgedrukt worden, en kreegen om dit werk te verhaasten, de Heeren Gedeputeerden volmagt tot het uitvaardigen eener buitengewoone beſchry-

schryving, zo dra de Leden tot afdoening gereed zouden zyn: wanneer ook zyne Hoogheid zyne gedagten daar omtrent, in gevolge eener aanschryving hem toen gezonden, zou moeten doen inbrengen.

De Burgery te *Utrecht* verzoekt langer tyd tot onderzoek; en tevens, dat 'er intusschen geene Verandering in de Regeeringspersoonen kome.

Eenige Afdrukken werden aan de twee eerste Ondertekenaaren der Bezwaarpunten in *Utrecht* ter hand gesteld, met last om, vóór den twee en twintigsten van Herfstmaand, de Bedenkingen der Ondertekenaaren, daar op in te brengen. Dan dewyl, wegens de hooge aangelegenheid deezer zaake, zo wel als derzelver uitgebreidheid, dit tydperk te kort was om het bekwaam te kunnen afdoen, verzogt een aantal van niet minder dan zeventien honderd vier en tachtig Burgers, die binnen drie dagen getekend hadden, eene verlenging van dien tyd, ten minsten tot den laatsten dier Maand. —— Eene andere zwaarigheid, die alles, wat zy dus verre gedaan hadden, eensslags zou kunnen verydelen, zagen zy ook gaarne uit den weg geruimd. „Zy hadden," gelyk zy zich uitdrukten, „wel gewenscht, „dat de Heeren Gecommitteerden tot „de Staatscommissie in deezen derzel„ver Rapport zo veel eerder hadden „kunnen ingebragt hebben, dat alles „naar vereisch, vóór den *twaalfden October* deezes Jaars, konde zyn afgedaan „geweest; ten einde daar door de rust „en de tranquiliteit van de Stad en Burgery zoude kunnen zyn verzekerd ge„weest,

XXIII. BOEK. 1784.

„ weest. Dan daar het met deeze hoogst„ aangelegene zaak in deezer voege ge„ legen is, dat, op den *zesden October* „ aanstaande, eerst die Beschryving be„ paald is geworden, waar op het Staats„ gewys onderzoek en afdoening van de „ respective Bezwaarpunten staat onder„ nomen te worden, en dus in een tyd, „ dat ingevolge van het Regeerings Re„ glement van den Jaare MDCLXXIV, „ al bevoorens aan den Heer Stadhou„ der zouden moeten overgebragt zyn, de „ Nominatien ter verkiezinge van Bur„ gemeesteren en Schepenen, als mede „ een lyst van de Naamen der Raaden „ in de Vroedschap deezer Stad, om te„ gens den *twaalfden October* eerstkomen„ de, op derzelver aanblyven of afstel„ len, te disponeeren.

„ Dat, aangemerkt de sustenue van „ den Heer Stadhouder, tegens het ver„ zoek van de Burgery deezer Stad, aan „ hun Ed. Mogenden voorgedraagen, „ nopens het Regt, dat de Burgery dee„ zer Stad heeft, tot het aanstellen der „ tusschentyds opengevallene Raadsplaat„ zen, door de Magistraat deezer Stad, „ als de Representanten van de gemee„ ne Gilden en Burgery en de daadlyke „ vervulling dier opengevallene plaatzen, „ overeenkomstig aan 't zelfde verzoek „ der Burgerye, men met alle reden „ bedugt is, dat het zo lang uitstellen „ der Deliberatien, over het ingebrag„ te *Rapport* en *Concept-Reglement Re-*

„ *for-*

„ *formatoir van Regeering*, de alleronaan-
„ genaamste gevolgen, zo ten aanziene
„ van den Raad deezer Stad, als van
„ het Regt deezer Burgeren, naa zich
„ zou kunnen sleepen, vooral als het Re-
„ glement van den Jaare MDCLXXIV
„ zou moeten verstaan worden van kragt
„ en werking te blyven, zo lang over
„ het gemelde Concept Reglement Re-
„ formatoir niet is gedisponeerd, en de
„ Punten van Bezwaar ook niet daadlyk
„ waren afgedaan; en ingevalle de Heer
„ Stadhouder eens ongelukkig geindu-
„ ceerd wierde tot het gebruik maaken
„ van zodanige verschikkingen, als waar
„ toe Hoogstdezelve, ingevolge van dat
„ Reglement, zou gelieven te begrypen
„ geregtigd te zyn, en dus menigwerf
„ zodanige Regeeringsleden uit derzelver
„ Posten te verlaaten, omtrent welkers
„ Persoonen de Burgery geheel en al niet
„ zou kunnen onverschillig zyn, zo min
„ als derzelver Plaatzen met anderen aan-
„ gevuld te zien, als welken zy, om
„ hunne Representanten te zyn, geheel
„ en al niet zouden kunnen begeeren;
„ of de Plaatzen van anderen te vervul-
„ len, welke verkiezen mogten niet lan-
„ ger te continueeren, met de zodani-
„ gen die de Burgery niet aangenaam
„ kunnen zyn.

„ Dat de Burgery, aangemerkt deeze
„ tegenwoordige gesteldheid, waar in hun-
„ ne zaaken, met betrekking tot de over-
„ geleeverde Bezwaar-punten staan, ver-

 „ mee-

XXIII. BOEK. 1784.

„ meenen, dat niets uit zyn geheel behoort gebragt te worden, en dus dat, hangende de Deliberatien zo van hun Ed. Agtbaaren, als van de Staatsleden deezer Provincie, omtrent het *Concept Reglement Reformatoir*, alles, ten aanziene van de Regeering deezer Stad, immers ten opzigte van de jaarlyksche Continuatie, in deszelfs geheel behoorde te blyven, en dat daar toe de vereischte Surcheance, daar en zo 't behoort worde verleend: met het noodig berigt hier van aan zyne Hoogheid."

Beide die Verzoeken bewilligd. Wat omtrent het laatste ter Staatsvergadering voorviel.

In de Tydsverlenging tot het onderzoek der stukken bewilligde de Regeering; en wegens de Aanblyving der Regeerings Leden beloofden zy 's anderen daags, van Stads wege, aan de Staaten voordragt en opening te zullen doen, met aandrang dat, zittens de Vergadering, tot de verzogte Opschorting besloten mogt worden. Dit geschiedde, en werd zulks ook verstaan, ten aanziene van de andere Steden deezes Gewests; waar van den Stadhouder de vereischte kennis zou gegeeven worden. Dan de Heeren Geëligeerden hadden, als hun Raadslag, ingeleeverd, dat men zich stipt aan het Reglement van den Jaare MDCLXXIV behoorde te houden, en daar van niet af te gaan, of daar in te kunnen komen buiten voorkennis van zyne Hoogheid, en dat mitsdien de Stad en Steden zich by Hoogstdenzelven moesten vervoegen: waar van een der Leden van dit Staatslid ver-

schil-

schilde, meenende, dat dergelyk eene verzending aan den Stadhouder niet overeen te brengen was met de Souverainiteit, welke by het Lichaam van de Staaten huisvestte. —— Het Lid der Heeren Edelen was van oordeel dat, daar de tyd, om den raad van zyne Hoogheid in te neemen te kort viel, tot de verzogte Surcheance, in dit zonderling geval behoorde toegestemd te worden, behoudens dat het Reglement van 't Jaar MDCLXXIV in alle verdere Punten zou blyven. Met het derde Lid werd dus door twee Leden deeze gewigtige zaak tot besluit gebragt, waar tegen de voorzittende Heer PESTERS, zich met kragt verzette, beweerende, dat in deezen geene Overstemming by de Leden kon plaats hebben (*).

XXIII. BOEK. —— 1784.

Gelyktydig met het Verzoekschrift, 't welk zulk een gewenschte uitwerking voor de *Utrrchtsche* Burgery baarde, lag, tot den laatsten van Herfstmaand, ter tekening eene Acte van Qualificatie op vier en twintig Burgeren van *Utrecht*, om als *Geconstitueerden*, tot dat de Bezwaarpunten zo den Staat als de Stad betreffende, afgedaan zouden zyn, het belang der Burgerye waar te neemen, en daar in, naar vereisch, waar het te passe kwam, overeenkomstig met deeze breede Volmagt

Vier en twintig *Geconstitueerden* te *Utrecht* aangesteld.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1038. 1421. 1535. 1549. *Post van den Neder-Rhyn* VI. Deel bl. 961. en 965.

XXIII. BOEK. 1784.

magt te handelen. Deeze Geconstitueerden werden, met die by hun naderhand gesurrogeerd mogten zyn, door Burgemeesteren en Vroedschap, goedgekeurd en gewettigd (*).

Misnoegen van zyne Hoogheid over de handelingen in 't *Sticht*.

De mededeeling van het *Concept-Reglement Reformatoir*, zonder de opgave van de gronden en beweegredenen van het heerschend misnoegen, en de Bezwaaren der In- en Opgezetenen, nam zyne Hoogheid zeer euvel, en niet minder

(*) De benoemde *Geconstitueerden* bestonden uit de acht Officieren GERARD BENTINK, Luitenant van de Compagnie *Turkyen*; Mr. JACOB HENDRIK DE RIDDER, *van Almkerk*, Luitenant van de Compagnie *'t Papenvaandel*; JACOB DE JONKHEERE, Luitenant van de Compagnie *de Bloedkuil*; PIETER PHILIP JURIAAN ONDAATJE, Vaandrig van de Compagnie *de Zwarte Knegten*; Mr. ANTONY JAN VAN MANSVELD, Luitenant van de Compagnie *de Oranje Stam*; Mr. PHILIP KUIVEL, Luitenant van de Compagnie *de Pekstokken*, en OTTO DIRK GORDON, Capitein Luitenant van *de Handvoetboog*; de acht Sergeanten van de zelfde Compagnien, NICOLAAS VAN OOSTVEEN, CORNELIS KOPPENDRAYER, ANTONY WINDZAND, PETRUS BLANCHE, JOHANNES KREYLKAMP, FERDINAND WEUSMAN, JACOBUS DE VISSCHER J. Z., en GERRIT WESTHUIZEN; en de acht Burgers ALBERT WEPPELMAN, ADRIANUS HOEVENAAR, GERARDUS BETTINK, JOHANNES VAN SCHALWYK, Mr. JAN CAREL PRONKERT, BOGISLAUS FREDRIK VAN LIBEHERR, GERRIT HARMSEN, en JACOB VAN MANEN A. Z. Het getal der Ondertekenaaren beliep 1215. *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1537. Voor 't Jaar 1785. bl. 315. 316.

der de kennisgeeving van het opſchorten der Regeeringsveranderingen, blykens diens Brieven daar over aan Staaten van *Utrecht* geſchreeven: en ſchoon op 't voorleezen van het ſchryven, dit laatſte ſtuk betreffende, de Geëligeerden by hunne voorgaande tegenverklaaring bleeven, volhardden de Edelen, zo wel als Stad en Steden, by het genomene Beſluit, door een naderen Brieve den Stadhouder kennelyk gemaakt (*).

De Geregten ten Plattenlan. de opgeroepen tot het inleeveren hunner Bezwaaren.

Om, in 't vervolg, zich te dekken tegen alle aanklagte van onwettigheid, wegens het nieuw in te voeren Regeerings Reglement, deedt de Stad *Utrecht*, in Wynmaand, ter Staatsvergadering het voorſtel, om de overige Geregten van het Platteland by aanſchryving op te roepen en te gelasten, hunne Bezwaaren, binnen drie weeken, behoorelyk op te geeven aan de negen Heeren der Staats-commisſie (†).

't Genootſchap van Wapenhandel te *Utrecht* viert het eerſte Verjaarfeest.

Met alle deeze bemoeijingen omtrent het Staats- en Stadsbeſtuur ging de voortzetting des Wapenhandels gepaard. Het Genootſchap PRO PATRIA & LIBERTATE (§), daar in onvermoeid, vierde in Sprokkelmaand het eerſte Jaarfeest der Oprigtinge. De Leden vergaderden gewapend op de *Neude*, en trokken door een

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1552. 1667—1673.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1942.
(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 339.

XXIII. BOEK. 1784. een gedeelte der Stad, voorby 't Stadhuis, en keerden weder na het gemelde plein. Voor een poos gescheiden, verzamelden zy in de *Weeskerk*, de plaats hunner eerste Wapenoefening, waar de Collonel GORDON, uit naam van het Genootschap, den Notaris en Procureur A. HOEVENAAR, van wegen diens pogingen ten beste der Burgery in 't algemeen, en van 't Genootschap in 't byzonder, met een Gouden Eerpenning beschonk, die, onder beantwoording van de daar by gedaane aanspraak, met dankbaarheid werd aangenomen. De Stads Muzykzaal, werwaards men zich vervoegde, weergalmde van een *Vocaal en Instrumentaal Concert*, ter eere van het Genootschap gegeeven. In het Logement de *Plaats Royaal* was een tafel voor omtrent drie honderd Gasten bereid, op welker midden een Tempel der Vryheid stondt, met gepaste zinnebeelden vercierd.

Veertig Burger-officieren te *Utrecht* beklaagen zich by de Regeering.

De vorderingen van de Leden diens Genootschaps in den Wapenhandel boven de Schuttery in 't algemeen, verwekten misnoegen tusschen de Schutters en hunne Officieren, by welker grootste gedeelte men verzekerde dat eene jalousy heerschte tegen het Exercitie-genootschap, voortspruitende uit de ondervinding, dat het hun niet mogelyk was de Schutters in 't algemeen zo verre te brengen in den Wapenhandel, althans zo spoedig niet, als zulks met dit Genootschap gelukt was: en dat zy, schoon anders te tel-

tellen onder de Vaderlanders, die met blydschap het noodig herstel van veele ingesloopene gebreken zouden zien, door dit verkeerd beginzel te rugge gehouden wierden om de hand te leenen, en mede te werken tot de poogingen door dat Genootschap of de voornaamste Leden van 't zelve aangevangen; hoe dit veroorzaakte, dat veelen hun verdagt hielden als gekant tegen de zaak des Vaderlands. — Het bleef niet by verdenking; hun hoonende Gesprekken moesten zy hooren, en in openbaare Geschriften zich met naamen ten toone gesteld zien. Hier over beklaagden zich veertig Burger-officieren by Burgemeesteren van *Utrecht*, onder betuiging van niet te weeten, immer iets gedaan of gelaaten te hebben, 't geen niet, in allen deele, met hun Pligt overeenkwam. Wel bekenden zy, dat 'er onder hun waren, welken, uit hoofde van de Parentage, het tekenen van Requesten niet hadden behoeven na te laaten, en egter geen derzelven getekend hadden; doch zy vermeenden, dat onder de Regten en Privilegien, voor welke hunne Voorouders den tyd van tachtig Jaaren streeden, geenzins de geringste was de vryheid van Gewisse, en dat niet alleen in het Godsdienstige; maar ook in alle andere zaaken; dat het diensvolgens aan hun, als Ingezetenen deezer Vrye Republiek, behoorde vry te staan, met de Voorslaagen van een gedeelte hunner Medeburgeren al of niet in te stemmen,

XXIII. BOEK. 1784. zonder deswegen door iemand, wie ook, te mogen belasterd worden, als 't welk, by eene bedaarde overweeging, niet anders kon worden aangemerkt, dan als een daadlyke inbreuk op die geheiligde Regten, waar op ieder Lid deezer Burgerlyke Maatschappye eene wettige aanspraak hadt. — Waar by nog kwam, dat de Ontwerpers der byzondere Verzoekschriften, nimmer eenige begeerte getoond hadden om met de Officieren, wegens het aanwenden van middelen tot herstelling van het vervallene, eenigzins gemeenschaplyk te handelen: weshalven zy meenden genoegzaame redenen gehad te hebben, om zich, hoe pryslyk, hoe nuttig ook der Ontwerperen oogmerk zyn mogt, daar omtrent niet in te laaten. — Zy verzogten, om in hun post nuttig te kunnen blyven, onder de plegtigste verzekering van eene onkreukbaare getrouwheid aan hun Ed. Groot Agtbaaren, en van volkomene bereidwilligheid om voor Stad en Burgery, Regten en Privilegien, Goed en Bloed op te zetten, de bescherming van hun Ed. Groot Agtbaaren te mogen erlangen, en de handhaaving van hun Eer en goeden Naam, door het verleenen eener blykbaare Voldoening en het geeven van openlyke blyken van Goedkeuring, wegens derzelver handelingen, tegen alle beledigingen, welke zy reeds hadden ondergaan, of welke de Lasterzugt, in 't vervolg, mogt uitvinden.

De

1784.

Krygen een gunstig en hun vereerend bescheid.

De Vroedschap, verslag van dit Verzoekschrift door Heeren Burgemeesteren gekreegen hebbende, gaf een alzins gunstig en vereerend Bescheid aan de Burger-officieren. Zy verklaarde „ met het „ uiterste genoegen en volkomen goed„ keuring zich te vertegenwoordigen den „ hoogen trap van goede orde, kundig„ heid, en vaardigheid in den Wapen„ handel waar toe de Stads Schuttery, „ tot verwondering van een ieder, in „ een zo korten tyd, uit het laag ver„ val, gebragt was door den onvermoei„ den yver, vlyt en wakkerheid der Bur„ ger-officieren, gesprooten uit derzelver „ Patriottische Sentimenten, tot maintien, „ bescherming, en verdeediging van Stads „ dierbaare Vryheden en Voorregten, „ gelyk het hun Ed. Agtb. ook ten ui„ tersten aangenaam was, door de pleg„ tigste betuigingen, bevestigd te worden, „ in de verzekerdheid der aanhouden„ heid van derzelver alleszins loflyke „ gevoelens en onkreukbaare getrouw„ heid aan hun Ed. Groot Agtb. mits„ gaders volkomene bereidwilligheid om „ voor Stad en Burgery, Regten en Pri„ vilegien, Goed en Bloed op te zetten; „ vertrouwende de Vroedschap, dat de „ Inleeveraars des Verzoekschrifts, door „ dezelfde gevoelens bezield, uit hoof„ de van dien, by vervolg wel zouden „ willen aanhouden, tot zo heilzaame „ eindens alles toe te brengen, wat daar „ toe kon strekken, zonder zich daar

van

XXIII. BOEK. 1784.

„ van te laaten aftrekken, door dusdanige onaangenaame bejegeningen, als „ waar over zy klaagden; maar dat die „ edele zugt, ter bewerking en beveiliging van dit belang des lieven Vaderlands, in 't algemeen, en van *Utrecht* „ in 't byzonder, de overhand zou hebben op alle andere bedenkingen. Zy „ konden verzekerd zyn van 's Vroedschaps byzondere goedkeuring, vertrouwen, goedwilligheid, en bescherming, en dat aan dezelve altyd zeer „ ter harte zou gaan de eer, 't welzyn, „ 't genoegen en de onderlinge goede „ Harmonie der Burger-Officieren en „ Schutteren; waar aan hun Ed. Groot „ Agtb. gaarne alles zouden toebrengen (*).

't Genootschap laat het verzoek, dat deszelfs Leden met Krygseere mogten begraaven worden, vaaren.

Hadt men uit een Verzoekschrift des Genootschaps, in den voorleden Jaare, ingediend, om vergunning, dat vervolgens, gelyk voorheen omtrent twee Leden toegestaan was, alle Leden bestendig met Krygseere, mogten ter aarde besteld worden, gelegenheid genomen, om het vuur van onmin tusschen dit Genootschap en de Schuttery aan de stooken, en onder den schyn van de eer en het welweezen der Schuttery te behartigen, verdeeldheid en verwarring aan te rigten, thans bekenden de Leden des Genootschaps, voor

(*) *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 589. *N. Nederl Jaarb.* 1784. bl. 630.

voor als nog, van dit hun voorig Verzoek af te zien, en dat het als niet ingeleeverd mogt worden aangemerkt, willende liever hun eigen genoegen en honeur opofferen aan de rust, vrede en eensgezindheid tusschen de goede Burgery en braave Regenten in 't gemeen, en de harmonie van die en hun Genootschap in 't byzonder (*).

De Burgery en het Genootschap slaan de handen in een.

De Wapenschouw der acht Burgercompagnien, die in Oogstmaand, onder 't oog van eenige daar toe benoemde Heeren uit de Vroedschap geschiedde, wanneer 'er omtrent zeventien honderd man, behalven de Officieren, in 't *Sterrebosch*, de gewoone plaats des Wapenhandels, onder de wapenen verscheen, droeg de betuiging van genoegen over den goeden staat der Schutterye weg. En wanneer in die zelfde maand, de Schuttery afvuurde, hadden bykans alle de Officieren, zo van de acht Burger-compagnien, als van het Genootschap van Wapenhandel, een pragtig Avondmaal in de *Plaats Royaal*. By 't zelve werden de grondslagen van Eendragt gelegd. Waar toe en de Aanspraak van een Heer uit het Gezelschap, en alle de omstandigheden, wonder wel ingerigt waren. Eene hoogstheuglyke gebeurtenis voor allen, die de Eendragt voor den grondslag der Vryheid aanzagen, en de opgehitste tweedragt

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 408.

XXIII. BOEK. dragt voor een middel hielden om de Vryheidspoogingen te verydelen (*).

1784. Zo veele Wapengenootschappen, in verscheide Gewesten verspreid, merkte men op, zouden vóor het Vaderland van geen *algemeen* nut kunnen zyn, zonder eene geregelde Verstandhouding, waar door men oogenbliklyk kon weeten, waar de nood des Vaderlands de tegenwoordigheid van Gewapende Burgers vorderde, om met de daad te betoonen, dat hunne Instelling het gezegendste middel was om allen vyandlyk geweld, om zo wel buiten- als binnenlandsche aanvallen op de Vryheid, het Leeven, de Eer, en de Bezittingen van 's Lands Burgeren en Ingezetenen, af te keeren. Het *Patriottisch* Gezelschap te *Alkmaar*, onder de Zinspreuk, *Het Burgerhart aan Deugd verpand, klopt voor zyn Stad en Vaderland,* toonde zich onder de eerste, zo niet het allereerste, gereed tot het oprigten dier Verstandhouding en het beleggen eener Zamenkomste, tot vaststelling en uitbreiding van zodanig een plan. Men vondt 'er die *Amsterdam*, als de gelegentste plaats der Verzameling keurden, gelyk ook daar ter Stede, reeds een en ander maal, eene Vergadering van aanzienlyke Staatsmannen gehouden was (†). — Dan men zag in

Beraamde en volvoerde Vergadering der Gewapende Genootschappen.

(*) *Post van den Neder-Rhyn* V. Deel bl. 590. N. *Nederl Jaarb.* 1784. bl 1428. 1434.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* V. D. bl. 75. en VI. D. bl. 373.

in *Utrecht*, met den aanvang van Wintermaand deezes Jaars, eene Algemeene Vergadering houden, bestaande uit veele vrywillige Schutters en Genootschappen van Wapenhandel in 't Gemeenebest. Het getal der Afgevaardigden beliep ruim vyftig. Het doel was eene gemeenschaplyke werking tusschen die Genootschappen te vestigen: en men verwagtte welhaast een voltalliger Zamenkomst (*).

Wat te *Amersfoort*, wegens het oproepen tot opgave der Bezwaaren voorviel.

Een dergelyke Oproeping der Burgeren, om hunne Bezwaaren, wegens de Staats- en Stadsregeeringen, in te brengen als te *Utrecht*, geschiedde te *Amersfoort*, en ontbrak het niet aan Inleeveraaren; doch die, in hunne opgevatte hoope van het bedoelde Herstel, eene verydeling meenden te voorzien, door het benoemen eener Commissie, om te onderzoeken, of alle de Tekenaars wel geregtigd waren? Zy wraakten deeze Commissie, deels om dat dezelve bestondt uit Heeren, aan wier Burgerschap en bevoegdheid om Zitting in den Raad te hebben veelen onder de Burgery twyfelden; deels om de handelwyze, welke deeze Commissie hieldt in het doen van dit onderzoek, waar over zy hunne bezwaaren by een Verzoekschrift aan de Regeering te kennen gaven. Gelyk zy ook dezelve aangingen met een Verzoek om de Stads-

van

(*) *Post van den Neder-Rhyn*, VI. D. bl. 1144, 1182. *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1960.

XXIII. BOEK. 1784.

van de Staatsbezwaaren te schiften, en de eerste in de Stad zelve, overeenkomstig de Regten en Privilegien, af te doen: waar van zy stukken ten voorbeelde opgaven en aandrongen, het byzonder gelaaden hebbende op het Reglement den twaalfden van Wintermaand des Jaars MDCCL beraamd, op welks vernietiging zy aandrongen. Dan in welke gevallen zy geen gehoor verwierven. —— Eene Afkondiging diende om het beweerde, dat 'er eenige Leden in den Raad zaten zonder daar toe bevoegd te zyn, als een lasterlyke onwaarheid voor te draagen, en de Ingezetenen daar tegen te waarschuwen; en teffens het oproepen der Burgeren, 't welk zommigen onderstonden, als geheel onwettig af te keuren, en de Burgery aan te maanen zich van zodanige Zamenkomsten te onthouden (*).

In *Wyk by Duurstede* zet de Regeering twee Leden af en stelt twee andere in plaats.

Gelukkiger slaagden de zoekers na Herstel te *Wyk by Duurstede*. De twee buiten de Stad woonende Regeeringsleden A. DE JONCHEERE en P. J. CURTIUS, aangeschreeven om zich, vóór den eersten van Wintermaand des verstreeken Jaars, daar ter Stede neder te zetten (†), onttrokken zich aan dit verlangen der Burgerye, die by de Regeering aandrong om aan haare verwagting ten

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 846. 1149. 1435. 1778. en 1960.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 351.

ten ſpoedigſten te voldoen: deeze onder- XXIII.
ſteunde het verzoek by zyne Hoogheid, BOEK.
en wilde, dat de Stadhouder de posten
van Raaden in de Vroedſchap, door die 1784.
Heeren bekleed, voor opengevallen zou verklaaren, om dus de groote en dreigende onheilen, welke van de gramſchap eener vertoorende Burgerye te wagten waren, af te weeren. Zy meenden gronden te hebben om, uit het wederſchryven des Stadhouders, die betuigde, „ geene „ magt te hebben, om tusſchentyds, of „ buiten den gewoonen tyd der Regee- „ ringsverandering, Raaden uit de Vroed- „ ſchap te zetten," te beſluiten, dat hetzelve eene volkomene toeſtemming inhieldt van de Souverainiteit der Regeeringe, en om in deezen zich overeenkomſtig met het genomene Stadsbeſluit te gedraagen, en 't zelve, door hunne eigene en wettige Magt in hunnen boezem berustende, te doen uitvoeren. Waarom zy, op herhaalden aandrang der Burgerye, de Raadsplaatzen dier Heeren openſtelden, en dewyl in deeze tydsomſtandigheden de bedieningen van de Politie en Juſtitie door onvervulde Magiſtraatsposten, verhinderd of vertraagd zouden kunnen worden, beſlooten zy daags daar aan, den vyfden van Sprokkelmaand, *de openſtaande Raadsplaatzen, volgens hunne wettige Magt, en conform het Regeerings-Reglement, te vervullen met de Perſoonen van* CHRISTIAAN HAANTJES en TIELEMAN CORNELIS BECKERING:

XXIII. BOEK. 1784.

waar van zy zyne Hoogheid by eenen Brief de weet deeden. Een bedryf, 't welk de voorheen tot woedens toe misnoegde Burgery met uitgelaate blydschap vervulde (*).

Wedervaaren van den Burgemeester HAANTJES op de Staatsvergadering.

De ontzetting dier Heeren uit hunne Raadsplaatzen keurde zyne Hoogheid wederregtlyk, en de inplaatsstellingen der twee anderen voor van geener waarde. Zy werden nogthans, nevens twee oude Regenten op de Naamlyst tot Burgemeesteren gebragt, en tot die waardigheid verkooren. De Burgemeester HAANTJES door die van *Wyk by Duurstede* benoemd als Afgevaardigde ter Staatsvergadering van 't *Sticht*, maakte men zwaarigheid hem aldaar toe te laaten: om dat hy, op het voorleezen van den Provinciaalen Eed verklaard hadt, *bereid te zyn den Eed ook te doen op het Provinciaale Regeerings-Reglement van den Jaare* MDCLXXIV, *voor zo verre 't zelve met alle de Privilegien, Handvesten en Geregtigheden van den Lande van Utrecht, en de drie Leden van dien, als ook met de oude en wettige en welherbragte Constumen instemde.* De Regeering verdeedigde zyn gedrag schriftlyk ter Staatsvergaderinge; doch vorderde daar mede niet: dewyl de voorstemmende Leden by hun voorig Besluit bleeven, en weigerden, onder die verklaaring iemand tot den

(*) *Post van den Neder-Rhyn* V. D. bl. 500. *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 417.

den Eed en Zitting in de Staatsvergadering toe te laaten, uitgenomen de Heeren van RENESSE VAN WULP en VAN AMERONGEN VAN SCHALKWYK, die benevens de Steden, *Rheenen* uitgezonderd, voor de toelaating ftemden (*). XXIII. BOEK. —— 1784.

Plakaaten tegen Oproer en Leuzen in 't *Sticht*.

De toeneemende Verdeeldheden en Partyfchappen in het *Sticht* bewoogen Gedeputeerde Staaten, de daar uit voortfpruitende ongebondenheden, door eene ftrenge uitoefening des Regts te beteugelen; en verbooden zy een ieder den anderen met woorden of daaden te miszeggen of te misdoen, het zy met het geeven van haatlyke benaamingen, welke eenige partyfchap aanduidden, zonder onderfcheid, hoedanig die zouden mogen zyn, het licentieus of lasterlyk roepen, fchreeuwen, uitdaagen en bedreigen, mitsgaders het onbehoorelyk trekken of ontblooten van eenig geweer, op wegen, ftraaten, publieke plaatzen, of elders, en het daadlyk pleegen van eenigen dwang, moedwil, of geweld aan iemands Perfoonen en Goederen. —— Voorts alle onbehoorelyke Vergaderingen, en Zamenrottingen, het voeren van oproerige en voor de wettige Regeering van deezen Lande fmaadelyke of lasterlyke gefprekken; —— en, eindelyk, tot voorkoming van alle haatlyke onderfcheidin-

(*) *N. Nederl. Jaarb*, 1784. bl. 1671. 1673. 1793.

XXIII. BOEK. —— 1784.

dingen, tot verregaande beledigingen oorzaak geevende, aan alle Opgezetenen ten Plattenlande het draagen van Leuzen of Tekenen, hoe genaamd, en van welk eené kleur die mogen weezen, in zo verre ze zouden dienen, om zich daar door van andere Ingezetenen te onderscheiden, en eenige Partyschap aan te duidden. —— Dit Verbod, genoeg te verstaan geevende dat 'er ten Plattenlande in 't *Sticht*, niet min dan elders, het Oproer 't hoofd op stak, of ten minsten hoogst te dugten was, werd in Hooimaand door de Regeering van *Utrecht* voor die Stad en derzelver Vrydom gevolgd (*).

Bepaaling wegens het stemmen van Volmagten ten Landsdage te *Harlingen* en *Sneek*.

In *Friesland* viel, ten deezen Jaare, wegens de Regeeringsbestellinge, waar omtrent reeds zo veel afgedaan was, weinig van belang voor; of wy moesten het optekenenswaardig vinden, dat, by het naazien der Procuratien voor de Volmagten ten Landsdage, voor de Regtbank van Gedeputeerde Staaten van dat Gewest, twee Geschilstukken gebragt wierden, wegens de Steden *Harlingen* en *Sneek*, van welke beide de voornaame zaak hier op nederkwam; wie in die Steden tot het stemmen van Volmagten ten Landsdage volgens de fundamenteele Constitutie van Regeering geregtigd waren? —— Men hadt, strydig met het algemeen gebruik der

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1042. en 1419.

der *Friesche* Steden, zonder de Gemeenslieden of Vroedschappen te kennen, door Burgemeesteren en Raadslieden alleen Volmagten aangesteld. De Vroedschap zich in haar gevorderde regt verkort rekenende, verdeedigde 't zelve in een wydluftig Vertoog voor Gedeputeerde Staaten. Het stuk werd bepleit, en met dien uitslag, dat het stemmen van Volmagten te *Harlingen* en *Sneek*, voor dit Jaar gedaan, voor onwettig verklaard en de Magistraaten dier beide Steden bevolen wierden, ten spoedigsten, en wel ten langsten binnen den tyd van tweemaal vier en twintig uuren, de Gemeenslieden of Vroedschappen, als Representanten van de overige Burgers en Ingezetenen, alleen gereggtigd tot het stemmen van Volmagten ten Landsdage, zamen te roepen, en door dezelve (Burgemeesters en Raadslieden daar onder mede begreepen,) gezamenlyk, hoofd voor hoofd, by meerderheid van stemmen, te verkiezen twee Volmagten, één uit den Raad en één uit de Gezwoore Gemeente of Vroedschap. 't Geen in de beide Steden geschiedde. Dit vonnis werd als een Staatsbesluit bekend gemaakt, en tot een algemeenen Regel vastgesteld, van welken alleen zouden uitgezonderd zyn, die Stad of Steden, wier Magistraat zou kunnen aantoonen, by uitdruklyk Octroy van de Staaten des Lands, het Privilegie bekomen te hebben om afzonderlyk, buiten de overige Leden der Vroedschap, een Volmagt ten Landsdage te stemmen.

XXIII. BOEK. —— 1784. Geschillen wegens de Regeeringe van zommige Steden in *Friesland.*

Op het voorstel van 't Kwartier der Steden, magtigden de vier Quartieren, de Gedeputeerde Staaten om de Reglementen aan de Steden *Bolswaard*, *Sneek*, *Dokkum*, *Stavoren*, *Workum*, *Slooten*, *Ylst* en *Hindeloopen* door Staaten van *Friesland* in den Jaare MDCXXXVII gegeeven, en in den Jaare MDCXLII bekragtigd, op nieuw na te gaan en te onderzoeken, in hoe verre aan de welmeeninge van hun Ed. Mogenden werd voldaan. —— De meerderheid der Vroedschappe te *Dokkum* verschilde met de Magistraat dier Stad over de Regten, welke zy vermeende, uit kragte van het Regeeringsreglement haar toe te komen, terwyl Burgemeesteren dagten met het hoogste regt dezelve uit te oefenen. — De Steden *Stavoren* en *Workum* toonden zich gebelgd dat de Landkwartieren zich hadden ingelaaten, om over zaaken de Steden byzonder betreffende, te beslissen, en gaven de Regeeringen dier beide Steden verder te kennen, dat zy, wel was waar, eenige Veranderingen gemaakt hadden in haare Stede-reglementen, zo tot vermindering der Leden van Regeeringe; om dat dezelve niet gevoeglyk door behoorelyk gequalificeerde Persoonen voltallig gehouden konden worden; als nog eenige kleine veranderingen, zonder aan den weezenlyken zin der Landswet te kort te doen: want alles was verrigt met overleg en onder goedkeuring van den Stadhouder, met een-

eenpaarige stemmen der Leden van Regeering, en tot genoegen der Ingezetenen, aan welken de Regeeringen der Steden alleen, wegens de gemaakte Veranderingen verantwoordelyk zouden zyn. —— Zy hoopten en vertrouwden dus vastlyk, dat hun Ed. Mogenden het zich niet zouden aanmaatigen, om te beslissen over de Reglementen van Regeering der Steden, als zynde een byzondere huishoudelyke zaak der Steden zelve; doch, indien zy mogten agten tot zodanig eene beoordeeling geregtigd te zyn, dan konden Regenten van *Workum* en *Stavoren* niet naalaaten zich daar tegen te verklaaren, als met hunne Regten strydende, welke zy tot het uiterste zouden verdeedigen (*).

XXIII. BOEK. —— 1784.

Het Vrycorps te *Leeuwaarden* geregeld en begunstigd.

De Burgerwapenhandel, in *Frieslands* Hof- en Hoofd-stad zo zeer begunstigd (†), nam toe; het Vrycorps reeds drie honderd en twintig man sterk, vermeerderde dagelyks; een Genootschap van Kooplieden, onder de zinspreuk, DOOR YVER EN VRYHEID, vereerde aan 't zelve honderd Dukaaten, tot bydraaging om eenige kosten goed te maaken. 'Er werden Officieren over aangesteld, en men ondertekende met veel plegtigheids het Reglement in Lentemaand; den zes en twintigsten van Zomermaand, als een Gedenk-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 426. 647. 1044.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 352.

XXIII. BOEK. 1784. De Schutters te *Leeuwaarden* betuigen bezwaard te zyn door een Nieuw Schutters-reglement.

denkdag van groote gebeurtenisſen ter afvuuring bepaalende.

De Magiſtraat en Vroedſchap hadt, op verzoek van de Officieren der Burgeren en Schutteren, een nieuw Schutters-reglement beraamd, en van den Stadhuize doen afkondigen. Eenige Artykels in 't zelve mishaagden zommigen: de geheele Schuttery werd daar op zamengeroepen, en men verkoos uit elken Espel, waar in de Schutters verdeeld zyn, Gecommitteerden, en uit deeze allen een Voorzitter, een Byzitter, een Fiscaal en Secretaris. Zy werden door de gezamenlyke Schutters aangeſteld om het afgekondigde Reglement te onderzoeken, en over de Bezwaarpunten een Adres op te ſtellen, 't geen, door een groot gedeelte der Schuttery ondertekend, aan de Magiſtraat en Vroedſchap werd ingeleverd. — Zy betuigden in 't zelve, „ het zich eene Eer en Voorregt te rekenen door „ hun Ed. Agtb. volgens de billyke en „ geconſtitueerde Wetten van den Sou„ verain, uit den boezem des Volks „ voortgeſprooten, beſtuurd en geregeerd „ te worden; en zo het, 't zy door ver„ anderingen van tyden, of dat der In„ gezetenen oogen en denkbeelden ver„ licht wierden, noodig geoordeeld mogt „ worden, nieuwe Wetten en Reglemen„ ten voor 's Lands Ingezetenen en Bur„ geren te moeten maaken, of oude en „ helaas! jammerlyk vervallene te her„ ſtellen, durfden zy, op hun woord van

„ Eer

„ Eer en Burgertrouw, verzekeren, dat XXIII.
„ zy, met het uiterste genoegen, de vol- BOEK.
„ komenste volvaardigheid en Burgerly- ———
„ ken Eerbied, dezelve wenschten te ge- 1784.
„ hoorzaamen en na te komen; des, dat
„ alle zulke nieuwe Reglementen, of her-
„ stellingen en verbeteringen der ouden,
„ dienstig moesten zyn ter handhaaving
„ en vaster grondvesting der Burgerly-
„ ke Privilegien, en hunner duurgekogte
„ Vryheid; hier op meenden zy, ja stel-
„ den onwrikbaar vast, een onschendbaar
„ en onafvreemdbaar Regt en Aanspraak
„ te hebben; daar 's Lands Souverainen,
„ die in *Friesland* de hoogste Magt uit-
„ oefenden, met ronde en Vryheidlie-
„ vende woorden, zeiden, *dat alhier,*
„ *naamlyk in deeze Provincie, de eigenlyke*
„ *Souverainiteit in den Boezem des Volks*
„ *berustte.* — Zeggen dit 's Lands vaders,
„ wie onzer zou durven twyfelen of U
„ Ed. Agtb. als onze Burgervaders, zul-
„ len zulks mede gereedlyk beäamen en
„ toestemmen. —— In dit vertrouwen
„ was het, dat zy, als vrye Burgers, in
„ een vry Land geboren en opgevoed,
„ en dus verre door vrye Regenten, zon-
„ der eenige Slaaverny te gevoelen be-
„ stuurd, met Burgerlyke Vryheid en
„ Eerbied, de Artykelen, in het nieu-
„ we Schutters-reglement waar over zy
„ zich bezwaard vonden, onder 't oog
„ van hun Ed. Agtb. zouden brengen."
Zy vervolgen, „ daar het eene zeke-
„ re waarheid is, die niemand zal kun-

 „ nen

XXIII. BOEK. 1784.

„ nen loochenen, dat de Schuttery, *het*
„ *waare Bolwerk voor der Burgeren Vryheid en Veiligheid*, en reeds zedert lange, in deeze Stad, in eene beklaagenswaardige laagheid en verval was gekomen, en veele Wetten, tot derzelver Maatschappye betrekking hebbende, in onbruik waren geraakt, tot zo verre zelfs, dat veelen der Schutteren met geen bruikbaar Geweer of Snaphaan voorzien waren, veel min eenige kennis van den zo nuttigen Wapenhandel hadden, zo was zulks egter, (dank zy de goede Voorzienigheid!) in deeze onze verlichte dagen aanmerkelyk verbeterd. Zy waren van behoorelyke en defensive Wapenen (doch voor als nog zonder Kruid en Loot helaas!) voorzien; zy werden van tyd tot tyd, in den Wapenhandel onderweezen en bekwaamer. — Hun Ed. Agtb. hadden wyders, het oog geslaagen op het zigtbaar verval, 't welk in de oude Wetten, tot de Schuttery betrekkelyk, plaats greep; een nieuw Reglement beraamd, en, naa dat het in handen der Burger-officieren gegeeven was, om 'er hunne aanmerkingen op in te leeveren, vastgesteld, zonder iemand der Ondertekenaaren, in de hoedanigheid als Burger en Schutter, eerder daar in te kennen, dan naa dat het by veelen als een onwrikbaare Wet werd aangemerkt, zo als zulks uit der Officieren gezegdens, zo op de Wag-

„ ten,

„ ten, als elders, genoegzaam gebleeken XXIII.
„ en bewysbaar was. BOEK.
„ Hoe zeer zy altyd gewenscht hadden en nog wenschten, de by hun Ed. Agtb. beraamde en vastgestelde Wetten te eerbiedigen en als stille en vreedzaame Burgers te gehoorzaamen, wanneer dezelve betrekking hadden op de geheele Burgerlyke Maatschappy, en teffens op derzelver onschendbaare Privilegien gegrondvest waren, beschouwden zy, egter, dit nieuwe Reglement als hun byzonder betreffende, waar om zy zich verwonderden dat het, zonder eenige vooraf ingevorderde bedenkingen van hunnen kant, vastgesteld was. Waarom zy zich verpligt rekenden hun Ed. Agtb. onder 't oog te brengen, dat 'er verscheide Artykelen in voorkwamen, welke zy, behoudens een goed Geweeten nimmer konden bezweeren, of zich aan de Uitvoering onderwerpen. —— Uit dien hoofde verzogten zy, in de aangestipte Artykelen, zodanige veranderingen, dat zy 'er, als *vrye Friesche Burgers*, genoegen in konden neemen; door geen Vit- of Bedilzugt, maar alleen door een gevoelig Vryheidminnend Hart, dat yverig is, wanneer het meent in zyne Vryheid benadeeld te worden, werden zy daar toe aangedreeven." —— Dit Reglement kwam in Hooimaand des volgenden Jaars tot stand.

1784.

Had-

XXIII. BOEK. 1784.

Dokkum, 't eerst gereed met een Exercitie-genootschap, verzoekt en verwerft de bekragtiging der Staaten.

Hadden Staaten van *Friesland*, met het afloopen des voorleeden Jaars, zich genegen getoond om den yver ten Wapenhandel op te wekken, en de Ingezetenen, die zich, op eene geregelde wyze, onder de Regeering van hunne wettige Overheid, en Bestuur van hunne Opperhoofden, naar geformeerde Wetten en Reglementen wilden gedraagen, uitgenoodigd om zich met vertoon van zodanige Wetten en Reglementen by hun Ed. Mogenden te vervoegen, het Exercitie-genootschap te *Dokkum*, onder de Zinspreuk PRO ARIS & FOCIS, hadt de goedkeuring der Stads Regeering verworven, in genoegzaamen getale zich van Geweer, op eigen kosten, voorzien, en in 't behandelen daar van zo verre geoefend, dat het in staat was, op den eersten wenk; het Vaderland in 't algemeen, en de Stad *Dokkum* in 't byzonder, ten dienst te zyn. Hierom oordeelde 't zelve zich geregtigd, om, onder de gemelde Zinspreuk, door 's Lands vaderen, voor een wettig Genootschap erkend, en onder hunne Bescherming genomen te worden; als mede de goedkeuring der overgeleeverde Artykelen, de Inrigting van 't zelve betreffende, te verwerven. Waar by zy, als allereerst, en op eigen kosten, in gereedheid zynde, met eenig Eereteken wenschten bekroond te worden. De Staaten verleenden de verzogte Goedkeuring, en lieten de beraaming

ming van het Eereteken aan de Gecommitteerden in het Mindergetal.

Met deeze Goedkeuring in Lentemaand vereerd, vervaardigden zy een wit zyden Vaandel, zeer fraay geschilderd en in zekeren opzigte naar het Stadsvaandel geschikt. 't Zelve werd, naa eene gepaste aanspraak de Heer J. C. Bergsma, in Wynmaand overgeleeverd, op welke plegtigheid de Wapenoefening, en de Afvuuring volgde (*).

Staatsgeschil in *Overyssel* wegens de Overstemming.

Het groot geschil in *Overyssel*, wegens de Drostendiensten, was in 't jongst verloopen Jaar afgedaan (†); dan 't zelve hadt een Staatsgeschil ten gevolge, van een allerernstigsten aart, met verscheide stoorende inmengzelen vergezeld, en eindelyk zo hoog loopende, dat de Bemiddeling der Bondgenooten ingeroepen, en 't zelve door dier uitspraak ten einde gebragt wierd. 't Aanbelang, zo wel als de toedragt, en de wyze van behandeling, vordert een eenigzins breedspraakig verslag, en dat wy het van hooger ophaalen (§).

Acht

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1784. bl. 859. 872. 1561. 1674. Voor 't Jaar 1785. bl. 1210.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 353.

(§) Veelvuldig zyn de Schriften, die, over dit Staatsgeschil, ten dien tyde, het licht zagen. De Schryver van den *Tegenwoordigen Staat van Overyssel*, geeft 'er eene Lyst van op, met aanduidinge van de deels ongenoemde vermoedelyke Opstellers, als mede van den inhoud, bl. 333.

XXIII. BOEK. — 1784.

Dit ſtuk was by het Affchaffen der Drostendienſten onafgedaan gebleeven.

Acht *Overyſſelſche* Edelen hadden zich by den Drost van *Yſſelmuiden*, en den Heer VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL gevoegd, en uit toegeevenheid, tot het doen der Afkondiging ter Afſchaffing van de Drostendienſten met de Steden geſtemd, terwyl acht anderen, onder welken de Heer DERK ERNST VAN VOORST TOT AVERBERGEN aan 't hoofd was, hunne aantekening daar tegen lieten te boek ſtellen. De Edelen, in deezer voege toegegeeven, en zich derwyze verdeeld hebbende, dat meer dan een derde gedeelte der aanweezigen den Steden byviel, kwam het ſtuk der Overſtemming hier niet verder in aanmerking. Maar het geſchil deswegen was te hoog geloopen om gedoofd te kunnen blyven. Ieder Party moest natuurlyk vreezen, dat de minſte ſlapheid in het voorſtaan van haar gevoelen, in dit geval enkel tot bewaaring van de vrede betoond, naderhand zou uitgelegd worden als of men zelve de gegrondheid daar van in twyfel trok. 's Lands omſtandigheden ſtonden zo geſchaapen, dat 'er thans, meer dan ooit, zaaken van gewigt op het tapyt kwamen: daar nu de denkwyze der Ridderſchap in 't algemeen daar omtrent zeer ſtreedt met die men in de Steden koesterde, was 'er geene groote maate van ſneeg vooruitzigt noodig om te ſpellen, dat het ſmeulend vuur eerlang van onder de asſche zou opblaaken.

Het

XXIII. BOEK. 1784.

DeRidderschap doet een Voorstel om het vooraltoos uit den weg te ruimen.

Het ſtaat ons niet te beſlisſen, of dergelyke bedenkingen, dan andere beweegredenen, de Ridderſchap aanſpoorden, om, op de eerst volgende Vergadering, onder hevige klagten over de handelwyze der Steden ten opzigte van de Drostendienſten, den voorſlag te doen om het Geſchil, wegens de Overſtemming voor altoos uit te maaken, en wel in deezer voege, „ dat daar toe eene Commisſie „ van eenige Heeren uit de Ridderſchap „ en Steden zou benoemd worden, om „ hunne bedenkingen en raadſlaagen in „ te leeveren over de wyze waar op dit „ Verſchil in der minne zou kunnen wor„ den bygelegd, en dat, indien dit min„ nelyk vergelyk niet getroffen wierd, „ het Verſchil in gevolge van het voor„ geſchreevene by het eerſte Artykel der „ Unie zou worden beſlist (*);" met bygevoegde verklaaring, dat eene aarzeling der

(*) Het gedeelte van dit Artykel hier bedoeld houdt in, „ dat die Questie, die eenige van de voorſz. „ Provincien, Leden of Steden van deeze Unie wee„ zende, met den anderen hebben, ofte namaals zou„ den mogen krygen, noopende haarluiden particu„ liere en de ſpeciaale Privilegien, Vryheden, Ex„ emptien, Regten, Statuyten, loffelyke en welher„ bragte Costumen, Uſantien, en andere haarluider „ Geregtigheden, by Ordinaris Juſtitie, Arbiters of „ minnelyk Accoort beſlicht zullen worden, zonder „ dat de andere Landen ofte Provincien of Steden, „ ofte Leden van dien, (zo lang zich beide Partyen „ 't Recht ſubmitteeren) hem des zullen hebben te „ bemoeijen, ten ware hem geliefde te intercedeeren „ tot accoort."

XXIII. BOEK. 1784. der Steden, om deeze of andere wegen ter eindelyke afdoening, vóór het afloopen van den tegenwoordigen Landdag, aan te neemen, door de Edelen zou gehouden worden voor eene verweigering van Regt, tot verkryging waar van zy als dan zich by het Bondgenootschap zouden vervoegen; dat zy tevens hunne Consenten in alle Provinciaale middelen zouden inhouden, en de verantwoording van alle heillooze gevolgen, welke daar uit ontstaan moesten, voor de Steden overlaaten.

't Zelve vondt geen ingang by de Steden.

Dringend was deeze taal; doch zy miste de uitwerking, die men 'er misschien van verwagtte. Herhaalde keeren hadden de Steden den voornaamen grondslag, op welken haar gevoelen rustte, opengelegd: en dewyl de Edelen nog nooit iets van dien aart hadden ter baane gebragt, betuigden zy geene beweegredenen te kunnen vinden, om volgens den gedaanen Voorslag iets te doen, waar door zy zouden kunnen schynen haar onbetwistbaar Regt, tot welks handhaving zy zich verpligt rekenden, aan eenige twyfeling onderheevig te maaken. Hadt de Ridderschap eenige stukken voort te brengen, die zy oordeelde, haare meening te begunstigen, zy toonden zich bereidvaardig deeze te onderzoeken, mits dezelve intusschen zich niet aankantte tegen het Regt der Steden. Ook dit hadt geene andere gevolgen, dan wederzydsche niets vorderende Aantekeningen.

Ein-

Eindelyk ſtelde de Drost van *Zalland*, eene bemiddeling voor, hier op nederkomende; „ of de Heeren van de Rid„ derſchap en de Heeren van de Steden „ niet zouden kunnen goedvinden, om, „ onbenadeeld elks meening of regt, de „ zaak, zo als die zich thans bevondt (*); „ in dien ſtaat te laaten tot den eerſten van „ Wynmaand aanſtaande (MDCCLXXXIII,) „ zonder dat door den een tegen den „ ander iets ten nadeele, ter Vergadering „ van Ridderſchap en Steden, of by de „ raadpleegingen, zou worden ondernö„ men, gedaan of aangetekend, zo dat „ inmiddels, indien men het Verſchil niet „ onderling kon vereffenen, ieder der „ Partyen, ter plaatſe waar zy het mog„ ten goedvinden, haare bezwaaren zou „ kunnen voortbrengen, en tevens de „ Conſenten nog op deezen Landdag zou„ den kunnen worden uitgebragt."

Bemiddeling door den Drost van *Zalland* voorgeſteld.

Veelen begreepen, dat deeze bemiddelende Voorſlag even onaanneemelyk was voor de Steden als het Voorſtel eerst door 't Lichaam der Ridderſchappe gedaan: dat dezelve, geen middel tot een Vergelyk dienſtig aan de hand geevende, alleen ſtrekken konde om de zaak op de lange baan te ſchuiven; en de Steden te beletten, geduurende vyf volle maanden, binnen welker verloop ligt te voorzien was dat veele belangryke zaaken konden voorko-

Onderſcheide Gevoelens daar over houden de zaak ſleepende.

(*) Dit was op den 11. April 1783.

XXIII. BOEK. 1784. komen, den invloed haarer ſtemmen te doen gelden. —— De Heer VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL verklaarde zo wel van het Regt der Steden overtuigd te zyn, dat hy oordeelde geene Opſchorting van 't zelve, welke tevens eene Opſchorting van zyn eigen Regt, om met dezelve een Beſluit te vormen, medebragt, te mogen toelaaten: doch, in aanmerking neemende, hoe zeer het belang van *Overysſel*, ja dat des ganſchen Bondgenootſchaps, vorderde, dat het ſtuk thans in geſchil, ten ſpoedigſten op een vasten voet gebragt wierd, oordeelde hy tevens, dat de beide Partyen eenen tyd van twee maanden behoorden te bepaalen, om onderling de gronden en bewyzen mede te deelen, en dus te beproeven of de eene de andere door kragt van redenen kon overtuigen; en dat, dit mislukkende, de zaak, ten minſten binnen éne maand daar naa, „ zou behooren „ gebragt te worden ter kennisſe van de „ Heeren Staaten der reſpective Provin„ cien, met verzoek van dezelve te wil„ len examineeren, en ten allerſpoedig„ ſten, naar rigeur van regten zelfs, en „ wel in eigener Perſoonen, zonder ee„ nige delegatie, finaal te decideeren. — *Deventer* weigerde desgelyks den Bemiddelenden Voorſlag van den Drost te omhelzen; doch was bereid in de maatregelen des Ridders VAN DER CAPELLEN te treeden; maar *Kampen* en *Zwolle* ſtemden in den Voorſlag van den Drost,

mits

mits die zaaken, waar in, wegens de Opschorting van het Regt der Steden, nu geen besluit zou kunnen vallen, tot den eersten van Wynmaand, onafgedaan bleeven. Schoon de gevoelens der Steden dus lynrecht strydig waren, verklaarden de Edelen zich zo wel met dat van *Deventer* als dat van beide de andere te voegen.

Het gevolg van deeze Verklaaring was, dat de Ridderschap haare Consenten gaf in de Middelen, en dat de Steden, een geruimen tyd niets tegen den zin van het meerendeel der Edelen konden uitvoeren. Toen de andere Steden beloofd hadden het Regt der Steden voor geschorst te zullen houden, kon *Deventer*, hoe zeer nooit daar in bewilligd hebbende, des geen gebruik in 't geheel maaken. En deeze verwarde onderhandelingen konden niets toebrengen om het afdoen des Geschils te bevorderen: geen voet was 'er beraamd, waar op men beproeven kon om tot een minzaam Vergelyk te komen; de bewilliging van *Deventer* tot beslissing, door de twee andere Steden niet agtervolgd, hadt geen kragt.

De Edelen schryven aan de Algemeene Staaten.

De Edelen vaardigden terstond naa het scheiden van den Landdag eenen Brief af, by welken zy van de Algemeene Staaten, en niet van die der byzondere Gewesten verzogten, dat dezelven zich deeze zaak geliefden aan te trekken, en, het zy door vriendlyke middelen, 't zy door eene eigenlyke uitspraak, waar aan zy zich

XXIII. BOEK. 1784.

onderwierpen, af te doen. In deezen Brief, dien zy tevens aan de Staaten der byzondere Gewesten mededeelden, beklaagden zy zich over het gedrag der Steden „ en dat men van de tegenwoor„ dige tyden van Combustien zich zogt „ te bedienen, om de Ridderschap van „ alle Authoriteit te ontzetten, en tot een „ onnut Lid van Regeeringe te maaken;" doch gaven, buiten dit verwyt, geene de minste reden om de gegrondheid van hun gevoelen, wegens het betwiste punt, aan te dringen (*).

Zy doen het andermaal. 't Gevoelen van *Gelderland* en *Friesland*.

Toen het bestemde Tydperk tot den eersten van Wynmaand ten einde liep, vervoegden zich de Ridderschap andermaal tot hun Hoog Mogenden, met kennisgeeving, dat de Staaten van *Gelderland*, *Utrecht* en *Friesland* in Bloeimaand Besluiten genomen hadden by welke zy, in algemeene uitdrukkingen, hunne bereidwilligheid betuigden om het Geschil te vereffenen; doch dat het nog mangelde aan eenpaarige Besluiten der Bondgenooten, en zelfs aan eenen bepaalden Voorslag, betreffende de wyze waar op die vereffening zou worden werkstellig gemaakt; waar om zy ten ernstigsten daar op, by herhaaling, aandrongen. —— De Afgevaardigden van *Gelderland*, wilden eene vriendlyke Schikking met de Afgevaardigden der vyf andere Gewesten be-

werkt

(*) *Resol. Gen.* 30 April 1783.

werkt hebben. —— Die van *Friesland*, wenschten, dat Staaten van *Overysſel* het zonder tusſchenkomst van anderen zouden kunnen vinden; doch dat, by ontſtentenis hier van, het Geſchil door de middelen, by de *Unie van Utrecht* beraamd, diende beſlist te worden (†). XXIII. BOEK. 1784.

Hollands en Zeelands Raadſlag.

Staaten van *Holland*, die gehoopt hadden buiten de noodzaaklykheid te blyven om den eerſten Brief der Ridderſchappe te beantwoorden, en dat eene minzaame Vereffening hun daar van zou ontheffen, vonden zich, door deezen tweeden, gedrongen om ook hun gevoelen te zeggen. — Naa onderzoek in hoe verre zy konden voldoen aan de begeerte der *Overysſelſche* Edelen konden zy niet ontveinzen, de zaak niet geſchikt gevonden te hebben om hunne Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergaderinge desaangaande met eenigen last te voorzien. Zy merkten dit Geſchil als geheel huislyk aan, en dat het derhalven, door Staaten van *Overysſel*, moest worden vereffend: dewyl hun Hoog Mogenden zich niet konden aanmaatigen eenige Superioriteit over de byzondere Gewesten, om Geſchillen tusſchen de Leden van de Hooge Regeering, binnen dezelve gereezen, zich aan te trekken, en daar over uitſpraak te doen, zo lang de twistende Partyen niet goedvonden, de Beſlisſing over

(*) *Reſ. Gen.* 22. Sept. 1783.

XXIII. BOEK. 1784. over zodanige Verschillen aan de Bondgenooten wederzyds vrywillig op te draagen. En daar zy niet bevonden hadden, dat de drie Steden zich desgelyks aan de uitspraak van hun Hoog Mogenden onderwierpen, zouden zy niet gaarne, door hun Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergadering last te geeven eenen grondslag leggen tot Sustenuen, die zy altoos begreepen hadden, en nog begreepen, van allen grond ontbloot te weezen, en waar van de gevolgen, huns bedunkens, van verren uitzigt zouden kunnen zyn. — Alles wat zy meenden in deezen te kunnen doen bepaalde zich tot vriendlyke aanmaaning, om alle mogelyke middelen in 't werk te stellen, die tot overtuiging zouden kunnen strekken, om de Steden van *Overysfel* te beweegen, tot eene minzaame afdoening der ontstaane geschillen. Te meer vonden zy zich daar toe verpligt, om dat 'er, in de Ridderschap zelve, geene volkomene eenpaarigheid gevonden werd: twee Heeren hadden tot nog geweigerd zich by de Meerderheid te voegen. — Daarenboven was het hun niet onredelyk voorgekomen, dat de Steden van de Ridderschap Bewysstukken voor derzelver meening vorderden; aan welken eisch zy niet wisten dat voldaan was. — Zy meenden uit deeze twee omstandigheden, niet zonder grond, te mogen opmaaken, dat het niet verder vorderen in die zaak aan de drie Steden alleen niet kon worden toegeschreeven,

en

en het als nog niet buiten hoope ſcheen, dat de Meerderheid der Ridderſchappe wat minder fiducie in derzelver geſuſtineerde ſtellende, mogelyk binnen *Overysſel* nog wel middelen, om het ſtuk in der minne af te doen, zou kunnen vinden. „ Wy," dus beſluiten zy hun antwoord aan de Ridderſchap, „ Wy kun„ nen voor Ons niet verbergen, dat wy „ niet gaarne eenigen ſchyn zouden wil„ len geeven, als of wy eenig meerder „ gewigt in het geſuſtineerde van de „ Meerderheid van de Ridderſchap bo„ ven dat der drie Steden zouden ſtellen. „ Terwyl wy, in tegendeel, geene zwaa„ righeid maaken om te verklaaren, dat „ Ons een gepast evenwigt in alle Re„ geeringen deezer Landen is voorgeko„ men het oogmerk der Voorouderen, en „ de ſolide Grondſlag der Vryheid te „ zyn. —— In een nevensgaanden Brieve aan de Staaten van *Overysſel* voegden zy het vriendnabuurlyk vermaan, om op middelen van minnelyke Vereffening bedagt te weezen; of, in allen gevalle, indien dit zo ſpoedig niet kon geſchieden, als zy wel wenschten, dusdanige proviſioneele ſchikkingen te beraamen, waar door, behoudens elks meening, zou kunnen te wege gebragt worden, dat, alles in zyn geheel blyvende, de raadpleegingen omtrent de weezenlykſte en voornaamſte zaaken wierden voortgezet, en dus het gemeen belang zo van *Overysſel*, als van 't geheele Bondgenootſchap, niet veragterd maar gaande

XXIII. BOEK.

1784.

XXIII. BOEK. 1784.

de mogt worden gehouden (*). —— Staaten van *Zeeland* stonden met die van *Holland* in het zelfde begrip, eene vriendlyke onderlinge Schikking aanraadende, en moesten hunne Afgevaardigden alzins waaken, dat, wanneer dit niet gelukte, de Vergadering der Algemeene Staaten, zich tot geenerlei Beslissing hier van inliete, zonder dat beide de Partyen het Geschil aan derzelver uitspraak onderworpen hadden, en vorderden, ook in dit geval, nader berigt, vóór eene volstrekte Beslissing (†).

De Steden geeven eene Verhandeling over het Geschilpunt in 't licht.

Was de taal der Ridderschappe klaagend en scherp geweest by de Bondgenooten, de Steden lieten, zonder zich nog te beklaagen, met den aanvang van Slachtmaand, eene Verhandeling over het Verschilpunt in druk uitgaan, met oogmerk om de gansche Natie van haar Regt, en de Edelen van hunne Misvatting, te overtuigen (§).

't Geschil op nieuw ter Staatsvergadering leevendig.

Den staat des Geschils overweegende, bevroed men gereedlyk, dat de Schikking, door Staaten van *Holland*, met zo veel nadruks, aangeraaden, wyd te zoe-

(*) *Resol. van Holl.* 4. Dec. 1783.

(†) *Not. van Zeeland* 27. Nov. 1783.

(§) *Verhandeling over het Regt van Overstemming ter Staatsvergadering van Overyssel. Opgesteld door Mr.* GERHARD DUMBAR, *Secretaris der Stad Deventer, en uitgegeeven volgens Resolutien van de drie Steden, Deventer, Kampen en Zwolle*, 1783.

zoeken, of liever niet te vinden was, zonder de Steden daadlyk te benaadeelen in de uitoefening van haar Regt, zo als zy 't zelve dreeven. Niets van dien aart ook greep 'er plaats. Alles, wat de eene en de andere Party doen konde was het spreeken over zodanige punten te vermyden, uit welke het te voorzien was, dat het betwiste geval van Stemming zou gebooren worden. Van den kant der Edelen viel dit gemaklyk: dewyl zy daar door niets te verliezen hadden; doch de Steden verlooren de uitwerking van haare eensgezindheid tegen de Edelen; terwyl deezen egter steeds van de gevallen, waar in de Steden onderscheiden stemmen uitbragten, gebruik konden maaken om de eene met de andere te helpen overstemmen. Dit belette, ondertusschen, niet, dat de Landdag, ten tyde van het ontvangen des gemelden Briefs der Staaten van *Holland* begonnen, bykans geheel ten einde liep, zonder dat het Geschil ter tafel kwam. De Steden waren overtuigd van de noodzaaklykheid om zodanige maatregelen te neemen, waar door het afdoen van veele dringende zaaken niet mogt gestremd worden. Eenigen haarer Regenten betoonden zich zelfs afkeerig om het Geschil met de Ridderschap, indien het te verhoeden ware, tot het uiterste te laaten komen. —— Maar op den laatsten dag der Staatsvergaderinge, bleek dat zulks niet te verhoeden was. *Deventer* deedt een Voorstel om

XXIII. BOEK. 1784. een Staatswyze Verklaaring uit te brengen, wegens het Regt der Burgeren van de groote en kleine Steden tot de Jagt, waar over de Leden, zo wel als over het gansche ſtuk van het Jagtregt, zedert eenigen tyd, oneenig geweest waren (*). *Kampen* en *Zwolle* keurden het Voorſtel van *Deventer* goed, dit deeden ook de Drost van *Ysſelmuiden*, en VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL; de overige Edelen wederſpraaken 't zelve, en hielden daar op ſtaande, dat de Stemmen ſtaaken; de Party drong aan op het vormen van een Beſluit. Heftigheid woelde van wederzyden. De Griffier, die oordeelde zich onzydig te moeten houden, wist niet wat te ſchryven: daar de een zich verzette tegen 't geen de ander hem in de penne wilde leggen. Eindelyk bragt hy het volgende te boek. „ Waar op „ zynde gedelibereerd, heeft de Drost van „ *Twente* geconcludeerd, dat de ſtemmen „ ſtaaken; en heeft de Drost van *Ysſelmuiden* verklaard van gevoelen te zyn, „ met de Heer VAN DER CAPELLEN „ TOT DEN POL, en de Heeren Gedeputeerden van de drie Steden, dat deeze zaake behoorde te worden geconcludeerd, en heeft daar op concluſie geformeerd, conform voorſchreeve Reſolutie van de Stad *Deventer*." Ook bleef dit ſtaan; doch de Afgevaardigden uit

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 371.

de Steden, met de twee Edelen, die hunne zyde hielden, deeden daar op onmiddelyk aantekenen, „ dat zy protesteerden „ van nulliteit en geweld tegen het gehandelde en genotuleerde van de Heeren van de Ridderschap, met verklaaringe van hier door belet te worden „ van zich in eenige verdere deliberatien „ in te laaten;" zy verlieten de Vergadering: terwyl de overige Edelen nogmaals betuigden het daar voor te houden dat de stemmen staaken (*).

XXIII. BOEK. 1784.

Te wyd, veel te wyd, was thans de scheure geworden dan dat men zich, buiten vreemde tusschenkomst, met de hoope van heeling zou hebben durven streelen. De Ridderschap vaardigde terstond een Brief aan Staaten van *Holland* af, waar in zy, nevens het beantwoorden van dier schryven, een berigt gaven van het voorgevallene op deezen Landdag, klaagende, dat Steden, en twee Edelen, het Geschilstuk met geweld hadden tragten door te dringen, en zich aan de verdere raadpleegingen onttrokken, waar door *Overysel* zich aanvanglyk in een staat van wanorde gebragt vondt, vol van de akeligste vooruitzigten (†). —— Met den aan-

Beide de Partyen schryven aan de Algemeene Staaten, en aan Staaten van *Holland*.

(*) *Antwoord op de Missive van* J. v. Z. *bevattende een Verslag van de merkwaardigste byzonderheden op den jongst afgeloopen Overysselschen Landdag voorgevallen;* weinig dagen naa den 13. Dec. 1783. in 't licht gegeeven.

(†) *Resol. van Holl.* 18. Dec. 1783.

XXIII. BOEK. 1784. aanvange deezes Jaars vervoegden zy zich ten derden maale by de Algemeene Staaten om derzelver tusschenkomst te erlangen. — Ook besloten de Steden, ten zelfden tyde, eerst aan Staaten van *Holland*, die alleen zich tot hier toe daadlyk met de zaak bemoeid hadden, en, kort daar naa ook aan de Staaten der overige Gewesten te schryven. In deeze Brieven, vergezeld van een afdrukzel der bovengemelde Verhandeling, ten bewyze van de gegrondheid haars gevoelens, deeden zy een verhaal van 't gebeurde, betoogden de ondoenlykheid van de Staatsvergaderingen wederom met de Ridderschap te kunnen hervatten, en slooten met verzoek dat de Staaten, ter handhaaving van den oorspronglyken Regeeringsvorm van *Overysel*, en ten einde dit Gewest voor verdere verwarring te bewaaren, de meerderheid der Ridderschappe mogten overhaalen om van derzelver verkeerde tegenkanting af te zien. —— Die Meerderheid hadt intusschen reeds in Louwmaand het besluit genomen, om haare zaak mede door eene Verhandeling te verdeedigen, die in Bloeimaand van de pers kwam (*).

On-

(*) *Verhandeling van de zyde der Heeren van de Ridderschap over het Regt van Overstemming ter Staatsvergaderinge der Provincie van Overysel; uitgegeeven naar den inhoud der Resolutie hunner Ed. Mogenden, de Heeren van de Ridderschap van voorgemelde Provincie*, 1784.

Blyven van elkander verwyderd.

Onder deeze wederzydsche woelingen naderde de tyd, waar op het heffen van de Provinciaale Middelen, volgens gewoonte, voor het loopende Jaar, zou moeten vastgesteld worden. Eenige Afgevaardigden uit de Steden met de twee Edelen, die één belang met dezelve hadden, in 't einde van Louwmaand, te *Wyhe* zamengekomen, spraken af, dat men, wanneer de Ordinaris Gedeputeerden eenen Gewoonen Landdag uitschreeven, zich op dezelven zou laaten vinden, en by de opening voorstellen, of de overige Edelen thans gezind waren het gevoelen der Steden, betreffende de Overstemming, als het ware, te erkennen, en daar volgens te handelen; en dat men, by weigering van een voldoend antwoord, terstond de Consenten in de Middelen op den voet van het voorgaande Jaar zou uitbrengen, met aanmaaning aan die Edelen om dit desgelyks te doen, en daar op alle verdere raadpleegingen af te breeken. —— Geheel vrugtloos werd deeze afspraak gemaakt door de Edelen in het Collegie der Gedeputeerden, welke weigerden een Landdag te doen uitschryven, indien de Steden haare verklaaring op den dertienden van Wintermaand niet vooraf introkken. Elke Party vorderde dus, als eene voorwaarde tot het voortzetten der raadpleegingen, dat de andere van derzelver gevoelen zou afgaan; doch zy voorzagen teffens ongetwyfeld dat in geen dier strydige eischen zou bewilligd worden.

XXIII. BOEK. — 1784. den. Dit begreep ook de Griffier te gelyk met de noodzaaklykheid, om, welk een keer het Geschil ook name, ten minsten de Geldmiddelen aan den gang te houden, en de dringendste zaaken, het Bondgenootschap betreffende, af te doen. Diens voorstel hadt ten gevolge, dat, naa eenige tegenstribbelingen, de Consenten, op brieven van omzendinge, werden ingezonden. Alle overige zaaken, die door Gedeputeerden niet konden afgedaan worden, bleeven rusten. 't Was alles toeteschryven aan de toenmaalige omstandigheden van 't Gemeenebest, die zo sterk drongen om de algemeene zaaken voort te zetten, dat men vervolgens nog zo verre kwam, van over eenige punten, het Bondgenootschap betreffende, zamen te vergaderen.

Friesland slaat eene Bezending na *Overysfel* voor. Het vooruitzigt op de gevolgen, welke uit deeze gesteldheid van zaaken niet alleen voor *Overysfel*; maar ook voor alle de Vereenigde Landschappen, te dugten waren, maakte zulk een diepen indruk op Staaten van *Friesland*, dat zy beslooten middelen aan te vatten, welke dienen konden om met de daad eene verdere scheuring voor te komen, en de rust te herstellen. Ingevolge hier van deeden zy in Lentemaand, aan de overige Bondgenooten den voorslag; „ om ieder éénen „ Heer, uit het midden der Staatsver„ gaderinge te benoemen, ten einde zich „ gezamenlyk, en wel vooral zo spoedig „ als mogelyk, na *Overysfel* te begeeven,

om

„ om aldaar van de gereezen Geschillen, tus- „ schen de Meerderheid der Ridderschap „ en Steden dier Provincie, vriendna- „ buurlyk kennis te neemen, die Party, „ welke zou bevonden worden in 't on- „ gelyk te zyn, te adhorteeren, en te „ induceeren om van haaren ongefundeer- „ den eisch en oppositie af te zien, en, „ zo mogelyk, langs dien weg, de rust „ en eensgezindheid in de Provincie te „ herstellen; met verderen last aan de „ respective Gecommitteerden, om, by „ ontstentenis daar van, elk aan zyne „ Principaalen Rapport te doen; ten ein- „ de in deezen verder zodanige maatre- „ gelen te kunnen beraamen, als het be- „ lang en de regten van het Bondgenoot- „ schap in het algemeen, en die van de „ Provincie van *Overysel* in 't byzonder, „ zouden komen te vereischen (*)."

XXIII. BOEK. 1784.

't Voorstel van beide de Partyen omhelsd en Heeren tot de Bezending benoemd.

Frieslands Voorslag werd, by alle de Gewesten, in het eene vroeger, in het ander laater, omhelsd. De *Overysselsche* Ridderschap zo wel als de Steden, hier van verwittigd, namen 'er genoegen in. *Gelderland* benoemde den Heer JAN ELIAS VAN LYNDEN, buitengewoon Raad van dat Gewest en Burgemeester der Stad *Nymegen*; *Holland* den Heer Mr. RUTGERUS PALUDANUS, regeerend Burgemeester en Raad der Stad *Alkmaar*; *Zeeland* de Heer Mr. LEONARD CON-

STAN-

(*) *N. Nederl, Jaarb,* 1784. bl. 886.

XXIII. BOEK. 1784. STANTYN VAN SONSBEEK, Raad der Stad *Vlissingen* en wegens dezelve gecommitteerd in de Rekenkamer van dat Gewest; *Utrecht* Jonkheer JOOST TAETS VAN AMERONGEN Heer van *Natewisch*; *Friesland* Jonkheer EGBERT SJUCK GERROLT JUCKEMA VAN BURMANIA RENGERS, Grietman over *Wynbritzeradeel* en Volmagt ten Landsdage wegens die Grietenye, Gedeputeerde Staat van *Friesland* en Curator van 's Lands Hoogeſchool te *Franeker*; *Stad en Lande* den Heer EGBERT LEWE van *Middelſtum*, Secretaris der Staaten. —— Hoe zeer *Friesland* op ſpoed hadt aangedrongen, verwylde het tot in Slachtmaand, eer alle deeze benoemingen haar beſlag hadden; tot op de achtſten van Wintermaand eer dit Zestal binnen de Stad *Utrecht* zamenkwam, om voorloopig over den uitvoer van den hun opgedraagen last te ſpreeken; en tot op den één en twintigſten dier zelfde maand eer zy binnen *Kampen* verzameld, plegtig ter Vergadering van Ridderſchap en Steden ontvangen werden en daar het oogmerk van hunne Zending ontvouwden.

Aanvang der Onderhandelingen. Naa dat de Ridderſchap zes van haaren Leden, benevens haaren Griffier, en de Steden ieder vier Burgemeesters, met eenen Secretaris, tot deeze zaak gemagtigd hadden, namen de Onderhandelingen eenen aanvang, by welke de Baron VAN PALLAND TOT ZUITHEM, Drost van *Yſſelmuiden*, door het inmiddels afſterven

van

van den Ridder CAPELLEN TOT DEN POL, thans de éénige uit de Edelen, die het gevoelen der Steden aankleefde, eene Verklaaring overgaf, en tevens door den druk gemeen maakte, waar in zyne beweegredenen voor die aankleeving worden opgegeeven (*).

XXIII. BOEK.

1784.

Beide de Partyen willen de zaak aan de Uitspraak dier Heeren laaten verblyven.

Naauwlyks liep het Jaar ten einde, of deeze Onderhandelingen veranderden te eenemaal van aart: want daar de Bezending, volgens het voorstel der Staaten van *Friesland*, alleen zou strekken om de Eenigheid, door middel van Overreeding, te herstellen, verklaarden eerlang de Gemagtigden uit de Edelen, dat zy, uit vreeze voor de nadeelige gevolgen, uit het verwyl van het afdoen deezer zaake te dugten, en uit overtuiging dat de Ridderschap, wat 'er ook werd voorgeslaagen, haar voorig gevoelen zou blyven aankleeven, bereid waren het Geschil over te laaten „ aan de hooge Uitspraak „ der Heeren Gecommitteerden, of ee„ nig ander onpartydig Regter." —— De Gemagtigden uit de Steden, wier last zich

(*) *Verklaaring van* ADOLF WARNER, *Baron van Pallandt, Heere tot Zuithem, beschreeven in de Ridderschap van Overysel en Drost van Ysselmuiden, over het Regt van Overstemming ter Staatsvergadering, overgegeeven aan de Heeren Gecommitteerden uit de respective Provincien.* 1784. Niet de Secretaris DUMBAR van *Deventer*; maar de Heer G. W. VAN MARLE, toen Lid van de Gezwoore Gemeente en naderhand Burgemeester van *Zwolle*, was de Opsteller van deeze Verklaaring.

XXIII. BOEK. 1784.

zich zo verre niet uitſtrekte, werden binnen weinige dagen door hunne Zenders gemagtigd om dit voorbeeld, in zo verre, te volgen, dat zy aannamen, „ zich „ aan de hooge Uitſpraak en regterlyke „ Beſlisſing der zes Heeren te onderwer„ pen.” Hier uit volgde, in Louwmaand des Jaars MDCCLXXXV, de ondertekening zo door de Gemagtigden uit de Ridderſchap als der Steden en den Drost van *Yſſelmuiden* van een Acte van Compromis, welke inhieldt, „ dat de te doe„ ne regterlyke Deciſie het effect zou „ hebben van Sententie en Uitſpraak in „ het hoogſte Resſort; zonder dat dezel„ ve immer of ooit aan eenig Apel of „ Reviſie onderhevig gemaakt, of op ee„ nigerhande wyze, hoe genaamd, geëlu„ deerd zou kunnen worden.”

Verſcheide vrugtlooze poogingen om de zaak by Bemiddeling te vinden.

Nogthans verkoozen de Afgevaardigden uit de Bondgenooten hunne hoedanigheid van vriendlyke Scheidslieden niet af te leggen, dan in de uiterſte noodzaaklykheid. Zy ſloegen eerst aan de Partyen voor, vast te ſtellen „ of dat een juist „ zesde gedeelte der tegenwoordig zyn„ de Edelen, of dat een bepaald getal, „ by voorbeeld, van zeven of zes der„ zelven, zoude vereischt worden, om „ met de drie Steden by Overſtemming „ een Beſluit te kunnen maaken.” —— Wanneer dit door de Afgevaardigden uit de Steden onmiddelyk en volſtrekt was afgeſlaagen, ontwierpen zy eene tweede Schikking, zo veel aanneemelyker voor dee-

deezen dat zy 't op zich namen dezelve ter kennisse hunner Zenderen te brengen. Volgens deeze zou de Overstemming plaats hebben, „ wanneer de drie „ Steden met éénen enkelen Edelman „ van één gevoelen waren; uitgezonderd „ in 't geval van raadpleeging over de „ toelaating van nieuwe Leden in de „ Ridderschap, wanneer daadlyk geen Besluit zou gevormd worden, ten ware „ een derde deel der aanweezende Edelen met de Steden zamenstemde." Dan de eindelyke raadpleeging der Steden hier op werd voorgekomen door de betuiging der Ridderschap, dat zy gaarne op den voet van het eerste Voorstel tot het treffen van een vergelyk zouden hebben medegewerkt; doch dat zy het laatste en alle andere, welke even eens het gevoelen der Steden ten grondslage zou hebben, moesten van de hand wyzen.

De onvermoeide Middelaaren deeze poogingen verydeld ziende, zogten eenen anderen weg: en sloegen voor, dat ieder Party eenige weinige Persoonen mogt uitkiezen om, ten overstaan der Middelaaren, met elkander te spreeken, onder beding dat alles, wat in deeze gesprekken voortgebragt wierd, indien men het niet vinden kon, als niet gezegd zou gehouden worden. Dit baarde een derde Ontwerp van minnelyke Schikking, door de Scheidsmannen aan de Partyen voorgesteld, en hoofdzaaklyk van deezen inhoud. „ Dat in 't gemeen Overstemming zou

 „ plaats

XXIII. BOEK. „ hebben, wanneer de drie Steden met
„ éénen enkelen Edelman van één ge-
„ voelen waren. Dat van deezen Re-
1784. „ gel zouden zyn uitgezonderd het ge-
„ val van raadpleeging over het toelaa-
„ ten van nieuwe Edelen, in het welke,
„ zo dikwerf als de drie Steden van
„ één gevoelen waren, en door minder
„ dan een derde deel der aanweezige
„ Edelen gevolgd wierden, noch Over-
„ ſtemming, noch ſteeking van Stemmen
„ zou plaats hebben; maar de gedagten
„ van een onzydig Geregtshof moeten
„ worden ingenomen, en daar naar ver-
„ volgens het Beſluit gevormd. —— Dat
„ de berigtſchriften, wedden, en voor-
„ deelen, aan de Provinciaale Ampten
„ van ouds, immers zedert de loopende
„ Eeuwe, verknogt geweest, niet zou-
„ den mogen verminderd of vermeerderd
„ worden, dan met eenpaarige Stemmen
„ van de aanweezende Staatsleden. ——
„ Dat de begeeving van alle Ampten,
„ die aan de Staaten ſtonden, zou om-
„ gaan tusſchen de Ridderſchap en de
„ Steden, even als vóór den Jaare
„ MDCCXLVIII (*). —— Eindelyk,
„ dat

(*) By het Reglement van den Jaare 1675, 't welk byna alle Ampten ter begeeving van den Stadhouder ſtelde, waren eenige weinige en geringere onopgenoemd, en dus aan de Staaten verbleeven; doch, naa de hernieuwing van dat Reglement, in 't Jaar 1748, waren deeze mindere Ampten ſteeds op Aanbeveeling van de tydlyke Erfſtadhouders, en zelfs wel op Acten van dezelve begeeven.

„ dat de Persoonen, tot Staatscommis- XXIII.
„ sien te benoemen, beurtlings, uit en BOEK.
„ door de Ridderschap, of uit en door ——
„ de Steden zouden worden verkoo- 1784.
„ zen (*).

De Gemagtigden uit de Edelen merkten hier op aan, dat de Ridderschap dit Ontwerp omhelzende het aanzien zou krygen van alleen voor haar byzonder voordeel bezorgd te zyn geweest, en niet voor dat van 't algemeen; met byvoeging van eenen voorslag om hetzelve met nog één punt te vermeerderen, „ dat, in alle Geschillen over Kerspels- „ of Marken-zaaken, het zelfde omtrent „ de wyze van Stemmen, zou plaats „ hebben, als in 't geval der toelaating „ van nieuwe Edelen: als zynde dit een „ punt waar aan den Inwoonderen van „ het Platte land veel gelegen lag, en „ waar door tevens de Steden niet kon- „ den worden benadeeld." —— Een geheel ander inzigt hadden de Afgevaardigden uit de Steden op dit stuk. Mischien begreepen zy dat het beoordeelen van Geschillen in Kerspels of Marken ont-staan-

(*) Dit slaat op de buitengewoone Commissien tot zaaken van het Bondgenootschap. Dus was, by voorbeeld, over de Commissie, tot het Onderzoek wegens de Tocht na *Brest*, naa veel marrens, (zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 174.) niet met eenpaarigheid van Stemmen beschikt. 's Lands zaaken stonden in dier voege geschapen, dat het benoemen van soortgelyke Commissien, in een ander geval, niet wel kon uitblyven.

XXIII. BOEK. 1784. ſtaande, eene naauwkeuriger kennis vereischte van de byzondere regten en gewoontens in *Overysſel*, in een uitheemsch Geregtshof niet zo gemaklyk te vinden als het verſtand van een enkel Reglement, waar op het Regt van Edelen, om ter Verſchryvinge toe gelaaten te worden, moest rusten. Misſchien ook, dat het byzonder belang der Ridderſchap in dit ſtuk ruim zo zeer betrokken was, dan in het aanneemen van nieuwe Edelen; en dat de Ingezetenen van het Platteland, by ondervinding den invloed kennende dien de onder hun woonende Edelen doorgaans in zaaken van Marken of Kerſpels bekwamen, niet wenſchen konden dat dezelve, minder dan voorheen, in de Staatsvergadering, door den invloed der Steden wierd opgewoogen.

Was hier van zyn moge, vast gaat het, dat de bedenkingen der Stedelyke Afgevaardigden niet min gewigtig waren; dewyl zy niet eer aannaamen het Ontwerp by hunne Zenderen in te leeveren dan naa dit byvoegzel der Edelen was ter zyde geſteld. Met deeze uitlaating ſmaakte het nog by lange na in de Steden niet. In de eene werd een gunſtiger beſluit hier op dan in de andere genomen; en die beſluiten tot één gebragt, kwamen hier op neder. „ Dat de Steden „ den voorſlag, wegens de Overſtem„ ming, in 't geval van Toelaating van „ nieuwe Edelen aannamen; mits men „ daar by voegde, dat geen ander Ge-

regts-

„ regtshof dan uit deeze Republiek zou
„ mogen gekoozen worden, en dat die
„ keuze ten spoedigsten, door Ridder-
„ schap en Steden, volgens de algemee-
„ ne wyze van Overstemming, zou moe-
„ ten geschieden. — Dat zy de overige
„ punten, als met dat van de Overstem-
„ ming, waar over alleen Geschil was, geen
„ verband hebbende, daar aan niet konden
„ vastmaaken. — Dat zy des niet te min,
„ aan de Heeren Gecommitteerden wel
„ wilden betuigen, geene bedoeling te
„ hebben, om de wettige, en op geene
„ ingesloopene misbruiken rustende, voor-
„ deelen, aan de Ampten verknogt te
„ besnoeijen; doch egter niet besluiten
„ konden, om, zo ten aanziene van die
„ voordeelen, als van de berigtschriften
„ der Amptenaaren, zulke vaststellingen
„ te maaken, welke niet alleen de te-
„ genwoordige, maar ook de toekomen-
„ de, Regenten beletten zouden, daar-
„ omtrent in dier voege te beschikken,
„ als zy, naar de omstandigheden des
„ tyds, die thans onmogelyk te voorzien
„ waren, ten beste van den Lande, zou-
„ den oordeelen te behooren. — Dat
„ zy ook gereed waren, terstond naa het
„ afdoen van het tegenwoordige Geschil,
„ de voorige overeenkomst omtrent de
„ Begeeving der Ampten te vernieuwen;
„ maar dat de Benoeming tot Staatscom-
„ missien aan de volle Vergadering be-
„ hoorde gelaaten te worden; dewyl men
„ daar in ernstig op de byzondere be-
„ kwaamheden des Persoons diende te

XXIII. BOEK. 1784.

„ letten, en alle de Leden het vermogen „ behouden moesten, om den geenen te „ kiezen, dien zy den geschiktsten zou- „ den oordeelen om de zaak als 't ware „ uit aller naam te verrigten."

De zaak tot het uiterste gebragt dat de Afgevaardigden dezelve by Vonnis zouden afdoen.

Scheidsheeren hadden dit Besluit der Steden nog niet ontvangen, of 'er was door de Edelen weder eene nieuwe wending aan de Onderhandeling gegeeven. Zonder het voorgestelde Ontwerp van Verdrag rechtstreeks van de hand te wyzen, of aan te neemen, verklaarde, de Ridderschap door haare Gemagtigden, „ dat het „ zelfde vertrouwen op de regtvaardigheid „ van die Heeren, welke haar bewoogen „ hadt de Beslissing van de zaak aan de- „ zelven op te draagen, haar nu ook gee- „ ne zwaarigheid deedt maaken, om, in- „ dien de Steden daar mede in bewillig- „ den, dezelven te magtigen om zulk „ eene minlyke Schikking aan Partyen „ voor te schryven, als zy Heeren Ge- „ committeerden met reden en billykheid „ zouden agten overeen te komen: de- „ wyl dit toch van zelfs zou moeten „ gebeuren, indien zy Heeren, by on- „ derzoek, bevinden mogten, dat geene „ van beide Partyen haare Stelling vol- „ doende hadt beweezen. —— Doch de „ Afgevaardigden uit de Steden, die dit „ laatst onderstelde geval onder de on- „ mogelyke scheenen te plaatzen, en gee- „ nen zin hadden om zich aan andere „ Schikkingen te onderwerpen dan die „ zy zelve hadden helpen beraamen," betuigden, „ dat zy zich aan hunne

„ laat-

„ laatste verklaaring moesten houden; dat XXIII.
„ zy nog wenschten, dat de Ridderschap BOEK.
„ wierd overgehaald om daar in te be- ———
„ willigen; doch dat zy, dit ontstaande, 1784.
„ niet eene *bemiddelende Schikking*; maar,
„ volgens de Acte van Compromis, een
„ *Regterlyk Vonnis* zouden afwagten."

Dit brak alle onderhandeling af. De Edelen, deeden voor 't laatst, eene verklaaring uitbrengen, waar by zy eerstlyk zich beklaagden over de Steden, als welke de eensgezindheid niet genoeg waardeerden, en te weinig betrouwen stelden op de Heeren hooge Afgezondenen, om, met ter zydestelling van het stipte Regt, denzelyen de Afdoening der zaake *ex æquo & bono* te beveelen: en voorts betuigden; „ dat zy meenden zich, in allen gevalle, tegen alle gegronde verwytingen meer veilig gesteld, en hun aangebooren Pligt nader betragt te hebben, wanneer zy, indien het mogelyk ware, dat den Steden derzelver eisch kon toegeweezen worden, door de Regterlyke Beslissing der Scheidsheeren van hun bezit ontzet wierden, dan wanneer zy zelve daar toe mede werkten; en, derhalven, in vertrouwen op de natuurlyke regtvaardigheid van hunzaak, de Uitspraak gerustelyk zouden te gemoet zien." —— Hier op gaven Heeren Gecommitteerden, klaar ontdekkende, dat alle hoop op Overeenkomst nu verdweenen was, aan beide de Partyen te kennen, het aan hun opgedraa-

XXIII. BOEK. 1784. Uitspraak des Geschils.

gen Compromis aan te neemen, en zich in staat te zullen stellen om het Vonnis op te maaken.

By de raadpleegingen hier over, betuigden de zes Heeren eenpaarig, uit de wederzydsche Schriften (*) bevonden te hebben, dat de Staatsgesteldheid van *Overysfel*, met betrekking tot het stuk van Overstemming dusdanig was; „ dat het „ stemmen by Kwartieren door Hee- „ ren Edelen ten Landsdage geen plaats „ hadt; — dat alle verschreeven Heeren „ Edelen, ten Landsdage verschynende, „ hoofd voor hoofd promiscue stemden, „ en, laatstlyk, dat de Overstemmings or- „ de van twee Steden met één enkelen „ Edelman, over een derde gedeelte der „ ter Staatsvergadering aanweezig zynde „ Edelen, en van ééne Stad met éénen „ enkelen Edelman over twee derde ge- „ deeltens der tegenwoordig zynde Ede- „ len door beide Partyen was geagnos- „ ceerd geworden." Evenwel oordeelden zy het tevens best van deeze grondstellingen, waar op hunne Uitspraak rustte, geene melding te maaken; maar zich in dezelve alleen by het eigenlyke Geschilpunt te bepaalen. —— Die Uitspraak ge-

(*) Den twee en twintigsten van Louwmaand hadden de Scheidsmannen Partyen verzogt, om, indien zy oordeelden nog eenige nadere Geschriften ter bevestiging van derzelver Stellingen te moeten overgeeven; dit, op den tienden der volgende maand, zou moeten geschieden.

geschiedde op den derden van Lentemaand, en werdt by dezelve, voor altoos, bepaald, *Dat niet meer dan één enkel beschreeven Edelman noodig is om met gevolg der drie Hoofdsteden Deventer, Kampen en Zwolle te effectueeren, dat Overstemming geformeerd en geconcludeerd kan worden* (*). XXIII. BOEK. 1784.

Zwolle verkiest een Burgemeester, zonder den Stadhouder te kennen.

Zo veele ommeslags hadt deeze lang betwiste zaak, welke wy, om 'er niet weder toe te komen, agtereenvolgende tot den afloop, vermeld hebben. Eene en andere byzonderheid *Overysfel* betreffende, middelerwyl voorgevallen, moeten wy nog boeken. —— Ingevolge van het bedanken des Stadhouders voor de Aanpryzingen te *Zwolle* (†), werd in het vervullen van eene opengevallene Burgemeestersplaats, op de oude wyze, met voorbygang van zyne Hoogheid, te werk gegaan, en deeze in Louwmaand door Keurnooten, aan den Heer J. D. VAN DER WYK, Luitenant Overste van het Ge-

(*) *Extract uit de Resolutien van de Heeren Staaten van Holland en West-Friesland in hun Ed. Gr. Mog. Vergadering genomen op Dingsdag den* 22. *Maart* 1785, *vervattende het Rapport van den Burgemeester* PALUDANUS *van zyne Commisfie na Overysfel omtrent de Quæstieuse zaak over het point van Overstemming, met het Verbaal door de zes Heeren Gecommitteerden uit de Bondgenooten, geduurende hunne Commisfien, gehouden. Tegenw. Staat van Overysfel* bl. 307—333. *Courier van Europa* I. D. bl. 141. 153. 164. 174. *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1780. Voor 't Jaar 1784. bl. 883. 1675. Voor 't Jaar 1785. bl. 520.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 369.

XXIII. BOEK. Genootſchap van Wapenhandel daar ter Stede opgedraagen (*).

1784. Genootſchap van Wapenhandel te *Zwolle*. Dit Genootſchap was te *Zwolle* tot ſtand gekomen, zonder die oneenigheden, welke in andere Steden tusſchen zodanige Genootſchappen en de overige Burgeryen meermaalen ſtand greepen. In tegendeel waren de Leden door de Burgery, door byna alle de Gilden, en veele andere Burgeren en Ingezetenen, in hunne poogingen onderſteund geworden. Het beroemde zich op het voorregt, dat het niet alleen de toeſtemming van *'s Volks Repreſentanten* hadt verkreegen; maar ook op de uitdruklyke begeerte van het Volk zelve gegrond was; terwyl ook eenige Gilden, ten betoon van aanhoudend genoegen, de noodige Vaandels hadden aangeboden. Doch boven al oordeelde 't zelve geen geringen luister daar uit te ontvangen, dat het den Baron VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL aan 't hoofd zag, die by het vastſtellen der Wetten, in Louwmaand deezes Jaars, aan de Leden van het Schutters Genootſchap eene Aanſpraak deedt, die 's Mans denkwyze, aangaande de Vryheid, en derzelver gebruik, in zulk een dag zetten, dat wy niet vermogen aan dezelve eene plaats te weigeren.

Aanſpraak van CAPEL- „ Het is met meer genoegen, dan ik „ woorden kan vinden, om uit te druk- „ ken,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 238.

„ ken, dat ik U lieden, dat ik ons al- XXIII.
„ len, dat ik deeze Stad, dat ik de goe- BOEK.
„ de zaak, de zaak der Vryheid, geluk ———
„ wensche met het groote werk, 't welk 1784.
„ heden onder ons is tot stand gebragt. LEN TOT
„ Ons eerste zamenstel van Wetten DE POL aan
„ was, gelyk Gyl. weet, in veele opzig- 't zelve.
„ ten onvoldoende, Wy waren, reeds in
„ onze eerste byeenkomst, genoodzaakt
„ van 't zelve, in weezenlyke Artykelen,
„ af te gaan. En naardien eene Maat-
„ schappy, zo talryk en van zulk een
„ aart als de onze, niet lang zonder goe-
„ de Orde, zonder goed Bestuur, bestaan
„ kan, zo dagten wy, dat wy aan 't
„ Vertrouwen, waar mede Gyl. ons hebt
„ vereerd, door ons tot U lieder Offi-
„ cieren aan te stellen, als mede aan de
„ Pligten, die deswegen op ons lagen,
„ niet beter konden beantwoorden, dan
„ door, zonder tydverzuim, een nieuw
„ zamenstel van Wetten te vervaardi-
„ gen, en aan U lieden ter overweeging
„ voor te draagen; een zamenstel, waar-
„ de Schutters! waar in de Officieren,
„ inzonderheid de Luitenanten en Vaan-
„ drigs, getoond hebben dat zy in staat
„ zyn, Opofferingen aan het Algemeen
„ te doen: en dat U lieder genoegen en
„ belangen hun meer ter harte gingen
„ dan regten, die hun toekwamen, en
„ die zy, door middel van het voorig
„ Plan, waar op zy aangesteld waren,
„ wel en wettig hadden verkreegen.
„ Onze Maatschappy was reeds talryk

„ ge-

XXIII. BOEK. 1784.

„ genoeg om alle die ongelegenheden te „ ondervinden, die alle zo oude als nieu„ we Maatſchappyen ondervonden heb„ ben, in welke de Menigte, in plaats „ van de Beſtuuring haarer zaaken in „ handen van weinigen te ſtellen, ver„ koozen heeft, zelve in eigener Perſoo„ nen te regeeren. In de oude *Griek*„ *ſche* Republieken, en de Republiek van „ *Rome* viel het Volk, dat is de Leden „ van die groote Maatſchappyen, in dit „ ongelukkig denkbeeld; en dit was de „ oorzaak, dat die anders bloeijende Maat„ ſchappyen, die, in andere opzigten, ge„ ſchaapen ſcheenen de Eeuwen te zul„ len verduuren, niets anders dan too„ neelen van onafgebrooken verwarrin„ gen vertoonden, die op den ondergang „ van alle dezelve uitliepen. —— Wyl „ onze Maatſchappy, gelyk ik gezegd „ heb, reeds talryk genoeg was, om al„ le de nadeelige gevolgen te ondervin„ den, die uit gebrek aan goede Orde, „ gebooren worden, en naardien de aart „ en oogmerken onzer vereeniging de „ goede Orde op een nog meer byzonde„ re wyze onder ons noodzaaklyk maak„ ten, zo meenden wy voor alle dingen „ dezelve onder onze Maatſchappy te „ moeten uitvoeren.

„ Wy hebben dit in ons zamenſtel van „ Wetten gedaan; maar wy hebben ons „ ook herinnerd, ſteeds voorgeſteld, nim„ mer uit het oog verlooren, hoe klein „ de overgang tusſchen het *handhaaven*

„ *van*

„ *van goede Orde*, en *het bekorten der Vry-* XXIII.
„ *heid is*; — hoe dat, van alle tyden, de BOEK.
„ schreeuwendste inbreuken in elkanders ——
„ regten, ja de gruwelykste dwingelan- 1784.
„ dyen onder het Menschdom, enkel en
„ alleen onder een glimpig voorgeeven
„ van dat handhaaven van goede Orde,
„ gepleegd en uitgeoefend zyn. Wy heb-
„ ben, derhalven, gemeend, by dit invoe-
„ ren van goede Orde onder de Maat-
„ schappy, U lieder Regten, als Leden
„ van dezelve aangemerkt, allerangstval-
„ ligst te moeten bewaaken, en wy beroe-
„ pen ons op allen, tot wier kennis nu
„ of namaals het door ons opgesteld Plan
„ van Wetten zal komen, of wy in dee-
„ zen getrouw geweest zyn, of niet, aan
„ onze Grondbeginzelen en Verpligtin-
„ gen.

„ Overal, in alle zaaken, waar U lie-
„ der invloed noodig was, zelfs waar die
„ maar niet schaden kon, hebben wy aan
„ denzelven zynen loop gegeeven. Nim-
„ mer hadden de Leden van eenige Maat-
„ schappy meer noch kragtdaadiger teu-
„ gels in handen ter leiding, des noods
„ ten bedwang, van hun, die zy tot Di-
„ recteurs van dezelve hadden aangesteld,
„ dan Gylieden. Voor zo verre ons
„ bekend is heeft geen Schutters Genoot-
„ schap, geene Burger schuttery, de magt
„ om niet alleen de Officieren te benoe-
„ men; maar ook, in geval van misnoe-
„ gen over derzelver dienst en gedrag,
„ hun te kunnen ontzetten. Deeze Magt

„ hebt

XXIII. BOEK. 1784.

„ hebt Gylieden en ik twyfel geenzins,
„ of Gylieden zult dit Artykel der Wet-
„ ten, zo als het ook in de daad is,
„ steeds aanmerken als de hoofdzuil, als
„ het plegtanker van Ulieder Vryheid,
„ als Leden deezer gewapende Maatschap-
„ py. Hier door zult Gyl. steeds zo
„ veel invloeds over uwe Officieren en
„ Directeuren kunnen uitoefenen, als
„ noodig zal zyn om elk tot zynen pligt
„ te houden.

„ Doch spaarzaam, waarde Schutters!
„ moet het gebruik zyn, 't welk Gyl. van
„ dit middel moet maaken. Het moet,
„ even als het ontzetten van kwalyk die-
„ nende Regeerders, in 't algemeen, een
„ uiterste zyn, daar Gyl. niet ligt toe
„ *moet*, en ik houde my verzekerd niet
„ ligt toe *zult* komen. Dit middel, hoe
„ heilzaam in geval van nood, zou, te
„ vaak, of te onvoorzigtig gebruikt, er-
„ ger dan de kwaale zelve kunnen worden.

„ Vergunt my, manhafte Schutters!
„ nog een oogenblik aandagts omtrent
„ een ander allergewigtigst onderwerp.
„ Ik bedoel den aart der Krygstugt, die,
„ zullen wy ons oogmerk bereiken, on-
„ der ons dient ingevoerd te worden. —
„ Het is de zugt tot Vryheid, die ons
„ heeft zamengebragt. De ondervinding
„ van alle tyden en Volken hadt ons ge-
„ leerd, (gelyk ik my onlangs by eene
„ andere gelegenheid uitdrukte) „ „ dat,
„ „ zonder Wapenen te hebben, en die
„ „ te kunnen behandelen, het onmoge-
„ „ lyk

„ „ lyk is, dat een Volk zyne Onafhan- XXIII.
„ „ gelykheid buiten of binnenslands kan BOEK.
„ „ bewaaren. Dat door de Wapenoe- ——
„ „ fening onze Voorouders Mannen wa- 1784.
„ „ ren gebleeven. Dat de Vryheid, en-
„ „ kel door de Natie zelve, in eigener
„ „ Persoon, kan worden beschermd. Dat
„ „ Burgers haare natuurlyke Lyfwagt
„ „ zyn. Dat haar, in het midden van
„ „ een ongewapend, weerloos of ver-
„ „ wyfd Volk, eenen zetel te willen
„ „ stigten, een harssenschim, een yde-
„ „ le droom is.""

„ Wy hebben ons over zulks, ten ein-
„ de onze Stadgenooten, zo veel in ons is,
„ gewapend en in den Wapenhandel ge-
„ oefend te krygen, en, inzonderheid,
„ om zelfs voor onze Persoonen, de he-
„ dendaagsche Krygskunde te leeren, tot
„ dit Militair Genootschap vereenigd;
„ maar nimmer zouden wy dit ons oog-
„ merk bereiken, indien wy ons niet aan
„ eene naauwkeurige Krygstugt gewen-
„ den. Het moet, derhalven, onze wil
„ en welbehaagen zyn; wy moeten al-
„ len daar in overeenstemmen, dat zo
„ veel Ondergeschiktheid onder ons zal
„ plaats grypen, als noodig zal bevon-
„ den worden, om het voorgestelde oog-
„ merk te bereiken. Wy willen, derhal-
„ ven, dat de noodige Orders en Com-
„ mandos worden gegeeven, en dat zy
„ worden ten uitvoer gebragt; doch men
„ zou zich vergissen, wanneer men die
„ Orders deeze Commandos aanmerkte,

XXIII. BOEK. 1784.

„ als den wil van den Officier of Onder-
„ officier, die dezelve geeft. — Neen!
„ Mannen! zy zyn de Orders de Com-
„ mandos, zy zyn de wil en 't welbe-
„ haagen van het gansche Genootschap.
„ De Officier, of Onder-officier is slegts
„ de mond van het Genootschap. De
„ Leden van het Genootschap willen, dat
„ die Orders, die Commandos zullen
„ worden gegeeven; ja aan hun zelven
„ worden gegeeven, en door hun zelven
„ worden ten uitvoer gebragt.

„ De Leden van het Genootschap vol-
„ brengen dus, in de daad, hunne ei-
„ gene Orders en Commandos. Deeze
„ bedenking moet de Leden, (en ik be-
„ doel hier voornaamlyk de jongere Le-
„ den, wier oordeel minder ryp en wier
„ bloed meer vlugtig is,) de Correctien,
„ die hun, (doch altyd, zo als onder
„ vrye lieden betaamt, met bescheiden-
„ heid,) moeten en zullen gegeeven wor-
„ den, met genoegen doen ontvangen.
„ *Zy* moeten nimmer vergeeten, dat den
„ Krygsdienst te leeren, hunne bedoe-
„ ling is, en dat zy dit voorgestelde doel
„ nimmer kunnen treffen, dan door de,
„ ingevolge van hunne eigene begeerte
„ aan hun gegeeven Correctien en Be-
„ velen, met alle uiterlyke vertooning
„ van Militairen spoed en bereidvaardig-
„ heid, ja met eenen uiterlyken schyn
„ van Krygstugtlyke gehoorzaamheid, te
„ ontvangen en ten uitvoer te bren-
„ gen.

„ Wyl

„ Wyl nu, manhafte Schutters! Ulie- XXIII.
„ der Genootſchap tot ſtand en dus het BOEK.
„ toppunt myner wenſchen vervuld is, ——
„ neem ik deeze gelegenheid waar, om 1784.
„ Ulieden myne erkentenis te betuigen
„ voor de eer, die ik heb genooten van
„ door Ulieder eenpaarige ſtemmen aan
„ het hoofd van hetzelve geplaatst te
„ worden. —— Niets zou my aangenaa-
„ mer zyn dan in die post met en on-
„ der Ulieden de Krygskunde te mogen
„ leeren; doch, om niet van andere be-
„ letzelen te ſpreeken, myne huislyke
„ zaaken verbieden my zulks. Zy heb-
„ ben my nimmer toegelaaten langer dan
„ eenige Wintermaanden onder Ulieden
„ te vertoeven, en het is zeer mogelyk
„ dat my zelfs dit voortaan niet meer-
„ der zal gegund zyn. —— Ik zal de
„ Regeering deezer Provincie niet ver-
„ laaten; maar het is my ondoenlyk een
„ Post onder Ulieden te blyven behou-
„ den, in het waarneemen van welken
„ ik, noch aan de Pligten daar aan ver-
„ knogt, noch aan my zelven zou kun-
„ nen voldoen. Ik ſtel dezelve daarom
„ ter dispoſitie van 't Genootſchap, welks
„ belangen ik des niet te min nimmer
„ zal nalaaten, naar vermogen, te bevor-
„ deren, en welks goedkeuring en gun-
„ ſtig aandenken my ſteeds dierbaar zul-
„ len zyn."

Zo groot het genoegen was waar mede de luisterende Schutters deeze Aanſpraak van hunnen Collonel hoorden, zo zeer

XXII. BOEK. 1784.

bedroefden zy zich over den gedaanen afstand in 't einde; doch vonden reden van nieuwe blydschap, toen zy, door onaflaatenden vriendlyken drang, hem overhaalden om van dit voorneemen af te zien, en hy hun beloofde die post, nog voor eerst, te zullen blyven bekleeden (*).

Men dringt te *Zwolle* op de Wapening der Burgerschuttery aan.

Hoe verre ook het Genootschap van Wapenhandel te *Zwolle* gevorderd was, bleef de Burger-schuttery nog in de oude laagte; zulks bleek uit een voorstel in Grasmaand, in eene buitengewoone Vergadering van Raad en Meente aan Burgemeesteren, Schepenen en Raaden gedaan, 't welk op deezen zin liep. — Daar het gebeurde te *Rotterdam* een ieder moet overtuigen van de volstrekte noodzaaklykheid eener welgewapende en welgeoefende Burgery, oordeelt de Meente, dat het meer dan tyd wordt, dat het Burger-regiment alhier uit het diep verval waar in het ten dien opzigte geraakt is, hersteld worde, en verzoekt dat Schepenen en Raaden daar toe, ten spoedigsten, de noodige voorzieningen gelieven te doen; en inzonderheid alle Burgers en Ingezetenen van *Zwolle*, die, ingeval van nood, in de Wapenen, moeten komen, gelasten, binnen zekeren bepaalden tyd, zich van eene goede en gelyke Wapenrusting, naar het voorschrift daar van, door Schepenen en Raaden te geeven, te

(*) *Post van den Neder-Rhyn*, V. D. bl. 591.

te voorzien. Vertrouwende de Meente, dat allen, wier vermogen zulks toelaat, daar toe, overeenkomstig Eer en Pligt, volvaardig zullen zyn; terwyl men bereid is om met Schepenen en Raaden middelen te beraamen, ten einde die geenen, welken zich hier toe onvermogend zullen verklaaren, daar mede, van Stads wege, te voorzien; en uit haar Gelastigden te benoemen om met de Afgevaardigden van Schepenen en Raaden, omtrent een algemeene Wapening der Burgerye de noodige schikkingen te ontwerpen (*).

Gefchil te *Deventer* over den Ouderdom, in welken iemand tot Gemeensman en Burgemeester kan gekoozen worden.

Een aantal Burgers en Ingezetenen der Stad *Deventer*, vernomen hebbende, dat de Raad en Meente een overeenkomst getroffen hadt, dat niemand tot Gemeensman zou gekoozen worden, of hy moest den Ouderdom van twintig Jaaren bereikt hebben, en niemand tot Burgemeester dan die vier en twintig Jaaren telde, leverden een Verzoekschrift in, by 't welk zy beweerden, dat die bepaaling des Ouderdoms met het Stadsregt streedt, als 't welk de zodanigen voor Onmondigen, en dus voor Onbevoegden tot die Regeeringsposten, verklaarde: waarom zy die Overeenkomst wilden ingetrokken en vastgesteld hebben, dat, in 't vervolg, niemand, dan die vyf en twintig Jaaren oud was, tot de gemelde Waardigheden zou gekoozen worden. Dit Verzoekschrift

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 890.

XXIII. BOEK. 1784. ſchrift was een gevolg van den aandrang der Minderheid op de Burgery, om haar gevoelen tegen de Meerderheid door te dryven. Het verwekte niet weinig ongenoegen en dreigde verwarring. De Ridder VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL, ſchoon 't geen in *Deventer* geſchiedde hem eigenlyk niet raakte, dan in zo verre het algemeen belang van elk Ingezeten daar in betrokken was, kon, deezen ſtap vernomen hebbende, niet naalaaten zyn misnoegen daar over te kennen te geeven, te meer daar men in 't Gemeenebest, en buitenslands, hem voor den Raadsman van alles hieldt; hy wilde voor zyne Rekening niet neemen eenige ſtappen, waar uit verwarring kon gebooren worden, en de goede zaak meer agter uit gezet, dan men mogelyk in ſtaat zou weezen ooit te herſtellen.

'tGevoelen van CAPELLEN TOT DEN POL over dit Geſchil.

Dit bewoog dien Ridder den *Deventerſchen* Hoogleeraar RUCKENSFELLER eenen Brief te zenden, die, even zeer als zyne hier boven vermelde Aanſpraak aan het *Zwolſche* Gewapende Genootſchap ten bewyze kan ſtrekken hoe zeer hy voor de goede Orde was. „ Ik," ſchreef hy, „ kan niet zeggen hoe zeer de tyding „ van het gebeurde te *Deventer*, en het „ vooruitzigt op de ſchroomlyke gevol„ gen van deezen violenten ſtap my heeft „ getroffen. Ik wil niet ontveinzen, dat „ ik, ware ik Lid van Raad en Gemeen„ te geweest, zelfs voor de vyf en twintig „ Jaaren zou geſtemd hebben; maar over-

„ ſtemd,

„ ſtemd, wettig door een Meerderheid „ overſtemd zynde, zou het my in 't „ hoofd niet zyn opgekomen, om door „ middel van een Adres der Burgery „ myne Mede-regenten te dwingen om „ van hun gevoelen in het gereſolveerde „ af te gaan. —— Het is bekend, dat „ ik altoos geyverd hebbe om aan de „ Burgeryen een behoorlyken invloed in „ de gewigtigſte zaaken te bezorgen. Ik „ heb my altoos een vyand betoond van „ de *Ariſtocratiſche* Heerschzugt en Ei„ genbaat. Ik ben altoos die geen ge„ weest, die geraaden heb, wanneer kwa„ lyk gezinde Regenten voor zagter Re„ medien niet vatbaar waren, andere, ja „ bittere, te gebruiken; doch ik kom 'er „ voor uit, dat ik volkomen afkeure, „ dat men eene Regeeering, die zich „ wel gedraagt, die zich nu ſteeds ge„ reed toont tot allerlei heilzaame maat„ regelen, de ſtoutſte niet uitgezonderd, „ zal bedillen, en hunne posten onaange„ naam maaken. Ik zal nimmer myn „ Zegel daar aan hangen; men kan te „ veel reformeeren; men kan te driftig „ te werk gaan; alles moet met gemeen „ overleg geſchieden, naar een welbere„ deneerd Plan. Geſchiedt dit niet, dan „ voorzie ik dat *Deventer* een tooneel „ vol verwarring zal worden; en de ver„ dervende hand, die hier onder rok„ kent, daar door niet weinig invloed „ zal herwinnen. Het éénige middel dat

XXIII. BOEK. —— 1784.

XXIII. BOEK. 1784.

„ haar nu nog is overgeschooten, is
„ Tweedragt te zaaijen, dit doen zy op
„ de bedekste wyze, en veelen, die zich
„ verbeelden voor de goede zaak gewerkt
„ te hebben, zullen, by slot van reke-
„ ning, ondervinden, dat zy, zonder het
„ te weeten, de werktuigen zyn geweest
„ die men heeft gebruikt om de goede
„ zaak te benadeelen. —— Alles kan zo
„ effen niet gaan: aan Schurken doe ik
„ geen gratie; maar ik vind my 'er al-
„ tyd best by, van aan onschadelyke, of
„ zelfs weinig schadelyke, Zwakheden van
„ eerlyke Lieden toe te geeven. In
„ GODS naam! myn waarde Vriend!
„ belet doch, zo verre uw invloed zich
„ uitstrekt, alle Scheuringen. Laaten de
„ wyzen en de besten toch de eersten
„ zyn om toe te geeven. —— Raad
„ toch de driftigen liever wat te weinig
„ dan te veel te doen: het geen te veel
„ gedaan is kan dikwerf niet herdaan
„ worden; maar het geen te weinig ge-
„ daan is kan doorgaans nog worden ge-
„ suppleert. Redresſen moeten in zaa-
„ ken, waar by geen *periculum in mora*
„ is, niet te schielyk geschieden. Het
„ zou waaragtig te betreuren zyn, dat
„ in eene Stad, daar zo veel en zo wee-
„ zenlyk Patriotisme is, en zo stout het
„ Patriotisme heerscht, door te veel drift,
„ of te weinig toegeevenheid voor elkan-
„ deren, de zaaken in de war liepen;
„ en in de war zullen zy loopen, wan-

„ neer

„ neer elk zyn zin wil hebben, of zyn „ eigen gang gaan (*).”

XXIII. BOEK.

1784.

Het Vrycorps te *Deventer* betoont Krygseere aan de Regeerings Collegien.

De keur der Regeeringe te *Deventer*, ten deezen Jaare als van ouds geschiedende, traden zo de Leden van de Gezwooren Gemeente, als van de Magistraat, naa het bywoonen van den Godsdienst, uit de Kerk na het Raadhuis: dan hier by hadt eene nooit geziene plegtigheid plaats, om welke te aanschouwen eene verbaazende menigte Stedelingen en Buitenlieden was zamengevloeid. Eene bende van het *Deventersche* Vrycorps schaarde zich, in drie gelederen, ter plaatse waar die beide aanzienlyke Regeerings Collegien voorby moesten. Zy betoonden aan dezelve alle tekens van Krygseere, terwyl Trommen, Pypers en Krygsmuzyk zich beurtlings lieten hooren. Dit was der Magistraat zo welgevallig, dat zy dit met een onthaal dier Manschappen beschonken. De gezamenlyke Leden der Gezwoore Gemeente koozen vier nieuwe Leden, en de Heeren van het Lichhaam der Magistraat bleeven weder allen aan. Over beide deeze bestellingen moest men

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 878. Aanhoudend Verzoek, doch bovenal de doorsteekende Geneigdheid der Burgerye bewoog de Schepenen, Raad en Gemeente te *Deventer*, in Louwmaand des volgenden Jaars, den Onderdom dier Amptenaaren op vyf en twintig Jaaren te bepaalen. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 352.

XXIII. BOEK. 1784. Te *Enschede* verzet men zich tegen het benoemen van Burgemeesteren, door de Drosten.

men de goedkeuring van den Stadhouder inwagten (*).

Zints lang was het te *Enschede* de gewoonte, dat de Drosten 's jaarlyks Burgemeesters benoemden en aanstelden. Van dit juk wilden Burgemeesters en Gemeensliedenontheeven worden, en verzogten zulks by een Verzoekschrift aan de Staaten, met het afloopen des voorgaanden Jaars. Wanneer de zaak nog onbeslist hing vernam men dat de Landdrost ten oogmerke hadt, naar ouder gewoonte, te werk te gaan. Dan de Vergadering van Raad en Gemeente, zich beroepende op 't Besluit van Ridderschap en Steden om alles, tot de volkomene afdoening, indien staat te laaten, begreepen, zonder nieuwe aanstelling, op hun Eed in den voorleden Jaare gedaan, te moeten aanblyven: zonder dat de Landdrost eenig regt hadt tot het doen eener nieuwe Aanstellinge. Waarom zy bepaalden, dat, indien de Landdrost, of iemand van zynen wege, onvermoedelyk, dit mogt onderstaan, zulks door alle gepaste en behoorelyke middelen tegen te gaan, en niet te gedoogen; dat het Stadhuis, op den gewoonen dag der Regeeringsveranderinge, zou gesflooten blyven, als ook op volgende dagen voor elk, die eenige Verkiezing van Burgemeesteren zou willen onderneemen; wanneer 'er geen klok op iemands last door den Staatsdienaar zou geluid, noch door

(†) *N. Nederl. Jaarb* 1784. bl. 891.

door denzelve eenige afroeping van Burgemeesteren gedaan worden. —— Ondertusschen verscheen, ten gebruiklyken dage, de Fiscaal om de Regeeringsbestelling ouder gewoonte te verrigten: doch het gebeurde verneemende, leeverde hy eene tegenverklaring in, en vertrok. 's Anderen daags vergaderden de Stemgeregtigde Burgers en verkoozen nieuwe Gemeenslieden; de Burgemeesters bleeven in hun post, tot dat by de Staaten daar op zou besiooten weezen (*).

Het Exercitie-genootschap te *Almelo* komt tot stand.

In *Almelo* was uit kleine beginzelen de Wapenoefening aangegroeid; thans werd de toeloop, tot dit Krygsmans bedryf, zo sterk, dat men zich verleegen vondt van waar zo veel gelds by een te krygen als noodig was om de meenigte van Wapenen te voorzien. Men koos Gelastigden, met volmagt, om, uit naam van het Exerctie-genootschap, eene Inzameling by de Burgeren en Ingezeteneu te doen, die door eene gifte van bykans drie duizend Guldens toonden hoe veel belangs zy stelden in de voortzetting van dit werk; de jonge Jufferschap bragt nog honderd en vyftien Guldens toe tot aankoop van Vaandels. Mevrouwe de Gravin Douariere VAN RECHTEREN, Vrouwe van *Almelo*, die, aangezogt om de Kerk ter plaatze van Wapenoefening in den Winter te vergunnen, betuigd hadt dezelve niet gaarne daar toe te zullen zien gebruiken,

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1784. bl. 893. enz.

XXIII. BOEK. 1784.

ken, liet, op 't verzoek wanneer men haar de rondgaande lyst der Intekeninge zou mogen aanbieden? door haaren Rentmeester antwoorden, „ dat haar Hooggeboorene „ geen kennis van de oprigting van het „ Corps hadt, en zich buiten de Com„ medie dagt te houden." De herhaalde poogingen des Genootschaps, eerlang op een geregelden voet gebragt, om de goedkeuring van de Magistraat en Mevrouw de Gravinne te bekomen, liepen vrugtloos af (*).

In *Stad en Lande* schort men de Uitvoering van eene Wet des Stadhouders op

Ten aanziene van *Stad en Lande*, waar men zo veel misnoegen betoonde, wegens de Beschikkingen op het Krygsvolk en de Verdeediging van dat Gewest (†), moeten wy hier nog optekenen, dat, wanneer zyne Hoogheid, uit kragte van het Regeerings Reglement van den Jaare MDCCXLIX, op zyn eigen Naam, eene Wet, op het schouwen van Wegen, Dyken en Wateren gemaakt, hadt doen afkondigen, eenigen die Wet voor nadeelig hielden. Waar van het gevolg was, dat de Staatsleden, met eenpaarigheid van stemmen besloten, die Wet door daar toe Gelastigden Staatsleden te doen onderzoeken, en inmiddels het Hof van Justitie last te geeven om de Uitvoering daar van op te schorten (§).

(*) *Byl. tot den Post van den Neder-Rhyn* V. St. bl. 9. PAAPE *Geschiedenis van het Exercitie genootschap te Almelo.*

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VII. D. bl. 367. 373.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 464.

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

VIER EN TWINTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe van dit Boek. CAPELLEN TOT DEN POL *sterft. Zyn Character. Lykreden over hem gehouden. Zyne Naagedagtenis verder vereerd. Hoe men zich over 's Mans verlies best troostte. De Markgraaf* DE BOUILLÉ *hier te Lande. Hoe in 's Gravenhaage en te Amsterdam ontvangen. Aanspraak, uit naam der Amsterdamsche Kooplieden, door de Heer* ABBEMA *gedaan. Antwoord. Geschenk door hun Hoog Mogenden hem overgeleeverd. Geschil te Rotterdam tusschen de Kerkleeraaren* J. HABBEMA en J. J. LE SAGE TEN BROEK. P. VAN HEMERT *legt zyn Leeraarampt in de Hervormde Kerk neder, en geeft de reden op. Twee aanzienlyke Doopsgezinde Gemeentens te Haarlem vereenigd.* XXIV. BOEK.

XXIV. BOEK. *nigd. Wyd verschillende gevoelens, wegens de Vryheid van schryven over Godsdienstige Waarheden. De Godshuizen der Roomschgezinden in Holland van Belastingen ontheeven. Verschillende gevoelens te Steenwyk over den bouw eener Roomsche Kerke. Sledevaard te Leyden door het Genootschap* VENIAM PRO LAUDE, *by een Jubilé gehouden. Eerbetooning aan den Hoogleeraar* J. OOSTERDYK SCHACHT *op zyn tachtigsten Jaardag te Utrecht.* ZOUTMAN *woont de derde viering van den Doggersbankschen Zeeslag te Haarlem by. Plan tot het oprigten van een Nederlandsch School voor de Zeevaard. Daadlyke Oprigting van 't zelve. Giften en Voordeelen daar aan toegelegd. Wat de Oost-Indische Maatschappy ter Kamer Amsterdam, 'er aan doet. De Zeehandelaars bieden aan eene Belasting op te brengen. Dit Aanbod aanvaard. Inrigting der Kweekschoole. Belooning aan Schipper* THOMSON *geschonken. Verbetering van de Haven in het Nieuwe Diep by de Helder. Oprigtiag van de Maatschappy* TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN. *Strenge Winter des Jaars* MDCCLXXXIII en MDCCLXXXIV. *Giftén ten behoeve der Armen ingezameld. Watersnood in Gelderland. Veelvuldige Doorbraaken. Gereedheid om die Ongelukkigen te redden. Inzameling en Uitdeeling by het Departement des Oeconomischen Taks te Amsterdam verzogt. Welke Heeren dien last op zich namen. Hoe zeer dit goedgekeurd wordt. Verbaazende toeloop, welke die Inzameling hadt.*

Be-

Beraaming op de Uitdeeling. Door de Regeering van Amsterdam en Staaten van Holland begunstigd. Hoe veel bystands zy vonden en op welk eene wyze zy de Uitreiking volvoerden. Vier Heeren Bezorgers begaven zich na de overstroomde Plaatzen. Hunne Verrigting aldaar. Hoe veel zy inzamelden. Voorzorgen tegen besmetlyke Ziektens in de Overstroomde Landstreeken. Aanhoudende Geldbehoefte der Oost-Indische Maatschappye. Bekrompenheid van Geldmiddelen in de Indien. Malacca ten naauwen noode tegen een' Inval der Maleyers beschermd. Overwinningen door VAN BRAAM *in Indie behaald. Geldsomme Provinciaal door Holland aan de West-Indische Maatschappye opgeschooten. Deerlyke staat der Volkplantingen aldaar. Hoe het in Suriname gesteld was. Gesteldheid des Handels in de Vereenigde Staaten van America. Geldleeningen, ten behoeve van dezelve, hier geopend.*

Veele Gebeurtenissen en Byzonderheden, voorgevallen in het beschreeven Jaar, zo ryk in Lotwisselingen den Staat betreffende, die met dezelve in geen onmiddelyk verband staan, en egter, in eene *Vaderlandsche Historie*, der vergetelnisse verdienen onttoogen te worden, zullen de stoffe van dit Boek uitmaaken; en, schoon van zeer onderscheiden aart, hier byeengezameld, het Geschiedverhaal deezes

1784. Stoffe van dit Boek.

XXIV. BOEK. zes Jaars voltooijen, en zeer voeglyk besluiten.

1784. Men kan niet lochenen, dat de zaaken in den Lande gunstig geschaapen stonden voor de Party, die een Grondwettige Herstelling begeerde, en, met allen yver, 'er op uitwas om dezelve tot stand te brengen; en 't gaat even zeker, dat de *Overysselsche* Ridder VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL, blykens bykans ontelbaare stukken, in den loop onzer Geschiedenisse, zints den *Americaanschen* Oorlog, een der eerste en voornaamste Bewerkeren was van deezen bedoelden Staatswissel; en steeds ten dryfveer strekte ter bevordering en voltooijing van dat werk. Allen die het begunstigden, allen die 'er deel in namen, hadden op dien Edelman het oog gevestigd. Hy was als 't ware, het Middelpunt, de Man des Volks, dierbaar geworden door zyne verdrukking, beroemd door zyne zegepraal, en geliefd wegens zynen onvermoeiden yver en onbezweekene standvastigheid, met pen en mond de zaak, die hy op zich genomen hadt, rustig verdeedigende. Of, om met de taal zyner Hoogagteren te spreeken.

CAPELLEN TOT DEN POL sterft.

„ Een Staatsman, begaafd met een vlug „ Verstand, schrander Oordeel, diep Door- „ zigt, bedaarde Kloekmoedigheid en „ standvastige Trouw. —— Een Ridder, „ meer edel door zyne uitmunteude Ga- „ ven en Verdiensten, dan door het al- „ oude Bloed. —— Een Vader des Va- „ derlands, die de verdrukte Onnozelheid,

„ heid, gehuisvest by den *Overysselschen* XXIV.
„ Landbouwer, beschermde tegen Dwing- BOEK.
„ landy. —— Een rechtschapen *Belg*, ——
„ die, in weerwil van de beledigingen, 1784.
„ hem van den ontaarten Adel en slaafsche Hovelingen aangedaan, belangloos, de Burgerlyke Regten verdeedigde, de zieltoogende Vryheid opbeurde, de vadzige Werkloosheid opwakkerde, en de verkleumde Liefde voor het Vaderland ontgloeide (*).” Deeze hoogstbewonderde Man ontviel, den zesden van Zomermaand, zynen Aanhang, wanneer de Dood hem, ten huize van zynen Boezemvriend, den Baron van PALLANDT TOT ZUITHEM, Drost van *Ysselmuiden*, die dezelfde zaak met hem voorstondt, in de kragt zyns leevens, in den ouderdom van drie en veertig Jaaren, wegrukte.

Een gevoelige slag, die zyne Party, de grootheid van dat verlies bezeffende, op het diepste trof. Een dood die juichensstoffe gaf aan de Tegenparty, welke vol vrolyk uitriep, *de Afgod der Vryheid ligt geveld!* Schoon 'er, „ want arre faam,” gelyk de Geschiedschryver HOOFT zegt, „ gaat der Grooten uitgang dikwyls naa,” gerugten liepen, dat een boosaartige hand, gif gemengd, en door dit snood bedryf den dood

(*) *Gedenkzuil voor* J. D. VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL, by KRAP, WALRÉ en LOOSJES Voorberigt bl. X.

XXIV. BOEK. 1784.

dood des Ridders veroorzaakt hadt (*); is 'er nooit bewys voor bygebragt, en alle waarschynlykheden pleiten voor het tegendeel. Zyn grootste Vriend en Lofredenaar de Eerw. J. DU PUY, schryft denzelven toe aan eene werkzaamheid van Ziel, die wel tot een aanhoudenden arbeid bekwaam, door de vermoeienis heen worstelde, den zwaarsten last gewillig torschte, en zich nooit door de aangenaamheden eener aanlokkende rust liet bekooren; terwyl zyn Lichaam dezelfde kragten niet bezittende, allengskens werd uitgeput, en zyne onafgebrooke bezigheden het langzaam, doch zigtbaar, verzwakten; en zyne rustlooze poogingen, tot heil van 't Vaderland, zynen dood verhaasten. Deeze Heer woonde CAPELLENS ziek- en sterfbedde by, en zou zeker, was 'er iets van dien helschen aart gezien of zelfs vermoed, het aangeduid en daar tegen uitgevaaren hebben (†).

Zyn Character.

Hoe ook gehaat en gevloekt van zyne Tegenparty, zal de Onpartydigheid, als zy niet op *woorden* let; maar zich de door

(*) Korten tyd naa 's Ridders overlyden werd ons een naamloozen Brief vertoond, waar in men dit met ronde woorden schreef; en in een Lierzang, ASTERIA getyteld, door S. STYL, troffen wy deezen regel aan,

En God weet hoe Capellen stierf!

(†) DU PUY *Lofreden op* VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL bl. 57. De Eerw. VAN DER KEMP, kent 's Mans dood aan dezelfde oorzaak toe, in zyne *Hist. der Admissie* van dien Ridder bl. 96.

door hem bedreevene *daaden* in ons Geschiedblad opgetekend, herinnert, de egtheid erkennen der Character trekken onder welke hy, in gemelde Lofreden, ten opzigte van de Party, door hem tot zyn uiterste aangekleefd, wordt voorgesteld. „ Zo," roept DU PUY uit, „ zo „ is hy ons Vaderland ontrukt in de kragt „ zyner Jaaren, wanneer wy met reden „ konden hoopen, dat de groote weldaa„ den, door Hem aan deezen Staat, in 't „ byzonder aan *Overyssel* beweezen, slegts „ beginzelen waren van het heil, 't welk „ Hy, zo de Voorzienigheid Hem niet „ zo vroegtydig van zynen zwaaren ar„ beid hadt verlost, meer en meer zou „ hebben bevorderd. Thans was hy meer „ dan ooit in staat om het Vaderland de „ gewigtigste diensten te doen. Het on„ begrensd vertrouwen, het welk byna „ de gansche Natie in Hem stelde; zyn „ welverdiende en byna algemeene invloed, „ vereenigden de harten, en deeden de „ welmeenenden, in verscheidene Gewes„ ten van ons Gemeenebest, een en het„ zelfde doelwit in het oog houden, en „ denzelfden weg in slaan om het te „ bereiken. Door Hem, door zynen in„ vloed verdweenen de tegenstrydige denk„ beelden, die, hoe opregt de Menschen „ ook handelen, dikwyls onvermydelyk „ zyn, daar ieder dezelfde zaak niet al„ toos uit hetzelfde oogpunt beschouwt. „ Hy was de band der Eensgezindheid „ onder de Voorstanders der Vryheid en

XXIV. BOEK. 1784.

XXIV. BOEK. — 1784.

„ des Vaderlands, door Hem werden de „ kragten vereend, die verspreid zynde „ en afzonderlyk werkende, weinig in„ druk gemaakt, elkanderen belemmerd, „ mogelyk wederstreefd, en niet dan zeer „ geringe uitwerkzels te wege gebragt „ zouden hebben; maar aan welke haare „ vereeniging den grootsten nadruk heeft „ gegeeven. En daar het vertrouwen op „ Hem, daar zyn invloed nog dagelyks „ vermeerderde, vleiden wy ons met de „ streelendste hoope, dat hy met nog snel„ ler schreeden in zyne loopbaane voort„ spoeden, zyne verzwakte Tegenstree„ vers met nog meerder magts ter ne„ derslaan, en het heil van 't Vaderland „ volmaaken zoude. —— Bedaardheid en „ Gematigdheid was de raad van onzen „ verstandigen Vriend; 's Volks Regten „ moesten op eene rechtmaatige wyze „ staande gehouden worden. Wie haat„ te meer dan Hy de snoode Muitzugt, „ die een Land tot deszelfs ondergang „ doet hellen, wanneer een woeste hoop, „ met eene drieste onkunde gewapend, „ gelyk een door hollen verblind paard, „ voortsnelt, zyne woede den ruimen teu„ gel viert, de heiligste Wetten vertrapt, „ en het Vaderland verplettert! —— „ Zyn geheelen invloed besteedde Hy om „ het Oproer, dat haatlyk gedrocht, uit „ het midden van eene agtenswaardige „ Natie te weeren, Haar dien bedaarden „ moed in te prenten, dewelke alle mid„ delen van geweld, zo lang het moge-

„ lyk

„ lyk is, van zich verwydert, en de paa- XXIV.
„ len van Pligtmaatigheid en Billykheid BOEK.
„ niet overschreedt. —— CAPELLENS ——
„ Naam was nooit de leus van Oproer; 1784.
„ nooit werd een domme en balddaadi-
„ ge troep door Hem opgehitst tot het
„ pleegen van moedwilligheden. Zy al-
„ len, die zyne Leer begreepen en zy-
„ ge Waarschuwingen aannamen, waren
„ Vrienden van Rust en Vrede. Zy
„ toogen de Wapenen aan, niet om te
„ beledigen; maar om Rust en Vrede te
„ beveiligen (*)."

Lykreden over hem gehouden.

't Was 't Genootschap van Wapenhandel te *Zwolle*, waar van de overleden Ridder de Stichter was (†), dat den Eerw. J. DU PUY, Secretaris des Genootschaps, Bedienaar des Godlyken Woords in de *Walsche Kerk* te dier Stede, verzogt tot het doen der Lykreden, waar uit wy deeze trekken ontleenden. Een der Stadskerken vergunde de Regeering ten dien einde, op den zestienden van Oogstmaand; een Treurmuzyk vóór en naa de Lofreden, vermeerderde de staatlyke treurigheid der toegevloeide menigte; de Leden des Genootschaps waren allen in hunne Uniforme uitgedoscht tegenwoordig, en droegen een rouw van zes weeken, bestaande in zwarte strikken om den arm (§).

Ver-

(*) DU PUY *Lofreden* &c. bl. 23, en 58.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* hier boven bl. 76.
(§) *N. Nederl Jaarb.* 1784. bl 1675.

XXIV. BOEK. 1784.

Zyne nagedagtenis verder vereerd.

Verscheide Dichters en Dichteresſen, en onder hun de beroemdsten deezer dagen, betreurden 's Ridders Dood, en zongen zynen Lof (*). Een Gezelschap te *Alkmaar*, loofde een Eerprys uit aan den Dichter, die het beste Zangstuk, met bygevoegd Zangmuzyk op het afsterven deezes Mans vervaardigde, 't welk eensdeels den Lof behelsde van dien Ridder, en ander deels ten spoorslag strekte voor andere Vaderlandsche Mannen (†). De Medailleur, J. G. HOLTZHEY, een Gedenkpenning vervaardigende met betrekking op, en by gelegenheid van, het begin des Jaars MDCCLXXXV schikte de Voorzyde geheel tot aandenken aan CAPELLENS roem en dood (§).

Mogt

(*) De voornaamste zyn byeen te vinden in den bovenaangehaalden *Gedenkzuil*, voor J. D. v. D. CAPELLEN TOT DEN POL.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1311.

(§) De Verklaaring des Maakers luidt. „ Op de „ Voorzyde vertoont zich, (ter dankbaare vereeuwi- „ ging der Gedagtenisſe van den Onsterflyken Ridder „ Baron J. D. VAN DER CAPELLEN TOT DEN „ POL, die door Kunde, Getrouwheid, Mannenmoed „ en onwaardeerbaare diensten aan het Vaderland in „ 't algemeen, en aan de Ingezetenen der Provincie „ van *Overysſel* in het byzonder beweezen, gansch „ *Nederland* aan zich verpligt heeft,) een Eerzuil „ als op zyn Grafzerk opgerigt, op dewelke onder „ een Starrekroon der Onsterflykheid, een Lykbusch, „ met Cypresſenloof behangen, nevens het Stamwapen „ van den edelen Menschenvriend, geplaatst is. Op „ de zerk leest men *nobilisſimi Equiti* J. D. VAN DER „ CAPELLEN TOT DEN POL, *Libertatis Transisalanicæ Vindici, natus* II. *Nov.* MDCCXLI. *Obiit* *VI. Ju-*

Mogt iemand, op de tyding van het afsterven deezes Edelmans een der Aanhangeren van hem toevoegen, *Myn* CESAR *leeft uw* BRUTUS *is niet meer!* De Vrienden van den betreurden Ridder beurden zich op met het denkbeeld, 't geen wy niet voeglyker weeten uit te drukken dan met de woorden van DU PUY, „ waare Hy afgesneeden geweest, „ vóór

XXIV. BOEK. 1784.

Hoe men zich over zyn verlies best troostte.

„ *VI. Juny* MDCCLXXXIV. Dat is, *Tot Gedagtenisse van den Ed. Ridder* J. D. VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL &c. *Handhaaver der Overysselsche Vryheid* Geb. 2 Nov. 1741. Overl. 6 Juny 1784. De Vryheid met haar Hoed en Speer staat aan de eene, de Standvastigheid met haar Kolom aan de andere zyde, met een Laurierkrans in haare hand om hoog geheeven, en ter herinnering, dat de Vryheid, door zyne Standvastigheid over List en Geweld zegevierde, en niet alleen de Overwinning, maar ook de grootste Lauwerkroon voor een Mensch op aarde te verkrygen, naamlyk de dankbaare Erkentenis van alle zyne braave Tydgenooten, heeft weggedraagen, zo zit op de Zerk een teder Kind, wel weenende om zynen dood; maar ook in zyn handje houdende een Pergament opgerold, hebbende in plaats van een Zegel een Gouden Medaille met zyn Wel Ed. Geb. Borstbeeld aan de eene zyde aan een kleine Gouden Ketting hangende, ziende op het voorgevallene by het Pergamente Erkentenisschrift der Boeren van *Overyssel*; wyders een Doodsgeraamte met een vuurige Pyl en Uurglas de vlugt neemende, ziende op zyn vroegtydig en onverwagt overlyden met dit Omschrift

MORS OPTIMI MOEROR OMNIUM BONORUM

dat is

DE DOOD VAN DEEZEN ALLERBESTEN IS DE ROUWSMART VAN ALLE BRAAVEN.

XXIV. BOEK. 1784.

„ vóór dat zyne heilzaame denkbeelden „ zich onder ons hadden kunnen verſprei- „ den; vóór dat de zaaden van Kennis „ tot eenen zekeren trap van rypheid wa- „ ren gekomen, en vrugten hadden ge- „ draagen; vóór dat *Neêrlands* Volk door „ hem was opgewekt; vóór dat zo veele „ groote en den Vaderlande nuttige Daa- „ den door hem waren verrigt; welk deer- „ niswaardig Lot zouden wy dan niet „ hebben ondergaan? —— Als een lugts- „ verheveling zou Hy geſcheenen hebben „ voor één oogenblik en verdweenen zyn; „ in één oogenblik waren wy wederom „ in dezelfde duisternis gedompeld ge- „ weest: zyne Lesſen waren niet bekend „ of ras vergeeten geworden; Zyne groo- „ te vermogens, Zyne veruitgeſtrekte in- „ zigten waren voor ons verlooren ge- „ weest. —— Maar veele Jaaren hebben „ wy hem mogen behouden; en daar „ door is hy ons niet geheel ontrukt. „ Hy is geſtorven; maar zyn Geest be- „ zielt eene menigte van *Neêrlands* In- „ woonderen. Het vuur van Vaderlands- „ en Vryheidsliefde, dat in zyn Harte „ brandde, heeft veeler harten doen ont- „ vlammen; Het Licht, dat by Hem was, „ heeft in veeler Zielen een helder licht „ doen ſchynen. Het zal ſchynen naa zy- „ nen dood! en mogt het nooit worden „ uitgebluscht!" (*).

Het

(*) DU PUY *Lofreden* &c. bl. 62. HENDRIK BERGH *Luthersch Predikant te Deutichem* deedt al-

1784.

De Markgraaf DE BOUILLÉ hier te Lande.

Het kon in den tegenwoordigen toestand van 's Lands zaaken, en de naauwe betrekking, welke tusfchen deezen Staat en *Frankryk* op handen was, niet misfen of een Held diens Volks, die veel toegebragt hadt om dat Ryk, by den Ingezeten, en bovenal den handeldryvenden Burger, in een gunftig licht te doen voorkomen, moest zich hier te Lande vertoonende, aangenaam en hoogst welkom weezen. Zodanig een Held was de Markgraaf DE BOUILLÉ, in den laatst gevoerden Oorlog in de *West-Indiën* en inzonderheid door het heroveren van *St. Euftatius* op de *Engelfchen*, en zyn daar gehouden handel omtrent de *Hollandfche* Inwoonderen van dat Eiland, die hy uit verlegenheid en van den druk der roovende *Engelfchen* verloste, en by hunne voorige Regeeringsvorm onder de Heerfchappy der Algemeene Staaten herftelde (*), beroemd, geagt en bemind geworden.

Hoe in den *Haage* en te *Amfterdam* ontvangen.

Hy bezogt in den Zomer deezes Jaars *'s Gravenhaage*. De Heer DE BERENGER, by afweezigheid des *Franfchen* Gezants, met de zaaken van dat Hof belast, ftelde hem, daags naa zyne aankomst, den Erfftadhouder voor, die deezen dapperen en kundigen Krygsman op 't minzaamst

aldaar eene Lykreden over dien Ridder, welke mede het licht ziet; doch op verre na niet haalt by die van den Eerw. DU PUY.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* III. D. bl. 257.

XXIV. BOEK. 1784.

zaamst ontving. Waar hy zich vertoonde ontmoette hy de ſpreekendſte tekens van hoogagting. —— Allerſterkst ſtraalden dezelve door te *Amſterdam*. De weinige oogenblikken, welke hy zich op de Beurs vertoonde, deeden den Handel ſtilſtaan op dat de Nieuwsgierigheid zich mogt verlustigen in den Man te beſchouwen, dien de Kooplieden aanmerkten als een Wreeker van zo veele hun aangedaane hoogst ſchaadende beleedigingen.

Aanſpraak uit naam der *Amſterdamſche* Kooplieden door ABBEMA.

Het bewonderend beſchouwen van dien Man was alles niet wat hem te dier Koopſtede wedervoer. Een aantal Kooplieden benoemde eene Bezending om hem in zyn Verblyf te begroeten. Welke gevoelens hun bezielden, en op welk een prys zy deezen Held ſtelden, blykt uit deeze Aanſpraak, die de Heer ABBEMA hem, uit aller naam, overgaf. „ De Ondergetekenden, Kooplieden en Inwooners der „ Stad *Amſterdam*, haakten na het gelukkig oogenblik, dat zy, in den Perſoon „ van uwe Excellentie, een van die zeldzaame Helden mogten beſchouwen, die „ de verheevenſte Edelmoedigheid by de „ onverzaagdſte Dapperheid weeten te voegen, en welker uitmuntende Dienſten „ regt hebben op de eeuwige Erkentenis „ deezer Republiek. Zy zyn zo doordrongen van de gevoelens, welke uwe „ Dapperheid, uwe Onbaatzugtigheid zonder voorbeeld, en uwe Eerbied voor „ de Regten des Menschdoms, hun hebben ingeboezemd, dat 'er woorden ont-

„ bree-

„ breeken om dezelve kragtig en getrouw XXIV.
„ uit te drukken. Het kort verblyf, dat BOEK.
„ de Veroveraar van *St. Eustatius* in dee- ——
„ ze Stad houdt, laat niet toe, dat zy 1784.
„ uitsteekender blyken van hunne Gevoe-
„ ligheid aan uwe Excellentie geeven.
„ Maar zy geloofden aan hunnen Pligt
„ te kort te komen, indien zy deeze ge-
„ legenheid niet waarnamen om aan Uwe
„ Excellentie, openbaare blyken van hun-
„ ne Erkentenis te betoonen voor alle de
„ goede Diensten, welke Uwe Excellen-
„ tie, in den loop van deezen laatsten
„ Oorlog, aan de Republiek, en aan haa-
„ ren Koophandel in de *West-Indiën*, en
„ vooral te *St. Eustatius* gedaan heeft. —
„ De Grootmoedigheid, die uw Bestuur
„ en uw Krygsgedrag altoos geleid heeft,
„ is niet minder geschikt om die allen met
„ schande te overdekken, die de Wape-
„ nen en de Vlooten van onze gemeene
„ Vyanden gevoerd hebben, dan om ee-
„ nen nieuwen luister aan uwe Deugden
„ by te zetten. Deugden aan welken de
„ onbarmhartige Roovers onzer Eigen-
„ dommen niet hebben kunnen weigeren
„ hunne Lofspraaken, en hunne Agting
„ toe te staan. —— Dat Uwe Excellen-
„ tie zich dan verwaardige de opregtste
„ en leevendigste betuigingen van Dank-
„ baarheid aan te neemen, die U aange-
„ boden worden door vrye Republikei-
„ nen, voor alle de uitmuntende Dien-
„ sten, welke Uwe Excellentie aan de
„ Republiek in 't algemeen en aan de

„ Koop-

XXIV. BOEK. 1784.

„ Kooplieden in 't byzonder gedaan heeft.
„ En dat dezelve verzekerd zy, dat het
„ toppunt van geluk voor hun zyn zal
„ op een uitsteekender wyze blyken te
„ geeven van hunne hoogagtende Eerbie-
„ digheid. —— Dat de Opperste Re-
„ geerder der Wereld uwe grootmoedige
„ en roemryke Daaden bekroone met die
„ Vergelding, welke aan Wreekers der
„ Regten van het Menschdom toekomt!
„ Dat Hy uwe Onderneemingen blyve
„ voorspoedig maaken! En dat Hy U
„ vergunne nog veele Jaaren te kunnen
„ arbeiden aan den Roem en Eere van
„ die Doorlugtige Kroon, aan welke uwe
„ Bedryven reeds zo veel luisters hebben
„ bygezet!"

Hoe beantwoord.

Het Antwoord des Markgraafs strookte volkomen met de Edelaartigheid der Beginzelen, uit welke zyne voorheen spreekende Daaden waren voortgevloeid: immers het kwam neder op deezen zin.
„ Dat Hy zeer gevoelig was aan de by-
„ zondere blyken van Hoogagting, welke
„ men aan Hem betoonde, wegens die
„ Verrigtingen, dewelke hy alleen aan-
„ merkte als een verschuldigde uitoefe-
„ ning en betragting van zynen Pligt, en
„ wegens welken men dus geene de ge-
„ ringste Dankbetuiging aan hem verschul-
„ digd was. —— Dat Hem, ondertus-
„ schen niets aangenaamer zou kunnen
„ zyn dan om aan dit Gemeenebest, in-
„ gevalle het immer zich wederom in
„ omstandigheden mogt bevinden, die zo

„ wei-

„ weinig wenschlyk waren voor den Bloei XXIV.
„ en Welvaard van den handeldryvenden BOEK.
„ ſtaat deezer Landen, als die, waar in
„ het zich onlangs hadt bevonden, de- 1784.
„ zelfde blyken te zullen kunnen geeven
„ van zyne Bereidvaardigheid om, door
„ het vervullen van zynen Pligt te vol-
„ doen aan de opregte begeerte en ver-
„ langen van dat Ryk, 't welk niets an-
„ ders dan eene opregte en door daaden
„ bevestigde Vriendſchap, met dat Ge-
„ meenebest zogt te onderhouden (*)."

Vereering van hun Hoog Mogenden aan dien Held.

Hun Hoog Mogenden, daar *Dordrecht* een Voorſtel deswegen by Staaten van *Holland* gedaan hadt, en de Repreſentant van zyne Hoogheid en de Bewindhebbers der *West-Indiſche* Compagnie ter Kamer *Amſterdam* dit aandrongen, waren niet onerkentlyk aan die Held. Zy beſlooten hem, voor zyne beweezene dienſten aan den Staat, wegens de Herovering van *St. Euſtatius*, een *Solitaire* aan te bieden, zynde een Ring van een enkelen Brillanten Steen, ter waarde van achttien of twintig duizend Guldens (†).

Geſchil te *Rotterdam* tusſchen J. Habbema en J. J. le Sage ten Broek

Te midden van zo veele woelingen in het Staatkundige en Burgerlyke, als ten deezen dage in ons Vaderland heerschten, was 't zelve niet vry van Kerkgeſchillen, en Oneenigheden. Een deezer liep tot eene hoogte dat wy 't zelve met ſtilzwygen

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1784. bl. 1258. 1275. enz.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1786. 34. en 115.

XXIV. BOEK. —— 1784. Kerkleeraaren te *Rotterdam*.

gen niet mogen voorbygaan; te min daar 's Landsvaderen 'er eindelyk mede gemoeid werden. —— Twee Kerkleeraars te *Rotterdam* J. HABBEMA en J. J. LE SAGE TEN BROEK waren 't beiden eens om 't Lyden van CHRISTUS als *Borgtogtelyk* te beschouwen: dan de eerste beweerde, dat alles wat de Heiland, gedüurende zyn leeven geleden heeft, en elk Lydensgedeelte van 't zelve, tot het minste toe, op het Borgtogtlyke overgebragt en dus verklaard moest worden; de laatste dat de kragt van het Borgtogtlyk Lyden alleen gelegen was in zyne Kruisdood. Veele Leeraars der Heerschende Kerke voeden hier omtrent verschillende gedagten, en helden na de eene of de andere zyde over; veelen hunner zagen dit aan als iets waar over men, behoudens de Regtzinnigheid, verschillend kon denken, en bragten dit stuk tot de Broederverschillen; waar in men elkander minzaam kon verdraagen. Hadden de *Rotterdamsche* Leeraars dit zo begreepen hun Geschil hadt zo veel gerugts niet gemaakt; maar de een zag zyn gevoelen aan als volstrekt behoorende tot de Kerkleer; terwyl zyn Amptgenoot 't zelve wraakte en oordeelde, dat men door zodanig een gevoelen te omhelzen, onvermydelyk in veele zwaarigheden en ongerymdheden verviel: en hunne verschillende Leerwyze werd een openbaar twistgeding. In wederzydsche Schriften beweerden zy hunne verschillende denkbeelden, welhaast doormengd

mengd met gebeurtenisſen, die buiten de zaak des Geſchils omliepen en meer de Perſoonen der Geſchilvoerderen betroffen; tot zy in een openbaar Nieuwspapier beiden verklaarden, „ dat zy de „ Perſoneele Differenten tusſchen hun „ beiden ontſtaan in der minne bygelegd „ hadden en niets perſoneels meer tegen „ elkander zouden ſchryven.

Le Sage ten Broek beroept zich op de Clasſis van *Schieland*.

Over de zaak zelve zagen bykans ontelbaare Papieren het licht.. Behalven de Hoofdperſonaadien in deezen, kwamen Medeſtanders van de eene en de andere Party ten tooneele. De Kerkenraad te *Rotterdam* mengde 'er zich in en de wyze der behandelinge veroorzaakte nieuwe oneenigheden. Zommige Perſoonen, zich Ledemaaten der *Rotterdamſche* Kerke noemende, droegen, by eenen Brieve aan den Kerkenraad gerigt, eenige Bedenklykheden, voor over de Leer van LE SAGE TEN BROEK, met verzoek om van den Kerkenraad des eene duidelyke verklaaring te ontvangen. Deeze beſloot, zonder dien Leeraar te hooren, of agt te ſlaan op een Brief van hem gezonden, eene Commisſie te benoemen, en hem voor dezelve te ontbieden; om 'er vriendbroederlyk onderhouden te worden over zyne afwykende Stellingen en Christlyk, doch ernſtig, te vermaanen, die Leerſtellingen, voortaan noch op den Predikſtoel, noch in byzonder Onderwys, of Geſprekken, of in Geſchriften, ooit meer te zullen leeren.

Van

XXIV. BOEK.

1784.

Van dit genomen Besluit beriep zich LE SAGE TEN BROEK op de Clasſis van *Schieland*. Dan de Kerkenraad liet niet af hem ten tweeden en derden maale voor zich te doen dagvaarden: tot hy verklaarde, „ hangende zyn Appèl „ nooit met den Kerkenraad te zullen „ handelen, noch voor denzelven te zul„ len verſchynen, om zich te laaten ver„ maanen of onderhouden, over het ſchry„ ven van zodanige Stellingen, welke de „ Kerkenraad reeds hadt geoordeeld dat „ van de aangenomene Leer afweeken, „ en zonder eenigen grond ſtelde, dat „ in zyne woorden en gezegdens be„ greepen waren; maar het oordeel over „ de Handelwyze des Kerkenraads, en zyn „ gedaan verzoek, aan de Eerw. Clasſis „ van *Schieland* over te laaten."

Vervoegt zich by Staaten van *Holland* met een gelukkigen uitſlag.

Deeze Handelwyze des Kerkenraads moede, vervoegde hy zich by Staaten van *Holland* met Verzoek, om den Kerkenraad, hangende dit zyn gedaan Beroep, te doen verbieden, met eenige Regtspleegingen, Opſchorting van Bediening, als anderzins, in of van wegen deeze zaak voort te gaan. Deezen vonden de wyze, waar op de Kerkenraad of de Meerderheid van dien, gehandeld hadt, geheel *ſingulier* zonder voorbeeld *informeel* en *wederregtlyk*, en willigden het gedaan Verzoek volkomen in (*), gelyk zy den Hoog-

(*) *Reſol. van Holl.* 9. April 1784.

Hoogleeraar ook de hand boven 't hoofd hielden, wegens de Uitspraak der Classis van *Schieland*, over zyne één en vyftig beredeneerde Stellingen (*).

Niet weinig opziens baarde het, dat de Eerw. PAULUS VAN HEMERT Leeraar te *Wyk by Duurstede*, van de *Contra-remonstrantsche* tot de *Remonstrantsche* denkbeelden overgegaan, zyn Ampt vrywillig nederlag, in 't bezef, dat hy, behoudens zyne van de Leer der Heerschende Kerke zeer veel verschillende Gevoelens, in die Kerke het Leeraarampt niet kon blyven bekleeden; daar hem de Eerlykheid verboodt anders te denken en anders te spreeken. Hy nam afscheid van de Classis van *Rhenen* en *Wyk*. Het gerugt verspreidde dat hy die Classis, by dit scheiden zeer onbehoorelyk behandeld en Leeringen voorgesteld hadt, die naar de gruuwzaamste Ketteryen riekten. Ter stuitinge hier van gaf hy eenen Brief in 't licht, en daar in deeze redenen van zynen gedaanen stap. „ Zo lang ik my „ door vooroordeelen liet regeeren heb„ be ik ook overeenkomstig met die be„ grippen gepredikt; maar zo haast be„ kende ik niet de Eenvoudigheid der „ Christlyke Leere, of ik moest myne „ Predikwyze veranderen, en ondervond „ meer dan ééns hoe moeilyk het zy „ een eerlyk Man te blyven, door aan „ den

XXIV. BOEK.

1784.

P. v. HEMERT legt zyn Leeraarampt by de Gereformeerde Kerk neder: en geeft de reden op.

(*) *Resol. van Holl.* 16 Juny en 7 July 1785.

XXIV. BOEK. 1784.

„ den eenen kant, niets te zeggen, 't „ welk tegen de aangenomene Leer stry- „ dig is, en aan de andere zyde zyne „ Conscientie niet te verkragten. Ik „ poogde wel het groot onderscheid tus- „ schen 't geen wat eigenlyk de Leer „ van den Godsdienst is, en den grond- „ slag legt tot Christlyke deugd, rust, „ en hoop, en tusschen de enkel bespie- „ gelende Leerstukken en Bepaalingen, „ steeds in 't oog te houden, myne „ Hoorders liefderyke en verdraagzaame „ Gevoelens omtrent andere *Christenen* „ in te boezemen, en hunne aandagt, „ zo veel ik konde, af te trekken van „ alle onvrugtbaare geschillen, mensch- „ lyke vindingen, en eigendunklyke uit- „ leggingen der Schriftuur, welke maar „ al te vaak aanleiding geeven tot dien „ beslissenden toon, waar mede wy en- „ kele Onderstellingen tot het volkomen „ gezag van uitgemaakte Godlyke Lee- „ ren verheffen. Evenwel wil ik niet „ ontveinzen, dat ik my telkens verlee- „ gen vond, vooral wanneer ik den *Hei-* „ *delbergschen Catechismus* verklaaren en „ van zogenaamde Party-leeren spreeken „ moest. Het is toch den gemeenen „ hoop der *Calvinistische Christenen* niet „ genoeg de algemeene Geloofsleer te „ hooren voorstellen, en de werkzaa- „ me Leeringen van JESUS Hemelschen „ Godsdienst te hooren aanklemmen; „ maar men wil, schier by alle gelegen- „ heden, het characteristieke van *Calvyns*

Stel-

„ Stelzel, ja zelfs de verschillende be-
„ grippen, waar over de *Christenen* zich
„ helaas van elkander gescheurd hebben!
„ van den Predikstoel hooren voordraa-
„ gen: onttrekt de Prediker zich aan dee-
„ ze onchristlyke Gewoonte, terstondt
„ wordt hy het voorwerp der liefdeloo-
„ ze verdenking en smaadelyke naaspraak;
„ gelyk ik ook in myn Persoon onder-
„ vonden heb.

„ Hoe moeilyk, derhalven, ja onmooge-
„ lyk is het voor eenen Leeraar, die be-
„ grypt, wat eigenlyk het Christendom
„ zy, en dat het Predikampt niet anders
„ nuttig is, dan wanneer het de Men-
„ schen waarlyk verbetert, zyn Ampt in
„ Conscientie waar te neemen, onder
„ zulke *Christenen*, die den Prediker ge-
„ woon zyn te beoordeelen, naar maa-
„ te van den yver, waar mede hy de
„ Woorden behoudt, en zich aan For-
„ mulieren en Uitdrukkingen verbindt,
„ welke hunne Vaders gemaakt en als
„ volstrekt noodzaaklyk voorgesteld heb-
„ ben. Het Predik Ampt, myne Broe-
„ ders! houde ik van een onberekenbaar
„ nut, mits hetzelve wel bediend wor-
„ de, en rechtschaapen Predikers veel
„ eere waardig; maar hoe ongelyk meer
„ nut konden de Dienaars van het Eu-
„ angelie toebrengen aan hunne Gemeen-
„ ten, indien zy het voorbeeld van
„ Gods grooten Afgezant, en van de
„ Apostels, meer volgden; welke in alle
„ hunne Onderwyzingen dat alleen als

XXIV. BOEK. 1784.

„ Godsdienst deeden voorkomen, wat „ welgezinde en rechtschaapen Menschen „ maakt, en de harssenen der Hoorderen „ nimmer met hoogvliegende en netelige „ Geschilstukken warm maakten! Gaar„ ne had ik op deeze wyze langer in dit „ Ampt bezig geweest; maar de staat „ waar in de Hervormde Kerk zich tot „ nog toe bevindt, maakt dit onmoge„ lyk (*)." —— Welhaast werd hy meer en meer bekend door zyne *Brieven over de Rede en haar Gezag in den Godsdienst*, aan den Hoogleeraar GISBERTUS BONNET, zynen geweezen Leermeester, die door deezen schranderen Godgeleerden beantwoord, stoffe tot veelvuldige Geschriften over dit Onderwerp en de daar mede zamenhangende opleeverden (†).

Twee Doopsgezinde Gemeentens te *Haarlem* vereenigd.

Bestaat 'er in onze *Vereenigde Gewesten* eene Gezindheid, die zich, voor lange, meer dan eenige andere deedt kennen, door veelvuldige Onderscheidingen in Smaldeelen, elk met een daar aanvoegenden of door dezelve verkooren Naam van Onderkenning bestempeld, 't is die der

(*) *Brief van* PAULUS VAN HEMERT *geschreeven aan de Eerw. Classis van Rhenen en Wyk.* Te Utrecht by J. C. TEN BOSCH.

(†) In den Jaare MDCCLXXXX werd VAN HEMERT in de Kweekschool der *Remonstranten* te *Amsterdam* tot Hoogleeraar in de Wysbegeerte en Voorbereidende Weetenschappen verkooren, welke Post hy aanvaardde. Zie de *Algem. Konst- en Letter-bode* V. D. bl. 51. en 171.

der *Doopsgezinden* (*). Doch eene meerdere verlichting, dan in vroegere dagen, greep onder hun, zints een geruimen tyd, plaats, door dien hunne Kweekschool te *Amsterdam* Mannen uitleverde, die niet alleen deezer Gezindheid, maar ook den Vaderlande, eere aandeeden. De beuzelagtige verwyderende Geschillen werden door de Verstandigsten met wel verdiende kleinagting behandeld en verworpen. —— Geene Stad in *Holland* waar deeze Gezindheid meer uitsteekt en langer heeft uitgemunt dan *Haarlem*; hier ook trof men oudtyds, om zo te spreeken, van alle Smaldeelen Gemeentens aan: allengskens zyn ze door uitsterven en vereenigen verminderd. Ten deezen Jaare bestonden 'er nog twee, elk op zich zelve aanzienlyke Gemeentens; doch, voor een geruime wyle, alleen in 't Huishoudelyke onderscheiden, en in Leerbegrippen eenstemmig; die beide vereenigden zich op den laatsten van Herfstmaand deezes Jaars, den Naam van *Vereenigde Doopsgezinde Gemeente* aanneemende, die geenen anderen Geloofsregel erkent dan het *Euangelie*, en van geene Menschlyke Belydenissen afhangt. Eene Stelling, die, hoe vreemd dezelve veelen klinke (†), daar open-

XXIV. BOEK.
——
1784.

(*) MOSHEIM *Kerkl. Hist.* VII. D. bl. 278. enz. IX. D. bl. 331. enz.

(†) Dezelve strookt, egter, volkomen met den grooten en onderscheidenden *Grondregel der Protestanten*; en zyn, ten deezen opzigte, zeer aanmerkens-

XXIV. BOEK. 1784.

openlyk beweerd wordt. Althans, ter gelegenheid dat deeze Vereenigde Gemeente de eerste zamenkomst hieldt, liet de Leeraar K. VAN DER HORST zich, ten

kens- en herinnerens-waardig twee Artykelen in de *Bekentenisse*, welke omtrent den Jaare MDLXII, door GUIDO DE BRES, en eenige andere Leeraaren, opgesteld, en daar naa door de *Gereformeerde Kerken* deezer Landen, die de denkwyze van CALVYN volgen, aangenomen. *Men mag*, leezen wy Art. VII, *geener Menschen Schriften, hoe heilig zy geweest zyn, gelyken by de Godlyke Schriften; noch de gewoonte by de Waarheid Gods, (want de Waarheid is bovenal;) noch de groote Menigte, noch de Oudheid, noch de Successie van Tyden of Persoonen, noch de Concilien, Decreeten of Besluiten: want alle Menschen zyn uit zich zelve Leugenaars, en ydeler dan de ydelheid zelve. Daarom verwerpen wy van ganscher harte al wat met deezen onfeilbaaren Regel niet overeenkomt, gelyk ons de Apostels geleerd hebben*, zeggende beproeft de Geesten of ze uit GOD zyn. —— En wederom Art. XXXII. *daarom verwerpen wy alle menschlyke Vonden, en alle Wetten, welke men zou willen invoeren, om* GOD *te dienen, en door dezelve de Concientie te binden en te dwingen in wat manier het zou mogen weezen.* —— Volkomen eenstemmig hier mede drukt zich de groote CALVYN uit in zyne Inst. Lib. IV. C. X. ¶. I. *Laat de Christenen, hunnen eenigen Koning*, CHRISTUS, *die hun heeft vry gemaakt, erkennen; laat ze door de eenige wet der Vryheid, het heilig Euangelie-woord geregeerd worden, gelyk betamelyk is, indien zy de Genade, welke zy door* CHRISTUS *eenmaal deelagtig zyn geworden, behouden willen. Laat ze door geenerhande Slaaverny, door geene boeijen en banden, gedrukt of gekneld worden.* —— Laaten wy 'er nog byvoegen de taal van hun Hoog Mogenden, in den Jaare MDCCXXV. aan den Keizer en de Republiek van *Venetie*, *De onverbreeklyke Grond-maximen van deeze Republiek zyn, dat in zaaken van Religie en Kerklyke Tugt*, de

XXIV. BOEK. 1784.

ten deezen aanziene, dus hooren. „ Laat „ ons zorgvuldig waaken tegen allen in- „ voer van Geloofsbelydenisſen of For- „ mulieren van menschlyk opſtel. —— „ Hier mede, begrypt men van zelve, „ keur ik geenzins af, dat men zyne „ Gevoelens, omtrent welke ſtukken ook, „ by geſchrifte openbaare. Dit ſtaat vry „ en kan noodig zyn, althans nuttig, „ vooral, wanneer men ook de gronden „ van deeze gevoelens blootlegt. —— „ Maar verre zy het van ons, iemands „ Geloofsbelydenis ooit zo veel te laa- „ ten gelden, dat wy anderen daar aan „ willen binden, verre zelfs, ooit zo „ veel

de enkele Overtuiging plaats moet hebben; dat het aan eenen yder vryſtaat, in zaaken van Religie, te gelooven; het geen hy oordeelt bekwaam te zyn; om het heil te bekomen, waar van yder, naar de verlichting, welke hy heeft, GODE rekenſchap zal moeten geeven. Dat hun Hoog Mogenden, oordeelende, dat de Religie, welke zy belyden, en meest overeenkomende is met den wil van GOD, welken hy ons geopenbaard heeft, wel wenschten, dat yder van hun Onderdaanen zich met dezelve mogt gelyk ſtellen; doch dat Zy, ingevolge hunner voorſchreevene Grondregelen, niemand daar omtrent zoeken te dwingen; maar, in tegendeel, aan allen en een yder de vryheid laaten, om zodanigen Godsdienst te belyden als hy in Geweeten zal agten de beste te zyn; mits dat zy zich nogthans gedraagen, als goede en getrouwe Onderdaanen, en niets, het zy met woorden, het zy met daaden, onderneemen, het geene het Gezag van — en den Eerbied voor de Regeering, het welzyn van de Burgerlyke Societeit, de goede Zeden, en de Algemeene Rust, zoude kunnen krenken, of ſtrekken ter verdrukking van den Naasten,

XXIV. BOEK. 1784.

„ veel belangs te stellen in de Geloofs„ belydenis van eenig Gezelschap hoe „ talryk, en uit hoe aanzienlyke Geleer„ den of schranderen bestaande. —— „ Met opzigt tot de groote Waarheden „ des Geloofs zyn deezen overtollig. „ Die vindt elk in het Euangelie naakt „ en klaar. En andere dingen zyn geen „ moeite waardig. Of denkt men 'er an„ ders van dan is nog 't geen daar om„ trent beleeden wordt steeds het werk „ van feilbaare Menschen, dat iets zo„ danigs, als verbindende kragt, nimmer „ kan hebben. Misschien is 't waarheid: „ maar misschien ook niet. En moet het „ den eenen zo vry staan als den ande„ ren, daar over te vonnisfen. Geen „ Man heeft hier boven zynen Naasten „ een hair vooruit. —— Op deeze gron„ den kunnen wy geene zwaarigheid „ maaken, op deeze gronden moeten wy „ zelfs onzen pligt agten, alle banden van „ Menschlyke Belydenisfen uit het mid„ den onzer te weeren. En wat zou „ ons dan verhinderen, daar op bedagt „ te zyn, indien wy het onze willen toe„ brengen tot Eensgezindheid en Lief„ de. —— Aan alle Oorden heeft men „ voor over lang zulke Ketenen gesmeed. „ Door verdeeldheid en twist over min„ beduidende stukken is men tot zulk „ een uiterste gekomen. En die verdeeld„ heid en twist, heeft men, door dat „ middel, vereeuwigd, terwyl zy, an-

„ ders

„ ders misschien, van zelve, zou gesleeten zyn. Onnoemelyk veel verwydering, verwarring en opschudding heeft men dus veroorzaakt. En tot op den huidigen dag wordt nog gestadig, door dezelfde werktuigen, onrust berokkend. 't Is onmogelyk, daar Verstand en Opregtheid niet verbannen zyn, of 'er moet meermaalen afwyking van de vastgestelde Formulieren plaats hebben. En hoe, nogthans, raakt oogenbliklyk alles aan 't gisten en zieden, daar de minste afwyking van dien aart zich vertoont. Hoe driftig, hoe geweldig, yvert de een tegen de ander? Hoe zet men niet zomwylen alles in vuur en vlam, op dat geen jota of tittel van het willekeurig bepaalde last lyde. —— Ons Lichaam heeft van deeze verwarringen en opschuddingen ryklyk zyn deel gehad. En niet weinig misschien hebben derzelver oorzaaken toegebragt tot die scheuring waar aan het voornaamlyk te wyten is, dat Wy meer dan een Eeuw als twee onderscheiden Vergaderingen bestonden. Al lang, egter, heeft men van verbindende Geloofsbelydenissen in geen van beiden meer geweeten; en gelyk het elk onzer, wien 't niet onverschillig is of *wy één hart één ziele zyn*, stoffe geeft tot Vreugde en Dankbaarheid, dat wy ze niet hebben, zo moet het dan ook, om dezelfde reden, elk onzer doen

XXIV. BOEK. —— 1784.

 „ toe-

XXIV. BOEK. „ toezien, dat wy ze nimmer krygen „ mogen (*).”

1784. Niet weinig opspraaks verwekte, het aanbrengen en regterlyk vervolgen van twee Boekverkooperen te *Dordrecht*, wegens het drukken en verkoopen van PRIESTLEYS *Geschiedenis van de Verbastering van het Christendom* (†). Een Werk, in den vryen geest diens Mans geschreeven en veele Stellingen behelzende, hier te Lande hoogst gewraakt, en waar tegen men het Plakaat hunner Ed. Groot Mogenden van den Jaare MDCLIII wilde doen gelden. Dit gaf op nieuw aanleiding tot het geschil, wegens het vryuit schryven over Godsdienstige Waarheden, en de in ons Land vastgestelde *Classicaale Approbatien* van Godgeleerde Werken door Leden der Heerschende Kerke geschreeven: van niet weinigen voor *Inquisitie-ketenen* uitgemaakt, die de Geweetens openlyk kluisterden; doch door anderen aangemerkt, als de *Steunzels der Regtzinnigheid*. Veelen begreepen, dat men, in deeze verlichte Eeuw, waar in men de Vryheid der Drukpersse voor den sterksten zuil der Vryheid hieldt, dien dwang, in het uitgeeven van God-

Wydverschillende Gevoelens wegens de Vryheid van schryven over Godsdienstige Waarheden.

(*) *Leerreden ter Aanpryzing van Eensgezindheid en Liefde in de Gemeente*, door KLAAS VAN DER HORST. *Haarlem* by A. LOOSJES Pz.

(†) *Post van den Neder-Rhyn* VI. Deel bl. 1233 vergeleeken met bl. 1267.

Godgeleerde Werken, hadt te wraaken; dat de Waarheid haaren helderen glans te beter over alle Leerstukken van den Godsdienst zou verspreiden, als het ieder vrystondt om, in betaamelyke uitdrukkingen, zyne gedagten deswegen op 't papier en in druk te brengen, en den onderzoeklievenden gelegenheid te verschaffen, om, voor zich zelven, naar den Grondregel der *Protestanten*, „ dat een ieder, zyns verstands magtig, „ geregtigd, en, naar maate van zyne bekwaamheden, verpligt is, over zaaken „ van den Godsdienst te oordeelen (*);" de vrylyk voorgedraagene Leerstellingen na te gaan, om vervolgens, naa ryp overleg, met een welberaaden zin, het goede aan te neemen, en het kwaade te verwerpen. Men schreeuwde van knellende Slaaverny aan den eenen, en van alles omverwerpende Ongebondenheid aan den anderen kant. Verhitting veel eer dan Verbetering was het eigenaartig gevolg.

XXIV. BOEK. 1784.

De Verdraagzaamheid maakte, nogthans, ten deezen dage, in een ander opzigt, vorderingen. Hoe op zommige plaatzen voor de *Roomschgezinden* de eertyds strikte uitsluiting buiten alle Bedieningen, ook zulken die geene betrekking al-

De Godshuizen der *Roomschgezinden* in *Holland* van Belastingen ontheven.

(*) Men leeze over deezen Grondregel de uitmuntende *Verhandelingen door* TEYLERS *Godgeleerd Genootschap* XI. D. in 't Jaar 1791 uitgegeeven.

XXIV. BOEK. 1784. altoos tot de Kerk of Regeering hadden, werd opgeheeven, hebben wy op meer dan eene plaats gemeld. Iets van meerder belangs voor die talryke Gezindheid in ons Vaderland, greep thans in *Holland* plaats. De Afgevaardigden van *Haarlem*, waar de smalle Gemeente voor geen gering gedeelte uit *Roomschgezinden* bestaat, hadden een Voorslel gedaan; „ Op hoedanig eene wyze de haatlyke „ Distinctie, die ten aanziene der Invor„ deringen van 's Lands Geregtigheden „ in de Ordonnantien van hun Ed. Gr. „ Mogenden tusschen de *Roomsche* en „ andere *Christlyke Gezindheden*, voor„ komt, zou kunnen worden weggeno„ men?" Een Voorstel, den hartlyken wensch dier Stadsregeering tot weering van die haatlyke Onderscheidinge insluitende. —— De Gelastigden tot het onderzoek deezer zaake was, uit het naagaan der voorige Staatsbesluiten; ten vollen gebleeken, dat de *Roomsche* Armen- en Godshuizen, ten opzigte der Vrydommen van 's Lands Geregtigheden, met die van de andere *Protestantsche Gezindheden*, nooit waren gelyk gesteld geweest. Men hadt ze nimmer begreepen onder de Diaconien en openbaare Godshuizen, aan welken, in den Jaare MDCCXLIX Vrydom van 's Lands regten en Middelen was toegestaan. Staatsbesluiten van de Jaaren MDCCXXXIV en MDCCXXXVII hielden uitdruklyk in, dat door openbaare Godshuizen alleen

leen moesten verſtaan worden, zo die van de waare *Gereformeerde Religie* als van de andere *Proteſtantſche Gezindheden*; naamlyk *Remonſtrantsch-gezinden*, *Lutherſchen*, *Doopsgezinden* en geene anderen. —— Wel waren door de *Roomſchen*, op verſchillende tyden, en onderſcheidene plaatzen, aanzoeken ter verkryginge van Vrydommen gedaan; doch men hadt ze ſteeds afgeſlaagen. Nimmer ook hadden zy genot getrokken van eenige Vrydommen voor Honderdſte Penningen van Effecten, vóór den Jaare MDCCXIX aan hunne Armen- of Godshuizen toebehoord hebbende; ook niet van eenige Vrydommen van Verpondingen; een verzoek deswegen in den Jaare MDCCLXVIII was van de hand geweezen. In tegendeel waren zy onderhevig geworden aan meerdere Belastingen van het Collateraal tot drie maalen in de honderd Jaaren. —— Zy ſloegen als de beste wyze om dit onderſcheid weg te neemen, eéne verbreeding voor van het laatſte Plakaat „ en dat „ het geen aldaar, wegens de Vrydommen van 's Lands Middelen en Regten, ten opzigte van Diaconien en „ openbaare Godshuizen was vastgeſteld, „ voortaan mede plaats zou hebben omtrent de Armen- en Godshuizen in 't „ algemeen, alwaar die zich, op openbaar gezag, in dit Gewest mogten bevinden." —— Zy gaven in bedenking dat die gunſtige voorziening tot Vrydom-

XXIV. BOEK. —— 1784.

XXIV. BOEK. 1784.

dommen ook tot de Godshuizen der *Joodsche Natie* zou behooren uitgestrekt te worden, alles onder zodanige voorzorgen als men tegen allen misbruik en bedrog noodig zou oordeelen (*). —— Eerlang volgde een gunstig besluit voor de *Roomschgezinden*, overeenkomstig met den gedaanen Voorslag. Tot weering van allen misbruik werd bepaald, dat van alle Goederen aan Belasting onderworpen, het geheele Jaar door, de volle Belasting, naar 's Lands wetten, zou moeten betaald worden; doch hadden Armenbezorgers of Regenten der *Catholyke* Gods- en Armenhuizen, eene lyst, door twee Armenbezorgers of Regenten bekragtigd en ondertekend, van die Goederen in Louwmaand van ieder volgend Jaar aan Gecommitteerde Raaden over te zenden, om 'er, naa goedkeuring en volmagtiging van hun Ed. Groot Mogenden, de geheele betaalde Belasting van 't voorige Jaar op te rug te ontvangen (†).

Verschillende Gevoelens te *Steenwyk* over den bouw eener *Roomsche Kerke*.

Het verdraagzaamer en onverdraagzaamer gedeelte der Burgeren van *Steenwyk* in *Overyssel* liet zich ten deezen tyde zien. De *Roomschgezinde* Burgers daar ter Stede waren de Magistraat aan om vergunning van vrye Godsdienstoefening, en eene plaats tot opbouw eener Kerke bin-

(*) *Resol. van Holl.* 27 Feb. en 22. Mey 1784.
(†) *Resol. van Holl.* 22. Jan. 1785.

binnen die Stad. Welhaast leeverden eenige Yveraars een Verzoekschrift in om de weigering te bewerken; dan andere Burgers, alle Leden der *Gereformeerde Kerke*, overtuigd van de onvoeglykheid des Religiehaats, en van de billykheid om aan alle *Christen-Gezindheden* Vryheid te vergunnen en gelegenheid te verleenen, om, zonder stoorenis der openbaare rust, GOD op haare wyze te mogen dienen, kwamen met een tegenovergesteld Verzoek by de Regeering, steunende op den rechtmaatigen grondslag, dat de Welvaard van Stad en Lande, onder andere oorzaaken, zeer veel afhing van de menigte van goede Ingezetenen, onverschillig welke der byzondere *Christlyke Gevoelens* zy waren toegedaan. Zy beriepen zich op de bloeiendste Koopsteden onzes Vaderlands; en merkten aan dat het Tegenverzoek de onkunde aan den dag bragt der verzoekeren aangaande de van tyd tot tyd toeneemende billyke en menschlievende gevoelens van vrye Godsdienstoefening der byzondere Gezindheden (*).

XXIV. BOEK. 1784.

Oordeelen wy, in onze *Vaderlandsche Historie*, de oprigting te moeten melden van Genootschappen in ons Vaderland, wy kunnen niet voorby aan te tekenen, hoe een vry oud Genootschap in *Leyden*, ten zinspreuk voerende VENIAM PRO LAU-

Sledevaard te *Leyden* door het Genootschap *Veniam pro Laude* by een Jubilé gehouden.

(*) *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 251.

XXIV. BOEK. 1784. Laude, in Louwmaand deezes Jaars zyn bestaan eener halve Eeuwe gedagt. De uitvoeringe en vreemde wyze op welke zulks geschiede, herinnert ons de optochten der Redenrykeren, en wyst teffens aan hoe het Toneelspel de groote hoofdzaak was diens Genootschaps. De trein werd geopend door twee geharnarschte Persoonen te paard met flambouwen in de hand: gevolgd door een Pauker en twee Trompetters mede te paard, de eerste gekleed als een *Indiaan* en de laatsten als *Mooren*. Zestien Sleeden welker paarden met noodige en gepaste cieraaden pronkten maakten den grootschen trein uit. — Een Stalmeester reedt in de eerste voor. In de tweede zaten Muzykanten met blaasspeeltuigen. Op de derde Sleede zat een Man, in 't donker groen, met een Slang in de hand, verbeeldende de Eeuw; voor in een Kind in 't wit, ten zinnebeeld van de *Faam* met een Trompet in de hand, waar aan eene Baniere hing, op welke, aan de eene zyde stondt Veniam pro Laude, en aan de andere zyde een L in een cirkel, aanwyzende het halve Eeuwgetyde des Genootschaps; agter op twee Persoonen, zinnebeelden van *Voorspoed* en *Tegenspoed*. Op de vierde een staatig Man, ten vertoon des *Genootschaps* in eene purperen *Griekſche* Kleeding, met een Spiegel in de hand, met Kroon, Scepter, Pook en Globe en andere cieraaden voor zich; aan zyne voeten lag de *Laster*

ter in een vaal kleed; agter op twee voornaame Toneelspeelers in het Treur- en Byspel BARON en MOLIERE, in de kleeding van hunnen tyd, houdende de een eene Banier in de hand, mede met de Spreuk des Genootschaps, en het teken van eene halve Eeuw. Op de vyfde *Apollo*, in een pragtig *Grieksch* Kleed, met een Lier, naar den ouden smaak, in de hand: twee Priesters in wit gewaad stonden agter op. — In de zesde tot de veertiende Slede zaten de negen Zanggodinnen, als *Melpomene*, voorzien van Kroon en Scepter; *Thalia* met een Fluit en Momaangezigt; voorts *Caliope*, *Clio*, *Erato*, by zich hebbende een Kind als *Cupido* gekleed met een brandenden Fakkel; *Terpsichore*, *Euterpe*, *Polyhymnia*, en *Urania*, met de bycieraaden gewoonlyk aan die Zanggodinnen toegevoegd. — Agter op deeze negen Sleeden vertoonden zich verscheide Persoonen, passende aan de Zanggodin, daar in rondgevoerd; zo hadt *Melpomene* by zich, in *Griekfche* Kleeding, de Treurspeldichters ÆSCHYLUS en SOPHOCLES; *Thalia* tot Gezelschap de Blyspeldichters MENANDER en PLAUTUS; op de Sleede van *Caliope* was HOMERUS en VIRGILIUS geplaatst; op de andere stonden ENNIUS CALLIMACHUS, ANACREON, HORATIUS, THEOCRITUS, THESPUS, ARATUS, MANILIUS, allen naar hunne Landswyze uitgedoscht, en met kennelyke bycieraa-

XXIV. BOEK. — 1784.

XXIV. BOEK. 1784.

den. —— De vyftiende Sleede voerde den *Tyd* in een vleeschkleurig kleed als naakt verbeeld, houdende in de eene hand een zeis, en in de andere een Uurglas; agter op ſtondt de *Dag*, geheel in 't wit; en de *Nagt*, geheel in 't zwart. —— Op deezen trein volgde nog eene groote Sleede, door twee paarden getrokken, in deeze zaten verſcheide Perſoonen, op verſchillende wyzen gekleed, als Toneelſpeelders. Twee Perſoonen, in nieuwerwetſche Leveryen te paard, met flambouwen in de hand, flooten den ſleep op, die het oog van duizenden aanſchouweren trok door haare vreemdheid en zinrykheid (*).

Eerbetooning aan den Hoogleeraar S. OOSTERDYK SCHACHT op zyn tachtigſten Jaardag, te *Utrecht*.

Eene byzondere en ten deezen Lande niet, of ſchaars, gebruikelyke Eerbetooning werd, op '*s Utrechts* Hoogeſchool, den agtenswaardigen Geleerden Man en welſpreekenden Redenaar S. OOSTERDYK SCHACHT aangedaan. Vyftien Studenten in de Geneeskunde hadden, eenigen tyd geleden, de Beeldtenis van hunnen dier geſchatten Hoogleeraar, door de hand eens kunſtigen Beeldhouwers en Boetzeerders, doen boetzeeren en in gipsaarde brengen. Op den tachtigſten Jaardag diens Grysaards, die vyf en vyftig Jaaren aan *Utrechts* Hoogeſchool de Geneeskunde met zo veel yvers als roems onderweezen hadt, vergaderden die Heeren,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 166.

ren, zyne byzondere hoogschatters, in de Academie, waar zy het Afbeeldzel, naar eisch vercierd, hadden doen brengen. Zy trokken van daar gezamenlyk na 's Hoogleeraars huis, en overhandigden hem deeze Beeldtenis, ten teken van hunne genegenheid, met een gepaste aanspraak: terwyl eenigen hunne vreugde door verzen, op dit zonderling voorval slaande, te kennen gaven. Eene gunstige aanneeming en aandoenlyke beantwoording van 's Hoogleeraars zyde voltooide dit werk (*).

XXIV. BOEK. 1784.

Altoos gedenkwaardig was voor den waaren Vaderlander, de vyfde van Oogstmaand; de Dag waar op ZOUTMAN de geschonde Eer der *Nederlandsche* Vlag redde; tegen de *Britsche* overmagt handhaafde, en zeer veel toebragt om onze kwynende Vryheid voor een doodlyken slag te bewaaren. Dezelve bleef ook by hun in leevende geheugenisse; doch by geenen sterker en gevestigder dan by de Bestuurders van het *Vaderlandsch Fonds, dienende in 't algemeen ter aanmoediging van 's Lands Zeedienst, en in 't byzonder ter ondersteuning der behoeftige Weduwen van gesneuvelde Zeevaarenden in denzelfden Dienst* (†). Zy hadden dien Dag bestemd tot eenen Gedenkdag, en ver-

ZOUTMAN woont de derde Viering van den *Doggersbankschen* Slag te *Haarlem* by.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1776.

(†) Zie over den eersten aanleg van dat *Fonds* onze *Vaderl. Hist.* IIk. D. bl. 340—350.

XXIV. BOEK. — 1784.

vergaderden, om denzelven onder een Vaderlandschen Maaltyd te vieren, in een der Herbergen in den *Haarlemmer Hout*, tot welken men ook eenige uitsteekende Vaderlandlievenden uitnoodigde. Van Jaar tot Jaar hadden zy hun regtmaatig en vuurig verlangen betoond om den Zeeheld ZOUTMAN, wiens Dapperheid hun dit Feest beschikte, aan dien Disch te mogen begroeten, door zyne tegenwoordigheid, dat onthaal met een verdubbeld genoegen te smaaken, en de vreugd in top te voeren. Aan dit verlangen werd op 't derde Jaarfeest van den *Doggersbankschen Slag*, ten deezen Jaare, voldaan. De Vice-Admiraal ZOUTMAN liet 'er zich, op 't aanhoudend uitnoodigen, vinden, elk der Gasten verrukkende door zyne Vriendlykheid, terwyl zy geene woorden konden bedenken om de Zedigheid van dien Zeeheld uit te spreeken. —Een tot het vieren van deezen Verjaardag vervaardigde Zilveren Beker (*) ging lustig rond, by het drinken der Gezondheden van verdienstlyke Mannen, en het ophaalen van den Vader-

(*) Deeze Zilveren Beker, in de gedaante van een Glazen Pocaal, meer dan een voet hoog, het Dekzel mede gemeeten, is aan de eene zyde vercierd met de Zinnebeelden der Zeevaardye en de Afbeeldingen der voornaamste Kunst- en Werktuigen daar toe behoorende. De Vlag pronkt met het Wapen van *Holland*, de Wimpel met het Teken der Admiraliteit; terwyl een andere Wimpel de Zegepraal voert, met den krans der Overwinning. De andere zyde heeft

derlande zegenryke Gebeurtenisſen. Drie Dichters ſpanden de ſnaaren om dien Dag, door hunne Verzen te vereeren, en 's Lands Bevryding, in tegenwoordigheid van 's Lands Beſchermer, op te zingen (*).

XXIV. BOEK. —— 1784.

Plan tot het oprigten van een *Nederlandsch Kweekschool voor de Zeevaard.*

Dit *Vaderlandsch Fonds*, 't welk, door den onderſtand van edelmoedige Begunſtigers, zich in ſtaat bevondt om aan de Weduwen der geſneuvelde Zeelieden 's jaarlyks zestig, aan die van de verongelukte Matroozen of Soldaaten dertig of zes en dertig Guldens uit te reiken, en aan Weduwen, wier Kinderen nog geen veertien Jaaren telden, in evenredigheid van derzelver getal, onderſtand te geeven, als mede om aan eenige Gekwetſten en Verminkten in 's Landsdienst, boven de door 't Land bepaalde ſomme, eene toelaage te ſchenken, tot verzagting

heeft dit Opſchrift; *Ten gebruike der* BESTIERDEREN *van de* KWEEKSCHOOL VOOR DE ZEEVAART, *op het Verjaarfeest van Neêrlands herſtelden Roem, door* ZOUTMAN *op Doggersbank, den vyfden van Oogstmaand* 1781, *volgens beſluit van de* VERGADERING DES OECONOMISCHEN TAKS *geſchonken.* —— Afgeſchreeven naar den Beker ons vriendlyk vertoond door den Heer WYNANDS, Makelaar te *Haarlem*, ten wiens Huize dezelve berust.

(*) De Dichters waren de Heeren CORNELIS VAN LENNIP, ADRIAAN LOOSJES, Pz. en HARMANUS ASSCHENBERG. Deeze Dichtſtukjes werden niet verkogt; doch alleen in klein getal, ter vereeringe gedrukt; men vindt ze voor de verſtrooijing bewaard, in den *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 1021.

XXIV. BOEK. 1784.

ting van hun lot (*), — dit Fonds, in zo verre reeds hoogst lofwaardig, hadt een wydſtrekkender bedoeling ten beste van het Vaderland in een tak van het uiterst, doch te zeer verwaarloosd, belang. De Gelastigden tot het Beſtuur wenschten een uitgebreider en beſtendiger nut toe te brengen. *Zy* gaven, in Wintermaand deezes Jaars, een berigt van hun Plan tot oprigting van een NEDERLANDSCH KWEEKSCHOOL VOOR DE ZEEVAARD. „ Zy waren," volgens hunne eigene taal „ ſteeds van begrip geweest, dat, hoe zeer het lot der Weduwen en Kinderen van de Geſneuvelden, verzagting verdiende, hoe zeer verſcheide milde Geevers hun hadden in ſtaat geſteld om ook die der Scheepelingen met het Schip *de Unie* deerlyk omgekomen, te onderſteunen, deeze pryslyke uitwerkzels van het Medelyden en de Milddaadigheid van 's Lands Ingezetenen, welgeſchikt waren geweest, om, naar de *toenmaalige omſtandigheden*, den meesten invloed te kunnen hebben op de aanmoediging van den Vaderlandſchen Zeedienst; maar dat zy die middelen nooit hadden beſchouwd als toereikende, om ook *voor het vervolg*, tot eene beſtendige bevordering van deezen dienst te „ kun-

(*) Zie dit alles in 't breede in de *Gedenkſchriften betrekkelyk tot het Kweekſchool der Zeevaard*, bl. 74. enz.

„ kunnen ſtrekken, en hadden, ter bereiking van dat oogmerk, al voor lang noodig geagt het oprigten van een *Nederlandsch Kweekſchool voor de Zeevaard*, waar toe het Ontwerp reeds in den Jaare MDCCLXXX, door eenen hunner Medeleden (*) geſmeed was; en hadden zich vervolgens ook niet willen onttrekken, om de uitvoering van dat Plan, in hunne Qualiteit, op zich te neemen, zo haast de tyd en gelegenheid daar toe gunſtig zouden weezen."

XXIV. BOEK. 1784.

Daadlyke Oprigting van 't zelve.

Deeze gunſtige tyd en gelegenheid brak aan, toen de Heer TITSINGH in dit ſtuk onvermoeid werkzaam, uit *Indie* tyding kreeg van eene zeer aanzienlyke Inzameling van Gelden, ter oprigting van het voorgeſtelde Kweekſchool, aldaar gedaan (†). Zy wekten hunne Landgenooten op om hier mede werkzaam te weezen tot eene onderneeming, der Zeevaardye in 't algemeen ten nutte, en die ten grondſlage zou ſtrekken om de *Nederlandſche* Vlag altoos te voorzien van Mannen, die een ſterken indruk konden maa-

(*) Te weeten de Heer Mr. GULIELMUS TITSINGH, die, in 't gemelde Jaar, een dubbelleezenswaardig ſtukje uitgaf, onder den Tytel *Bedenkingen over de Schaarsheid van Zeevaarend Volk in 't gemeen, en het Verval onzer Nationale Zeevaard in 't byzonder*. Te Amſt. by M. H. W. en C. DRONSBERG.

(†) De ſom uit *Indie*, van Jaar tot Jaar, overgemaakt, tot 1791 toe, is verbaazend. Zie *Gedenkſchriften tot de Kweekſchool* bl. 16. en 86.

XXIV. BOEK. 1784. maaken op hun, die jalours mogten weezen, wegens onzen voorspoed uit de Zeevaard spruitende, en ons in staat stellen, om, ten allen tyde, eene Nationale Zeemagt te hebben, geschikt om dezelve te verdeedigen, indien men ze wilde aanranden.

Giften en Voordeelen daar aan toegelegd. Zodanig een voorslag vondt gereeden ingang by den verlichten Vaderlander, thans, in veele opzigten, uit eene zuivere en beredeneerde Vaderlandliefde werkzaam. Aanzienlyke Giften, of Inschryvingen, ter betaalinge eener jaarlyksche somme, strekten hier van tot de overtuigendste bewyzen. Genoegzaam in staat om de hand aan 't werk te slaan, vervoegden zich de Onderneemers van dit loslyk Werk by de Regeering van *Amsterdam*, om een Gebouw, op de Ygragt, schuin tegen over 's Lands Zeemagazyn, voorheen het *Nieuwe Werkhuis* (*) ten dien tyde ledig staande, ten gebruike te verzoeken. Een verzoek gereed ingewilligd door Stadsbestuurders, aan wier kunde en doorzigt van de aangelegenheid deezer onderneeming geen twyfel viel. Staaten van *Holland* zagen deeze Kweekschool met een zo gunstig oog in, dat zy tot goedmaaking van de kosten der Vertimmeringe des Gebouws aan de Commissarissen, van 's Lands wege, tien duizend Guldens deeden betaalen, en boven dien, by

(*) Zie WAGENAARS *Amsterdam* &c. VIII. St. bl. 263.

by voorraad, voor zes Jaaren, toezegging deeden van een jaarlykschen Onderstand van vier duizend Guldens. Vrydom van alle Lands- en Stads-Belastingen werd aan deeze Stichting vergund. — Om de Leerlingen aan 't scheepswerk en de rapsheid van Zeegasten te gewennen, staat op de plaats een Fregatscheepje, door den Heer HENRY HOPE vereerd, het Tuig werd door het Collegie ter Admiraliteit te *Amsterdam* geschonken, en de Vice-Admiaaal ZOUTMAN begiftigde 't zelve met een Stel Vlaggen, met de Wapens der Steden *Amsterdam* en *Haarlem* praalende; zo dat het geheel als een volkomen Schip is toegerust. Behalven de aanzienlyke Geschenken, ten nut en cieraad, kreeg de Stigting verscheide Legaten (*).

XXIV. BOEK. 1784.

Wat de O. I. Maatschappy ter Kamer *Amsterdam* ten voordeele daar van besluit.

Heeft de Kweekschool aan den spoorslag uit *Indie* zo veel te danken, stelt de Gouverneur Generaal van *Neêrlands Indie*, de Heer W. A. ALTING, by aanhoudenheid daar in zo veel belangs, dat hy den openlyken lof der Bestuurderen wegdraagt, ten tyde der Oprigtinge toonden Bewindhebbers der *Oost-Indische Maatschappye* ter Kamer *Amsterdam*, overtuigd dat zodanig eene Instelling niet anders dan hoogst nuttig kon zyn, niet alleen voor den dienst van 't Land en den Koophandel in 't alge-

(*) Men vindt dit alles zeer juist, tot de geringste byzonderheid toe, in de meergemelde *Gedenkschriften* bl. 88. enz.

XXIV. BOEK. 1784.

gemeen; maar ook inzonderheid voor den dienst der *Oost-Indische Compagnie*, zich gereed om, ten duurzaame hulpe, te bepaalen, dat, op 't einde, van ieder Jaar, voor elk Schip van die Kamer in 't zelve vertrokken, veertien Guldens zouden worden betaald (*).

De Zeehandelaars bieden aan eene Belasting op te brengen; dit aanbod aanvaard.

Zo min vreemd het is dat Kooplieden en Scheepsreeders 's Lands Staaten aan zyn om by dezelven vermindering of ontheffing van Lasten te verzoeken, zo vreemd is het, integendeel, hun daar om te hooren vraagen, dit nogthans was, by gelegenheid der oprigtinge van de *Nederlandsche School voor de Zeevaard*, het geval. Eene menigte Kooplieden en Reeders in Schepen te *Amsterdam* en *Zaandam*, als mede van *Dordrecht*, *Rotterdam* en *Schiedam* leeverden by Staaten van *Holland* een Verzoekschrift in, waar in zy te kennen gaven, om de eigene taal dier Braaven te gebruiken, „ dat zy niet „ hadden willen onbeproefd laaten, om „ al wat mogelyk was te contribueeren, „ dat vereischt wierd om de Navigatie „ deezer Landen niet alleen te behouden; maar zelfs, zo veel mogelyk, „ uit te breiden; dat de ondervinding „ hun al lange geleerd hadt, dat het ten „ dien einde, vooral noodzaaklyk was, „ 's Lands Ingezetenen tot den Zeedienst, „ zo wel ten Oorlog als ter Koopvaar-

„ dye,

(*) *N. Nederl. Jaarb*, 1784. bl. 414.

„ dye, meerder aan te moedigen, ge„ merkt het Zeevolk, zedert verscheide „ Jaaren, meest bestaan hadt uit Vreem„ delingen, die wel om de hooge Huu„ ren herwaards kwamen; maar nooit „ in een genoegzaam getal om de Ad„ miraliteiten, de *Oost-* en *West-Indische* „ Compagnien, veel min de Navigatie „ der Ingezetenen van deezen Staat, be„ hoorelyk te kunnen gerieven, en in „ stand te houden; dat de meesten dier „ Vreemdelingen, welke hier kwamen „ om te vaaren, voor het grootste ge„ deelte, naa de gedaane reizen, weder „ na hun Vaderland te rug keerden, en „ natuurlyker wyze niet aangedaan kon„ den zyn met de Liefde voor *Neder-* „ *land*, welke, in tyd van nood, zo on„ ontbeerlyk is; het geen dan ook de „ rede was, dat de grootste Mannen, „ die zich aan den Zeedienst hadden „ toegewyd, en waar aan ons Vader„ land geen geringe verpligting hadt, „ doorgaans waren geweest, en nog wa„ ren, Inboorelingen van deeze Repu„ bliek; welke overweeging alleen ge„ noegzaam was om niets onbeproefd te „ laaten, om 's Lands Ingezetenen, zo „ veel mogelyk, tot den Zeedienst aan„ te moedigen.

„ Dat zy met het grootste genoegen „ en erkentenis vernomen hadden, dat „ Commissarissen over het *Vaderlandsche* „ *Fonds* ter aanmoediging van 's Lands „ Zeedienst, opgerigt in den Jaare

MDCCLXXXI,

XXIV. BOEK. 1784.

„ MDCCLXXXI, tot het in ſtaat bren-
„ gen van een wel ingerigt *Kweekſchool*
„ *voor de Zeedienst* bereids handen aan
„ 't werk geſlaagen hadden, ten einde
„ in dezelve Kweekſchool een genoeg-
„ zaam aantal Jongelingen tot den Zee-
„ dienst bekwaam te maaken, en het
„ gebrek aan Nationaal, en tevens ervaa-
„ ren, Zeevolk, zo veel mogelyk, uit
„ den weg te ruimen. —— Dat zy van
„ de Vaderlandlievende Mededeelzaam-
„ heid der Inwoonderen van deeze Re-
„ publiek wel ten vollen overtuigd en
„ verzekerd waren, dat het weldenkend
„ Publiek in deezen niet agterlyk zou
„ blyven, egter tevens, van den anderen
„ kant, bedugt waren, dat het zelve
„ Plan, of zo uitgebreid, of zo zeker
„ en duurzaam, niet tot ſtand gebragt
„ zou kunnen worden, als het belang
„ en gewigt der zaake vorderden, ten
„ ware aan Commisſarisſen van dat Fonds
„ een beſtendig en vast inkomen, waar
„ op men genoegzaam ſtaat kon maa-
„ ken, bezorgd wierde: en dewyl zy
„ gaarne, van hunnen kant, die edelmoe-
„ dige poogingen zouden onderſteunen,
„ en tevens van begrip waren, dat zulks
„ door eene genoegzaam niets betekenen-
„ de Belasting op de Schepen voor elke
„ Reize, welke door dezelve in 't ver-
„ volg zouden ondernomen worden, zou
„ kunnen geſchieden, verzogten zy, dat
„ het hun Ed. Groot Mogenden behaa-
„ gen mogt op alle inkomende Schepen

„ eene

„ eene geringe Belasting te leggen (*)." Hun Vaderlandlievend Verzoek werd gereedlyk toegestaan (†).

1784.

Inrigting deezer Kweekschoole.

Om wegens de onvolpreeze Kweekschool nog iets op te tekenen. In dezelve worden aangenomen Jongelingen op

(*) De opgave was,

Schepen van de *Oost-Indien* en de *Kaap*	*f* 14 - : - :
Reeds by de *Oost-Indische Compagnie* ter Kamer *Amsterdam* geresolveerd te betaalen.	
Van de *West-Indien*, *Kust van Guiné*, en *America*	*f* 6 - : - :
Van de *Middellandsche Zee*, van *Gibraltar* tot de *Levant*. . .	*f* 6 - : - :
Van *Lissabon*, *Cadix*, en verdere *Portugeesche* en *Spaansche* Havens. .	*f* 3 - : - :
Van *Rusland* en de *Witte Zee*. .	*f* 3 - : - :
Van de *Oost Zee* tot *Koningsbergen*, boven de vyftig Lasten. . .	*f* 1 - 10 - :
Onder de vyftig Lasten. . .	*f* 1 - : - :
Van *Engeland*, het *Kanaal* en de *Bogt van Frankryk*. . . .	*f* 1 - : - :
Van de Havens in de *Noord Zee* en *Kleine Oost*. . . .	*f* 1 - : - :
Van Schepen van *Noorwegen* en de *Kleine Oost*, onder de vier en twintig Lasten.	*f* : - 10 - :

Deeze Gelden, stelden zy voor, moesten by de Ontvangers van 's Lands Convoygelden en Recognitie Meesteren by de *West-Indische* Compagnie, voor zo veel hun Departement aanging, geïnt, en by het afrekenen der Schepen, van de Schippers afgevorderd worden om daar van vervolgens alle Maanden aan Commissarissen van het *Vaderlandsche Fonds*, tot onderhoud van de Kweekschool, behoorelyk Rekening, mitsgaders, uitkeering van de ontvangene Penningen te doen. *Resol. van Holl.* 3. Maart 1785.

(†) *Resol. van Holl.* 26. Mey 1785.

XXIV. BOEK. 1784.

het Grondgebied van den Staat gebooren, zonder onderscheid van welke eene Christen-belydenisse de Ouders zyn, van tien tot zestien of uiterlyk zeventien Jaaren Oud, van eene goede Gestalte, en eene gezonde Gesteldheid van Lichhaam, en by voorkeuze Kinderen wier Vaders in dienst van den Lande mogten gesneuveld zyn. De Kweekelingen worden in de Kweekschool gekleed, opgevoed, tot den Zeedienst bekwaam gemaakt, onderweezen in het schryven, rekenen, en de Stuurmanskunst, in de behandeling van 't klein Geweer en grof Geschut; zommigen ook in het Zeilenmaaken, en allen in de Waarheden van den Christlyken Godsdienst, waar omtrent eene hoogstloflyke Vryheid plaats heeft, ten aanziene van de onderscheidene Godsdienst-gezindheden in ons Vaderland. Zy worden vervolgens, met de noodige Uitrusting voorzien, ter Zee gezonden; de eerste Reize die de geoefende Jongeling zal doen, hangt alleen af van de keuze der Commissarissen; doch by het aanvaarden van eene tweede Reize wordt zyne verkiezing, zo veel mogelyk, gevolgd. —— Ouders, die min of meer vermogend zyn, betaalen voor dit Onderhoud en Onderwys eene zeer maatige somme in 't Jaar; ook zyn 'er die, hunne Kinderen aan de zorge deezer Kweekschoole toevertrouwende, de onkosten geheel betaalen. Jongelingen voor welken of een gedeeltlyke of geheel-

heele betaaling geschiedt merkt men altoos aan als boven 't gewoone getal en strekt dus derzelver plaatzing niet tot vermindering van die geheel voor niet worden aangenomen. Het getal der Kweekelingen werd voor 't eerste Jaar bepaald op *vyftig*, is kort daar naa tot *honderd*, en vervolgens tot *honderd en vyftig* aangegroeid. Naa gedaane Reize worden zy, zich wel gedraagen hebbende, weder in de Kweekschool aangenomen; en is de ruimte des Gestichts groot genoeg om een zeer aanzienlyk getal te huisvesten. — Wegens het gebrek aan verstandlyke vermogens om groote vorderingen te maaken wordt geen Jongeling uit de Kweekschool gezet; doch door aanhoudende luiheid en naa dat alle middelen ter aanspooring vergeefsch beproefd zyn, keurt men billyk het ontslag van dusdanige voorwerpen noodzaaklyk. — Eene jaarlyksche Uitdeeling van Eerepryzen prikkelt den nayver aan. Behalven het onderwys in de laagere en verheevener gedeeltens der Stuurmanskunst, ontbreekt het aan geene onderrichting in den Godsdienst, waar toe Leermeesters op bepaalde tyden verschynen; en wordt 'er een waakend oog gehouden op het zedelyk gedrag der Kweekelingen. — Zyn 'er ongeregeldheden en misdryven begaan die strafoefeningen van eenig aanbelang eischen, dan geschiedt zulks altoos op eene min of meer plegtige wyze, in tegenwoordigheid van alle de Kweekelingen,

XXIV. BOEK. 1784. gen, vergezeld van gepaste vermaaningen (*).

Zo greep hier te Lande eene Kweekschool stand, die aan 't zelve tot Eere strekt, zo bleek dat men hier, niet minder dan in *Engeland* (†), Vaderlanders vondt, die zich de zorg voor eene Stigting, aan welke veelvuldige moeite vast is,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1747. 1908. Voor 't Jaar 1785. bl. 1663. *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 1276. *Korte Schets van den Oorsprong en den tegenwoordigen Staat van het Kweekschool voor de Zeevaard, benevens een Uittrekzel uit het laatst gedaane openbaar Verslag van het Bestuur over die Stigting* in de *Algem. Konst- en Letterbode* IV. D. bl. 105. enz. In dit verslag, tot het Jaar 1790 loopende, geeven Commissarisfen een alzins gunstig berigt van den uitslag hunner poogingen, en roemen de medewerking van de Admiraliteit en de O. I. Compagnie; alleen zich beklaagende over 't klein getal Jongelingen in dienst van byzondere Persoonen genomen. Zy schryven zulks toe — Aan de verkeerde onderstelling by zommigen, als of de Kweekschool eeniglyk was aangelegd ten dienst der Admiraliteiten en de *Oost-Indische* Compagnie. — Aan de weinige agting van *eenige*, doch niet alle Schippers voor de kennis der Theoretische Navigatie, en eene ongegronde vooringenomenheid tegen de Kweekschool. — Aan de zwaarigheid, die Commisfarisfen gemaakt hebben, om, in weerwil van hunne overtuiging, Jongelingen te plaatzen op Schepen ten Slaavenhandel uitgezonden. — Men vindt dit alles meer uitgewerkt in de meermaals aangehaalde *Gedenkschriften betrekkelyk tot het Kweekschool voor de Zeevaard*, waaruit blykt, dat de stoffe tot de gemelde klagten vermindert.

(†) In den Jaare 1756 was eene dergelyke Kweekschool in *Engeland* opgerigt, en door jaarlyksche toelagen, tot stand gekomen. Zie de bovenaangehaalde *Bedenkingen* van de Heer TITSINGH bl. 31.

is, gaarne wilden belasten, terwyl zy by 's Lands Overheid, en de Regeering van *Amsterdam*, in de milddaadigheid en behulpzaamheid der Ingezetenen, ter bevordering van dit Plan, de middelen aantroffen om iets, 't welk tot nog ontbrooken hadt in een Land, waar men anderzins op het Nutte zich zo zeer toelegt, daar te stellen, en der Zeevaardye Jongelingen te kweeken, van welken men, met allen grond, de beste verwagtingen, mogt vormen; en hoope scheppen, dat, in zulk een Oefenschool, anders bedekt blyvende bekwaamheden, ontwikkeld, en veelen gelegenheid zal gegeeven worden, om zich voordeelig te onderscheiden, en in verscheide takken van den Zeedienst uit te munten (*).

XXIV. BOEK.

1784.

Men

(*) „ Het zal," dus drukt men zich met regt in de *Gedenkschriften van dit Kweekschool* uit, „ altyd byna onbegrypelyk blyven, hoe een Instituuit, van 't welke, voor verre het grootste gedeelte, alle de kosten, door particuliere Ingezetenen deezer Republiek gedraagen zyn, en nog gedraagen worden, niet alleen zo spoedig tot den staat, in welken het zich thans bevindt, gebragt is; maar dat Commissarissen daar en boven, in minder dan tien Jaaren tyds, naa aftrek van alle onkosten en Gratificatien, of tot onderhoud van het Kweekschool voor de Zeevaard besteed, welke gezamenlyk circa twee Tonnen Gouds uitmaaken, nog een Capitaal van eene byna gelyke waarde hebben kunnen overhouden en aanleggen. Waarlyk eene verbaazende Somme! als men overweegt, dat alleen door onze Landgenooten, zo hier te Lande, als in *Indie*, in dien tyd, eene somme van ongeveer *Drie Tonnen Schats* ten behoeve van dit Fonds is opgebragt." bl. 102.

XXIV. BOEK. 1784. Belooning aan Schipper THOMSON geschonken.

Men toonde zich ook bedagt om de wakkerheid en moed der Zeevaarenden, in 't behouden van hunnen Scheepsbodem, te beloonen. Een byzonder blyk hier van ontving de Schipper JOH. PET. THOMSON. Deeze werd, met al zyn Scheepsvolk, in eene Vergadering der Overlieden en Gedeputeerden in het *Schoonenvaarders Gilde* te *Amsterdam* binnen geroepen, en kreeg voor zich, tot eene altoosduurende Gedagtenis, een vry groote vergulde Schaal, met het Wapen van het Gilde en dit Omschrift. „ Het „ *Schoonenvaarders Collegie* zoekt, door dit „ Geschenk, aan den Schipper THOMSON overgegeeven, den moed, de „ standvastigheid en kloekmoedigheid in „ vereerende gedagtenis te houden, welke dezelve, geduurende zyne Reize „ van *Libau* na *Lubek* beweezen heeft: „ dewyl hy, onder veel lyfsgevaar, van „ den elfden December MDCCLXXXIII, „ geduurende den ganschen harden Winter, met het Schip de *Juffrouw Elizabeth*, met Ys omringd, opene Zee gehouden, en op den eersten Mey „ MDCCLXXXIV eindelyk Schip en Lading, behouden in deeze Haven gebragt heeft." Aan den Stuurman werden vier Zilveren Lepels, ieder Matroos twee, en den Jongen één Zilveren Lepel geschonken, om zich daar by deeze zo bezwaarlyke Reis te herinneren, en anderen in dergelyke gevallen aan te moedigen. Behalven die Eeretekens hadden

ver-

verscheide aanzienlyke Kooplieden, tot opwekking en navolging voor deeze Schepelingen, eene somme van omtrent duizend Ryksdaalders zamengebragt; welk Geld onder hun, als eene belooning, werd uitgedeeld (*). XXIV. BOEK. 1784.

Verbetering van de Haven het *Nieuwe Diep.*

Eenige Jaaren geleeden hadt men zich reeds bevlytigd om, ten dienste van den Zeehandel, en van 's Lands Zeemagt, de voornaamste Reede van *Texel* tot een veilige Leg- en Bergplaats der Schepen te maaken. Aan het daar toe geschiktst gevonden *Nieuwe Diep* by de *Helder* (†), was men, van den Jaare MDCCLXXXI, bezig geweest met Werken strekkende tot het vervaardigen van zodanig eene Haven. Eene menigte van onvoorziene toevallen vertraagden, van den beginne af, en by aanhoudenheid, den arbeid der Aanneemeren, of maakten denzelven onmogelyk, ondanks alle de tegemoetkomingen, van de zyde der Gelastigden, wien het werk dier Aanbesteedingen was opgedraagen.

Dan zy vonden zich, ten deezen Jaare, in staat gesteld om een gunstig Verslag te geeven van de gemaakte vorderingen der Haven aan het *Nieuwe Diep*; van de voordeelen daar uit gesprooten; als mede van die daar uit verder te wagten stonden. De Diepte aan den Mond, op

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1137.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* IV. D. bl. 141. enz. VI. D. bl. 151.

XXIV. BOEK. 1784.

op den Drempel, was aanmerkelyk vermeerderd. Schoon deeze Verdieping niet eenpaarig en op gelyken voet voortging, was dezelve groot genoeg om toe te laaten, dat op zekere hoogte niet alleen Fregatten van twintig en zes en dertig Stukken konden liggen; maar ook Schepen, zestien voeten diep gaande, tot boven in de Geul vaaren. Dan deeze Verdieping hadt nog veel verbeterings noodig.

Zy mogten zich op eene gelukkige proeve beroepen, in den voorleeden Winter, met ongemeen veel Ys vergezeld, hadden tusschen de zestig en zeventig gelaade Schepen, uit Zee komende, in het *Nieuwe Diep*, een veilige Legplaats gevonden; een voordeel van zo veel aanbelangs voor den Zeehandel, dat dit zelfs, volgens de verklaaring van verscheide Kooplieden, welligt alleen de gemaakte kosten kon opweegen (*).

Behalven dit sterk in 't oog vallend voordeel telden zy verscheide min zigtbaare nuttigheden op die egter de ernstigste overweeging verdienden. Schepen uit Zee komende met den Vloed en Ooste winden konden altoos, bevryd van Ys, met dien zelfden Vloed, voorby den mond van 't *Nieuwe Diep* vaaren, en

(*) Om eenigzins een denkbeeld van die kosten te vormen, tekenen wy hier op, dat de eerste groote Aanbesteeding 348500 Guldens beliep; eene tweede 99800 Guldens, en eene derde nog te doene werd begroot op 122000, om van mindere tusschen beiden vallende Werken niet te reppen.

en dus de Haven inloopen. — De *Oost-zeevaarders* waren gewoon in 't *Noorden* te overwinteren, zo dra zy tyding bekwamen, dat de Vorst in onze Havens een begin genomen hadt. De *Surinaams-* en *West-Indie Vaarders* vertrokken nooit van daar, dan op zodanig een tyd, dat zy verzekerd waren niet by vriezend weêr in onze Zeegaten te zullen aankomen. Alle *Commissie-vaarders* waren om die zelfde rede, genoodzaakt in buitenlandsche Havens stil te liggen, en een gunstigen tyd af te wagten. Geen deezer hadt die voorzorgen of vertraagingen noodig nu het *Nieuwe Diep* zelfs in den barsten Winter eene veilige Legplaats aanboodt: dit bragt Scheepsreeders en Kooplieden niet alleen; maar zelfs het algemeen groot voordeel toe: voor zo verre, in dit opzigt, de buitenlandsche verteering, altoos als een nadeel mogt beschouwd worden. — Schepen uit *Frankryk* en *Spanje* met Vrugten en andere aan schielyk bederf onderhevige Goederen, hadden, in den voorleeden Winter in 't *Nieuwe Diep* ingeloopen, gelost en de Laadingen te land na *Amsterdam* gevoerd. —— En hadt men zich niet te verbeelden, dat deeze voordeelen, naar de tegenwoordige gesteldheid der Haven, slegts door weinige niet diep gaande Schepen konden genooten worden: dewyl 'er thans reeds overvloedige ruimte was voor honderd en vyftig Schepen, die door elkanderen genomen vyftien voeten diep gingen,

XXIV. BOEK. 1784. gen, terwyl zelfs voor Koopvaarders, die van achttien tot twintig voeten water noodig hadden, op veele plaatzen, eene Legplaats voor handen was.

Ten aanziene der uitgaande Schepen, konden zy niet naalaaten, aan te merken, dat de Schepen, die anderzins in 't Naajaar, verpligt waren op de Reede van *Texel* te liggen, tot het inneemen hunner Laadingen, en daar niet zelden groot gevaar liepen van by Storm zwaare schade te lyden, of zelfs te verongelukken, nu in 't *Nieuwe Diep* eene veilige Legplaats aantroffen, waar zy hunne Laadingen veel spoediger en met minder kosten, uit de Ligters konden overneemen, gepaard met het gewigtig voordeel dat zy eerder gereed waren om Zee te kiezen.

Men mogt hier nog byvoegen de algemeene voorregten deezer Haven, van niet minder belang voor de handeldryvende Zeevaard, dan voor 's Lands Schepen, eensdeels haare nabyheid aan Zee, en anderdeels de gemaklykheid om altoos met een Zuid Oosten Wind, en alle Streeken daar Bezuiden te kunnen uitzeilen, terwyl zy zelfs, indien de Wind hard opwaait, met alle Winden Benoorden het Oosten konden uitdryven. —— Wel is waar, om deeze Haven, in alle opzigten voor de Scheepvaard geryflyk te maaken, hadt men nog verscheide maatregelen te neemen, als een behoorelyke Bekendmaaking wegens dezelve buiten 's Lands, gelyk omtrent andere Zeeha-

havens gebruiklyk is; het leggen van Katten buiten het *Nieuwe Diep*, om, by sterke Noord Oostelyke Winden, de Schepen daar op uit te haalen; het stellen van een Vuurbaak, om de Schepen, die 's Winters dikwyls, wanneer het donker is, binnen komen, gelegenheid te geeven van den mond der Haven te vinden, daar zy anderzins buiten blyvende, met het afkomende Ys by Ebbe gevaar loopen.

XXIV. BOEK. 1784.

De aangelegde Werken, die bereids zo veel voordeels gaven, en zo veele nuttigheden beloofden, welke door gepaste schikkingen nog grooter en zekerder konden gemaakt worden, hadden in andere opzigten, waar voor men vreesde, geen nadeel veroorzaakt; doch veeleer voordeel aanbragt.

By het ophaalen deezer voordeelen, welke de Scheepvaard van deeze Nieuwe Haven reeds genooten hadt, en verder stondt te erlangen, die eene weezenlyke waarde hadden voor alle Gebruikers en Belanghebbers, merkten zy op, hoe de billykheid medebragt, om voor dezelve eenige vergoeding te geeven; en dat, daar de Werken tot verbetering dier Haven aangelegd, een geduurig onderhoud en dus een zeker Fonds vereischen zouden, gaven zy zyne Hoogheid, aan wien dit Verslag was ingerigt, in bedenking, of Hoogstdezelve niet zou kunnen goedvinden, by hun Ed. Groot Mogenden de zaak daar heen te stuuren,

XXIV. BOEK. 1784. dat zy een Havengeld vastſtelden voor alle Schepen, die van de Nieuwe Haven gebruik zouden willen maaken, geëvenredigd naar derzelver grootte, en de voordeelen welke zy daar uit genieten mogten.

Deels was door deeze Verbetering der Haven aan het *Nieuwe Diep* beantwoordt aan het Plan om 'er een veilige Legplaats voor 's Lands Schepen van Oorlog te vervaardigen. Zodanig eene Haven moest ruim en uitgeſtrekt genoeg weezen om een genoegzaam getal van Oorlogſchepen, op een gepasten afſtand van elkander geplaatst, te kunnen bergen, — zy moest by ongeſtuimig Weêr en Ysgang een veilige Legplaats opleeveren — zy moest aan den Ingang een diepte van twintig, en op de Legplaatzen zelve ten minſten van vier en twintig voeten by laag water hebben. —— De twee eerſte vereischtens vondt men aan 't *Nieuwe Diep*. De lengte van 't zelve, Zuidwaards gerekend van het Jachthavenhoofd, en de breedte tusſchen de wederzydſche Oevers by laag water in aanmerking genomen, bleek het ten klaarſten, dat het *Nieuwe Diep* ruim genoeg was om eene aanzienlyke Vloot van Oorlogſchepen Winterlaag te doen houden. —— Wat de veiligheid betrof, de Schepen werden aan den eenen kant door het vaste Land, en aan den anderen kant door den wyduitgeſtrekten Zuidwal, tegen de werking der hevige Winden genoeg-

noegzaam gedekt; voor Ysgang was weinig te vreezen, zelden hadt men 'er zwaar Ys gezien, meest was het eer het daar kwam verbryzeld en konden aan te leggen Werken dit nog overblyvend gevaar merkelyk verminderen, zo niet geheel wegneemen. Doch aan eene doorgaande genoegzaame Diepte, die by het eerste onderzoek, in 't Jaar MDCCLXXXI te eenemaale ontbrak, bleef het nog, ondanks de Verbetering, grootlyks haaperen (*).

Opgrigting van de Maatschappy *Tot Nut van 't Algemeen.*

Het ontbrak den Vaderlande, in deeze Eeuw, van zommigen de Eeuw der Genootschappen geheeten, aan geene van verscheidenerlei aart, onder deezen ook niet aan de zodanigen, die nutte Kunsten en fraaye Weetenschappen kweekten, of ook het hooger wit Verstandsverlichting en Zedebeterschap bedoelden. Wy mogten de Oprigting der voornaamste in ons Geschiedblad, met welverdienden lof voor den Landzaat, vermelden, en kunnen hier niet voorby den Aanvang op te tekenen eens nieuwen Genootschaps, van die alle onderscheiden, en onder een nederig voorkomen het uitgebreidste Nut beoogende.

Met veele andere Genootschappen hadt het gemeen uit kleine beginzelen voortte

(*) *Rapport van Gecommitteerden tot het maaken van een Haven voor 's Lands Oorlogschepen in het Nieuwe Diep by de Helder. Resol. van Holl.* 7. Jan. 1785.

XXIV. BOEK. 1784.

te komen: en wel deeze, gelyk wy des in 't zekere onderrigt zyn. JAN NIEUWENHUYZEN, Leeraar der *Doopsgezinden* te *Monnikendam*, hadt reeds, zints eenige Jaaren, de werkzaamheden der Maatschappyen en Genootschappen in ons Vaderland, de verbetering van Volkszeden en Wetenschappen, bedoelende, als veelal onvoldoende aangemerkt, hy hieldt zich verzekerd, dat de heerschende Onkunde des Gemeenen Burgers, niet tegenstaande alle deeze poogingen, ook ten deele daar aan moest worden toegeschreeven, dat de Werken, door dezelve uitgegeeven, te omslagtig, te geleerd, te kostbaar, en dus ongeschikt waren ten gebruike des Gemeenen Mans. Meer dan ééns hadt hy gewenscht en gepoogd een Gezelschap van zodanige Lieden op te rigten, die de zaaken, door andere Genootschappen behandeld, op eene korte, klaare en bevatlyke wyze bewerkt, voor een geringen prys, uitgaven; ten einde dus het *Algemeen* meer gelegenheids te schenken, om te leezen, te onderzoeken, en zich daar door bekwaam te maaken, zo wel in 't Burgerlyke en Godsdienstige, als in 't vak der nutte Kunsten en Weetenschappen. —— Deeze bedenkingen deelde hy mede aan twee zyner Vrienden toen in het naabuurig *Edam* woonende, op den achtsten van Slachtmaand deezes Jaars. Het eenpaarig besluit viel dit Menschlievend Plan te onderneemen, met byvoeging om, by

deeze werkzaamheden, ook de hoogstnoodige Verbetering van het Schoolweezen te voegen: den zestienden dier Maand hielden zy de eerste gezette Byeenkomst, en tekenden dien Dag als de dag van de Oprigting der Maatschappy en koozen ter welgepaste zinspreuk TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

Hun zeer bepaalde kring moest uitgebreid en de Vaderlander tot het deelneemen in deeze Maatschappye aangezogt worden; ten dien einde lieten de Oprigters een kort Verslag drukken van hunne Onderneeming; en zonden 't zelve, met een uitnoodigings brief, aan verscheide Lieden in 't Gemeenebest rond. 't Gevolg was, dat de Maatschappy, in Louwmaaud des volgenden Jaars, honderd acht en dertig Leden telde, en de eerste Prysvraag uitschreef (*).

On-

(*) Naardemaal deeze Maatschappy een veel grooter Opgang gemaakt heeft, dan men, in den beginne, verwagtte, en als een der nuttigste en belangrykste zeker moet aangemerkt worden, uitwyzens de Werkjes van tyd tot tyd in 't licht gegeeven, zal een kort verslag van den verderen toedragt, tot op heden, hier eene voeglyke plaats vinden, te meer uit hoofde van eene aanmerkelyke Verandering in de Maatschappy zelve voorgevallen. — Tot aan Oogstmaand des Jaars 1785 werd deeze Maatschappy door acht Hoofdleden en eenige Consuleerende en Correspondeerende Leden bestuurd. De eersten deezer werden geraadpleegd omtrent de voornaame Werkzaamheden der Maatschappye; de tweden namen de Leden aan, en zamelden de jaarlyksche toelagen in, die voor de Leden niet meer bedroegen dan één Ducaat,

Be-

XXIV. BOEK. — 1784. Strenge Winter des Jaars 1783 en 1784.

Onder de ſtrenge Winters verdient de Winter by den afloop des voorigen, en den aanvang deezes Jaars aangeſchreeven, en in eenige byzonderheden nader vermeld te worden. De zelfde Thermometers, die den acht en twintigſten van Hooi- en den tweeden van Oogstmaand des

Begiftigers en Begunſtigſters ſtondt het vry daar boven onbepaald by te draagen. Doch daar het getal der Leden zeer toenam ſtelde men, in den aanvang des Jaars 1786, vast, om, in den ſmaak van den *Oeconomiſchen Tak der Hollandſche Maatſchappye te Haarlem*, de Leden tot Departementen te brengen, en dus het Beſtuur der Maatſchappye Departementswyze uit te oefenen. Het Departement te *Edam* bleef by deeze Schikking het *Hoofd-Departement*, 't welk altyd zou voorzitten, en droeg ook de Maatſchappy, naa die Stad haarer Oprigtinge, veel al den naam van de *Edamſche Maatſchappy tot Nut van 't Algemeen.* — Dan dit, gelyk mede de wyze van Beſtuur, veranderde, in den Jaare 1787, wanneer, by eene groote Meerderheid van Departementen en Leden beſlooten werd, het Hoofdbeſtuur na *Amſterdam* te verplaatzen, vervallende by dit beſluit het beſtaan van een *Hoofd-Departement*; dewyl de uitvoerende Magt toen opgedraagen werd aan eene Vergadering van acht Hoofdbeſtuurders; nevens den Secretaris MARTINUS NIEUWENHUYZEN M. D. die onder de eerſte Oprigters te *Edam* geweest was; doch thans zyn verblyf in *Amſterdam* genomen hadt. Van gemelde Hoofdbeſtuurders zouden twee aan twee 's jaarlyks, by beurte, aftreden en vervangen worden door twee anderen, door de Departementen te verkiezen, blyvende egter de Eerw. JAN NIEUWENHUYZEN, als eerſte Oprigter, zyn leeven lang, Hoofdbeſtuurder. — Zodanig bleef dit Lichaam, onder den Tytel van NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPY TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, beſtaande 't zelve, terwyl wy dit ſchryven, (1791) uit één en twintig Departementen en

des Jaars MDCCLXXXIII eene Hitte van 92 Graaden hadden aangeweezen, tekenden, op den dertigsten van Wintermaand, drie Graaden onder 0 (*). De Koude, zints Kerstyd zich allengs verheffende, en tot dien trap vóór het einde des Jaars klimmende, bragt te wege, dat het, in zommige nagten, drie duimen Ys maakte; de aanhoudende Vorst deedt het tot vier en twintig duimen in den *Amstel* aangroeijen. 't Gevogelte viel op eenige plaatzen dood uit het geboomte, en verscheide Menschen vondt men op den weg door de Koude verstyfd, eenigen geheel levenloos. De menigte van Sneeuw was zonder voorbeeld. Posten en Postwagens konden bezwaarlyk voort, ja moesten zomwylen de gewoone tochten geheel staaken. Gebrek aan brandstoffe deedt zich op eenige plaatzen, en by de schamele Gemeen-

XXIV. BOEK. 1784.

en zeventien honderd veertig Leden, blyvende onveranderd, by de eerste Instelling, om, met zorgvuldige vermyding van Godsdienstige of Staatsverschillen, het Welzyn van het Algemeen en de verbetering van het Schoolweezen, in ons Gemeenebest, te behartigen. *Uit medegedeelde Berigten van den Secretaris der Maatschappye.*

(*) Gedenkwaardig is het dat men in vyf Maanden dus de grootste Hitte en Koude gevoelde in ons Land bekend: schoon de laatste, vergezeld van weinig winds uit het Zuiden, op 't gevoel, by lange na zo knellend niet was als op den 10 en 11 Jan. 1740 en 27 Jan. 1776, toen een felle Oosten wind heerschte. *Algem. Vaderl. Letteroeff.* VI. D. II. St. bl. 44. en 230.

XXIV. BOEK. meente schreeuwende behoefte aan alles gevoelen.

1784.

Giften ten behoeve der Armen ingezameld.

De Milddaadigheid was geëvenredigd aan de elenden der Armen. Van eenige Steden de inzamelingen op Stedelyk Verzoek gedaan op te tekenen zal ten Gedenkteken strekken hoe zeer in zulk een nood de hulpvaardigheid gereed is. Schoon in *Amsterdam* aanmerkelyke intekeningen by byzondere Persoonen en Gezelschappen tot dit einde gedaan en uitreikingen van veelerlei aart geschied waren, bragt de inzameling op last der Burgemeesteren, de som van 64767 Guldens zamen; in *Rotterdam* 13078; in *Leyden* 7795; in *Schiedam* 2353; in *Groningen* 4349; welke Giften zonder onderscheid van Gezindheid, aan de behoeftige Menschlykheid werden uitgereikt (*).

Waters-nood in *Gelderland*.

Naauwlyks was de Koude, die haare uiterste strengheid hadt doen gevoelen, meiren en rivieren tot op derzelver killen met Ys vervulde, geweeken, en door een gewenschten Dooy vervangen, of het los geraakte Ys in opgezwolle Rivieren dreigde nieuw leed. Ontzettend waren de berigten van *Heidelberg*, *Manheim* en *Keulen*, waar het geweld des Waters zwaare schade toebragt, verscheide Schepen, voor laatstgemelde Stad liggende, van de touwen losrukte en verbryzelde. Het

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 2203. Voor 't Jaar 1784. bl. 365. 416. 464.

Het Stedetje *Mulheim*, tegen over *Keulen* gelegen, byna geheel verwoestte. De Ysdammen, de Watervloeden, daar schrik en ramp baarende, spelden aan eenige streeken onzer Gewesten een naakend onheil. *Nymegen* en de in het Kwartier dier Stad liggende Ampten, beefden op de maaren dier ongelukken. De *Waal* voor die Stad geraakte met den aanvang van Lentemaand los, het Ys reeds verzwakt en verminderd, dreef binnen kort beneden de Stad; dan de plaats van 't zelve werdt weldra vervuld door van boven komend Ys, 't welk de Rivier geheel bedekte, en in deszelfs snelle vaard, dood Vee, Huisraad, en brokken van Wooningen mede voerde. Eene vertooning hoe akelig ook, die door den spoed, welke dit Ys maakte, alle hoope gaf, dat de beneden Rivier open zynde een vryen doortocht zou verleenen. In deeze verwagting vondt men zich te leur gesteld. Het opgestopte water klom langs hoe hooger; en verbrak met een yslyk geweld voortgestuwd alle beletzels, en stroomde over de kruinen der dyken heen. Het geschut der wallen van *Nymegen* maakte de Doorbraaken in de Dyken van 't *Ryk van Nymegen* en der Ampten tusschen *Maas* en *Waal* en de *Overbetuwe* aan de beschreienswaardige Landlieden bekend. Men vlugtte met tilbaare Haven en Vee, of moest, in 't bovenst van zyne wooning geweeken, de vernieling rondsom zich beschouwen, en alle oogenblikken vreezen,

door

XXIV. BOEK. 1784. door den woedenden ſtroom medegerukt te zullen worden. 't Beklaaglyk geval der geenen, die zich naby de Doorbraaken bevonden, en die de onverzaagdheid zelve geene redding durfde toebrengen. Menſchenmin was druk in de weer om hulp en verkwikking te verleenen, waar dezelve kon toegebragt worden. Zy ontzag geen gevaar, en eenigen kwamen te midden van hunne poogingen deerlyk om: terwyl de onverzaagdheid die ongelukkigen tragt hulp te bieden (*).

Voor *Zutphen* borst, in 't laatst van Sprokkelmaand, de *Yſſel* los; en maakte het Ys, onder het wegdryven, een allerverſchrikkelykst geweld. De langzaam wasſende Rivier werd met eene ontelbaare menigte groote Ysſchotzen bezet. Het langzaam wasſen veranderde in een ſnel toeneemen des Waters, 't welk, op den derden van Lentemaand, een der Stadspoorten invloeide. De Dyk by 't *Hoendernest*, bezweek, en het Water bruischte met toomloos geweld door deeze Dykbraak heen. Zo lang die woedende aandrang duurde, by welken de zwaare Ysſchotzen, den koers der Riviere niet meer volgende, op 't land ſchooven en vernieling aanrigtten, was 'er weinig gelegenheid tot redding der om

(*) Zie L. STOPPENDAAL Pz. *Beſpiegeling over den Watervloed, en de Doorbraaken der Dyken, in 't Ryk van Nymegen &c.* in de *Algem. Vaderl. Letteroeff.* VI. D. bl. 140. enz.

om hulp schreeuwende buitenlieden; doch zo ras deeze eenigzins bedaarde was men onvermoeid in de weere om met alle Vaartuigen, die men bekomen kon, de noodlydenden te redden. Uit de nabygelegene Plaatzen haalde men Menschen en Vee, en bragt ze in *Zutphen*, welke Stad, ondanks het toedammen eeniger poorten, op zommige plaatzen, zo diep onder water stondt, dat men de daar woonenden met aaken het noodig leevensonderhoud moest aanbrengen. Dit voerde men ook toe aan de Landlieden der wyder afliggende Dorpen: die uit de daken hunner bouwvallige wooningen, met greetigheid de handen uitstaken en de toegebragte hulp met verrukking en dankbaarheid ontvingen (*).

XXIV. BOEK. 1784.

Veelvuldige Doorbraaken.

Dan een algemeener Tafereel van deezen Watersnood zal hier voegen. Wanneer het Ys, op 't einde van Sprokkelmaand, langs onze grenzen in beweeging geraakte, vleide men zich met een gelukkige uitkomst; doch toen een Ysdam by *Hulhuizen*, en eene andere in 't *Pandersche* Kanaal, het Water in zynen geweldigen loop hadt gestuit begon eene gedugte verwoesting. Nu werd het water, aan beide zyden over de kruin der Dyken heen geperst, en welhaast viel eene zwaare Doorbraak ten Noorden in den

(*) *Nauwkeurige Beschryving der Overstroomingen* in den Jaare 1784 voorgevallen. By F. DE DOES en J. DE JONGH.

XXIV. BOEK. 1784. den *Boven Spykschen Schaardyk*; hier door werd de *Oude Rhyn* opgevuld en deszelfs dyken gescheurd, terwyl de vloed de Polder der drie Dorpen, tusschen denzelven en den *Boven Waal* gelegen, by *Panderen* inbrak, en dus den *Ysel* opgezet hebbende, een deel van *Veluwen Zoom* aan de eene en van het Graafschap *Zutphen* aan de andere zyde, zelfs over de dyken heen overstroomde. Dat Graafschap werd daar en boven overvallen door het Water dat, den eersten van Lentemaand, door twee zwaare Doorbraaken, in den *Bislykschen* Inlaagdyk naby *Weezel* gevallen, was ingedrongen, naa dat het afkomend Dryfys tusschen dat Dorp en de Stad *Rees*, was vastgeraakt. — Die beide vloeden zich vereenigd hebbende overweldigden, op den derden dier Maand, den *Sneppelendyk*, even boven *Deventer*, en daar door het Landschap *Overyssel*: tegen de hooge gronden verhinderd, zich daar ter zyde te verspreiden, viel het water op *Zwolle* aan, en brak door den Slaaperdyk by die Stad in de *Mastenbroeker* Polder. Het *Zwarte water* werd nu ook opgezet tot in het Riviertje de *Vecht*, dat mede, door het van boven afstroomend water, aangevuld, by *Broekhuizen* inbrak; waar door het *Hasseltsche* veld overstroomde, tot dat de vloed eindelyk, door het *Zwarte Water*, een hulpgat by *Genemuiden* gestooken, en de *Ysel* zelf, langs *Kampen* in de *Zuider Zee* ontlast wierd.

Aan

Aan de zuidzyde van den *Rhyn* veroorzaakten de Ysstoppingen, by *Hulhuizen*, en in het *Pannerdensche* Kanaal, tusschen *Kalkar* en *Millingen*, en die by *Rees* en *Bislyk*, onder *Xanten* en *Vynen*, menigte Doorbraaken, waar van 'er vier, alleen onder *Millingen*, een Poldertje van naauwlyks twee honderd morgen lands, gevallen zyn. Het water, door zo veele openingen, die alle oogenblikken wyder werden, aangevoerd, nu van binnen hooger gereezen dan de *Waal* zelve, beneden *Hulhuizen*, overviel de *Ooysche* dyken van de binnen zyde, en ontlastte zich door verscheide braaken in die Rivier, welke egter ook beneden door Ysdammen gestopt al dien toevoer niet verzwelgen kon. Van daar dat, op den eersten van Lentemaand, het Land tusschen *Maas* en *Waal* op tien plaatzen, en het Ryk van *Nymegen* door één zwaare Doorbraak, te *Weurd*, overstroomd wierden. Ten zelfden dage, werd eerst de *Neder-Betuwe* op drie plaatzen by *Ochten*, de *Over-betuwe* op vyf by *Bemmel*, *Haalteren* en *Lent* ingebroken. De vloed verspreidde zich hier door tot in den *Tieler Waard*, en beneden door den *Diefdyk* gestuit, werd dezelve over de *Lingedyken* heen gedrongen, tot in de Graafschappen *Buuren* en *Kuilenburg*, en voorts over de *Hollandsche* plaatzen, boven den *Diefdyk* gelegen tot aan *Gornichem* toe; zo dat al het Land tusschen de *Waal* en de *Lek* doorgaans zestien

XXIV. BOEK. 1784.

XXIV. BOEK. 1784. voeten onder water ſtondt. Niet dan langzaam werden de Landeryen door *Gornichem*, en de ſluizen by *Dalem*, in de *Merwe* van het zelve ontlast.

Hoe veel ſchade, de gemelde Ysſtoppingen in het *Pannerdenſche* Kanaal en in den *Rhyn* by *Rees*, en de daar door veroorzaakte Overſtroomingen van het Graafſchap *Zutphen*, en den *Ooy*, daar ook toebragten, mogt aan dezelve het behoud van den *Noordlyken Lekdyk* en alzo dat der beide Gewesten *Holland* en *Utrecht* toegeſchreeven worden. Zo ſpoedig kwam dit Vloedwater aandruisſchen, dat de Opgezetenen der benedenſte plaatzen, by andere gelegenheden, naa de gewoone waarſchuwingstekenen van boven, veel al genoegzaamen tyd hebbende om hun Vee en Goederen te redden, thans wel anderhalf etmaal vroeger verraſcht, naauwlyks, met agterlaating van alles, het leeven op de daken van hunne Wooningen of Hooibergen redden konden. Zeer weinig Menſchen kwamen, egter, in deezen uitgeſtrekten Watervloed om: en zag men, gelyk niet zeldzaam by dergelyke omſtandigheden, voorbeelden van byna wonderdaadige verlosſingen (*).

Het

(*) Van deeze veelvuldige Doorbraaken leevert eene keurige Kaart, geplaatst in de *Berekening en Verantwoording der Liefdegiften, ingezameld ten behoeve der Noodlydenden, door de Overſtrooming van 's Lands Rivieren in het Jaar* 1784, uit welker Voorberigt wy dit Verſlag ontleenden, een deerlyk vertoon.

XXIV. BOEK. 1784.

Gereedheid om die Ongelukkigen te redden.

Het welddaadig Medelyden, 't geen nog zo onlangs de verkleumde naaktheid gekleed, gekoesterd, de hongerenden gespysd en tegen de ongemakken der knellende Koude de schreiende Armoede beschut hadt, werd op 't hooren van zo veel leeds den Landgenoot door 't Water, in zulk eene uitgestrektheid, overgekomen, op nieuw bewoogen. De inloopende tydingen uit die bezogte oorden de een de ander in beschreienswaardigheid overtreffende, deeden het hart van edele Menschenliefde kloppen. Bereidvaardigheid, om door Geld, Voedzel, en de bezorging van andere Noodwendigheden, den Natuur- en Landgenoot, buiten schuld, in de deerlykste behoefte gedompeld, by te staan, ontbrak zo min als immer by dergelyke nooden: van welke wy, in den loop onzer Vaderlandsche Geschiedenissen, tot ons leedweezen, maar al te dikwils moeten gewaagen; doch ons by dat jammer verheugen, ook altoos te mogen spreeken van de Welddaadigheid der Landzaaten. Thans mogen wy het in eene ruimte doen, zo groot dat onze Jaarboeken geen voorbeeld van zulk eene Inzameling en Uitdeeling opleeveren.

De Inzameling en Uitdeeling by het Departement des *Oeconomischen Taks* te

Hoe groot de Bereidvaardigheid was, wederhieldt de onzekerheid waar, in die algemeene elende, de hoogste nood geleden werd, de verlegenheid aan wie de Uitdeeling toe te vertrouwen, en hoe best te verhoeden, dat deeze niet dub-

XXIV. BOEK. — 1784. bel, geene geheel niet bedeeld wierd, de hand gereed om te geeven naar eisch van de veelvuldige behoeftens, op zo veele plaatzen, tot dat men te *Amsterdam* op het gelukkig denkbeeld viel om het omslagtig werk der Inzamelinge en Uitdeelinge aan de eene of de andere gevestigde Maatschappy in ons Vaderland op te draagen. Ten dien einde vervoegden zich eenige volyverige Menschenvrienden by de *Commissie der Directie van het Departement des Oeconomischen Taks* te dier Stede, met vriendlyk verzoek en verpligtenden aandrang om dat werk op te vatten, 't welk zy eerder en ligter dan eenige andere Maatschappy volvoeren kon, naar dien de *Oeconomische Tak*, op veele plaatzen, door de geheele Republiek heen, Departementen hadt, waar door eene geregelde Briefwisseling en onderlinge kennis veeler Leden gevestigd was.

Amsterdam verzogt.

Welke Heeren die last op zich namen.

Eene zaak van dien aart behoorde eigenlyk niet regtstreeks tot de bedoelingen dier Maatschappye, en was het Departement van *Amsterdam* alleen, buiten eene algemeene Beschryving, of Vergadering, met welke te veel tyds zou verloopen hebben, daar toe niet bevoegd. Men leende, egter, op de best mogelyke wyze, een gunstig oor aan den voorslag, en besloot eenpaarig de Inzameling te onderneemen op naam der byzondere Persoonen toenmaals de *Commissie ter Directie* uitmaakende; Mannen wier naamen, wegens

gens den arbeid hunner Liefde, de vereeuwiging verdienen, te weeten de Heeren REINHARD GODFRIED MARTENS, THOMAS DE VOGEL, Mr. GALE IZAAK GALES, HENDRIK PAUW, Mr. HENDRIK VOLLENHOVEN, ELIAS CRAEYVANGER, Mr. JAN BERND BIKKER, JOHANNES BAPTISTA VAN SCHORRENBERG, Mr. WILLEM CORNELIS BACKER, Mr. HENDRIK NICOLAAS TONIS, JOHANNES HEYSTERMAN, JOHANNES VAN DER HOOGT, Mr. CHRISTIAAN EVERHARD VAILLANT en Mr. PIETER NICOLAAS ARNTZENIUS.

Hoe zeer dit goedkeuring vondt.

By het genomen Besluit was 'er eene Aankondiging gereed, die terstond gedrukt, rondgezonden, en in de Dagtydingen geplaatst werd. 't Zelve vondt alom zulk een volkomen en uitgestrekt vertrouwen, dat niet alleen de Ingezetenen van *Amsterdam*, niet alleen die van de meeste Plaatzen, daar Departementen van den *Oeconomischen Tak* waren gevestigd, niet alleen verscheide Regeeringen van groote en kleine Steden, en de Gerechten van veele Plaatzen ten Plattenlande, in *Holland*; maar ook die van andere Gewesten en in de Generaliteits Landen, hun de daadlyke blyken van hun vertrouwen en van de milddaadigheid hunner Mede-inwoonderen, als om stryd, volvaardig aanbragten en toezonden.

XXIV. BOEK.

1784.

Welk een toeloop deeze Inzameling hadt.

In *Amsterdam* werkte de loflyke drift tot geeven zo sterk, dat men ras den toegang tot de Kist, eerst op zekere uuren bepaald, den ganschen dag moest openlaaten. Op één dag ontvingen zy omtrent tien duizend Guldens. Veelen, die de Liefdegiften van anderen bragten, voegden ook iets van het hunne daar by, met eene edele schaamte vraagende, of de Heeren ter ontvangst zittende ook wel eene kleinigheid wilden aannneemen? Zo gaf een Ambagtsgezel; (waar om zouden wy eene kleinigheid, door het geen 'er mede gepaard ging zo groot, niet byzonder vermelden,) zynen Zilveren Schoengespen; en toen men hem onder 't oog bragt dat hy zich zelven ligt berooven zou, was zyn treffend antwoord, de welgeplaatstheid van zyn hart op eene wyze, die de Menschheid eer aan doet, kenmerkende. „ Geld heb ik „ niet; maar ik wil evenwel aan die ar„ me Zielen geeven wat ik heb; met „ werken kan ik myn nooddruft verdie„ nen!"

Beraaming op de Uitdeeling.

Binnen weinig dagen vonden zy zich in staat gesteld, om aan de Magistraaten der Steden *Arnhem*, *Thiel*, *Zutphen*, *Nymegen* en *Gornichem*, eene afzending van Penningen toe te schikken, om 'er aan de noodlydenden, in derzelver nabuurschap van uit te reiken. Te gelyk zonden zy rondgaande Brieven, zo aan de Magistraaten van die en andere Steden, als

aan

aan de Heeren Landdrosten en Amptlieden, met verzoek om onderrigting en bystand, en aan de Departementen van den *Oeconomischen Tak* om eigen hulp en onderſteuning van dat verzoek by de Magiſtraaten en Officieren; daar en boven aan elk met wien zy, omſtreeks de Overſtrooming ſlegts eenigzins bekend waren, alles ten einde ſpoedig en onzydig te worden onderrigt van de beste wyze van Uitdeeling, en aan welke behoeftens het hoogſte gebrek werd geleeden. Terwyl zy aan Heeren Directeuren van de *Maatſchappy der Weetenſchappen* en den *Oeconomiſchen Tak* te *Haarlem*, van hun beſluit kennis gaven, en hun verzogten ook door hunne aanſchryving, de overige Departementen van den *Oeconomiſchen Tak* aan te moedigen ter bevordering van hun oogmerk, door het opwekken der Milddaadigheid hunner Medeburgeren.

Door de Regeering begunſtigd.

Eer zy daadlyk de Inzameling te *Amſterdam* begonnen, verzogten en verkreegen zy de Goedkeuring der Burgemeesteren en Regeerders dier Stad. Staaten van *Holland* gaven blyk van het begunſtigen dier onderneeminge, door de vergunning des Vrydoms van Tollen en Belastingen op de Mondbehoeftens en verdere Goederen, ja vervolgens van vryen en op dien tyd anders verboden Uitvoer van Hooi en Stroo buiten de Provincie; gelyk ook de Staaten des *Lands van Utrecht* den vryen doortocht toeſtonden.

XXIV. BOEK.

1784.

Hoe veel byſtands zy vonden, en op welk eene wyze zy de Uitreiking volvoerden.

Kragtig werden die Heeren, in het begonnen werk, bemoedigd door de hulpvaardigheid van Menſchenvrienden, die, des verzogt, gereed ſtonden, en, zo door onderrigting, als medewerking, betoonden door den zelfden geest gedreeven te worden. Niets verzuimden zy om de Uitreikingen op de best mogelyke wyze te doen, en het Geld ten meesten oirbaar te beſteeden. Spoedig ſtaakten zy daarom de afſcheeping van Mondkost en Kleederen, zo om dat veele Arbeiders dagelyks werk vonden aan het herſtel der Dyken, als om dat zy van verſcheide plaatzen verzogt wierden liever het Geld te ſpaaren tot vergoeding van 't verlooren Vee, en het herſtel der omgeſpoelde en beſchadigde Wooningen.

Het hoogst gebrek werd, op de meeste plaatzen, aan Hooi geleeden. De Menſchen waren wel van nooddruft, tot onderhoud van hun leeven, verzorgd; doch moesten het voornaam middel van hun voortduurend beſtaan, hun eenige nog behouden ſchat, hun dierbaar Vee, van honger zien uitteeren. Zo groot was deeze nood, dat, waar dit voedzel door den vloed was weggeſpoeld, of bedorven, en hier door op zommige plaatzen, geen Hooi voor geld zelfs te bekomen, vermogenden zo wel als behoeftige Huislieden het Riet van de daken hunner wooningen plukten en het Stroo uit hunne bedden ten besten moesten geeven om hun Vee te behouden. Veel zeer

veel

veel moeite hadt deeze bezorging in, grootе kosten gingen 'er mede gepaard; doch de dienst daar mede gedaan woog de moeite en kosten op, en schoon, op zommige plaatzen, aan welgezeeten Lieden, geen deel in 't aangevoerde Hooi kon geweigerd worden, maar tegen betaaling, hier en daar een weinig werd afgeleeverd, wanneer 'er genoeg was voor de Onvermogenden, zyn de penningen daar van gekomen, weder tot andere behoeften der Armen besteed. —— Gelyk eenige Leveraars van Mondkost en Kleederen, door aanzienlyke kortingen op hunne Rekeningen, getoond hadden verre te zyn van inhaaligheid, ja blyken gaven van Menschlievenheid, ondervonden de Inzamelaars dezelfde edelmoedigheid in den aankoop van het Hooi. Een Huisman schonk vier duizend Ponden, terwyl een ander Menschenvriend, by het laaden van zeker Schip verneemende, dat 'er niet genoegzaam was aangevoerd om hetzelve te vullen, vryheid verleende om het ontbreekende uit zyn Hooiberg te haalen, dit beliep negen duizend Ponden.

Vier Heeren Bezorgers begaven zich na de overstroomde Plaatzen.

Waar het Vee verongelukt was werd het vergoed. De weggespoelde Huizen moesten vernieuwd, de meer of min beschadigde Wooningen hersteld worden: dit baarde groote verlegenheid om de begrootingen der kosten te vinden: dan hier in werden de Verzorgers op de vriendlykste wyze ondersteund. Maar, dewyl dit omslagtig en netelig werk niet

wel

XXIV. BOEK. 1784. wel door Briefwisseling kon worden afgedaan, besllooten eenigen hunner die t'huis reeds zo veel tyds besteed hadden aan deezen arbeid, zich te begeeven na eene plaats zo na mogelyk in 't midden der Overstrooming gelegen, om met eenige Heeren, daar beschreeven, een mondgesprek te houden. Het Veerhuis by *Beuzichem*, aan de overzyde van de *Lek*, werd daar toe gekoozen. Vier Heeren PAUW, VOLLENHOVEN, CRAEYVANGER en VALLIANT begaven zich derwaards, en waren op hun reis ooggetuigen van de jammerlyke verwoestingen door de Watervloed aangerigt.

„ Niemand voorwaar," schryft de laatst gemelde Heer, „ dan die deeze verwoestingen gezien heeft, kan zich daar „ van een denkbeeld vormen. Wy werden daar, door eigen oogen, overtuigd, „ dat de kragtigste uitdrukkingen, waar „ mede men, om het algemeen mededoogen op te wekken, den nood en de „ elenden getragt hadt in brieven af te „ maalen, niet dan zeer flaauwe schetzen vertoonden van een Tafereel, „ welks akeligheid elk, die een menschen hart met zich omvoert, moest „ doen te rugge deinzen. Driemaal althans, verlieten wy met betraande oogen, de huizen, welker leemen wanden doorweekt zynde en de horden „ aan 't wyken gebragt, geheel waren „ ingestort. —— Andere, sterker gebouwd, waren door het water, dat

vloe-

„ vloeren en zolderingen tot elkander ge-
„ perst hadt, eerst ter inwooninge on-
„ bekwaam gemaakt, en vervolgens door
„ het klotzen der golven van eene ope-
„ ne zee, zestien voeten boven den grond
„ gesteegen, en door een fellen Noord-
„ Oosten Storm aangestuwd, zodanig ge-
„ teisterd, dat de gemetzelde muuren en
„ voetpylers, die de gebinten nog on-
„ derschraagden, ook eindelyk voor het
„ geweld bezweeken in puinhoopen ver-
„ keerd waren. Driemaal ontdekten wy
„ de Hutkens, die, tegen den afgekolk-
„ ten dyk opgeslaagen, naauwlyks tot
„ berging voor klein Vee gepast, daar
„ de dyk ten bedde, en het deurgat te
„ gelyk voor venster en schoorsteen die-
„ nen moest, geheele Huisgezinnen van
„ elendigen bevatteden, welke zich, daar
„ in, nu byna drie maanden lang, naa
„ van alles beroofd te zyn, tegen de on-
„ gemakken der koude nagtlugt, gebor-
„ gen hadden, en waar nog eenige Vrou-
„ wen, in de bitterste behoefte, met baa-
„ rensnood hadden moeten worstelen. —
„ Wy zagen te *Vuuren* eene voorheen
„ welgezetene Weduwvrouw, by eene
„ Vriendinne, welke nog een gedeelte
„ van haare wooning behouden hadt, ge-
„ huisvest, op de puinhoopen van haa-
„ re eigene weggespoelde bitter schrei-
„ jen; die ongelukkige moest, naar dien
„ het Land, zo lang de hooge Rivier
„ geene ontlasting gedoogde, en de mo-
„ lens niet maalen konden, nog zes en

„ der-

XXIV. BOEK. 1784.

„ dertig duimen onder water stondt, en „ alles rondsom dubbel bezet was, da- „ gelyks twee uuren wegs ginds en we- „ dergaan, om twee Koebeesten, het „ eenige dat zy nog gelukkig uit den „ vloed gered hadt, de melk af te nee- „ men tot onderhoud van haar leeven; „ en meer nog scheen gevoel van den „ overlast, die zy haare Vriendinne dus „ lange hadt moeten aandoen, dan haar „ eigen ongeluk haar thans te bedroe- „ ven. —— Groot, uitsteekend groot, „ was de Milddaadigheid onzer Landge- „ nooten; zy was ook genoegzaam toe- „ reikende om het dringend gebrek te „ vervullen; maar wy durven verzeke- „ ren, dat veelen hunner, indien zy de „ elenden gezien hadden, die wy, hoe „ zeer door veele berigten tegen derzel- „ ver akeligheid gesterkt, daar beschouw- „ den, de volste overtuiging zouden ge- „ voeld hebben, dat onze opwekking „ van hun mededoogen welgegrond en „ hunne ruime giften onontbeerlyk ge- „ weest zyn."

Hunnevertigting aldaar.

Met de Heeren te *Beuzichem* beraamden zy de beste maatregelen tot den opbouw en het herstel der Huizen: en konden zy den aanhoudenden aanzoek van verarmde Gemeentens om tot herstel eeniger openbaare Kerken, en van twee *Roomsche* Vergaderplaatzen, als mede tot het bouwen van een Diaconiehuis te *Ryswyk* op eene hoogte, om by overstrooming ook ter berging van Menschen

en

Vee te dienen, eenige penningen te verstrekken, niet wederstaan.

Hoe hoog die kosten ook liepen, vonden deeze Inzamelaars en Uitdeelers, naa dat de Gelden van rondsom ingekomen waren, zich in staat gesteld om de Bedeeling nog wyder uit te strekken, tot vergoeding van gemis aan Gewas, bedorven, overstort, of weggespoeld en vergraaven Land, verlooren grof Huisraad, Koopmanschap, of andere middelen van bestaan; de maat der toewyzinge regelde zich na de behoeften. De ingezamelde som, waar door zo veele elendigen gered, en verarmden in hun doen hersteld werden, beliep 244433-13-14 (*).

1784.

Hoe veel zy inzamelden.

Wy

(*) De opbrenging eener zo aanzienlyke somme, wordt in de *Rekening en Verantwoording der Liefdegiften*, een onvolpreezen Gedenkstuk der Vaderlandsche Milddaadigheid, niet alleen; maar ook van eene voorbeeldlyk bestuurde Uitreiking, zeer naauwkeurig opgegeeven. Een overschot van 2263 - 6 - 14, is overgebragt in de algemeene Kas van den *Oeconomischen Tak te Haarlem*. — Aan het Departement des Oeconomischen Taks te *Amsterdam*, werd op de Algemeene Vergadering, in den Jaare 1791, een aanzienlyk Gedenkstuk in Zilver aangeboden ter vereeuwiging deezer edelmoedige en loflyk uitgevoerde Onderneeming; doch hier voor werd, uit naam deezes Departements, bedankt, verklaarende niets anders bedoeld te hebben, dan alleen die Ongelukkigen de vrugten der uitsteekende Liefddaadigheid hunner hulpryke Landgenooten te helpen toedienen; en thans volkomen voldaan te zyn, nu ook deeze Vergadering, hunne gehoudene Directie, in deezen, met deszelfs goedkeuring vereerde. *Algem. Konst- en Letterbode* VII. D. bl. 67.

XXIV. BOEK.

1784.

Voorzorge tegen de besmetlyke Ziektens in de overstroomde streeken.

Wy kunnen niet voorby om der Menschenliefde, waar zy op eene byzondere wyze uitschittert, den verdienden lof te geeven, en moeten, daarom, met onderscheiding gedenken, aan de edelmoedige zorge, die de beroemde *Rotterdamsche* Arts L. Bicker, ten welzyn der Bewoonderen der Overstroomde Landen deedt blyken. Die kundige Geneesheer, zo door voorbeelden naa voorige Overstroomingen, als door natuurkundige kennis, voorziende, dat de ongemakken, uit schrik van 't vlugten voor den Vloed, uit Koude, Vogtigheid, Gebrek en Hartzeer eerst, vervolgens uit het drinken van bedorven Water, de Uitdampingen van rottige stoffen, de vogtige Uitwaassemingen der bovenkomende Landen, byzonder by groote en langduurige Zomerhitte, zwaare en gevaarlyke of sleepende Ziekten zouden veroorzaaken, en dat daar door de elende moest vergroot worden, vervaardigde een Opstel van *Raadgeevingen voor de Bewoonders van overstroomde Landen, en voor andere Landlieden om hun tegen Voor- en Naajaars Ziekten, Rot- en Galkoortzen en Roodenloop te behoeden, en 'er zich van te geneezen.* 't Zelve werd door Dagtydingen wereldkundig gemaakt (*). Om hetzelve ter plaatze, waar

(*) Onder andere vindt men het bewaard in de *Algemeene Vaderlandsche Letteroeffeningen* VI. D. II. St. bl. 666.

waar voor het meest geschikt was te doen werken deedt de Commissie van den *Oeconomischen Tak* die niets onbewerkstelligd liet; 't geen ten besten dier ongelukkigen kon strekken, eenige duizenden van die Opstellen op zodanig eene wyze drukken dat ze ten meesten gebruike van den Landman konden dienen; zonden dezelve aan de Gerechten, Predikanten, Schoolmeesters, Chirurgyns op en rondsom de overstroomde Plaatzen, en voorts aan de Opgezetenen zelve, zo verre zy strekken konden. Een Opstel 't welk een medewerkend middel in GODS hand geweest is; naardemaal 'er veel minder Ziektens, dan te verwagten waren, ontstaan zyn, en weinig Menschen, aan de gevolgen der Overstroominge, gestorven (*).

XXIV. BOEK. 1784.

Aanhoudende Geldbehoefte der *Oost-Indische Maatschappye*.

Groot waren de Geldsommen der *Oost-Indische* Maatschappye verstrekt, sterk de Redmiddelen dezelve aangeboden en toegevoegd (†); doch konden niet toereiken om de gaapende behoefte te vervullen. Bewindhebberen gingen deswegen hun Hoog Mogenden in Bloeimaand aan met een verzoek om een Onderstand van twaalf Millioenen Guldens, in drie tydperken, te mogen ontvangen, te weeten drie Millioenen vóór Hooimaand, drie Mil-

(*) Zie meergemelde *Rekening en Verantwoording Voorberigt* bl XIX.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* III. D. bl. 124. IV. D. bl. 340. VII. D. bl. 125 enz.

XXIV. BOEK. 1784.

Millioenen vóór Herfstmaand, en de overige drie vóór Wintermaand.

Uit den inhoud der overgeleeverde stukken, met betrekking tot deeze Geldeischen, blykt, dat de al te groote bekrompenheid van voorige Geldvorderingen, de eerste aanleiding gegeeven hadt tot schaarsheid der Penningen te *Batavia:* en dat onder gedaane Geldeischen nog niet was mede gerekend het noodige voor den Handel in *Bengalen* en op de kust van *Coromandel.* Immers hadt de hooge Regeering van *Neêrlandsch Indie*, by gebrek aan gereede Penningen, haare toevlugt reeds moeten neemen tot de alleruiterste middelen, die, hoe gevaarlyk en schadelyk ook voor de Maatschappy, evenwel geenzins hadden kunnen toereiken om die Regeering uit den dringenden nood te redden. De hooge Intressen der weinige Geldleeningen, die 'er nog te doen waren, hadden de Geldmiddelen der Maatschappy aldaar zeer veragterd; ook was men genoodzaakt geweest om aan een nadeeliger voet van Wissel plaats te geeven, wilde men het overschot van den voorraad van Penningen te *Batavia* in de Kasse der Maatschappye aangeteld krygen op Assignatien in *Nederland* betaalbaar.

Bekrompenheid van Geldmiddelen in de *Indien.*

Niettegenstaande al het drukkende en bezwaarende, 't welk uit die Geldleeningen en Wisseltrekkingen, voor de Geldmiddelen der Maatschappy, zo in *Indien* als hier te Lande, noodwendig moest

voort-

voortspruiten, was de hooge Regeering aldaar bereids gedwongen geweest om een gedeelte van den Thee- en Peperhandel der Maatschappye te *Malacca*, *Palembang* en *Ranjermasfing*, te doen stilstaan; als mede om de Koffy uit de *Jacatrasche* en *Cherebonsche* Landen, tot welker volkomenene betaaling men geen kans meer zag, voor rekening der Leveraaren, opgeschuurd te laaten, en daar op slegts zo veel Gelds te verstrekken, als noodig was, ten einde de Regenten en Koffyplanters eenigzins in staat te stellen om aan den gemeenen man zyn Dagloon te betaalen, en daar door, ware het mogelyk, het verval te voorkomen van eenen bouw, thans aan de Maatschappy ten uitersten voordeelig; de schroomlyke gevolgen daar uit te dugten vielen elk in 't oog. —— De hooge Regeering van *Indie* was daar van dermaate overtuigd, dat zy hadt moeten bekennen, dat dergelyke stappen door dezelve gedaan niet konden geregtvaardigd worden, dan door den uitersten nood, waar in men zich bevondt. — Ten naderen blyke van den schroomlyken trap tot welke het gebrek aan gereede Penningen by die Regeering geklommen was, strekte haar onvermogen om op een *Ambonschen* Geldeisch van één Millioen zes honderd en vyftig duizend Ryksdaalers, iets meer te verstrekken, dan slegts negentig duizend Ryksdaalers. Wanneer men boven dit alles in aanmerking nam, dat,

XXIV. BOEK. —— 1784.

XXIV. BOEK. 1784. in het Landschap *Ambon*, de ryke Nageloogsten der Maatschappy geschieden, en dat, wanneer men met de ontvangst en betaaling van dit voortbrengzel op dezelfde wyze moest handelen, als reeds omtrent de Koffy gedaan was, dan zag men ligt, hoe sterk het gevaar nog zou aangroeijen, dat vreemde handen weldra de vrugten van deezen Tak des Speceryhandels zouden plukken; een gevaar, 't welk bereids, door den inhoud van een der Vredesvoorwaarden met *Groot-Brittannje* overgroot was, en deeze voor den Lande allerheilrykste Maatschappy met eene langzaame kwyning en vervolgens met haaren ondergang bedreigde (*).

Malacca ten naauwen noode, tegen een aanval der *Maleyers* beschermd.

Onze wapenen waren in dat Waerelddeel niet ongelukkig geweest. De *Maleyers*, zo men wil, aangezet door de *Portugeezen*, vielen met eene sterke Krygsmagt aan op de Bezetting der *Nederlandsche Oost-Indische* Maatschappy op *Malacca*. Onverwagt was dit vyandlyk bezoek, en zo ontzettend, dat men te raade wierd, de noodige Schepen gereed te maaken, om die plaats, welke niet te houden scheen, voor de weinige manschap in vergelyking van het aantal der vyanden, te verlaaten; doch den reeds bykans bezweeken moed herneemende, en alle kragten inspannende, hadden zy het geluk, de aangedrongene menigte te doen

(*) N. Nederl. Jaarb. 1784. bl. 988.

doen deinzen. Veel in volk versterkt, daagden de *Maleyers*, eenige dagen laater, weder op, en dreigden met ettelyke duizenden, gewapend met vergiftige pylen, de Bezetting, uit niet meer dan acht honderd man bestaande, te verdryven, of ten slagtbank te brengen; doch deeze tyd gehad hebbende om de noodige maatregels te neemen, en Geschut aan land te brengen, sloegen de aanvallers af, en vervolgden dezelven tot in hunne verschansingen (*).

XXIV. BOEK. 1784.

Overwinningen door VAN BRAAM in *Indie* behaald.

Bleef dus deeze plaats behouden, tydingen uit de *Oost-Indien* gewaagden van behaalde bloedige Overwinningen. 'sLands Zee-Capitein VAN BRAAM, derwaards met een Vlootdeel gestevend (†), bestreedt, in Zomermaand, den Koning van *Riouw*, met dien uitslag dat een volkomen Zegepraal hem al het Geschut van deezen Vorst, uit honderd zes en twintig Metaalen- en vyftien Yzeren Stukken bestaande, in handen stelde; dat hy één en twintig Vaandels en Vlaggen, als zo veele Zegetekens veroverde, en een aantal van zeven en veertig, zo groote als kleine Vaartuigen, nevens alle de Magazynen en Verschansingen aan de vlammen opofferde. Ontzettend groot en afgryslyk was het getal der Gedooden en Gekwetsten des Vyands; zy wilden

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 418.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 140.

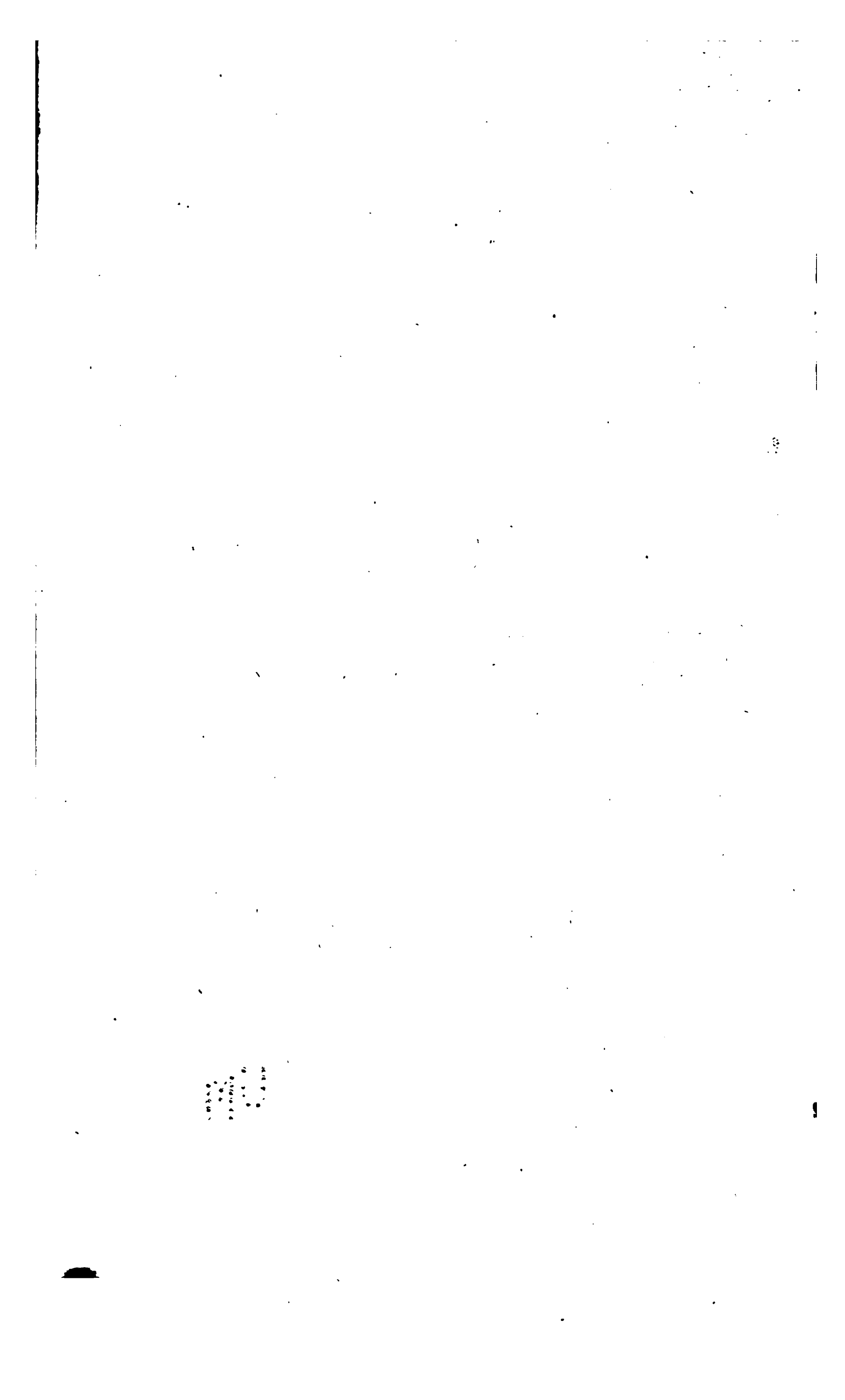
XXIV. BOEK. 1784. den geene lyfsgena hebben, en liever sneeven dan in de handen hunner Bestryderen vallen. Onder de Gesneuvelden bevondt zich de Koning Radya Hadgé zelve, nevens drie andere verbondene Vorsten, en zo men verzekerde, ook drie zyner Zoonen, met een groot getal zyner Ryksgrooten. Het verlies der onzen in deezen stryd, die van de ysselykste slagtingstooneelen, waar voor de Menschlykheid gruwt, vergezeld ging, was naauwlyks noemenswaardig. — De Koning van *Salangoor* moest, in Oogstmaand, voor zyne overwinnende wapenen bukken; en hy bragt diens Hoofdstad en 't geheele Ryk onder gehoorzaamheid aan dit Gemeenebest. — In Oogstmaand behaalde hy ook, naa een hevig gevegt, zo te water als te land, eene derde Overwinning op de vyandlyke *Bongineesen*, gevolgd van de overgaave van *Riouw*, zo dat dit Ryk, met alle deszelfs aanhoorigheden, even als *Salangoor* een Wingewest der *Nederlanden* werd. — De Vaandels en andere door deezen Zeeheld bevogten Zegetekens werden, naa diens wederkeeren in het Vaderland, in *'s Gravenhaage* gebragt, in de Groote zaal van het Binnen Hof, ter gedagtenisse opgehangen (*).

Deeze Overwinningen, hoe schitterend, redde de *Oost-Indische* Maatschappy niet uit

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 941. 1305. Voor 't Jaar 1786. bl. 645. 810. 1517.

JACOB PIETER VAN BRAAM,
Kapitein ter Zee.

uit haaren druk, namen de schreeuwende behoeften niet weg; noch beletten het voortzetten der raadpleegingen om, zo in 't Bestuur der zaaken hier te Lande, als in 't *Oosten*, waar men alleszins Gebreken erkende, herstel te wege te brengen: terwyl de gevoelens over de middelen daar toe strekkende zeer wyd uit een ja tegen elkander inliepen; doch zal het verslag deswegen in een volgend Jaar voeglyker plaats bekleeden (*).

XXIV. BOEK. 1784.

Geldsomme aan de *West-Indische* Maatschappy, Provinciaal door *Holland* opgeschooten.

In de *West-Indien* was het verzoek en de aandrang om Hulpe en Geld, by het eindigen des Oorlogs, welke aan dezelven eene zo gevoelige neep gegeeven hadt, gelyk wy gezien hebben, zeer sterk (†). De gevraagde drie Millioenen tot onderstand der *West-Indische* Maatschappye verwylde: naardemaal Staaten van *Holland*, tot het verleenen van eenige penningen niet konden mede stemmen, zo niet het jongste Reglement, wegens de Vaard en Handel op de Volkplantingen *Essequebo* en *Demerary* ingetrokken en die Vaard, zonder eenige bepaalingen, voor de Ingezetenen opengesteld wierd (§). —— De Bewindhebbers ter voorzittende Kamer *Amsterdam* ver-

(*) *Post van den Neder-Rhyn* V. D. bl. 895. VI. D. bl. 968.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 142.

(§) Zie over de verschillen deswegen met *Zeeland*. *Vaderl. Hist. ten onmiddelyken vervolge op* WAGENAAR XXIV. D. bl. 200 enz. en 352.

XXIV. BOEK. 1784. verzogten, om, hangende de Raadpleegingen, wegens dit betwiste ſtuk, met eene ſom van anderhalf of twee Millioenen te hulp gekomen te worden, ter hoogstnoodige verzorging der overige Volkplantingen, aan hun beſtuur toevertrouwd. De aangetoonde volſtrekte noodzaaklykheid, om deeze Vastigheden, by gebrek van het onontbeerelyke tot derzelver beſtaan, niet in een onherſtelbaar verval te ſtorten, en door vertraaging der Raadpleegingen volſtrekt te bederven, deedt Staaten van *Holland* beſluiten, om, ter voldoening der allereerſte en meest dringende behoeftigheden der *West-Indiſche* Volkplantingen, met uitzondering van *Esſequebo* en *Demerary*, eene Provinciaale voorziening te doen van acht maal honderd duizend Guldens, waar van in de Zomermaand tweemaal honderd duizend, en voorts alle maanden vyftig duizend Guldens door de Ontvangers van 's Lands Gemeene middelen te *Amſterdam*, tot de volle ſom toe, zou afgegeeven worden. Welke betaalingen men hadt aan te merken als vooruitbetaalingen, op de Petitien, en ſtrekkende tot mindering van het Provinciaal aandeel in dezelve. —— Terwyl zy in den verzogten onderſtand in Geld, zo als dezelve, bepaaldlyk en met uitſluiting van *Esſequebo* en *Demerary* gedaan was, ter Algemeene Staatsvergadering, toeſtemden, en op 't ſterkst wilden aangedrongen hebben, dat de Bondgenooten, het

groot

groot belang der *West-Indische* Volkplantingen, voor het Handelweezen van 't geheele Gemeenebest, in ernstige overweeging neemende, eenmaal gehoor gaven aan de dringende redenen, welke geene onverschilligheid omtrent de hoognoodige middelen, tot behoudenis en het bestaan deezer Vastigheden konden gedoogen, om met hun Ed. Groot Mogenden op het kragtdaadigste ten zelfden einde mede te werken. En begeerden zy dat de Raad van Staaten verzogt zou worden eene Petitie op te maaken en dezelve aan hun Hoog Mogenden te doen toekomen (*).

Deerlyke staat der Volkplantingen aldaar.

De in 't voorleden Jaar verzogte Schepen (†) verleend zynde, daagden in de *West-Indien* op; doch men klaagde, zo in de *Berbice*, als in *Essequebo*, over derzelver spoedig vertrek, als mede over den verlaaten, weer- en hulploozen staat dier Volkplantingen. Van beide waren, in Oogstmaand, de Oorlogschepen op één na, 't geen tot noodig herstel te *Essequebo* vertoefde, weder vertrokken. Buiten dit hadden de beide Rivieren *Demerary* en *Essequebo* niet anders tot dekking dan een Oorlogssnaauw met tien vier ponders en zestig Man als het volk voltallig was. — Het verbaazend aantal Negers tegen de Blanken gerekend verwekte billyke ongerustheid

(*) *Resol. van Holl.* 23. April en 22. Mey 1784.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VII. D. bl. 143.

XXIV. BOEK. 1784.

heid en verlangen naa meerder Krygsvolks (*). —— Dringend was de Geldbehoefte by de *West-Indische* Maatschappy; weshalven Bewindhebbers by hun Hoog Mogenden, verzogten om met anderhalf of twee Millioenen Guldens ondersteund te mogen worden, hangende de raadpleegingen over de vrye Vaard op *Essequebo* (†).

Hoe het in *Suriname* gesteld was.

Suriname, eene allergewigtigste Volkplanting, die door haare voortbrengzelen Zuiker, Koffy, Kacao en Katoen, eenige Jaaren door een gerekend, gesteld wordt een schat van niet minder dan 7,400,000, Guldens 's Jaars in den schoot des Moederlands uit te storten; op dewelke de Scheepvaard uit deeze Gewesten aan de Deelneemers grooter voordeelen oplevert dan zy van eenige andere Vaard trekken; die aan Waag-belastingen der Voortbrengzelen 's Lands Schatkist met 171450 Guldens in 't Jaar, verrykt; deeze Volkplanting, reeds gebukt gaande onder den zwaaren last van tegen hooge Renten opgenomene Gelden, hadt in den Oorlog groote verliezen geleeden, door dien men, onverwittigd van de Vredebreuk, zwaarbelaadene Schepen uit en dus den roovenden Vyand als in den mond zondt; doch zich egter moedig beschut tegen de gedreigde overrompeling der *Engelschen*,

(*) *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 1275. en 1283.
(†) *Resol. Gen.* 12. Maart 1784.

ſchen (*), en verdiende, om deeze reden, zo wel als om haar weezenlyk aanbelang, meer byſtands, onderſteunings, en beſchermings dan dezelve in deezen tyd genoot.—Het een en ander kon niet misſen de eerlyke Bebouwers deezer Volkplantinge te eenemaal moedeloos en bykans wanhoopig te doen worden: te meer dewyl het gevolg van alle deeze ongunſtige en ongelukkige omſtandigheden alleen diende om allen Credit aan de Planters, 't zy dezelve zich in een goeden, of in eenen min voordeeligen toeſtand bevonden, geheel te ontzeggen. De nood was 'er tot die hoogte geklommen, dat ze ten gewisſen ondergang helde, indien haar niet ſpoedig een reddende hand werd aangeboden (†).

XXIV. BOEK. 1784.

Geſteldheid des Handels op de *Vereenigde Staaten van America.*

Van de Vryverklaaring der *Vereenigde Americaanſche Staaten* en het Handelverdrag met dezelve aangegaan, hadden veelen zich, gelyk wy, dat Tydperk beſchryvende, getoond hebben, de grootſte voordeelen des Handels beloofd: terwyl anderen deswegen een min gunſtig vooruitzigt vormden (§). De eerſte poogingen, met zo veel yvers aangevangen, werden met geen gelukkigen uitſlag bekroond; dit verwekte eene kwaadaartige vreugd by de zodanigen, die hemel en aarde bewoogen hadden om ons dien Han-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* III. D. bl. 267.
(†) *Courier van Europa* I. D. bl. 341. enz.
(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* V. D. bl. 127.

XXIV. BOEK. — 1784. Handel en Verbintenis te ontraaden, zy schilderden alles met de zwartste kleuren, en hielden het daar voor, dat de Ondervinding de gegrondheid hunner begrippen staafde. Anderen oordeelden, dat alle beginzelen moeilyk zyn, en dat onervaarenheid in een nieuwen Handeltak altoos met zwaarigheden vergezeld gaat, die niet zelden door eene meerdere ervaarenis en verkreegen Koopbeleid verminderd, zo niet geheel weggenomen worden. Natuurlyk was de toevoer zo van hier, als uit de *West-Indien* na deeze als 't ware nieuw opengezetten markt groot, en bragt een overvloed van Koopmanschappen aan, die onvermydelyk eene verslapping in de pryzen veroorzaakte. — Openbaare Verkoopingen, door eenigen aangelegd, om geld te bekomen tot het inkoopen van Goederen ter t'huisvragte, vielen schadelyk uit, door de schaarsheid aan Geld, en deeden de markt voor alle andere Verkoopers daalen. De onervaarenheid der Aflaaderen in *Holland* bragt mede het haare toe tot die laage pryzen. Men was gewoon uit *Engeland* goederen te ontvangen naar 't Saisoen geschikt, de Zomer-goederen in 't Voorde Winter-goederen in 't Naajaar; doch men hadt alles door een afgescheept, en niet genoeg gelet op het onderscheid der plaatzen, die dikwyls geheel andere Goederen vraagen. — Ook waren de *Americaanen* niet gediend met eenige Koopwaaren, die onze Zeehandelaars in ty-

den

den van schaarsheid, na de *West-Indien* voerden, en daar, hoe slegt ook, en elders niet leverbaar, ten hoogen pryze sleeten. —— De toestand des Lands, door den Vyand zints korten tyd verlaaten, was eene medewerkende oorzaak van den traagen aftrek der Goederen: vóór den Oorlog, welks naaween, zelfs onder het genot der lieve Vryheid, gevoeld werden, hadt men in sommige Oorden landwaards in magtige Koopmagazynen, waar de *Indiaanen* kwamen handelen; doch deeze Volken hadden zich verwyderd, en de Magazynen waren verwoest. —— De Kooplieden hier te Lande moesten zich, om niet agter te leggen, voegen naar de gewoonte door de *Engelschen* voor lange Jaaren in *America* ingevoerd om alles op zes of twaalf maanden Credit te verkoopen. By gebrek aan Geld was 'er weinig gelegenheids om eenigzins aanzienlyke partyen voor gereede penningen af te zetten. Dit deedt het te gemoet komen der *Americaanen* met dezelve, onder verband van vaste Goederen, Landeryen, als anderzins, aanraaden (*).

XXIV. BOEK. —— 1784.

De Geldopneemingen ten behoeve der *Vereenigde Americaansche Staaten* ondernomen en opengezet, hadden in ons Vaderland met veel tegenspraaks te kampen;

Geldleeningen, ten behoeve van dezelve, hier geopend.

(*) *Post van den Neder-Rhyn* V. D. bl. 622, 665. en Medegedeelde Berigten.

XXIV. BOEK. 1784. pen; men liet geenzins na dezelve uit *Engeland* te dwarsboomen, door de naadeeligste tydingen, wegens de Regeeringsgesteldheid, en de Geldmiddelen des nieuwen Gemeenebests, te verspreiden; doch 't ontbrak dezelve aan geene Voorstanders van de zekerheid dier Geldleeningen, die ook meer en meer opgangs namen (*).

(*) *Post van den Neder-Rhyn* IV. D. bl. 463. 472. V. D. bl. 667.

* *
*

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

VYF EN TWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

Stoffe deezes Boeks. De Graaf DE MAILLEBOIS *komt in 's Gravenhaage. Verzoeken diens Generaals by hun Hoog Mogenden. Zyn Voorstel wegens het oprigten van een Militair Departement. Hollands en Frieslands oordeel daar over.* MAILLEBOIS *bezigtigt de Grenzen. Beschikkingen op zyn Legioen. Tot Gouverneur van Breda aangesteld. Klagten eeniger Officieren van den Staat. Plans ter oprigtinge van Benden ligt Krygsvolk. Beschikkingen op het Krygsweezen. Klagten van den Prins Bisschop van Luik. Onderhandeling en Overeenkomst van Holland en Utrecht, tot Verdeediging dier beide Gewesten. Voorstel van Utrecht aan Holland over het aanneemen van Waardgelders. Bevelen*

XXV. BOEK.

velen van den Capitein Generaal tot het gereedmaaken des Legers. Zyne Hoogheid te Breda. Bergen op den Zoom in ſtaat van tegenweer geſteld; desgelyks Maaſtricht. De Hertog VAN BRUNSWYK *wegens een toeleg om Maaſtricht over te leeveren beſchuldigd. Schepen met Hooi op het Luikſche aangehouden en weder vry gegeeven. De Schansſen aan de Schelde van Leeftocht en Verkwikkingen door byzondere Perſoonen voorzien. Of dit noodig ware betwist. Klagten van Palts-Beyeren over de Onderwaterzetting van het Ravenſteinſche. Overeenkomst om by Sas van Gent en Philippine het Zoutwater af te tappen. De Schelde door Oorlogſchepen beveiligd. Ontzettende tydingen, wegens den Aanmarsch der Keizerſchen. Ontdekking hoe men by Ebbe uit Zeeland te voet op Keizerlyk Grondgebied kon komen. Vertraaging van den Kryg. Oordeel van zommigen over 's Keizers Staatkundigen toeſtand. Eenige keuren het raadzaam den Keizer voor te komen door eenen Aanval. Hun gevoelen aangedrongen door den blykbaar vyandlyken toeleg des Keizers. Voorſlagen in Utrecht om Franſche Hulp. De Magt des Keizers in zyne Nederlanden. Nadere Openingen van wegen* JOSEPHUS DEN II. *Vorderingen van zyn kant. Door de Afgezanten bezwaarlyk gekeurd. Door vier Gewesten grootendeels aangenomen. Gelderlands misnoegen deswegen. Oordeel van* CAPELLEN TOT DE MARSCH *over die Voorwaarden. De Onderhandelingen gaan traaglyk voort.* JOSEPHUS DE II.

II. *staat op het zenden van twee Afgevaardigden na Weenen. De Graaf* VAN WASSENAAR *en de Heer* VAN LEYDEN *daar toe benoemd. Hun Vertrek. Wedervaaren te Weenen. Aanspraak aan den Keizer. 's Keizers Antwoord. De Schuldvorderaars des Keizers verzoeken dat hun eisch aangedrongen worde. Bevelen van den Capitein Generaal tot staaking der Legertoerustingen. Aanmaaningen van Rusland en Frankryk om tot een Vergelyk met Oostenryk te komen. Zeelands gevoelen over de Vredehandelingen. Oplettenheid hier te Lande op het sluiten van de Schelde. Besluiten deswegen genomen. Eene Commissie tot het doen van Opneeming benoemd. Deeze vertrekt derwaards. Gewigtige Aanmerking dier Commissie op het Staatsbesluit. Verslag van haare Bevinding, en Voorstellen daar uit gebooren. Uitvoering daar mede overeenkomstig. Voorloopige Vredes Voorwaarden ingebragt. Hoe de zwaarigheid wegens de gevorderde Geldsomme door Frankryk weggenomen. Wydverschillende Gevoelens over de Vredes Voorwaarden. Drie Gewesten tegen het bekragtigen der Vredes Voorwaarden. Met de Meerderheid van vier Gewesten daar toe besllooten. Vredesverdrag met den Keizer. Zwaarigheid door Middelburg ingebragt op het* III. *Artykel des Verdrags. Het oordeel van Vlissingen over dit Bezwaar van Middelburg. Veranderingen op de Grenzen by den Vrede. De Kruisschans en Frederik Hendrik geslegt. Lillo en Liefkenshoek ontruimd door de Staatschen en door*

XXV. BOEK. *de Keizerſchen in bezit genomen. Gerugt eener Ruilinge van den Keizer met den Keurvorst van* BEYEREN. *'t Zelve vooren tegengeſprooken. De Koning van Pruisſen gaat eene Verbintenis daar tegen aan. Geldvorderingen van een der Koninglyke Prinſen van* PRUISSEN *op onzen Staat. Eiſchen van den Prins en Prinſesſen van* HESSEN PHILIPSTAL. *Onlusten met Venetie. Oorſprong van dezelve. Hun Hoog Mogenden daar in gemoeid. Het Hof van Weenen 'er in gekend. Regtshandel te Venetie. Vonnis aldaar geſtreeken. Misnoegen van hun Hoog Mogenden over dit Vonnis. Zy trekken zich de zaak nader aan. De Heer* TOR *na Venetie gezonden, vordert Voldoening. Wordt, naa weigering van Voldoening, weder opontboden, en de zaak met allen nadruk voortgezet. De Venetiaanen zoeken 's Keizers Bemiddeling. Hun Hoog Mogenden weigeren deezen voor Scheidsman te erkennen. De Keizer ziet 'er van af. Frankryk wil 'er zich niet toe inlaaten. Raadſlag om de Venetiaanſche Schepen, in deeze Gewesten, in beſlag te neemen. Volvoering hier van. Bekendmaaking aan den Venetiaanſchen Afgezant te Weenen. Dit maakt eenen diepen indruk op de Venetiaanen. Zy bewerken de Opſchorting van dit Staatsbeſluit; doch kunnen geene geheele Opheffing verwerven. De Venetiaanen vervoegen zich vrugtloos by den Keizer om hulpe. Vergeefſche Onderhandelingen eens Venetiaanſchen Afgezants in 's Gravenhaage. Raadſlag tot ſtrenger Midde-*

delen. Gerugten dat de Venetiaanen ons den Oorlog zouden aandoen. Onze zwakheid in de Middellandsche Zee. De Ridder VAN KINSBERGEN *met een Vlootdeel naa de Middellandsche Zee gezonden. Holland wil de zaak met allen nadruk doorzetten. Zeeland, Friesland, Utrecht, als mede Stad en Lande, waren van een tegenovergesteld begrip. Dit stuk door veelen hoogstbelangryk gekeurd.* XXV. BOEK.

Zo veelvuldige lotgevallen als den Lande, zints het ontstaan des Keizerlyken Oorlogs, inwendig beroerden, en nog bleeven schokken, zouden wel vorderen, de gelykheid van den aart der zaake, en derzelver bykans onafgebrooken voortgang, in aanmerking genomen zynde, dat wy 'er mede voortvoeren: dan wy zouden dien Kryg, reeds aanvanglyk door ons beschouwd (*), dit doende, te verre uit het oog verliezen. Wy vatten daarom den afgebrooken draad van het verhaal dier zonderlinge Gebeurtenisse weder op, en zullen het geheel ten einde brengen, eer wy voortvaaren met de beschryving van de steeds aangroeiende Verdeeldheden en allenskens hooger loopende Partyschappen in den boezem deezer Gewesten, die door dezelve dreigden van een gereeten te zullen worden, ter-

1785. Stoffe deezes Boeks.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* VII. D. 166. enz.

XXV. BOEK. 1785.

terwyl men ſlaagde in het afwenden van het zo gedugt buitenlandsch Geweld eens zich veel aanmaatigenden Nabuurs: want het was 'er verre af, dat men, gelyk zeker *Hoogduitsch* Schryver wil, de binnenlandſche Oneenigheden in de Republiek op één ter zyde ſtelde, en alles zich vereenigde ter Verdeediging en tot den Oorlog tegen den vyand van buiten (*).

MAILLEBOIS komt in *'s Haage*.

De Graaf DE MAILLEBOIS, met zo veel verlangen te gemoet gezien (†), om het Bevel over 't Krygsvolk van den Staat als Generaal der Infantery te voeren op eene buitengewoone Generaals Jaarwedde van 15,000 Guldens, en betuiging van Gereedheid om aan hem, in gevalle hy mogt gebruikt worden om den ſtaat des Krygsvolks of den toeſtand van Plaatzen op te neemen, of, indien de Oorlog mogt doorgaan, boven zyne Wedde, zodanig eene buitengewoone Belooning toe te leggen, als voegde aan zynen Rang, en evenredig bevonden werd aan de kosten, welke hy genoodzaakt zou zyn te maaken, ſtondt nu te komen. Wegens het beding om eene toereikende ſomme Gelds vóór zyn vertrek te mogen genieten, ter goedmaaking der kosten van zyne Verplaatzing, Reis, Toeſtel, en Vestiging, iets ongewoons, dewyl niet gevonden werd dat

(*) 't Zelve wordt aangehaald in eene Aantekening op de *Nederduitſche* Vertaaling van CARACCIOLI's *Leven van* JOSEPHUS DE II. bl. 209.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VII. D. bl. 291.

dat aan andere Heeren en Prinsen, in den Dienst van den Staat overgaande, daar voor eenigen toeleg gedaan was, waren hun Hoog Mogenden geneegen alles op de voordeeligste wyze voor hem te schikken; en *Holland* toonde zich gereed om 'er, tot eene somme van 60,000 Guldens toe, in te bewilligen. Hy verscheen den twintigsten van Lentemaand des Jaars MDCCLXXXV in *'s Gravenhaage*, naa dat hem ontslag van betaaling der Landsgeregtigheden voor zyne Goederen en Trein was toegestaan (*). — De Markgraaf DE VERAC, Afgezant des *Franschen* Hofs, verwelkomde zynen Landsgenoot. Van zyne aankomst gaf deeze Krygsoverste 's anderen daags kennis aan den Voorzitter der Algemeene Staaten, hadt gehoor by den Erfstadhouder en diens Gemalinne. Veelen der aanzienlykste Staatsleden verwelkomden hem; en hy deedt op den twee en twintigsten, ter Vergaderinge der Bondgenooten den Eed als Generaal des Voetvolks van deezen Staat.

XXV. BOEK. 1785.

Verzoeken diens Generaals by hun Hoog Mogenden.

Tot het bekleeden van die post aangezogt en overgehaald, hadt hy, volgens zyne verklaaring, van het eerste oogenblik af, dat de Afgezanten van onzen Staat te *Parys*, zyne aanbieding om een Corps ligte Troepen, ten dienste deezer Landen, op te rigten, aanvaard hadden, niets verzuimd, 't geen eenigzins kon die-

(*) *Resol. Gen.* 23. en 30. Maart 1785. en *Resol. van Holl.* 7. Jan. 1785.

XXV. BOEK. 1785. dienen tot verhaasting van 't zelve, zo door het uittellen van aanzienlyke Fondsen tot Wapening en Kleeding van dat Corps, en de verdeeling der beste en kundigste Officieren, door hem tot het bekleeden van onderscheidene posten in dit op te rigten Legioen benoemd, als mede tot het uitzenden na verscheiden Landen van een goed aantal Onder-officieren tot het opzoeken en werven van geschikte Manschap.

Ingevolge der opgestelde Capitulatie zou dit Corps volkomen gereed moeten zyn op den vyftienden van Herfstmaand deezes loopenden Jaars, en dan de Monstering voor Heeren Commisarissen van hun Hoog Mogenden moeten ondergaan. Hy verzogt, daarom op 't allersterkste, dat hun Hoog Mogenden de betaaling der onderscheiden sommen, by de Capitulatie hem beloofd en toegezegd, geliefden te verhaasten — dat het lange uitstel, 't geen hy, tot zyn leedweezen, in de voldoening daar van ondervondt, niet alleen onoverkomelyke zwarigheden zou opleeveren in de spoedige oprigting van dit Corps; maar ook in de voldoening der verbintenissen door hem reeds te *Parys* aangegaan voor de Wapening en Kleeding van zyn Legioen; — dat alle verdere uitstellen niet dan ten uitersten naadeelig konden zyn aan het algemeen welweezen, en zou hy zelfs in de onmogelykheid gebragt worden van te voldoen aan de gemaakte verbintenissen, niet te-

gen-

genstaande hy, van zynen kant, alle krag- ten hadt ingespannen, om, op de spoe- digste en onderscheidenste wyze moge- lyk, aan het oogmerk van hun Hoog Mogenden te beantwoorden. De oprig- ting van het Legioen, 't welk zamenge- steld werd uit de uitgeleezendste Man- schappen, hadt hem reeds in een verschot gebragt van meer dan tachtig duizend Guldens uit zyne eigene middelen: 't welk hem nooit weder te rug zou ko- men; dewyl hy in staat was klaar te kun- nen bewyzen, dat door de verbintenissen van hem gemaakt, en de niet voldoe- ning, die hy ondervondt, de noodige sommen tot het voltalligmaaken des Le- gioens, meer dan tachtig duizend Gul- dens zouden te boven gaan, die hem by de Capitulatie waren toegestaan.

XXV. BOEK.

1785.

Diensvolgens verzogt hy, dat hunne Hoog Mogenden geliefden te verklaaren, in de *eerste plaats*, dat de Capitulatie zou worden gehouden voor gedagtekend op den twintigsten van Sprokkelmaand deezes Jaars. —— *Ten tweeden*, dat hem ten allerspoedigsten zou worden ter hand gesteld de volle som van 260421 Guldens, hem beloofd by de Onderteke- ning der Capitulatie te betaalen. —— *Ten derden*, dat insgelyks van dien dag af, zou worden goedgedaan de halve Soldy voor het geheele Corps, en de ge- heele betaaling van alle Officieren van het Legioen zonder onderscheid, —— en *Eindelyk*, dat de noodige Patenten

XXV. BOEK. 1785.

voor de Officieren, ten spoedigsten, mogen afgegeeven worden; ten einde zy den gevorderden Eed daar op zouden kunnen afleggen. 't Zelve werd tot onderzoek in handen gesteld (*).

Zyn Voorstel wegens een *Militair Departement.*

De langzaamheid, waar mede veele zaaken toegingen, de weinige uitwerking, welke zyne voorgestelde Plans hadden, als mede de veelvuldige gebreken, waar aan DE MAILLEBOIS het beheer der Krygszaaken onderheevig vondt, beweogen hem tot het doen van een Voorslag by de Algemeene Staaten om, in den tegenwoordig hachlyken toestand, een *Bureau Militair*, een *Comptoir van Oorlog* een *Militair Departement*, of een *Bestuurenden Raad* op te rigten, waar in de zaaken tot den Kryg behoorende, gebragt, onderzogt, overwoogen en daadlyk ter uitvoeringe zouden aanbevolen, of bewerkstelligt worden. —— Eene Vergadering van kundige Mannen, onder welk een Tytel ook, bezield met een onvermoeiden yver voor het Gemeenebest, zonder baatzugt of eigenbelang altyd werkzaam, wier pligt het was na te gaan, te overleggen, en uit te voeren, wat tot den Capitein Generaal behoorde, oordeelden veelen hoogstnoodig, en in geenen deele strydig met diens waare belangen of gezag: dewyl een Koning van *Frankryk* en van *Pruissen* hunne

Raa-

(*) *Resol. Gen.* 18. April 1785.

Raaden van Oorlog hadden; als mede geenzins geschikt om de Regten van den Hoogen Souverain, of die van den Raad van Staaten in 't allerminst te krenken. Anderen zagen die noodzaaklykheid niet en vonden veel te berispen in de schets door den Heer DE MAILLEBOIS daar van ontworpen (*).

XXV. BOEK. 1785.

Een uitgebragt Verslag van de Heeren benoemd om deeze Voorstellen des Generaals te onderzoeken, was niet gunstig om dezelve aan te pryzen (†). Staaten van *Holland* die reeds in Louwmaand gesprooken hadden om, naar het voorbeeld van vroegeren tyde, Gecommitteerden te Velde te benoemen (§), 't geen eerlang de goedkeuring van *Friesland*, *Overysfel*, *Stad en Lande*, en *Gelderland* wegdroeg, waren van gevoelen, dat de staat waar in het Directieweezen van de Militie zich thans daadlyk bevondt, eene nadere voorziening ten nutte van den Lande volstrekt noodzaaklyk maakte; 't zy dat de zaaken weder gebragt werden op den oorspronglyken voet, 't zy dat 'er anders een *Departement Militair* werde opgerigt, mits dat hetzelve als dan door de Bondgenooten zodanig werd gevolmagtigd, dat dit nieuw vastgestelde Departement, aan het oogmerk van deszelfs instelling weezen-

Hollands en Frieslands oordeel daar over.

(*) *Resol. Gen.* 8. Juny 1785. *Resol. van Holl.* 9. Juny 1785. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 833. *Post van den Neder-Rhyn* VII. D. bl. 435.

(†) *Resol. Gen.* 5. July 1785.

(§) *Resol. Gen.* 10. Jan. 1785.

XXV. BOEK. 1785. zenlyk kon voldoen: dan oordeelen zy des aangaande geene nadere bepaalingen aan de hand te moeten geeven; vóór dat de Bedenkingen des Capiteins Generaals van de Unie, op den Voorslag des Graaven DE MAILLEBOIS, van wegen hun Hoog Mogenden gevorderd waren; waar op zy aandrongen, en een spoedige bewerkstelliging van dit stuk verzogten; waar in de Afgevaardigden van *Friesland* met hun instemden (*). De *Zeeuwsche* Steden wilden ook dien weg op; doch de Heer VAN LYNDEN, verklaarde voor den Eersten Edelen, hier in niet mede te stemmen, het veel geschikter oordeelende, dat het Verslag der Algemeene Staatsvergadering op dit stuk werd onderzogt (†).

MAILLEBOIS bezigtigt de Grenzen.

By het inleeveren van dit Ontwerp stelde de Graaf DE MAILLEBOIS voor, om, daar zyne tegenwoordigheid in de Hofplaats geheel geen nut deedt, geduurende het raadpleegen over 't zelve, een reisje na de Grenzen te doen, die in persoon te bezigtigen, 't geen hem zou in staat stellen om zyne plans met meer gronds van plaatslyke kennis, te beraamen. —— Hy deedt van zyn wedervaaren en bevinding eerlang een kort schriftlyk verslag aan hun Hoog Mogenden, en zy hadden het genoegen te verneemen, dat de Vestingwerken en de Bezettingen der Steden, door hem bezogt,

(*) *Resol. Gen.* 5 en 25 July en 30 Aug. *Resol. van Holl.* 26 Aug. 1785.
(†) *Not. van Zeel.* 15. Sept. 1785.

zogt, zich in een gunstigen staat bevonden. —— Op zyne reize na de Grenzen, waar voor hem, buiten de Reiskosten, dertig Guldens daags werden toegelegd, met bepaaling dat hy dit zelfde zou trekken telkens als hy reisde op last van hun Hoog Mogenden en den Raad van Staaten, was hy over 't Grondgebied van den Keizer getrokken, 't welk de Bevelhebber der Stad *Ruremonde*, in hegtenis deedt zetten (*).

Beschikkingen op zyn *Legioen.* Tot Gouverneur van *Breda* aangesteld.

Om het Legioen, 't geen onder den naam van MAILLEBOIS stondt opgeregt te worden, ruim 3100 Man sterk, voltallig te krygen vorderde de Raad van Staaten 514904 Guldens voor de Aanritsgelden, en hun Hoog Mogenden zonden deeze Vordering, met een aansporenden Brief, aan de Gewesten. —Drie plaatzen werden tot verzameling van dit Legioen opgegeeven. *Ryswyk* voor de Jaagers te paard, welke de Generaal onder zyn eigen oog wilde opgerigt hebben; het Pesthuis te *Rotterdam* voor de Jaagers te voet en de Compagnie Artillery; en de omliggende landen van *Nymegen* voor de Fuseliers. Dan die Generaal verzogt eerlang, tot voorkoming van het wegloopen des Krygsvolks, verlof om zyn Legioen in de eene of andere Vesting in bezetting te mogen leggen. De Stad *'s Hertogenbosch* werd hem ten dien einde door hun Hoog Mogenden aangeweezen. Het getal der Staf-

(*) *Resol. Gen.* 27 July en 16 Dec. 1785. *N. Nederl Jaarb.* 1785. bl. 833. 937.

XXV. BOEK. 1785.

Staf- en andere Officieren, door den Prins Erfstadhouder over dit Legioen aangesteld, beliep honderd en vyftig. De Graaf DE MAILLEBOIS, met zeer voordeelige posten in zyn Legioen begiftigd, werd op voorstel van zyne Hoogheid, door hun Hoog Mogenden benoemd tot Gouverneur van *Breda*, in plaats van wylen de Heer ARNOUD JOOST, BARON VAN DER DUIN, Vryheer van *'s Gravenmoer*, *Maasdam*, Generaal van de Cavallery en Collonel van 't Regiment Gardes Dragonders; 't geen egter niet geschiedde, zonder aanmerking van *Zeeland*, wegens het opdraagen van het Gouvernement eener Vesting van den Staat aan een Officier den *Roomschen* Godsdienst toegedaan, en het ongelyk dat, door deeze aanstelling, aan langer gediend hebbende Officieren, werd toegebragt. Terwyl *Holland* hier in toestemde zonder voorloopig iets te beslissen omtrent het Regt of de Bevoegdheid van zyne Hoogheid om beschikking te maaken over de Gouvernementen in de Generaliteits Landen (*).

Klagten eeniger Officieren van den Staat.

Een zevental van Capiteinen, met den rang van Luitenants-Collonel, Inboorelingen van dit Gemeenebest, vervoegden zich met een Verzoekschrift by hun Hoog Mogenden, met bede om niet verkort te worden in hunnen Militairen Rang, door het voortrekken van jongere Luitenants Collonels, voornaamlyk Vreemdelingen. Zy

(*) *Resol. Gen.* 6. Oct. 21. Nov. 1785. *N. Nederl. Jaarb.* 1785, bl. 998. 1248. 1552.

Zy oogden inzonderheid op *Fransche* Officieren, ten deezen tyde, in dienst van onzen Staat overgegaan (†). XXV. BOEK.

Het ontbrak aan geen Plans ter oprigting van Benden ligt Krygsvolk door den Raad van Staaten by hun Hoog Mogenden ingeleeverd. De korte opgave van zes onderscheidene, zal eenigzins tot een staal kunnen dienen van die ontwerpen, en de daarby berekende jaarlyksche kosten van Soldyen en Gagien. —— Een Plan van den Collonel CHRISTIAAN, *Prins van Hessen-Darmstad*, waar by aangebooden werd eene Bende ligte *Hessische* Troepen, van 3000 Koppen, waar van de kosten 's jaarlyks 600,000 Guldens zouden bedraagen. —— Een ander Plan, door den Heer DE VREEDE, eertyds Major in *Hessischen* dienst voorgesteld hieldt in het leveren eener Bende van 660 Jaagers te voet, en 200 te paard, begroot op 190, 338 Guldens. — De Major RECHTEREN LIMPURG stelde voor twee Bataillons Voetvolk, ééne Compagnie Ulaanen, en twee Esquadrons Dragonders, berekend op 232,998 Guldens. —— De Collonel BOUWENS boodt aan vier Compagnien Voetvolk tegen 156,045 Guldens te leeveren. —— De Capitein MEYERN begrootte op 123,316 Guldens eene Bende ligt Voetvolk van zes of acht Compagnien, die hy aannam te verschaffen. —— Het Plan des Luitenants GLAABURG tot het

1785. Plans ter oprigtinge van Benden ligt Krygsvolk.

het

(†) *N. Nederl Jaarb.* 1785. bl. 834.

XXV. BOEK. 1785. het ligten van vyf Compagnien Voetvolk zou 73,896 Guldens bedraagen. — Ook diende de Raad van Staaten een ontwerp in om eene Bende Mineurs, en Sapeurs met een vyfde Compagnie te vermeerderen, wier jaarlyksche Soldyen en Gagien 12373 Guldens zouden beloopen. Behalven deeze ontvingen de Algemeene Staaten zo menigvuldige Plans ter oprigtinge van Benden ligt Krygsvolk, dat zy besłooten 'er geene meer aan te neemen onder andere werden die van den Markgraaf FAVRAS en den Baron D'ARRAS afgeweezen.

Beschikkingen op het Krygsweezen.

Hun Hoog Mogenden besłooten, onder de voorbereidzelen om zich in staat van tegenweer te stellen, in hunnen dienst over te neemen de Brigade *Hessische* Troepen des Prinsen van HESSEN-DARMSTAD, bestaande in een Regiment ligte Ruitery, en twee Regimenten of vier Bataillons Voetvolk; onder voorwaarde, dat het getal Onder-officieren en Gemeenen van het Regiment Ruitery bepaald zou worden op 497 Koppen, en dat ieder Regiment Voetvolk bestaan zou uit eene Compagnie Grenadiers van 115, eene Compagnie Jaagers van 116 en acht Compagnien Fuseliers van 118 Koppen; doch dat geene Compagnie Artilleristen by dit Corps zou gevoegd worden, gelyk anders het Plan inhieldt. — Wyders werd by hun vastgesteld, dat, naardemaal men twee Regimenten Voetvolk wierf, de groote Staf zou vermeerderd worden met één Luitenant Collonel en twee Majors, en

en de kleine Staf met twee Adjudanten, twee Chirurgyns Majors, twee Kwartiermeesters, één Tamboer Major, en één Piqueur. Dat, dewyl de Hoofd-officieren van den grooten Staf ieder eene Compagnie zouden hebben, by welke zy geen daadlyken dienst konden doen, 'er nog vyf Capiteins Commandanten zouden benoemd worden; te weeten twee by de Jaagers en drie by de Fuseliers. Dat men de Aanritsgelden van dit Corps zou brengen op den zelfden voet als by de Nationaale Troepen, naamlyk een Ruiter op 250, een Jaager op 125, en een Fuselier op 100 Guldens. De Soldy voor de Ruiters zou gelyk weezen aan die der gewoone Ruitery, die der Jaagers als der Corporaals, de Grenadiers en Fuseliers zouden de bezolding van 't gewoone Voetvolk trekken. —— Men vormde en gaf in 't licht een Plan tot een Campement, uit Cavallery, Dragonders, Infantery, ligte Troepen, Husfaaren en Artillery bestaande, in 't geheel tusschen de negentien en twintig duizend man beloopende (*).

XXV. BOEK. 1785.

Het aanwerven van Krygsvolk, in het Land van *Luik*, 't geen niet met de vereischte vergunning; maar enkel by oogluiking, geschiedde, gaf aanleiding tot bui-

Klagten van den Prins Bisschop van *Luik*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 927. 1245. 1248. Wegens vroegere Aanwervingen van ligte Krygsbenden onder MATTHA, STERNBACH en SALM hebben wy reeds verslag gedaan. Zie onze *Vaderl. Hist.* VII. D. bl. 286. enz.

XXV. BOEK. 1785.

buitenspoorigheden, door de Recruten van de verscheide Corpsen bedreeven, en tot klagten van den Prins Bisschop deswegen. Zyn Staatsdienaar in 's *Gravenhaage*, de Heer DE MAGIS, stortte dezelve uit, met verzoek, dat dergelyke ongeregeldheden niet meer mogten gepleegd worden; als mede dat hunne Hoog Mogenden 'er in wilden voorzien, dat hun Gezant zich voor zo ongeregelde Recruten niet al te zeer te weer stelde, onder voorwendzel, dat zy Onderdaanen van de Republiek waren, en zelfs aan wanbedryven schuldigen, te rug gevorderd hadt (*).

Onderhandeling en Overeenkomst van *Holland* en *Utrecht* tot Verdeediging dier beide Gewesten.

Het naauw verband, waar in de Gewesten *Holland* en *'t Sticht* met den anderen staan, ten opzigte van de Verdeediginge by eenen vyandlyken aanval, deedt eene Onderhandeling, in 't afloopen des voorleeden Jaars gebooren worden, tot welke, van wegen *Holland*, de Heeren J. C. VAN ALDERWERELD Oud Burgemeester en Raad der Stad *Delft*, en N. VAN LEEUWEN, Raad en Oud Schepen der Stad *Leyden*, beiden in Gecommitteerde Raaden van *Holland* zitting hebbende, benevens de Contrarolleur Generaal der *Hollandsche* Fortificatien DE BOCK benoemd werden, en zich naa *Utrecht* begaven.

De stukken deezer Onderhandelinge by Staaten van *Holland* ryplyk overwoogen zyn-

(*) *Resol. Gen.* 10. 11. 15. 20. en 30. Juny 1785. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 832.

zynde viel het Staatsbesluit om aan die XXV. BOEK. 1785.
van *Utrecht* hunne bereidvaardigheid te betuigen, om tot het in staat stellen der Linie aan de *Grebbe* (*) op de kragtdaadigste wyze mede te werken, als mede, om, ten dien einde, de noodige Magazynen, te *Amersfoort* en *Rheenen* te laaten aanleggen, en tot verdeediging van die Linie, op den eersten aanzoek, een goed aantal Grof Geschut, met de daar toe vereischt wordende Affuiten en verdere Ammunitien van Oorlog, uit de Magazynen van *Holland* te doen verschaffen; doch dit een en ander op voorwaarde, dat ten behoeve van *Holland*, gebruik zou gemaakt worden van de *Sluis aan den Vaardschen Rhyn*, van het zogenaamde *Molengat* voor de gemelde Sluis geleegen, zo wel als van de *Heul te Wyk* tot het doen van Onderwaterzettingen; en dat het vry zou staan om die Sluis, indien men het nu of naderhand noodig mogt

(*) Deeze Linie was in den Jaare 1745 van de *Grebbe* tot aan de *Zuider Zee* opgeworpen; doch, zedert dien tyd verwaarloosd en nimmer tot volkomenheid gebragt. *Brief van Staaten van Utrecht aan die van Holland. Resol. van Holl* 26. Jan. 1785. 't Hadt, nogthans, niet ontbrooken aan Voorstellen van den Directeur Generaal over 's Lands Vestingwerken DU MOULIN, om aan dit Frontier, als een der sterkste Bolwerken van *Holland* en *Utrecht*, ter verdeediging, eene schoone party te trekken, door de Kunst der Natuure de behulpzaame hand te doen leenen. Zie *Rapport van Gecommitteerdens, nopens den Staat van 's Lands Frontieren, Magazynen en Arsenaalen*, bl. 50.

XXV. BOEK. 1785. mogt bevinden, met eenige Werken voor een tyd, of zelfs met een gesllooten Post, te laaten dekken. Dat ook Staaten van *Utrecht* zich zouden verbinden, om, wanneer die Sluis geheel moest vernieuwd of op eene aanmerkelyke wyze verbeterd worden, deeze Waterkeering zodanig in te rigten, dat dezelve met meerder gemaks en zekerheids dan tegenwoordig, tot Onderwaterzetting zou kunnen dienen. Dat ook van de *Heul*, aan het zogenaamde *Klaphek*, (indien dezelve zich op *Utrechts* Grondgebied bevindt,) zodanig een gebruik zou mogen gemaakt worden om het *Lekwater*, ter Overstroominge, door den krommen *Ysfel*, naa den kant van *Montfoort* en *Oudewater* af te voeren; dat het aan hun zou staan, om, des noodig, een tweede Heul of Duiker door den Dyk, eenigzins hooger of laager op, van of na *Vreeswyk* te mogen leggen, ten einde hier door het gebrek der voorgenoemde Sluis te kunnen vervullen. Verder stelden zy het aanleggen eeniger Fortificatien en Afgraavingen voor, onder toezegging van vergoeding aan de Eigenaaren der Wooningen en Gronden, die, in dit geval, des afstand zouden moeten doen. —— In het toestaan deezer billyke verzoeken, vertrouwden zy, dat Staaten van *Utrecht* geene zwaarigheid zouden maaken: te meer dewyl hun Ed. Groot Mogenden daar door alleen in staat zouden worden gesteld om het Grof Geschut tot verdeediging van de

Li-

Linie aan de *Grebbe* te kunnen verschaffen; daar 't zelve, by onverhoopte weigering, geenzins zou kunnen gemist worden; naardemaal men het als dan noodwendig zou moeten gebruiken, tot het verdeedigen dier Posten, welke in dat geval, binnen *Holland* zouden dienen aangelegd te worden, om de plaats te bekleeden van de Werken op het Grondgebied van *Utrecht* voorgeslaagen.

XXV. BOEK. 1785.

By deeze Onderhandelingen hadt men nog drie Voorstellen overwoogen. —— Naamlyk, dat door hun Ed. Groot Mogenden, voor altoos, zou worden bekragtigd en geslooten de Overeenkomst wegens het Transitoir der Goederen van de *Stichtsche* Ingezetenen, op den vier en twintigsten van Hooimaand MDCCLXXVIII aangegaan. —— Dat de Geschillen en Geregtshandelingen raakende de Polders en Waterschappen in of over *Holland* uitwaterende, by Provocatie, niet meer zouden gebragt worden voor den Hove van *Holland*, voor zo verre daar in *Stichtsche* Ingezetenen en Gronden zouden mogen betrokken weezen; maar dat dezelve aan den bevoegden Regter, binnen het *Sticht*, zouden worden overgelaaten. —— En, eindelyk, dat door hun Ed. Groot Mogenden zou worden verklaard, dat, ingevalle de Provincie van *Utrecht* en andere Provincien, onverhooptlyk door den Vyand mogten worden ingenomen, hun Ed. Groot Mogenden, by derzelver Ontruiming, het daar voor zouden hou-

XXV. BOEK. 1785.

den als of dezelve by de Unie, en alle de Voorregten daar aan verknogt, waren verbleeven, en zorg draagen dat zodanige Provincien, deswegen niet benadeeld of verkort wierden. —— Deeze hielden zy in nader overleg (*).

Wanneer Gedeputeerde Staaten 'sLands van *Utrecht* zich zeer huiverig en ongeneegen betoonden, ter inwilliginge van de voorwaarden op welken de Versterking van de Linie aan de *Grebbe* werd toegestaan, en daar toe niet scheenen te zullen kunnen bewoogen worden, zonder eene volle toestemming van deeze drie Voorstellen, drongen Gecommitteerde Raaden by Staaten van *Holland* aan op derzelver inwilliging, uit hoofde van de noodzaaklykheid van de verdeedigbaaren staat dier Linie, wegens welken men van de *Stichtsche* zyde herhaalde voorstellen deedt, als van het hoogste belang voor die beide Gewesten. — Dit hadt ten gevolge, dat hun Ed. Groot Mogenden de twee laatste Voorstellen geheel toestonden, en ten aanziene van het eerste bepaalden, dat de Overeenkomst, nopens het Transitoir, in 't Jaar MDCCLXXVIII aangegaan, en in 't Jaar MDCCLXXXII voor den tyd van drie Jaaren verlengd, zich tot de eerstkomende vyftien Jaaren zou uitstrekken. Alles onder uitdruklyk beding dat Staaten van *Utrecht* aan de gedaane eischen

(*) *Resol. van Holl.* 20. Jan. 1785.

schen zouden beantwoordden (*). —— Zo zeer toonden Staaten van *Utrecht* zich gesteld op het *voor altoos* bekragtigen deezer Overeenkomst, dat zy van het toestaan of weigeren, de geheele zaak der voorgeslaagene gemeenschaplyke Verdeediging, lieten afhangen: dit bewoog die van *Holland* om, indien het Voorstel van veertig jaaren, niet mogt baaten, dit stuk op te geeven en de ontworpen gemeenschaplyken staat van Verdeediging te sluiten. De Steden *Delft*, *Schiedam* en *Schoonhoven* zagen het tweede lid deezes Staatsbesluits aan (†).

Voorstel van *Utrecht* aan *Holland*, over het neemen van Waardgelders.

Staande de Onderhandelingen over de verzorging van dit Bolwerk der beide na aan elkander grenzende Gewesten, waren Staaten van *Utrecht* die van *Holland* aan met een ander Voorstel. Zy konden voor hunnen Nabuur en Bondgenoot niet verbergen, dat de weerlooze staat, waar in de Republiek zich voor al aan de zyde van de Land Gewesten bevondt, onder de In- en Opgezetenen van het *Sticht*, groote bekommernis en vreeze veroorzaakte, dat het ligte Krygsvolk des Vyands, in 's Keizers Leger zeer talryk, deszelfs invallen onbeschroomd tot in dit Gewest zouden kunnen uitstrekken, al ware het alleen om te rooven, te plunderen, en den buit mede te sleepen.

(*) *Resol. van Holl.* 16. Feb. 1785.
(†) *Resol. van Holl.* 20. Mey 1785.

XXV. BOEK. 1785.

pen. —— Wel hadden zy getragt daar tegen te voorzien, door tot eene algemeene Wapening van alle de In- en Opgezetenen des *Stichts* te besluiten, en de noodige Schikkingen daar toe te beraamen; dan de zwaarigheden en hindernissen, welke dezelve tot hier toe op de meeste plaatzen hadt ontmoet, gaven hun weinig hoope, dat dezelve, immers met den vereischten spoed, dien 's Lands nood scheen te eischen, zou kunnen worden volvoerd. —— Zy hadden vernomen dat de vermeerdering van 's Lands Krygsmagt slaplyk voortging, en dat dezelve, schoon tot volkomenheid gebragt, op verre na niet toereikende zou zyn tot de bezetting van alle Frontieren van den Staat. —— Onder het peinzen op middelen, tot veiligheid hunner Ingezetenen en derzelver gerustſtelling, hadden zy niets beters weeten uit te denken, dan het Plan door hun Ed. Groot Mogenden, in den Jaare MDCCXLVII, voorgeslaagen en door Staaten van *Utrecht* onmiddelyk omhelsd, de Aanwerving naamlyk van eene Land-Militie op den voet, zo veel dienstig zou geoordeeld worden, van de Waardgelders, waar van hun Ed. Groot Mogenden een getal van 10000 en Staaten van *Utrecht* 1000 zouden aanwerven. Deeze Aanwerving zou, huns oordeels, om die van 's Lands Krygsvolk in de Steden niet te verhinderen, ten Plattenlande behooren te geschieden. —— Zy vleiden zich, dat, wanneer dit Plan, met spoed uitgevoerd

voerd en inmiddels de Linie aan de *Grebbe* in staat van Verdeediging kon gebragt worden, daar door, met behulp der Burgeryen en anderen, die zich vrywillig daar toe zouden aanbieden, en van zodanige Militaire Magt, welke men als dan zou kunnen bekomen, niet alleen *Holland* en *Utrecht* tegen Strooperyen zouden gedekt; maar ook een vyandlyk Leger, ingevalle het onverhoopt zo verre mogt doordringen, gestuit, althans een geruimen tyd zou kunnen tegengehouden worden. —— Deeze voorslag bleef by *Holland* in overweeging (*).

XXV. BOEK. —— 1785.

Bevelen van zyne Hoogheid tot het gereedmaaken des Legers.

In Hooimaand gaf de Capitein Generaal aan alle de Bevelvoerende Officieren van de Regimenten Cavallery, Infantery, Dragonders en Artillery, als mede van het Corps Mineurs, last, zich te voorzien van de noodige Paarden, Karren of Wagens, om zich gereed te maaken om, op 't eerste bevel, te kunnen uittrekken; en voorts aan zyne Hoogheid berigt te geeven of zy van de noodige Tenten en verdere Veldbehoeften reeds voorzien waren, of wanneer zy daar mede gereed zouden zyn.

Zyne Hoogheid te *Breda*.

De Stadhouder vervoegde zich, te midden van Hooimaand, met haare Koninglyke Hoogheid, de vorstlyke Kinderen, den Generaal Major VAN DER HOOP, en verderen Hofstoet, na *Breda*. Staatlyk

(*) *Resol. van Holl.* 26. Jan. 1785.

XXV. BOEK. 1785.

lyk was de inhaaling; niet minder dan drie en zestig Kanonschoten verwelkomden het Vorstlyk Gezin. 't Welk de gewoone Begroetingen ontving, en op 't Gouvernement een prachtig middagmaal gereed vondt, waar toe alle de Heeren Hoofd-officieren genoodigd waren. —— Op de Heide by *Oosterhout* woonde zyne Hoogheid de Wapenoefeningen eens Regiments Ruitery by, en deedt Wapenschouw over het Bataillon *Zwitzersche* en het Bataillon *Hollandsche* Gardes. —— Men maakte te dier Stede, en elders, schikking op het uittrekken des Krygsvolks, in gevalle de *Keizerschen* mogten aanrukken (*).

Bergen op den Zoom in staat van tegenweer gesteld.

Reeds in 't Voorjaar hadt men te *Bergen op den Zoom*, de Brug van de Linie weggebrooken, de openingen in de Wallen toegemaakt, en de Boomen, onder het bereik des Geschuts, om verre gehakt. De Bezetting dier Grensvesting bestondt, in Oogstmaand, uit vyf Regimenten Voetvolk, één Regiment Dragonders, benevens ééne Compagnie Artilleristen en Mineurs; doch van deeze Regimenten waren eenige Manschappen en Officiers na *Lillo*, en de bygelegene Vestingen, gezonden. De Wagten waren, in deeze tydsomstandigheden, vermeerderd, en behalven de Poort- en Hoofdwagten, ook de Bedekte Weg en eenige der aangelegenste Buitenwerken bezet. Het Kanon,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 928. 1217.

non, 't welk, met andere Krygsbehoeftens, dagelyks uit *Holland* werd aangevoerd, plantte men op de Bastions, Ravelynen en andere Vestingwerken (*).

XXV. BOEK.

1785.

Desgelyks *Maastricht.*

Te *Maastricht* bleef men, by aanhoudenheid, op 't yverigst arbeiden om die Vesting, meer en meer, in een ontzaglyken staat van tegenweer te brengen. De talryke Bezetting bevondt zich zeer gemoed, de nieuwe Gouverneur Prins FREDERIK van *Hessen-Kassel* lag grooten lof in door zich van zyn post te kwyten, en het Krygsvolk in een werkzaamheid te houden, als of men groote Krygsbedryven te wagten hadt (†).

De Hertog van BRUNSWYK van een toeleg om *Maastricht* over te leveren beschuldigd.

Reeds vroeg in 't Voorjaar vermeldden de Nieuwspapieren, hoe een egt berigt van een Gekroond Hoofd inhieldt, dat de Hertog van BRUNSWYK WOLFENBUTTEL, thans te *Aaken*, geheime en ongeoorloofde Briefwisseling in *Maastricht* hieldt, en die Stad, door Verraad, in handen van den Vyand poogde te leeveren. De Rhyn-graaf van SALM, als Ontdekker en Verspreider van dit schriklyk nieuws bekend geworden, tot nader ontvouwing opgeroepen, beleedt, dit uit den mond des Konings van *Pruissen* verstaan te hebben. By gedaan onderzoek bleek genoeg, dat die Vorst met den Rhyn-graaf daar over, by wyze van gesprek, iets gezegd; maar het geenzins als

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 549. 984.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 885. 1186.

XXV. BOEK. 1785. als eene zekere zaak opgegeeven hadt. De Koning toonde zich gebelgd, in dit geval genoemd te zyn als de rol van een Verklikker ſpeelende. Gewigts genoeg ſtelden hun Hoog Mogenden in 't geen zy vernomen hadden, om den Fiscaal van de Generaliteit TULLINGH VAN OLDENBARNEVELD na *Maaſtricht* te doen vertrekken, tot het doen van Onderzoek. *Zeeland* wilde, om het aanbelang der zaake, nog één of twee Heeren, nevens deezen Heer benoemd hebben (*). — Weinig dagen naa diens aankomst liep 'er een algemeen gerugt, dat men den Heer VAN SLYPE, Vice-Hoofdſchout van *Maaſtricht*, verdagt hieldt, wegens verbodene Briefwisſeling met den Hertog te *Aaken*. Het vermoeden vondt zo veel gronds; dat de Fiscaal van hun Hoog Mogenden last kreeg zich van de Heer VAN SLYPE te verzekeren; men verzegelde alle diens Papieren, en hy werd, in zyn eigen Huis, naauw bewaard, en allen bezoek, ook dat van zyne Familie, hem ontzegd. In de Brieven by den Heer VAN SLYPE gevonden, ontdekte men niets, waar uit men tot een geſmeed Verraad van de Stad *Maaſtricht* zou kunnen beſluiten. Naa eenige weeken zittens, en het dreigen eener ſtrenge Regtshandelinge, werd hy vrygeſprooken en ontſlaagen (†).

De

(*) *Not. van Zeel.* 11. Maart 1785.

(†) Hoe veel de tusſchenſpraak des Keizerlyken Gezants te *Parys* daar aan toegebragt, kunnen wy niet be-

De Gouverneur van *Maastricht* zag met geen onverschillig oog de naauwe Briefwisseling aan, welke van daar op *Aaken* plaats hadt, en schreef men aan deeze toe, dat twee Schepen met Hooi voor de Bezetting gekogt, reeds digt by die Vesting genaderd, egter, door een Major en een bende gewapende Boeren, op het *Luiksche* Grondgebied, aangehouden wierden. Zyne Hoogheid, hier van kennis krygende,

XXV. BOEK.

1785.

Schepen met Hooi op het *Luiksche* aangehouden en weder vry gegeeven.

bepaalen. 'Er blyft in deeze zaak niet weinig duisters. Men zie daar over *History of the internal affaires of the United Provinces. From the Year* 1780 *to the commencement of the hostilities, in* 1787 *p.* 99. *Post van den Neder-Rhyn* VII. D. bl. 9. A. L. Schlözer *Verdeediging des Hertogs* II. D. bl. 117. enz. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 409. —— Met gelyke duisterheid is omgeeven, de veel gerugts en geschryfs verwekkende toeleg om den Hertog van Brunswyk, door list of geweld, van zyne Papieren te ontzetten. Wy stippen dit enkel aan, en verzenden, om een breeder Verslag, den Leezer tot de *Waare alom bekende Proceduuren, betrekkelyk tot het pretens geformeert Complot om den Hertog van diens Papieren te berooven met alle de stukken daar toe behoorende*; *den Post van den Neder-Rhyn* VIII. D. bl. 685. en Schlözers *Verdeediging des Hertogs* II. D. bl. 140. Zo veel gaat zeker, dat, wegens deezen Toeleg, dezelve zy dan waar of valsch, te *Aaken* verscheide Persoonen in hegtenis zaten; maar dat de Heer Varenchan de St. Genies, voor den Hoofdbeleider gehouden, het ontkomen was. Dat de Regters van die Ryksstad, aan die van *Dordrecht* eenige Artykelen overzonden uit de Vraagen en Antwoorden van hunne Gevangenen getrokken, verzoekende, dat op de gezegdens en daaden, daar in vervat, de Heer de Gyzelaar, Pensionaris dier Stad, zou ondervraagd worden. Een der Gevangenen, de Baron d'Arras, hadt bekend, uit zekeren Va-

XXV. BOEK. — 1785.

de; schreef onmiddelyk aan hun Hoog Mogenden, en verzogt gemagtigd te worden, om die Schepen met geweld, derwaards te doen brengen. Dan het schynt, dat hun Hoog Mogenden, door dusdanige voorvallen zich van hunne Vredelievende gevoelens niet wilden laaten aftrekken: immers men verzekert, dat zy, op de berigten van deeze aanhouding, aan hunnen Staatsdienaar te *Luik* bevel lieten afgaan, om den Prins Bisschop te verzoeken tot het aanwenden van deszelfs goede diensten om 't ontslag dier Schepen; terwyl zy van dit voorval, ten gelyken tyde, het *Fransche* Hof berigt gaven. De Schepen werden eerlang vrygegeeven (*).

Schansſen aan de *Schelde* van Leeftocht en Verkwikkingen door byzondere Persoonen voorzien.

Aan de *Schelde* waren de Schansſen reeds, zints den beginne der Onlusten met den Keizer, van Manschap en allengskens van Krygsbehoeften voorzien. Dan het schynt, dat de Leeftocht 'er schraal moet omgekomen weezen, althans de Bezetting te *Lillo* zag, in Sprokkelmaand, met het uiterste genoegen niet alleen verkwikkende Ververschingen van een menschlievend Genootschap te *Amsterdam* aanvoe-

VARENCHAN DE ST. GENIES, gehoord te hebben, dat eene Commisſie, en in 't byzonder de gemelde Pensionaris, den geweezen Veldmarschalk van zyne Papieren zogt te berooven. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1585.

(*) *Resol. Gen.* 21. Feb. 7. 14. en 16. Maart. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 985.

voeren; maar ook volstrekte Leevensnoodwendigheden, Vleesch, Spek, Bier, Gort, Erweten, Scheepsbrood, Aardappelen, Zout, en andere Behoeften als Steenkolen, Takkebosschen, en ontving de Bezetting op het Fort *Fredrik Hendrik* dergelyke Leevensmiddelen, met een voorraad van Versnaaperingen.

Of dit noodig ware betwist.

De Nieuwspapieren, deeze *Nederlandsche* Weldaadigheid vermeldende, waren vol van de leevendigste dankbetuigingen en verklaaringen van de groote verpligting aan die edelmoedige Menschenvrienden verschuldigd. De Beweldaadigden hoopten zich alleszins zo te gedraagen, dat hunne Weldoeners, (overtuigd van den behoeftigen staat, waar in zy zich zonder deeze Vaderlandlievende toereiking zouden bevinden,) niet op zouden houden hun, van tyd tot tyd, met het zenden van verkwikkende Mondbehoeften te voorzien; wenschende dat de berigten ten aanziene van den overvloed, welke men meende dat in onze Vestingen heerschte, met de waarheid overeenkwamen. — Dusdanige betuigingen, geenzins tot lof strekkende van hun wien de bezorging des Krygsvolks was aanbevolen, ontmoeten veel wederspraaks. Men beweerde, dat het een voorgewend gebrek was, en dat de Dankbaarheid alleen strekte om de Weldaadigheid uit te lokken tot het zenden van Overvloed, waar van men het schandelyk gebruik maakte om met de gezondene Waaren handel te dryven.

XXV. BOEK. 1785. ven. Mogelyk is het, dat ten eenigen tyde, de ryklyk aangevoerde goederen gelegenheid gaven tot zulk een misbruik; maar over 't algemeen, gelyk wy uit egte bescheiden weeten, kon de daar in Bezetting liggende Krygsman, deezen toevoer, zo hy denzelven niet hoogst noodig hadt, zeer wel ten oirbaar gebruiken (*).

Klagten van *Paltz Beyeren* over de Onderwaterzetting van het *Ravensteinsche*. Tot verdeediging der Stad *Grave* deedt de Generaal Baron VAN MONSTER, de omliggende Landen onder water zetten, waar door zeven Dorpen, van de Heerlykheid *Ravenstein*, toebehoorende aan den Keurvorst van den *Paltz*, veel leeden. De Heer CORNET, buitengewoon Gezant van *Paltz-Beyeren* beklaagde zich deswegen, op last van zyn Hof, in Grasmaand, by den Voorzittenden Heer van hun Hoog Mogenden, den Raadpensionaris, en den Griffier FAGEL, met verzoek, dat zy de aftapping des waters van dat Grondgebied, of, indien die Overstrooming noodzaaklyk mogt weezen, behoorelyke schadeloosstelling aan de Ingezetenen van het *Ravensteinsche* zouden bezorgen. Tot het eerst werd last gegeeven (†).

Overeenkomst om by *Sas van* De Overstrooming van zout water gedaan om *Sas van Gend* en *Philippine* te ver-

(*) *Post van den Neder-Rhyn*, VII. D. bl. 82. en 195. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 986. Medegedeelde Berigten.

(†) *Resol. Gen.* 14. en 20. April 1785. *N. Neder. Jaarb.* 1785. bl. 999. en 1249.

verdeedigen, ftelde de *Nederlandfche* Ingezetenen, in de omliggende plaatzen woonende, bloot aan verfcheide rampen, onvermydelyk volgende uit den ftilftand en verrotting dier zoute wateren; in gevolge van die zelfde Overftrooming vonden zich de Onderdaanen van zyne Majefteit den Keizer, grenzende aan 't gemelde Grondgebied, in foortgelyk onheil ingewikkeld: dewyl dezelve de Ontlasting des waters ftremde. Het gemeene welzyn der beide Mogenheden vorderde het beraamen van middelen, tot voorkoming van die ongelukken. De Landgraaf van Hessen-Philipstal en D. A. van Plettenberg, Bevelhebbers der bovengemelde Vestingen van den Staat, en de Ridder J. E. Diericx, Commisfaris van zyne Majefteit, hier toe gelast, troffen eene overeenkomst, om de noodige ontlastingen te bewerken, en de zoute Overftroomingen met zoet water, tot eene bepaalde hoogte, te verwisfelen, en alles wat dit den Landman verligtend bedryf kon verhinderen, voor een bepaalden tyd, te weeren. Deeze Overeenkomst met den aanvang van Grasmaand aangegaan, was met het begin van Bloeimaand volvoerd (*).

XXV. BOEK. 1785.

Gend en *Philippine* het zout water af te tappen.

De *Schelde* bleef tusfchen *Lillo* en *Saftingen* met verfcheide Gewapende Schepen, Fregatten, Kotters en Hoekers bezet.

De *Schelde* door Oorlogfchepen beveiligd.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 405. 989. 1248.

XXV. BOEK. 1785.

zet. Grootere Schepen van Oorlog bewaakten de *Zeeuwsche* Stroomen, onder het Opperbevelhebberschap des Vice-Admiraals VAN REYNST (*).

Ontzettende tydingen wegens de aanmarsch der Keizerschen.

Met Herfstmaand vermeerderden de ontzettende tydingen wegens het aannaderen des Krygsvolks van den Keizer; waar op veele Inwooners van *Cadsant*, met hunne tilbaare Have na *Zeeland* de wyk namen, om zich niet bloot gesteld te vinden aan den eersten inval der woedende Krygsbenden. De Krygsbezettingen van *Bergen op den Zoom*, *Veere* en *Vlissingen*, als mede de ligte Troepen des Rhyngraafs VAN SALM ontvingen bevel van den Capitein Generaal om na *Staats-Vlaanderen* te trekken; *Veere* en *Vlissingen* zouden ieder tot op vyftig Man ontbloot worden.

Zeeland weigert het uittrekken des Krygsvolks.

Wanneer de Patenten tot den afmarsch dier Manschappen by Gecommitteerde Raaden van *Zeeland* werden ingediend om daar op Attache te verleenen, verweezen zy zulks na Staaten van *Zeeland*, wier besluit viel om dit Krygsvolk niet uit *Zeeland* te laaten trekken, zo lang het niet door ander zou vervangen weezen (†). — De Capitein Generaal hadt in 't begin van Herfstmaand, Patenten gegeeven tot den uitmarsch der meeste Krygsbenden te *Vlissingen* en *Veere* in Be-

(*) *N. Nederl. Jaarb*, 1785. bl. 985. 1324.
(†) *N. Nederl. Jaarb*. 1785. bl. 1324. 1325.

Bezetting liggende, na het Land van *Cadsant*, en waren daar op, hoe zeer met tegenspraak van den Heer VAN LYNDEN den Eersten Edelen verbeeldende, ingevolge van het Staatsbesluit van elf Maart des Jaars MDCCLXXXIV Attaches geweigerd. De gevreesde Inval in 't Land van *Cadsant*, waar van de Collonel DE SCHEPPER uit *Sluis in Vlaanderen* Staaten van *Zeeland* kennis gaf, deedt hem teffens verzoeken om de noodige Attaches op de Patenten te vooren geweigerd; dewyl dit volk het naaste by de hand was, om zo veel mogelyk eene Verrasfing te beletten. De Heer VAN LYNDEN vernieuwde daar op zyn aanhouden om dezelve te verwerven, het gevaar, 't welk uit het niet verleenen mogt voortkomen voor rekening laatende der Staatsleden; die met een groote Meerderheid by het genomene Besluit bleeven; dewyl de redenen tot het niet uitgeeven, het te zeer ontblooten van *Zeeland*, nog bleeven stand houden. Nadere berigten, wegens den aanmarsch der Keizerlyke Krygsbenden, en de verklaaring van zyne Hoogheid, „ dat het onmogelyk was goede Arran- „ gementen te maaken tot de Defen- „ sie, indien de Patenten niet gerespec- „ teerd wierden," baarden geene verandering, dan het Besluit, om die ontrustende tydingen, en het Voorstel van zyne Hoogheid, te zenden aan een en het zelfde Commissoriaal Besogne te houden met eenige Heeren uit den Raad en het Col-

XXV. BOEK. 1785.

XXV. BOEK. 1785. legie ter Admiraliteit in *Zeeland*, mitsgaders ten byweezen van den Vice-Admiraal REYNST, om in 't zelve te onderzoeken, welke middelen in 't werk zouden kunnen gesteld worden, zo tot de algemeene Verdeediging van *Zeeland*; als van deszelfs Frontieren, en daar van een Plan te beraamen. —— Dit werd ontworpen. Men zogt de Eilanden *Walcheren* en *Zuidbeveland*, als mede het Land van *Cadsant*, te dekken door de schikking van Gewapende Vaartuigen, en het verzorgen der Batteryen van het noodige ter afweeringe eens eersten aanvals, die te meer te dugten scheen, uit hoofde der berigten van groote Oorlogstoebereidzelen te *Antwerpen* gemaakt, en van het oogmerk om van de *Schelde* na beneeden af een Brigantyn te zenden, voerende de *Keizerlyke*, *Fransche* en *Engelsche* Vlag. — De aandrang van den Directeur Generaal DU MOULIN, tot het Bevelhebberschap in *Vlaanderen* benoemd, om de twee Bataillons in *Walcheren*, met betuiging, dat dezelve, daar blyvende, van geen weezenlyk nut voor *Zeeland* waren; terwyl zy tot Verdeediging van het Land van *Cadsant* aangewend, het behoud dier Landstreeke daar van dikwyls alleen zou kunnen afhangen, bewerkte by de *Zeeuwsche* Steden, geen toestemmend besluit (*). Hoe

(*) *Not. van Zeeland* 8. 15. 19. 26. en 29. Sept. 1785.

Ontdekking hoe men by Ebbe uit *Zeeland* te voet op Keizerlyk Grondgebied kon komen.

Hoe zeer de *Zeeuwsche* Eilanden, en inzonderheid *Zuid-Beveland* voor eene vyandlyke inrukking blootgesteld waren, ontdekte men, vroeg in dit Voorjaar met eene ontzettende zekerheid. Te *Kruiningen* liep reeds, zints een geruimen tyd, een gerugt, dat 'er by Ebbe een gemaklyke overgang was van den Wal tot op Keizerlyken Grond, het vondt weinig of geen geloof; doch de uitkomst toonde die mogelykheid ten vollen. De Heeren J. SPYKER, Heer van *Nisse*, en J. DOMINICUS, Bierbrouwer te *Goes*, bestonden, tot volle overtuiging, dien overtocht, en gingen van de zogenaamde *Batse Kaay*, agter den nieuwlings ingedykten *Rhynlandschen Polder*, tot op dien van *Zandvliet*, en dus op Keizerlyken bodem, binnen den korten tyd van één uur, en kwamen behouden, langs dien zelfden weg, te rug, terwyl de Heer NOORDHOEVE Inspecteur, de drooge harde Zandplaat, welke de arm der *Schelde* aldaar in Zee heeft, afmat, met eenige andere Heeren, zo dat 'er meer dan twintig ooggetuigen waren van deeze beslissende proeve. Men hadt ter *Zeeuwsche* Staatsvergaderinge op dit stuk verscheide overleggingen gehouden (*).

Vertraaging van den Kryg.

Schoon, door het te rug roepen der wederzydsche Gezanten, en de daar op volgende Handelingen, de Oorlog zo goed als verklaard mogt gerekend worden, kon de

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 292. *Not. van Zeel.* 27. Jan. 1785.

XXV. BOEK. 1785.

de Keizer de Vyandlykheden niet wel daadlyk beginnen. Gebrek aan Volk en Krygstuig in zyne *Nederlanden* bepaalde dien Vorst om eerst schikkingen te maaken tot het doen afzakken van Legerbenden en Oorlogstuig door *Duitschland*, 't welk, in 't midden van den Winter, moeilyk, traag en kostbaar viel. — Van onze zyde vermyde men voorzigtig aanvallender wyze te werk te gaan, en door zulk een bedryf alle hoop van Bemiddeling en Bevrediging, af te snyden.

Oordeel van zommigen over 's Keizers Staatkundigen toestand.

Zommigen, den Staatkundigen toestand des Keizers in aanmerking neemende, oordeelden, dat hy tot geen daadlyken Oorlog zou komen. Zy hielden het daar voor, dat zyne Majesteit, en zyn eerste Staatsdienaar KAUNITZ, te kundig waren om ons den Oorlog aan te doen, op een tyd, dat zyne veelvuldige Hervormingen, zo in 't Wereldlyke als in 't Geestelyke, de *Oostenrykers*, *Bohemers* en *Hungaaren* met misnoegen tegen hem vervulden (*); op een tyd, dat de *Vlaamingen* en *Brabanders*, by welken men aller naauwgezetst was op den *Roomsch Catholy-*

(*) De vryheidlievende *Hungaaren* betoonden zich zeer afkeerig van den dwang en willekeurige beginzelen van JOSEPHUS DEN II. Deeze afkeer dreigde heillooze gevolgen, in dit gedeelte zyner Heerschappye, en bovenal in 't *Zevenbergsche*, waar, op 't einde des Jaars 1784, de Misnoegden, gezegd worden, zich, ten getale van vyftien duizend Man, vereenigd en het Hof van *Weenen* met geen geringe vreeze vervuld te hebben. *History of the internal affaires of the United Provinces* p. 95.

tholyken Godsdienst, en wat daar toe betrekking heeft, en de Kloosters veel grooter Rykdommen dan in *Oostenryk* bezaten, vol dugten waren, dat ook de vernietiging van eene menigte dier Gestigten, en het wegvoeren van derzelver Schatten, hun dreigend boven 't hoofd hing: waarom ook veele kundigen en denkenden onder hun reikhalsden na eene minzaame vereffening der gereezene Geschillen, vreezende voor eene sterke vermeerdering van Krygsmagt binnen hunne Landpaalen, tot het volvoeren van deeze taak zeer geschikte werktuigen. Te zeer kon hy ook zyne Landen aan het *Turksche* Grondgebied grenzende, niet ontblooten; op deeze Nabuuren moest hy steeds een waakend oog en tegen dezelven zich in staat van tegenweer houden: dewyl zy niet zouden verzuimen, de eerste gunstige gelegenheid tot een inval op 's Keizers Grondgebied waar te neemen. —— Men sprak van een toeleg der *Porte* by herhaaling in de hooge Vergaderingen hier te Lande. Ook oordeelden zy, dat wy, indien JOSEPHUS DE II. alle wegen tot een vriendlyke bylegging wilde opdelven, in staat zouden zyn om de *Oostenrykſche Nederlanden* weg te neemen, eer hy in staat ware de noodige Krygsmagt, tot derzelver verdeediging, daar in te brengen (*).

XXV. BOEK. —— 1785.

Met

(*) *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 1073.

XXV. BOEK.

1785.

Eenigen keuren het raadzaam den Keizer voor te komen door een Aanval.

Met dit denkbeeld om den Keizer aan te vallen, waren zommigen sterk ingenomen. Zy voerden, toen de Oorlog onvermydelyk scheen, deeze taal. „ Wy „ hebben, by den voorgaanden Oorlog „ met *Engeland*, tot onze schade, ge„ leerd, dat, wanneer men niet by tyds „ op zyne hoede is, de Vyand, op het „ onverwagtst, ons een gevoeligen slag „ toebrengt; zonder dat men in staat is „ denzelven af te keeren. Doch, in den „ tegenwoordigen Oorlog met den Kei„ zer, komt het by tyds op zyn hoede „ weezen ons ongelyk meer te pas. Zul„ len wy thans wederom dwaas genoeg „ zyn, om des Vyands openbaaren aan„ val af te wagten? Zullen wy stil zit„ ten, tot dat de Keizer, op zyn ge„ mak zyne Troepen in zyne *Nederlan*„ *den* heeft gevoerd, en daar door de„ zelve tegen onze aanvallen gedekt? „ Zullen wy wagten, tot dat hy ons „ met de Wapenen op 't lyf valt, en „ eenen inval op onze Grenzen doet? — „ Het schynt ons toe, dat wy, daar al„ le middelen tot een minnelyk verge„ lyk afgesneeden zyn, daar de hoof„ digheid van het Keizerlyk Ministerie „ volstrekt eenen Oorlog begeert, niet „ moeten wagten tot dat de Keizer zy„ ne *Nederlanden* genoegzaam heeft ge„ dekt; maar dezelve kunnen, mogen „ en moeten wegneemen, eer zy door „ eene Keizerlyke Krygsmagt beschermd „ zyn; terwyl wy ter Zee aan dien Mo-

narch

„ narch gevoelige flagen zouden kunnen „ toebrengen; doch hier mede dient geen „ oogenblik getalmd te worden; daar de „ Staat volkomen verzekerd is, dat de „ Keizer den Oorlog met ons voor heeft.

„ Zo wy ons Krygsgeluk niet moed- „ willig willen verzuimen, is het thans „ de tyd, om ons in 't bezit der *Oos-* „ *tenrykſche Nederlanden* te ſtellen vóór „ de aankomst der Keizerlyke Troepen; „ daar de Keizer 'er tegenwoordig nog „ geen 14000 Man heeft, en ons Leger „ uit ruim 38000 Man beſtaat, waar aan „ in 't geheel 1500 Man op deezen tyd „ ontbreekt; daar onze Vloot, die op „ de *Schelde* en voor *Vlisſingen* ligt, tot „ voor *Antwerpen* kan komen, en ge- „ heel het Land van *Waas* dwingen: „ waar naa het den Keizer, wanneer wy „ aan de *Maas* post hadden gevat, al- „ tyd moeilyk zou vallen, die Rivier „ over te komen; daar wy, boven dat, „ in de *Middellandſche Zee*, hem gevoe- „ lige ſchaden zouden kunnen toebren- „ gen, en te *Triest*, zyne begunſtigde *Oost-* „ *Indiſche Compagnie* van alle veerkragt „ berooven, is het thans onze tyd om „ onzen Vyand voor te komen, en daar „ door te toonen, dat Werkloosheid geen- „ zins het eigen character is der braaf- „ ſte en beste *Nederlanderen.* —— Elk „ oogenblik, 't welk thans verzuimd „ wordt, is eene onherſtelbaare ſchade; „ thans, thans kunnen wy onzen Vyand „ allergevoeligst treffen! Daar de Oor-

XXV. BOEK. 1785.

„ log zeker, daar de Oorlog reeds daar „ is, en het eene tot God schreeuwen; „ de Ongeregtigheid tegen ons lieve Va„ derland zou zyn, indien wy onzen Vy„ and den kans niet afzagen, en terstond, „ terwyl onze Vestingen, met verdub„ belden yver, door duizenden van han„ den, in een behoorelyken staat van te„ genweer worden gesteld, niet in 's Kei„ zers *Nederlanden* rukten.

„ Dit zyn de gereedste en zekerste „ middelen om, met de hulp van God, „ onze Republiek te behouden. Hebben „ wy spoedig ons van de voordeeligste „ posten meester gemaakt, en de *Maas* „ bezet, dan zal de Keizer den over„ tocht allerbezwaarlykst vinden; terwyl „ wy, in dien tusschentyd de schoonste „ gelegenheid hebben, om andere Mo„ genheden in ons belang te doen tree„ den, waar toe zy te gereeder zullen „ weezen om dat wy thans tot ons be„ houd werkzaam zyn. —— De *Bra*„ *banders* zelven zullen ons met open „ armen ontvangen, daar zy sidderen „ voor een bezoek van 's Keizers troe„ pen; zy houden zich te recht verze„ kerd, dat de Opening van de *Schelde* „ beginnen zal met de opening van den „ *Vlaamsche* en *Brabandsche* Beurzen: zy „ kunnen zich te recht verzekerd hou„ den, dat hunne Klooster-Schatten, „ onder het voorwendzel van *Reformatie*, „ het eerst zullen moeten ontgelden; „ en wie twyfelt 'er aan, of de Keizer

„ zal

XXV. BOEK. 1785.

„ zal deezen Oorlog tragten te voeren, „ ten kosten van de eerlyke *Vlaamingen* „ en *Brabanderen*. Zeker is het dat de „ *Brabanders* zo sterk zyn tegen eenen „ Oorlog tusschen den Keizer en onze „ Republiek, dat eenigen hunner voor- „ naamsten en doordenkendsten eene *Re-* „ *monstrantie* tegen het inrukken van „ meerdere Troepen zullen doen; en „ waarom zouden zy niet, daar zulks „ aan hunne betaamelyke Godsdienstige „ en Burgerlyke Vryheid den laatsten „ slag zal toebrengen! En zonder toe- „ stemming der Stenden van *Vlaanderen* „ en *Brabant* mag de Keizer geen meer- „ dere Krygsmagt daar invoeren. Met „ allen regt mogen en moeten de eerly- „ ke braave *Brabanders* het Gouverne- „ ment aanzoeken dit tegen te gaan: de- „ wyl niets minder dan hunne plegtigste „ Godsdienst-instellingen en Schatten, „ het offer zullen zyn, 't welk zy aan „ den willekeurigen wil van eenen ge- „ biedenden Heer zullen moeten opoffe- „ ren (*)."

Hun gevoelen aangedrongen, door den blykbaaren vyandlyken toeleg des Keizers.

Dusdanige heete aanmaaningen, die de geestdrift eeniger Landgenooten, in dit tydsgewrichte, kenmerken, konden niet opweegen tegen het verzoek van *Frankryk* om de verwydering tusschen den Keizer niet onherstelbaar te maaken, door het waagen van zulk een schynbaar oogen-

(*) *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 1093.

XXV. BOEK. 1785.

genbliklyk voordeeligen Krygskans. En valt het niet te lochenen of een inval, van onze zyde, in de *Oostenrykſche Nederlanden*, hoe voorſpoedig men zich denzelven verbeelde, zou de breuke grooter en het voortzetten des nog ſammelenden Oorlogs volſtrekt onvermydelyk hebben doen worden. „ Doch," merkten de voorſtanders van dit Krygsbedryf aan, „ indien men op Verzoening bedagt ware, dan moest, aan 's Keizers zyde, de „ afzakking zyner Troepen na de *Nederlanden* geſtaakt zyn, zo wel als wy „ van een ſpoedigen inval in, en verovering van dezelve hadden afgezien, „ zo lang tot dat de voortduuring van „ den Vrede, of de aanvang van den „ Oorlog, bepaald was. Het was alleronredelykst dat wy onzen besten kans „ zouden verkyken, terwyl de Keizer, „ met alle verhaasting, zyne Krygsverrigtingen doorzette. Want het voorgeeven van dien Vorst, dat hy zich in „ geene Vredesonderhandelingen wil inlaaten, vóór dat zyne Troepen in de „ *Nederlanden* zyn aangekomen, duidt „ niets minder aan dan eene Vrede-gezindheid, en toont met alle zekerheid, „ dat hy dit voorwendt, dat hy zyne „ wreedaartige oogmerken alleen verbergt, om ons in ſlaap te wiegen, om „ ons te rug te houden van hem een „ gevoeligen ſlag toe te brengen, eer hy „ in ſtaat is zulks te verhinderen. Immers, ſchoon zyne Troepen in hun

Land

„ Land gebleeven waren, zouden egter „ de Vredesonderhandelingen zo wel re„ gelmaatig en regtvaardig kunnen zyn „ aangevangen, als dat dezelve in de *Ne-* „ *derlanden* zyn aangekomen; doch ze„ ker is het, dat, wanneer hy die woes„ te Barbaaren op onze Grenzen heeft, „ dat hy zich verbeeldt zyne onregtmaa„ tige Eischen terstond voldaan te zul„ len krygen, of ons door roof en moord „ zyner woeste Troepen, tot derzelver „ inwilliging, te zullen noodzaaken. — „ Wy houden den aanmarsch dier Krygs„ benden voor vyandig; want, schoon „ men tegenwerpt, dat hy die na zyne „ eigene Landen zendt, dat dezelveniets „ anders zyn dan eene Bezetting, welke „ de Keizer aldaar wil vestigen; wordt „ dit gevoelen tegengesprooken, door „ den aart des Krygsvolks zelfs, daar „ het zeker is dat hy aan zyne *Nederlan-* „ *den* geene Bezetting zal geeven, (in„ dien hy eenen NERO of CALIGU„ LA in wreedheid niet wilde overtref„ fen,) welke bestaat uit Monsters, uit „ woeste Schepsels, uit Barbaaren, wel„ ken het rooven, plunderen en het be„ dryven der ongehoordste wreedheden „ eigen is, en deeze woeste eigenschap„ pen noch by vriend, noch by vyand, „ kunnen verbergen of afleggen (*)."

On-

(*) *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 1226.

XXV. BOEK. 1785. Voorslagen in *Utrecht* om *Fransche* Hulp.

Onderwyl naderden deeze Krygsbenden, In *Utrechts* Ridderschap besloot men, ter eerste Staatsvergadering voor te stellen; dat, daar de Stad *Maastricht* voor ons zo noodzaaklyk is, om de Gemeenschap tusschen *Frankryk* en ons Gemeenebest open te houden, dewyl onze geringe Krygsmagt zo sterk eene Bezeting niet kon missen, aan het *Fransche* Staatsdienaarschap behoorde voor te stellen, om die Vesting, ten spoedigsten, met *Fransche* Krygsmagt, geduurende den Kryg, te bezetten. —— Een kundig Staatsman deedt aldaar den voorslag, om, vermids de nood zo hooggaande werd, door het vast naderen der Keizerlyke Benden, by het Staatsdienaarschap van *Frankryk* aan te dringen om met ronde woorden te weeten, hoedanig dat Ryk de Middelen te onzer Verdeediging beraamd hadt? —— Of het voorneemens was den Vyand te keeren, eer dezelve tot de *Nederlanden* genaderd zou weezen? —— Of een gedeelte van deszelfs Troepen af te snyden? —— Dan of het zou gezind zyn, hoe eer hoe beter, 25 of 30,000 Man in onze Soldy over te doen, waar door wy in staat zouden zyn den Vyand, ten minsten voor eenigen tyd, te keeren (*).

Magt des Keizers in zyne *Nederlanden*.

In Sprokkelmaand bedroeg de allengskens uit *Duitschland* aangekomene Krygsmagt

(*) *Post van den Neder-Rhyn* VI. D. bl. 1225.

magt des Keizers tusschen de 25 en 30,000 Man, die met de *Brabandsche* 44000 uitmaakten. Meest waren ze in het *Luiksche* en *Guliksche* verdeeld: zo om dat het *Keizerlyk Limburgsche* te bekrompen was om deeze Manschap te bergen; als om dat het Krygsvolk daar gelegerd een waakend oog kon houden op *Maastricht*, geduurende de Onderhandelingen (*).

Nadere Openingen van wegen den Keizer.

In deezen dreigenden toestand schreeven de Gezanten te *Parys* aan den Griffier FAGEL, dat de Graaf DE VERGENNES, hun, van wegen den Graaf DE MERCY, opening hadt gegeeven van het antwoord zyner Keizerlyke Majesteit, op 't geen van wegen hun Hoog Mogenden, door tusschenkomst des *Franschen* Hofs, op deszelfs voorloopige Eischen verklaard was; hier in bestaande. —— Dat de Afgevaardigden van hun Hoog Mogenden, welken uit het midden van derzelver Vergadering zouden worden verkooren, op eene voeglyke wyze, zouden ontvangen en behandeld worden. —— Dat 's Keizers oogmerk niet was de Onderhandeling te *Weenen* te bepaalen; maar om dezelve te agtervolgen en af te doen onder het oog en de bemiddeling des Konings van *Frankryk*, waar toe de Graaf DE MERCY reeds de noodige Volmagt hadt ontvangen. —— Dat de Keizer, om de On-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 982.

XXV. BOEK. 1785. Onderhandeling gemaklyker te maaken; bereidwillig was toeteftaan een Stilftand van Wapenen tot den eerften van Bloeimaand: indien de Afgezanten van hun Hoog Mogenden in ftaat waren om eene moreele zekerheid te geeven, dat de Voorflagen van zyne Keizerlyke Majefteit, thans aangeboden, zouden worden aangenomen. —— En eindelyk, dat, zo men, van de zyde van hun Hoog Mogenden, de Vredesvoorwaarden weigerde of verydelde; de Keizer niet langer zou marren, om de rest van zyne Troepen te doen aantrekken, en dat, van dit oogenblik af, de kosten van den Oorlog voor Rekening van de Republiek zouden weezen.

Vorderingen van zyn kant.

De laatfte Voorflagen van JOSEPHUS kwamen hier op neder. 1. Zyne Keizerlyke Majefteit is genegen af te zien van de onbetwistbaare Regten, welke hy, door het Verdrag des Jaars MDCLXXIII, verkreegen heeft op de Stad en Sterkte van *Maaftricht*, op voorwaarde dat de Republiek, ten Lospryze, betaale de fom van . . . . . (*) Millioenen *Weener* Geld, en daar en boven in de volgende Bepaalingen berustte. —— 2. Zyne Keizerlyke Majefteit behoudt aan zich de gedeeltens, die Hem overgedraagen zyn, by

(*) De Graaf DE MERCY, de Geldfomme niet in Gefchrifte uitgedrukt hebbende, hadt mondeling den eisch van *Twaalf Millioen* Guldens gedaan.

by het Verdrag van den Jaare MDCLXXIII het Graafschap *Vroenhove* en het Land van *Overmaaze*, thans in 't bezit der Republiek. —— 3. De Grenzen van *Vlaanderen* moeten blyven, gelyk ze bepaald zyn in de Overeenkomst des Jaars MDCLXIV; en, indien door tydsverloop, daar in eenige duisterheid mogt gekomen weezen, zal men van wederzyden Commissarissen benoemen om zulks te herstellen. —— 4. Zal men de kragtdaadigste maatregels neemen om, op eene duurzaame wyze, en die in staat is om alle twist te weeren, den loop der wateren te bevorderen, en de Onderwaterzettingen, zo in dit gedeelte, als aan de zyde van de *Maas*, voor te komen; ten dien einde zal men aan zyne Majesteit de Plaatzen noodig om dit te bewerken afstaan, en desgelyks zullen hunne Hoog Mogenden de Onderdaanen van den Keizer schadeloos stellen, wegens de schade, veroorzaakt door de Onderwaterzettingen van de zyde der Republiek. —— 5. Hun Hoog Mogenden zullen het volkomen Regt van volstrekte en onafhanglyke Souverainiteit zyner Keizerlyke Majesteit erkennen op het geheele gedeelte der *Schelde* van *Antwerpen* af tot het einde van het Land van *Saftingen*; zodanig dat het hun niet zal vrystaan, van hunnen kant, eenige Regten of Tollen, hoe ook genaamd, of onder welk eene gedaante, zulks zou mogen weezen, te vorderen; noch op eenige andere wyze, de

XXV. BOEK. —— 1785.

XXV. BOEK. 1785. de Vaard en den Koophandel te belemmeren. —— 6. Overeenkomstig met het LXVIII. Art. des Verdrags van *Munster* van den Jaare MDCXLVIII, zullen de Forten *Kruisschans* en *Fredrik Hendrik*, zonder uitstel, geslegt en geruimd worden. —— 7. Desgelyks zullen hunne Hoog Mogenden terstond de Forten *Lillo* en *Liefkenshoek* ontruimen, die, daarenboven, naa de bepaaling van het 6. Art. hun volstrekt noodloos worden. —— 8. Zal men zich in het vriendlyke verstaan over de Eischen van zyne Majesteit uitgedrukt en het VI, VII. en VIII. Artykelen van het Tafereel (*). —— 9. Zyne Majesteit stemt toe, dat de Geldvorderingen die de eene Souverain op de andere hebbe, voor vereffend zullen gehouden worden: wat die van byzondere Persoonen betreft zal men Gelastigden aanstellen om ze te vereffenen met de schadeloosstellingen te betaalen aan de Onderdaanen van zyne Majesteit wegens de laatste Onderwaterzettingen.

Door de Afgezanten bezwaarlyk gekeurd. Der Staaten Afgezanten namen op zich deeze Voorslagen onverwyld ter kennisse van hun Hoog Mogenden te brengen; doch merkten by den Graave DE VERGENNES aan, dat zy wel verre waren van eenige moreele Verzekering te kunnen geeven, dat de Voorslagen van den Keizer zouden worden aangenomen, dat zy

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* VII. D. bl. 209. 210.

zy, integendeel, 't gegeeven antwoord zeer weinig overeenkomende met het oogmerk van hun Hoog Mogenden, en de gemelde Voorwaarden zeer bezwaarend en onregtmaatig, vonden; en zo wel van de billykheid en regtmaatigheid van den Koning, als van hoogstdeszelfs Vriendschap voor de Republiek, meenden te mogen verwagten, dat zyne Majesteit dezelve ook uit dat oogpunt zou beschouwen, en vervolgens, door zynen vermogenden invloed, zyne Keizerlyke Majesteit tot het vorderen en inwilligen van redelyker Voorwaarden zou tragten over te haalen (*).

Door vier Gewesten grootendeels aangenomen.

Meerderen ingang dan de Gezanten vermoedden, vonden deeze Voorslagen van JOSEPHUS ter Algemeene Staatsvergadering: immers het Besluit viel, dat zy den Grave DE VERGENNES zouden verklaaren, dat den Grave DE MERCY zekerheid kon worden gegeeven, dat hun Hoog Mogenden geneegen waren in redelykheid te vergoeden de Schaden aan de Onderdaanen van zyne Majesteit, door de gemaakte Overstroomingen, veroorzaakt, om dezelve door wederzydsche Commisarissen te doen begrooten, aan dezelven over te laaten het bepaalen van 't geen men ook uit anderen hoofde aan de we-

(*) Brief van de Heeren LESTEVENON VAN BERKENRODE en BRANTSEN 6 Maart; den 9 by hun Hoog Mogenden ontvangen. *Secr. Resol. ter Generaliteit* 9 Maart 1785.

XXV. BOEK. 1785. wederzydsche Ingezetenen zou mogen verschuldigd zyn; en om voorts de Vorderingen wegens Gelden, die de eene Mogenheid aan de andere mogt schuldig weezen voor vereffend te houden.

Dat hun Hoog Mogenden bereid waren niet alleen om, onder bemiddeling van zyne Allerchristlykste Majesteit, in Onderhandeling te treeden over de Eischen in het VI. VII. en VIII. Artykel van 's Keizers Tafereel vermeld, en „ over de „ Betaaling van eene Convenable somme, by wege van Transactie en tot „ Extinctie van alle Pretensien, welke „ zyne Keizerlyke Majesteit uit eenigerhande hoofde hadt gesustineerd op de „ Stad en Fortressen van *Maastricht*, mitsgaders op het Graafschap van *Vroenhove* en het *Land van Overmaaze*; maar „ om ook met betrekking van de Grensscheidingen in *Vlaanderen* af te zien „ van het geconvenieerde in de Jaaren „ MDCCXV en MDCCXVIII, en voor „ een Basis der Limiten aldaar te houden „ de Conventie van den Jaare MDCLXIV, „ en om al het geen daar omtrent, door „ verloop van tyd, duister mogt zyn „ geworden, ten spoedigsten door wederzydsche Commissarissen, te doen reguleeren." — Om boven dien de Forten „ de *Kruisschans* en *Fredrik Hendrik*, en „ zelfs ook, des noods, indien zyne Keizerlyke Majesteit zulks volstrekt van de „ Republiek mogt eischen, *Lillo* en *Liefkenshoek* te doen slegten of ontruimen. —

„ En

„ En om de vrye en onafhangelyke Souverainiteit over het gansche gedeelte van de *Schelde*, van *Antwerpen* af tot aan het einde van *Saftingen* toe, zo en in dier voege als dezelve is afgetekend op de Kaart in den Jaare MDCCLXXVII door den *Oostenrykschen* Generaal FERRARI, geformeert, over te laaten aan zyne Keizerlyke Majesteit, met Renuntiatie van hun Regt om te *Lillo*, of elders, in het voorschreeve Riviervak, eenige Regten te heffen, Visitatien te doen, of op eenigerhande andere wyze, hoe ook genaamd, de Vaard of Commercie van de Ingezetenen, van zyne Keizerlyke Majesteit, in 't gemelde gedeelte van de *Schelde*, te belemmeren; mits, overeenkomstig met het XIV. Artykel van het Tractaat van *Munster*, de *Schelde* aan de zyde van hun Hoog Mogenden gesllooten, en de Souverainiteit over dezelve, van de hier voor bepaalde Limiten by *Saftingen* af tot aan de Zee toe, van dezelve geconserveerd blyve."

Wegens het regelen der Uitwatering van de Landen zyner Majesteit in *Vlaanderen*, en aan de zyde van de *Maaze*; wilden zy zulks doen, onder Bemiddeling des Konings van *Franryk*; ten einde zo veel mogelyk alle Overstrooming voor te komen, „ met overgifte om „ daar toe, op eenen redelyken voet, „ gebruik te kunnen maaken van het

XXV. BOEK. 1785.

„ noodig Terrein, zelfs onder het Gebied van hun Hoog Mogenden, mits, in allen gevallen de Sluizen, die daar toe op het Grondgebied van hun Hoog Mogenden zouden mogen worden gemaakt, blyven onder de Beheering en Superintendentie van hun Hoog Mogenden; en mits geen deezer te maaken Werken hinderlyk zyn aan de noodige Defensie van de Frontieren van deezen Staat."

In de verwagting dat, op deeze wyze, in 't weezen der zaake, voldaan was aan het oogmerk van zyne Keizerlyke Majesteit hielden, hun Hoog Mogenden zich overtuigd, dat geen meerder Krygsvolk herwaards zou gezonden, veel min eenige Daadlykheden aan de zyde van zyne Keizerlyke Majesteit zouden ondernomen worden: in die veronderstelling zouden zy ook, op de eerst bekomene verzekering daar omtrent, daadlyk order stellen, dat de Landen der Onderdaanen van zyne Keizerlyke Majesteit niet langer door de gemaakte Overstroomingen last leeden. —— Ook zouden zy ten spoedigsten twee Afgevaardigden uit hun midden benoemen om zich na *Weenen* te begeeven, en tot bevordering deezer Vredesonderhandelinge, hunne opwagting by zyne Keizerlyke Majesteit te maaken; en tevens de noodige Volmagt schenken aan de Gezanten te *Parys* om met de Graave DE MERCY, op den bovengemelden voet, onder goedkeuring van hun Hoog Mogen-

genden, eene behoorelyke Conventie te sluiten. XXV. BOEK. 1785.

Deeze Volmagt zou daadlyk opgemaakt en verzonden worden met last, om, alvoorens de gemelde Verklaaring aan de Graave DE MERCY geschiedde, aan den Graave DE VERGENNES te doen opmerken, de inschiklykheid en toegeevenheid, welke hun Hoog Mogenden, op den raad van zyne Allerchristlykste Majesteit, in de vaste veronderstelling dat, langs dien weg, dan ook als nu de Vrede zou bewaard worden, alzins hadden willen betoonen, en den geest van Bevrediging, waar mede zy de Vorderingen van zyne Keizerlyke Majesteit hadden behandeld: daar de III. VIII. en IX. der Artykelen aan den *Franschen* Staatsdienaar ter hand gesteld, geheel waren toegegeeven, gelyk ook de IV. V. VI. en VII, voor zo verre de meening van zyne Keizerlyke Majesteit daar by kon geweest zyn, en met de billykheid bestaanbaar was; en men zelfs, ten aanziene van de I. en II. Artykelen, hoe zwaar dezelve ook mogten zyn, alle mogelyke gemaklykheid behoefde, in de vaste hoop, dat, door de billyke en veelvermogende tusschenkomst zyns Konings, dien aangaande redelyke schikkingen zouden kunnen gevonden worden, en de Vaard van de *Oostenryksche Nederlanden* na en uit de *Oost-Indien*, overeenkomstig het V. Artykel, zou worden belet. Met verdere volmagt aan de Heeren Gezan-

XXV. BOEK. 1785. ten om, in gevalle, naar het oordeel der *Fransche* Staatsdienaarschap, in de voorts te geevene verklaaring, nog eenige duisterheid mogt worden gevonden, dezelve met vooroverleg van dien Staatsdienaar, voor zo veel des noods, te mogen ophelderen.

Ook leefden zy in de verwagting, dat eerlang een Afgezant, met 's Keizers zaaken belast, herwaards zou gezonden worden, als de twee Gezanten van hier, ten Hove van *Weenen* verscheenen waren.

Desgelyks zouden der Staaten Afgezanten te *Parys*, voor zo verre de Onderhandeling daar zou voortgezet worden, last krygen om boven alles zorge te draagen, dat de Bewoordingen deezer te sluitene Conventie, ten aanziene van de Grensscheidingen, als anderzins, zo klaar en duidelyk wierden ingerigt, dat daar over, in het vervolg, nimmer eenig het minste geschil kon vallen; en dat ook geenerhande verschillen of vorderingen, hoe ook genaamd, of van welk eene natuur dezelve zouden mogen weezen, onafgedaan of onbepaald gelaaten wierden.

Laatstlyk zou zyne Hoogheid en de Raad van Staaten worden verzogt, om, ter vermydinge van grootere schaden, voor eerst geene verdere Onderwaterzettingen te doen, en zelfs, op de eerste nader ingekomene tyding, de geene die reeds gedaan mogten zyn, zo in *Vlaan-*

der

deren als by *Lillo* en de *Kruisschans*, hoe eerder hoe beter te doen stoppen, en om, dien onverminderd, alle verdere Orders, om deeze Republiek, ten aanzien van derzelver Frontieren, Militie en Magazynen, in behoorelyken staat van Tegenweer te stellen, met allen nadruk en spoed voort te zetten.

De Afgevaardigden van *Friesland* en *Stad en Lande* namen het Verslag over om 't zelve breeder mede te deelen. Wanneer men egter met het Besluit voortging, wedersspraaken zy zulks met voorbehoudenisse van zodanig eene Aantekening als de Staaten hunner Gewesten noodig zouden oordeelen.

De aanweezige Afgevaardigde van *Zeeland* betuigde onbevoegd te zyn, zonder rugspraak met de Staaten zyns Gewests, dit Besluit te helpen neemen; daar hy te vergeefsch, met den meesten aandrang, een Afschrift verzogt hadt om 't zelve over te zenden aan de Staaten zyns Gewests. Waar op de meeste Heeren Afgevaardigden, boven al die van *Holland*, beweerden, dat de Haast, welke de afdoening van dit werk vereischte, en de Geheimhouding waar mede het moest behandeld worden, volstrekt verboodt om 'er Afschriften ter Beraadslaaginge aan de andere Gewesten van af te geeven, dat men niet langer dan tot 's anderen daags met het besluit neemen kon wagten; gelyk ook geschied was. — Waar op *Zeelands* Afgevaardigde betuigd hadt buiten

XXV. BOEK. 1785. ſtaat te zyn daar in toe te ſtemmen; waar by *Friesland* en *Stad en Lande* zich niet alleen voegden; maar zelfs tegen de Afdoening verklaarden; doch alles vrugtloos: dewyl men beweerde, dat 'er geen Uitſtel kon plaats hebben; maar, in tegendeel, by dit ſtuk de grootſte Haast was, tot voorkoming der Vyandlykheden van de zyde des Keizers, dat de inhoud van den gegeeven last de ſtrikſte Geheimhouding vereischte, waar om ook geen Affchriften aan de Leden van *Holland* waren gegeeven. Voor overmagt hadt hy, zo wel als de Afgevaardigden *Friesland* en *Stad en Lande* moeten wyken.

Hoe dit in *Zeeland* werd opgenomen. Verſlag hier van by Staaten van *Zeeland* inkomende gaf de Raadpenſionaris, voor den Heer Eerſten Edelen, zyne verwondering te kennen over de behandeling welke in eene zaak van dat aanbelang ter Generaliteit was gehouden. De Afgevaardigden van *Middelburg* lieten zich op deezen trant hooren, „ dat „ zy niet dan met het innigst leedweezen en bewondering vernomen hadden, de alleszins irreguliere en ongehoorde handelwyze der Provincie van „ *Holland*, die in het neemen van dit „ Beſluit, zich niet hadt ontzien de heiligſte Wetten van het Bondgenootſchap „ met voeten te treeden, en, in eene „ zaak van het alleruiterſte gewigt, als „ het punt van Vrede en Oorlog, en „ waar in *Zeeland* boven alle andere be-

„ lang

„ lang hadt, niet alleen hadt doen be- XXV.
„ sluiten, buiten medestemming van dat BOEK.
„ Gewest; maar ook aan 't zelve de ———
„ Raadpleegingen over zulk een gewig- 1785.
„ tig punt hadt willen onttrekken; ja
„ zelfs geweigerd behoorelyke kennis van
„ den uitslag der Raadpleegingen te doen
„ toekomen. Hun Ed. Agtbaaren von-
„ den deeze violente handelwyze, in al-
„ len opzigte zo bedenklyk, zo weinig
„ overeenkomstig met de eguards, die
„ de Provincien onderling behoorden in
„ 't oog te houden, zo zeer boulever-
„ seerende de gezegende Constitutie dee-
„ zer Republiek, dat hun Ed. Agtb. lie-
„ ver derzelver oordeel deswegen wilden
„ opschorten, dan hun Mede-bondgenoo-
„ ten suspecteeren van gevoelens, waar
„ toe dier handelwyze welligt aanlei-
„ ding gaf." —— Van dit alles wilden zy ter Algemeene Staatsvergadering kennis gegeeven hebben, met wederspreeking van de wyze op welke dit Besluit daar genomen was, 't zelve ten allen tyde voor onwettig houdende, zonder immer aanspraaklyk te willen zyn voor de gevolgen, die voor het Algemeene Bondgenootschap uit zodanig eene handelwyze mogten ontstaan, aan zich behoudende de vrye Beraadslaaging over de groote zaak zelve: waar toe zy begeerden in staat gesteld te worden door de overzending der noodige bescheiden, hun nog ontbreekende.

Ingevolge hier van kreegen de *Zeeuw-*

XXV. BOEK. 1785. *sche* Afgevaardigden last om ter Vergadering van hun Hoog Mogenden, (als welke Staaten van *Zeeland* alleen bevoegd rekenden om over zaaken van dien aart en van dat aanbelang te raadpleegen en te besluiten, en geenzins het *Buitenlandsch Besoigne*, aan 't welk zy geen zodanig Regt of Faculteit toekenden) dit met eenige weinige Veranderingen in te brengen. Men voegde 'er deeze aanmerking by. „ Dat hun Ed. Mog. in verlegen„ heid zouden moeten staan, hoe zich „ voortaan meer omtrent het Bondge„ nootschap te gedraagen, terwyl in een „ tyd, waar in een ieder sprak van zy„ ne verloorene Regten te reclameeren, „ en ingesloopene Abuizen te redressee„ ren, omtrent zulke gewigtige Punten „ de heiligste banden verbrooken wer„ den, zo als in deeze groote zaak ma„ nifest was (*).

Deeze Tegenverklaaring werd niet ter Vergadering van hun Hoog Mogenden ingediend; maar, by voorraad, om dringende redenen, alleen in het Buitenlandsch Besoigne, dit was ook gedaan door *Friesland* met *Zeeland* eenstemmig denkende, als mede door *Stad en Lande*. *Middelburg* toonde zich, by aanhoudenheid, misnoegd over deeze handelwyze (†).

De

(*) *Resol. Gen. Secr.* 17 Maart 1785. *Not. van Zeel.* 21. en 24. Maart 1785.

(†) *Not. van Zeel.* 7. April 4. 9. en 23. Mey 1785.

De drie Gewesten van het Bondgenootschap oordeelden deeze Opofferingen te groot, en niet minder dan de prys van een allerongelukkigsten Oorlog. Op den *Gelderschen* Voorjaars Landdag werd, van wegen het Graafschap *Zutphen* dit voorstel gedaan. „ De Graafschap, uit „ de secreete Stukken, met veel misnoe„ gen gezien hebbende het geresolveer„ de, in het secreet Besoigne, omtrent „ de Instructie van de Ambassadeurs van „ deezen Staat te *Parys*, ten aanzien van de „ Differenten met zyne Keizerlyke Ma„ jesteit, heeft gemeend, deeze alleszins „ singuliere demarche, en zulks tegen de „ Overneeming van één, en het Protest „ van twee andere Gewesten, te moeten „ disapprobeeren: en dat verders de Ge„ committeerdens ter Generaliteit behoor„ den te worden gelast, om, wanneer, „ in 't vervolg iets naders hier omtrent, „ of van soortgelyke natuur, mogt voor„ komen, het zelve niet te helpen con„ cludeeren; maar zulks over te neemen, „ en daar van aan den Hove kennis te „ geeven, 't welk *casu quo*, zou behoo„ ren te worden geauthoriseerd om als „ dan ten spoedigsten, hun Ed. Mogen„ den daar over te convoceeren." —— Overeenkomstig met dit Voorstel, door eenige Edelen sterk ondersteund, en door het Kwartier van *Veluwe* goedgekeurd, werd tegen den Raadslag van *Nymegen* besloten.

XXV. BOEK.
——
1785.
Gelderlands Misnoegen deswegen.

Jonk-

XXV. BOEK.

1785.

Oordeel van Capellen tot de Marsch over die voorwaarden.

Jonkheer van der Capellen tot de Marsch liet zich, ten dien Landdage, met veel klems, hooren tegen de onregtvaardige Eifchen des Keizers, en de voorgeflaagene Inwilligingen. Zyne denkwyze was die van niet weinigen in den Lande, en zal dit de invlegting van zyne taal, fchoon vry lang, ten vollen wettigen. —— „ Hoe zeer," was zyn woord, „ de Vrede voor ons Gemeene- „ best noodzaaklyk is, en tot het voor- „ komen van eenen Oorlog niets dient „ verzuimd te worden, is het evenwel „ zeker, dat, tot behoud van dien Vre- „ de, wanneer eene Heerschzugtige Mo- „ genheid goedtvindt, *met fchending der* „ *heiligfte Verbonden*, *en zonder op genoo-* „ *tene Dienften* te letten, deezen Staat „ met onregtvaardige Vorderingen en „ woeste Dreigementen aan te randen, „ geen Opofferingen door dezelve moe- „ ten gedaan worden, ten koste van haa- „ re Eer en Onafhangelykheid.

„ Ons Gemeenebest, Ed Mog. Hee- „ ren! is, Gode zy dank! nog niet „ tot die laagte gezonken, om zonder „ flag of ftoot, het eigendunkelyke van „ den eenen of anderen Geweldenaar, „ die flegts kan goedvinden 't zelve aan „ te vallen, te moeten vieren. — Het is „ waar, dat de Republiek, zonder hoop „ van Hulp van buiten, en zonder Een- „ dragt van binnen, bezwaarlyk eenen „ Oorlog tegen eenen magtigen Vyand „ zou kunnen uithouden; evenwel ben

„ ik

„ ik verzekerd, hoe zeer het aan een al-
„ leszins opmerkelyk verzuim te wyten
„ is, dat de zo noodzaaklyke Alliantie
„ met eene magtige en weldoende Mo-
„ genheid niet voor lange is gesloten (*),
„ dat die zelfde Mogenheid, vooral wan-
„ neer by ons zelve de vereischte en
„ waare Activiteit hadt mogen blyken,
„ deezen Staat, byaldien dezelve in gevaar
„ mogt raaken, niet zou geabondoneert
„ hebben. —— En genomen dat wy aan
„ ons zelven werden overgelaaten, dan
„ nog zyn wy in staat om onzen wetti-
„ gen Eigendom te verdeedigen. Hier
„ door zouden wy by geheel *Europa* den
„ roem behaald hebben, dat het Bloed
„ onzer heldhaftige Voorvaderen nog
„ door onze aderen vloeide. In zodani-
„ ge uiterstens verbeeld ik my, dat een
„ ieder, met ter zyde stelling van den
„ geest van Verdeeldheid, van heersch-
„ zugtige en averechtsche en eigenbe-
„ lang zoekende Inzigten, als om
„ stryd, zou geyverd hebben om den
„ laatsten Quadrantpenning, ja het Lee-
„ ven ten besten te geeven, tot voor-
„ koming van de schandelykste Verne-
„ dering, die ons, byaldien het zo moet
„ blyven, tot een veracht Volk zal doen
„ worden!

„ En

(*) De Verbintenis met *Frankryk*, welker marren en fluiten wy reeds vermeld hebben. Zie onze *Vaderl. Hist.* VIII. D. bl. 172.

XXV. BOEK. 1785.

„ En Edel Mog. Heeren! zo wanneer „ wy hier by voegen, dat de aart zelve „ van 's Keizers aangelegenheden, zyne „ dreigende taal minder gedugt voor dee„ zen Staat maakt, en dat voorzeker „ meer fermiteit, meerder blyken van „ moed van onze zyde, alle Vernede„ dering zou hebben voorgekomen, zo „ moeten wy, Ed. Mog. Heeren! met „ geheel *Nederland* van hartzeer weg„ smelten, dat zulk een *lafhártig*, en „ *schándelyk toegeevend Antwoord* op het „ laatste Ultimatum des Keizers, op ee„ ne onbetamelyke en strafbaare wyze, „ door de Gecommitteerdens ter Gene„ raliteit van vier Provincien, tegen de „ Overneeming van één, en het Protest „ van twee der Hooge Bondgenooten, is „ vastgesteld geworden: waar by niet „ minder als Preliminaire Voorwaarden „ tot het hervatten der Negotiatien, be„ loofd wordt af te staan, een gedeelte „ der Souverainiteit over de *Schelde*, vier „ Forten, waar onder twee van dat aan„ belang zyn, dat het sluiten der *Schel*„ *de*, voor deezen Staat in veele opzig„ ten ondoenlyk wordt, en dan nog ee„ nige Millioenen voor het behoud van „ eenen wettigen Eigendom! Alles op „ eene wyze dat men byna gedwongen „ wordt te gelooven, dat die Gedepu„ teerdens, in dat oogenblik, of door „ eenen schrik voor des Keizers Eischen „ zyn gejaagd, of door dryfveeren, die „ tot heden ter onzer kennis niet zyn

„ ge-

„ gekomen, en *waar aan de Natie* im- XXV.
„ mers zo veel gelegen is, zyn bestuurd BOEK.
„ geworden.

„ Het is dan tegen wil en dank Ed. 1785.
„ Mog. Heeren! dat wy ons gedwongen vinden om ons deeze laagheid te laaten welgevallen; en ik wil wel verklaaren, vertrouwende 't zelve van UEd. Mog. dat, ware de zaak nog in haar geheel, ik my, voor zo veel van my afhing, tegen dezelve zou hebben verzet. En hier toe zou ik my te meer verpligt vinden, wanneer ik overweege, welke schroomlyke gevolgen hier te dugten zyn; door dien men een Tractaat, waar op onze Onafhanglykheid gebouwd is, heeft durven schenden: door dien men de voorzorgen onzer Vaderen, waar by voor den luister en veiligheid des Vaderlands zo wys gewaakt was, in ééns, door eenige weinige Menschen, ô Tyden! ô Verbastering! ziet verydelen; en waar door de Republiek van dien kant, by elke rupture, blootgesteld blyft. —— Hoe zullen die Vertegenwoordigers des Volks, die zich dit laaten welgevallen, zich deswegen konnen verantwoorden? Hoe zullen zy zich zelven gerust en de Natie te vrede stellen van in deezen alles gedaan te hebben? En hoe zullen zy zich gedraagen, in gevalle van morringen over 't geen het Volk, ten algemeenen welzyn, zo gewillig opbrengt? Aan wien

„ zal

XXV. BOEK. 1785.

„ zal het geweeten worden, in gevalle
„ dat zelfde Volk, zich deeze opofferin-
„ gen, deeze ſchande, te binnen bren-
„ gende, agterlyk mogt worden, om hun-
„ ne Eigendommen, ten misbruike, in
„ 's Lands Schatkist te ſtorten?

„ Dat wy daarom de handen in een
„ ſlaan, Ed. Mog. Heeren! en zo veel
„ doenlyk eene verdere ſchande tragten
„ voor te komen; ten minſten ik ver-
„ klaar hier plegtig van in myn geheel
„ te willen blyven, in het al of niet
„ toeſtaan der gevraagde Millioenen.
„ Zyn de Pretenſien op *Maaſtricht* en
eenige Forten gegrond, dan moet men
„ in een equivalent komen; zyn ze het
„ niet, zo als het my voorkomt, dan
„ zal ik my genoodzaakt vinden, voor
„ zo veel het aandeel van dit Gewest
„ aangaat, dezelve, als een Point van
„ Bezwaar, te weigeren.

„ Voorts Ed. Mog. Heeren! gedraag
„ ik my andermaal aan UEd. Mog, be-
„ toond misnoegen, aan Hoogstderzelver
„ Gecommitteerde ter Generaliteit, die
„ zich in het Secreet Beſoigne van hun
„ Hoog Mogenden, eigener Auctoriteit,
„ op zulk eene nimmer gebeurde, ja
„ ſtrafbaare wyze, heeft te buiten ge-
„ gaan, door met zyn ſtem, tegen de
„ letter zyner Inſtructie, buiten voorken-
„ nis van UEd. Mog, het voorſz. Ant-
„ woord ter Concluſie te brengen. —
„ Ik vertrouw daarom, dat UEd. Mo-
„ genden op efficacieuſe maatregelen zul-

„ len

„ len bedagt blyven om Hem, ten allen
„ tyde, rekenſchap van dit zyn Gedrag
„ te doen geeven, dat tevens zal ſtrek-
„ ken om voor te komen, dat de Sou-
„ verainiteit deezer Vergaderinge niet
„ verder ſtaat gevilipendeerd te worden;
„ daar UEd. Mog. Gecommitteerdens
„ ter Generaliteit meer dan éêns, als
„ om ſtryd, geyverd hebben, om de
„ paalen van derzelver gedemandeerde
„ magt, by veelvuldige gelegenheden,
„ openlyk en bedektlyk, te overſchree-
„ den (*)."

De Onderhandelingen gaan traaglyk voort.

Men zette de Onderhandelingen voort. Op de afkoop van *Maaſtricht*, op de Vaart na de *Oost-Indien*, tot bevordering van de *Aſiatiſche* of *Oost-Indiſche* Maatſchappy van *Trieste* te *Antwerpen*, van welke Handelhuizen, onder de Tekening van Proli, Brokens en van Eupen die Heeren de voornaamſte Aanleggers waren, drong men aan (†). De vorderingen des Vredewerks waren gering, en werden in Bloeimaand eenige dagen opgeſchort: men verſchilde over het aantal Millioenen voor *Maaſtricht*. Twaalf Millioenen vroeg de Keizer, en de Staaten booden niet meer dan

(*) *Landd. Receſſ. van Gelderland* 7 en 9 April 1784.

(†) Deeze Huizen hadden eerst uitſtel van betaaling verzogt, en is vervolgens de geheele *Aſiatiſche Compagnie* ten eene maale Bankbreukig gebleeven, zynde de ſchuld acht Millioenen groot, en *Antwerpen* alleen daar in voor drie Millioenen betrokken. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 989.

XXV. BOEK. dan vyf Millioenen, om zich van deeze onregtvaardige Eischen vry te koopen.

1785.

Josephus de II. staat op het overzenden van twee Afgevaardigden.

Josephus de II. bleef 'er op staan, dat, alvoorens 'er in vereffening van Geschillen zou worden getreeden, twee Afgevaardigden naa *Weenen* moesten vertrekken. Waar toe, als eene vernederende Voorwaarde, en die het voorkomen hadt van eene Bezending tot verzoek om Verschooning, eenige Gewesten niet konden besluiten. Zy oordeelden, dat de Waardigheid van den Staat daar door te kort zou gedaan worden: dewyl 's Keizers harde en onregtmaatige Eisch inhieldt, om in zo verre schuld te bekennen, dat men zyne Vlag beledigd hadt; daar 'er niets zekerder ging, dan dat de Keizer zelve de Aanvaller was geweest, en de Republiek, by het voorgevallene op de *Schelde*, niets anders gedaan hadt, dan haare wettig verkreegene Regten te verdeedigen; ook hielden zy het voor een inbreuk op het Verbond van *Munster*, by 't welke hun Hoog Mogenden de Magt bekomen hadden om de *Schelde* te sluiten.

De Graaf van Wassenaar en de Heer van Leyden daar toe benoemd.

Dan de sterke aanmaaning des Hofs van *Versailles* om tot afdoen van zaaken te komen, bewoog hun Hoog Mogenden, op 't Voorstel der Staaten van *Holland*, by Meerderheid, tot Gezanten na *Weenen* te benoemen de Graaf van Wassenaar tot Wassenaar, beschreeven in de Orde van de Ridderschap en Edelen van dat Gewest, en de Heer

van

VAN LEYDEN, Heer van *Nieuwland*, Oud Burgemeester en Raad der Stad *Gorinchem*, beiden Zitting hebbende in de Algemeene Staatsvergadering, niet om Verschooning te vraagen over eene Belediging, welke, ondanks de schoot op de *Schelde*, van de zyde des Gemeenebests geen plaats gevonden hadt; maar om de vriendelyke Onderhandelingen te vernieuwen, onder Bemiddeling van het Hof van *Frankryk*, en van die der andere Mogenheden, welke zyne Keizerlyke Majesteit mogt verkiezen. Op deeze wyze oordeelden zy, zonder kwetzing van de Eer der Republiek, aan het volstrekt verlangen des Keizers te kunnen voldoen.

Hun Vertrek.

Doch hun Hoog Mogenden vernamen, eer die Heeren vertrokken, door hunne Gezanten ten *Franschen* Hove, of men verzekerd kon weezen, dat, indien deeze Bezending na *Weenen* wierd afgevaardigd, vóór het tekenen der Voorloopige Vredesvoorwaarden, geduurende de Onderhandelingen, geene meerdere Keizerlyke Troepen na de *Nederlanden* afgezonden, of eenige Vyandlykheden zouden ondernomen worden? — Een voldoend antwoord hier op, bepaalde het spoedig vertrek dier Gezanten, die den één en twintigsten van Zomermaand de reis aannamen, tot welker Uitrusting hun ieder 5000 Guldens waren toegelegd, en buiten de Reiskosten, vyf en zeventig Guldens daags. Voor de Uitrusting lieten

XXV. BOEK. 1785.

ten zy om het dubbelde van de bepaalde som verzoeken.

Hun wedervaaren te Weenen.

Welhaast deeden zy Verslag van hun wedervaaren herwaards overbrengen. Te *Weenen* gekomen, gaven zy des kennis aan den Staatskanselier Prins van KAUNITZ, dien zy hunne Geloofsbrieven ter hand stelden, het oogmerk hunner Bezending ontvouwden, diens ondersteuning in de uitvoering van hunnen last verzogten, en de Aanspraak zelve, welke aan den Keizer zou geschieden, ter leezing aanboden. Zeer heusch was deeze ontmoeting, hy bevondt dit Vertoog overeenkomstig met de Afspraake. Ten bestemden tyde des gehoors verscheenen zy ten Hove. De nieuwe Pauslyke Nuntius, even aangekomen, werd eerst ten gehoor by zyne Keizerlyke Majesteit ingelaaten, vervolgens de Markgraaf DE NOAILLES, Gezant van *Frankryk*, en hier op de Ridder KEITH, Gezant van *Groot-Brittanje*; waar op onze Gezanten ingeleid zynde, de Graaf VAN WASSENAAR deeze Aanspraak deedt.

Aanspraak aan den Keizer.

„ Sire! Wy hebben de eere U Keizerlyke Majesteit aan te bieden de gevoelens van hoogen Eerbied, van Verknogtheid en Agting, waar mede hun Hoog Mogenden steeds zyn bezield geweest omtrent het Doorlugtig Huis, byzonderlyk omtrent den geheiligden Persoon van Uwe Majesteit, in welke gevoelens Hoogstdezelve altoos gestaan

„ heb-

„ hebben. Wy zyn gelast daar van nieu- XXV.
„ we verzekeringen aan Uwe Majesteit BOEK.
„ te komen doen. En het is, terwyl ——
„ wy ons van deezen pligt kwyten, dat 1785.
„ wy de eer hebben Uwe Majesteit de-
„ volkomenste verzekering te geeven,
„ dat hun Hoog Mogenden, niet dan
„ met aandoening en leedweezen, heb-
„ ben kunnen zien de beginzels eener
„ verkoeling dier Vriendschap en Ver-
„ standhouding, welke altoos tusschen
„ Uwe Majesteit en de Republiek heeft
„ plaats gehad. — Dat hun Hoog Mo-
„ genden nimmer het minste oogmerk
„ gehad hebben om Uwe Keizerlyke Ma-
„ jesteit te beledigen, of de Eer van
„ Hoogstdeszelfs Vlag te schenden: ver-
„ mids zy, in het gansche gedrag, 't
„ geen een successive loop van gebeurtenis-
„ sen hun verpligt heeft te houden, zich
„ tot eene vaste wet gesteld hebben, alle
„ de maatregels, welke derzelver Vei-
„ ligheid, onbetwistbaare Regten, en
„ Waardigheid hun noodzaakten te vol-
„ gen, te vereenigen met den Eerbied
„ en Agting Uwe Majesteit verschuldigd.
„ Dat hun Hoog Mogenden ten vuurig-
„ sten wenschen deeze goede Verstand-
„ houding, zo ongelukkig verbrooken,
„ ten spoedigsten hersteld te zien, en
„ daar van, op onveranderlyke gronden,
„ verzekering te erlangen. Dat hun
„ Hoog Mogenden nimmer ten oogmer-
„ ke konden hebben omtrent de Onder-
„ daanen van Uwe Majesteit, op eenige

XXV. BOEK. 1785.

„ andere wyze, of op eenige anderen „ voet te handelen dan omtrent de In„ gezetenen der Republiek zelve. Dat „ hun Hoog Mogenden, naa deeze ver„ klaarde gevoelens, zich vleyen, dat dee„ ze duidelyke verzekeringen ten blykbaar„ ften aan den dag zullen leggen, de vol„ ftrekte onmogelykheid van beledigen„ de oogmerken, welke men Hun, ten „ onregte zou kunnen ten laste leggen; „ maar die hunne Agting voor Uwe Kei„ zerlyke Majefteit Hun nimmer toe lie„ ten op te vatten. — En het is, in ge„ volge van deeze Gevoelens Sire! dat „ alle wenfchen van hun Hoog Mogen„ den zich uitftrekken tot de volkome„ ne terugkeering der goede Verftand„ houding met uwe Keizerlyke Koning„ lyke Majefteit, welke zy vuuriglyk „ hoopen herfteld te zien, door de goe„ de dienften en bemiddeling van eenen „ Monarch, die door de tederfte banden „ de Vriend en Bondgenoot is van Uwe „ Majefteit. Gelukkige tyden, die nooit „ vroeg genoeg kunnen opdaagen voor „ hun Hoog Mogenden, als die altoos „ erkend hebben en erkennen zullen de „ waarde van den prys, welken zy in „ de Vriendfchap en Genegenheid van „ Uwe Majefteit omtrent de Republiek „ ftellen!"

'sKeizers Antwoord

Op deeze Aanfpraak, vol betuigingen van Leedweezen, doch verre van Schuldbekentenis, gaf JOSEPHUS DE II. dit koel en hoogmoedig Antwoord; „ Het

„ is

XXV. BOEK. 1785.

„ is my hoogst aangenaam, myne Heeren, dat hun Hoog Mogenden, door uwe Afvaardiging, voldaan hebben aan 't geen ik begeerd had, als eene voorafgaande zaak vóór allen Vergelyk. Ik gaa Orders afzenden aan mynen Ambasſadeur te *Parys*, om de Onderhandelingen, onder Bemiddeling des Konings van *Frankryk*, mynen Bondgenoot en Schoonbroeder, te hervatten; en ik twyfel niet of eene ſpoedige Afdoening zal alle verdrietige gebeurtenisſen, onvermydelyke gevolgen van verder Uitſtel, kunnen voorkomen (*)!

De Schuldvorderaars van den Keizer, verzoeken, dat hun Eisch aangedrongen worde.

Ter gelegenheid deezer Bezendinge vervoegden zich de Ingezetenen van onzen Staat, die, wegens noch onafgeloste Geldligtingen, en onbetaalde Intresſen, vorderingen op den Keizer hadden (†) by hun Hoog Mogenden, met verzoek, dat deeze Staatsdienaars mogten gelast worden om, op de gronden van vroeger ingediende Verzoekſchriften, de deugdlykheid hunner Eiſchen den Keizer te toonen, en op derzelver voldoening ernſtig aan te dringen (§).

De

(*) *Reſol. Gen.* 9. Mey 20. en 21. Juny 1785. *N. Nederl Jaarb.* 1785. bl. 987. 1249—1259.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* VII. D. bl. 227.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1233. Niet vrugtloos was deeze nadere aanhouding; dezelve vondt gedeeltlyk gehoor. Hunne Hoog Mogenden de Heeren Hop, derzelver Afgezant aan 't Hof van *Brusſel*, en W. A. Lestevenon, Heer van *Hazardswoude*, Afgevaardigde ter Algemeene Staatsvergaderinge, onder andere, benoemd hebbende ter Vereffe-

XXV. BOEK.

1785.

Bevelen van den Capt. Gen. tot staaking van de Legertoerustingen.

De hoop op den Vrede, met de bestemming van dit Gezantschap meer en meer toeneemende, hadt de Stadhouder, den tienden van Zomermaand, een rondgaanden Brief gezonden, bevelende aan de bevelvoerende Opperhoofden der Krygsmagt in dienst van deezen Staat, om hem, als Capitein Generaal, ten spoedigsten te doen toekomen eene naauwkeurige Lyst van de gedaane onkosten, voor het aanschaften der Veld Equipagien, by hunne onderhebbende Regimenten, Esquadrons, Bataillons of Compagnien, ingerigt volgens een daar by gevoegd model, en op den voet der drie maandlyksche Lysten, op den Eed den Lande gedaan, ondertekend, met byvoeging der byzonderheden, welke by het aanschaffen of onderhoud der Veld-Equipagien mogten hebben plaats gehad; met verderen last aan de Collonels of commandeerende Officieren van de Regimenten, waar by de Veld-Equi-

ninge der Eischen van byzondere Ingezetenen van den Staat op zyne Keizerlyke Majesteit, werden in Lentemaand des volgenden Jaars de Houders van Schuldbrieven, te *Amsterdam* afgegeeven, „ ten lasten van zyne Keizerlyke Majesteit CAREL DEN VI. zyne Erven en Naakomelingen, en alleen maar tot meerder zekerheid gehypothequeerd op de Inkomsten van *Opper-* en *Neder-Silesien*," opgeroepen, om 't zy in Persoon, of door iemand van hunnen wege, met de Schuldbrieven zich te vervoegen by den Notaris PAULUS VAN HUNTUM te *Amsterdam*, die de ingebragte Eischen aan de Heeren HOP en LESTEVENON, ter vereffeninge zou toezenden.

Equipagie niet was aangeschaft, om de meerdere aankoop te staaken, en dezelve te laaten in den tegenwoordigen staat (*). —— XXV. BOEK. —— 1785.

Met dit alles gingen de Vredesonderhandelingen op een traagen tred voort, zo men mogt zeggen, dat zy vorderden. De Heer KALITSCHEFF, Afgezant des *Russischen* Hofs, een Postbode van de Alleenheerscheresse aller *Russen* ontvangen hebbende, vervoegde zich by den Voorzitter der Algemeene Staaten, met herhaalde ontvouwing van den wensch haarer Keizerlyke Majesteit, dat het geschil met den Keizer in der minne mogt worden bygelegd, en aanmaaning om zich met het Hof van *Weenen* te vergelyken, en gereed te toonen tot te Voldoening, welke hy verklaarde den Keizer toe te komen, en daar door de oude Vriendschap en Eensgezindheid, die zedert zo langen tyd tusschen de Republiek en het doorlugtig Huis van *Oostenryk* hadt stand gegreepen, te herstellen. —— De Markgraaf DE VERAC, deedt daar omtrent insgelyks nieuwe aanmaaningen.

Aanmaaningen van *Rusland* en *Frankryk* om tot een vergelyk met *Oostenryk* te komen.

Zulks hadt tot uitwerking een voorloopigen Raadslag by *Holland* genomen, en ter Vergadering van hun Hoog Mogenden ingebragt, met oogmerk om denzelve, eer Herfstmaand half verstreeken was,

Voorloopige Raadslag by *Holland* genomen over den Vrede.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1252.

XXV. BOEK. 1785.

was, met een Postbode na *Parys* aan de Gezanten der Republiek te zenden. Zy gaven, in deezen voorloopigen Raadslag, hunne uiterste bevreemding over de tegenwoordige omstandigheden te kennen, en betuigden opregt daar toe geen de minste gelegenheid gegeeven te hebben; dat de gestadige verandering of onzekerheid ten aanzien der Onderhandelingen, die in geenen deele van hunnen kant alleen gekomen was, gevoegd by de onveranderlyke natuur van hunne Regeeringsvorm, de oorzaaken van zo veele vertraagingen waren: dat het aan zyne Keizerlyke Majesteit zeker bekend was, hoe in deeze Republiek, zodanige Staatsbesluiten, waar toe ieder Gewest zyne vrye en wel overlegde Toestemming moet geeven, onmogelyk zo schielyk konden afgedaan worden, als in andere Regeeringsvormen, dat hun Ed. Groot Mogenden, intusschen, om aan zyne Keizerlyke Majesteit eindelyk nog het uiterst bewys hunner neiging tot den Vrede te geeven, nu voorloopig de Pointen mededeelden, welke zy nog, wegens *Maastricht* en de *Schelde*, den Bondgenooten ter inwilliging wilden voorstellen, in die verwagting dat deezen dezelven volgen zouden. Doch, byaldien deeze hunne ten uitersten welmeenende pooging en inschiklykheid vrugtloos mogt uitvallen, oordeelden zy, op deeze wyze, voor het oog van geheel *Europa*, tot op het laat-

ste

ſte oogenblik zich geregtvaardigd te hebben (*).

1785.

Zeelands gevoelen over de Vredesvoorwaarden.

Op welk eene wyze Staaten van *Zeeland* over de Vredesonderhandelingen dagten is af te neemen uit hunne betuigingen, dat zy met alle reden zich gevleid hadden, hoe naa de Afzending der twee Gedeputeerden van den Staat na *Weenen*, ter voldoening van den eisch des Keizers, de Onderhandelingen te *Parys* een voordeeliger keer zouden genomen hebben; te meer dewyl de Republiek tot deezen ſtap was overgegaan, op raad en aandrang des *Franſchen* Staatsdienaarſchaps, van welks geneigdheid tot het bewaaren van den Vrede, en der Waardigheid van den Staat, hun Hoog Mogenden zo veel verzekerings hadden ontvangen. Dat zy, derhalven, met veel verwondering vernamen, hoe deeze ſtap niet alleen niet gediend hadt tot bevordering der afdoening van zaaken; maar dat zyne Keizerlyke Majeſteit genoegzaam bleef volharden in de ſterke Vorderingen reeds in Lentemaand aan het Hof van *Frankryk* voorgeſteld, en 'er zich geringe hoope opdeedt om die Eiſchen, en voornaamlyk den Eisch in Gelden, merkelyk te verminderen.

Het jongſte verſlag der Gedeputeerden van hun Hoog Mogenden en Gecommitteerden uit den Raad van Staaten wees uit,

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1785. bl. 1539.

XXV. BOEK. 1785. uit, dat die Heeren in de zelfde denkbeelden stonden, en met reden vreesden, „ dat deeze handelwyze van de Republiek, vooral wanneer de reeds aangeboden en gepresteerde Sacrifices en „ Toegeeflykheden voor onvoldoende gehouden worden, hun Hoog Mogenden „ byna zouden doen wanhoopen aan eenig succes van deeze Negotiatie, en „ dat hun Hoog Mogenden het voor de „ Eer en de Belangen der Republiek byna geschikter zouden moeten houden, „ om deeze tedieuse vernederende Negotiatien af te breeken en toevlugt te „ neemen tot alle mogelyke hulpmiddelen, om haare zo wettig verkreegene „ Regten en Bezittingen te maintineeren, of om ten minsten, onder 's Hemels Zegen, den ganschen ondergang „ en vernietiging van den Staat voor te „ komen (*)."

Wanneer zulke beginzels tot een grond gelegd en op 't kragtigst werden aangedrongen, moest het eenigzins vreemd voorkomen, dat die zelfde Heeren hun Hoog Mogenden aanraadden tot Toegeeflykheden, welke zeker alleen zouden geregtvaardigd kunnen worden, door het vertrouwen van hun Hoog Mogenden op de vermogende Bemiddeling van zyne Allerchristlykste Majesteit, en diens gunstige denkwyze voor de Republiek; doch hier

(*) *Resol. Gen. Secr.* 8. Sept. 1785.

hier door werd niet weggenomen, dat die nieuwe Toegeeflykheden de Vernedering deezer Negotiatie van ſtap tot ſtap doen vermeerderen; terwyl de Republiek in 't onzekere bleef ten aanzien van zodanige zaaken, die onder de eerſte en zekerſte hadden behooren vast te ſtaan. XXV. BOEK. 1785.

Zy beklaagden zich over den weinigen ingang, welke hunne bedenkingen, op verſcheide Stukken, den last der Gezanten betreffende, gevonden hadden; over het onbepaald laaten van byzonderheden, die duidelyk bepaald hadden behooren te worden (*). Wat de uitgeloofde ſom voor de Eiſchen des Keizers op *Maaſtricht* aanbelangde, en het groot verſchil tusſchen dezelve en de vordering des Keizers, daar toe was het beſluit

(*) Deeze waren reeds begreepen in een Staatsbeſluit van *Zeeland* den 2, Mey. *Not. van Zeel.* 2. Mey 1785. Waar in zy by herhaaling aandrongen „op de onvoeglykheid der verregaande ſtappen door „het Buitenlandsch Beſoigne genomen, om Oorlog „en Vrede, Afſtand van Grondgebied en Regten, „zonder rugſpraak met de Staaten af te doen; en „dat, daar tot het geeven van zulk een last beſlooten was op eene wyze inloopende tegen de gronden der Unie, Staaten van *Zeeland* daar in weder een blyk gevonden hadden, hoe zommige Gewesten, of derzelver Afgevaardigden, zich het Beſtuur der Buitenlandſche zaaken aanmaatigden, „met uitſluiting van *Zeeland*. Een Gebrek in de „Regeering dat, zo het niet ſpoedig verbeterd werd, „hun in het regt zou ſtellen om hunne Kas te ſluiten voor de Contributien tot de gemeene zaak; „waar in hun zo weinig deels werd gelaaten."

XXV. BOEK. 1785. ſluit genomen, buiten toeſtemming van *Zeeland*, en ondanks de Tegenverklaaring van de Afgevaardigden deezes Gewests. Zy hadden ook, by volgende Staatsbeſluiten, verklaard niet aanſpraaklyk te willen zyn voor de gevolgen, en aan zich behouden het beraadſlaagen over de wyze, waar op de uit te loovene Penningen zonden worden gevonden. Dat zy, zonder af te gaan van dit voorbeding, van oordeel waren, dat, indien 'er eene Geldſom, tot uitwisſching der Vorderingen van zyne Keizerlyke Majeſteit moest gegeeven worden, eene ſom van *Vyf Millioenen Guldens*, waarlyk meer dan genoeg was om gansch *Europa* te overtuigen van de Vredelievenheid der Republiek, en van haare Toegeevenheid voor zyne Majeſteit; maar dat vooral onder de oorzaaken, waarom zodanig eene ſomme betaald wordt, niet met naame konden genoemd worden, de kosten voor het aantrekken der Keizerlyke Troepen, zonder de Eer en Waardigheid der Republiek zeer blykbaar ten toon te ſtellen. Dat ondertusſchen, wanneer men in aanmerking nam den verren afſtand van dit Aanbod der Afgezanten van den Staat, en den laatſten Eisch des Graaven DE MERCY, een verſchil niet minder dan van zeven en een halve Millioen; 'er alle rede van vreeze zich opdoet, dat 'er geene mogelykheid zal zyn om by den anderen te komen, en zy, met leedweezen, het tydſtip zagen naderen, dat de

Re-

Republiek andere maatregels zou moeten neemen om haare wettig verkreegene Regten te handhaaven. XXV. BOEK.

Wel wenschten zy, dat hun Hoog Mogenden een aandagtig oog hadden gelieven te ſlaan op het ſlot van *Zeelands* beſluit, ſtrekkende ter toeſtemming om alle mogelyke Inſchiklykheid tot behoudenis van den Vrede te gebruiken, „ dat zy „ egter van gevoelen waren, dat de Hee„ ren Ambasſadeurs behoorden gevol„ magtigd te worden, om, wanneer, on„ verhoopt, aan de zyde van zyne Kei„ zerlyke Majeſteit, niet werd gevon„ den de zelfde geest van Toegeeven„ heid, als aan de zyde van den Staat, en „ het te vreezen ware, dat de Repu„ bliek tot meerder Opofferingen zou „ moeten komen, of een Oorlog afwag„ ten, in dien gevalle, op de voeglyk„ ſte wyze, tragten verzekering te be„ komen, in hoe verre zyne Majeſteit „ van *Frankryk* geneegen zou zyn de „ Republiek te onderſteunen." 1785.

Nog moesten zy ten ſterkſten daar op aandringen: dewyl het hachlyk tydſtip der Onderhandelinge nu daadlyk daar was, en het geheel bedryf van de Republiek blyken droeg van gehoorleening aan den Raad van zyn Allerchristlykſte Majeſteit, en van vertrouwen op Hoogstdeszelfs byſtand, waar in zy zeer gaarne wilden volharden; maar het nogthans bedenklyk vonden om, zonder nadere opening van de geneigdheid des

Fran-

XXV. BOEK. 1785.

Franschen Hofs, een zo groot verschil van *zeven en een half Millioen* aan deszelfs bemiddelende beslissing over te laaten, en volstrekt zwaarigheid moesten maaken in eenige nieuwe Afstanden en Toegeeflykheden, hoe genaamd, toe te stemmen; te minder daar andere Voorwerpen der Onderhandelingen nog zeer los en onzeker waren.

Staaten van *Zeeland* stonden nog in dezelfde beginzelen, welke zy, gedUurende den loop der Vredesonderhandelingen, hadden aan den dag gelegd, dat alle voeglyke middelen tot behoudenis van den Vrede moesten worden aangewend, al ware het met Opofferingen, die men, in andere tyden en omstandigheden, niet zo ligt zou overstappen; maar dat egter de Waardigheid en de Zekerheid van den Staat de twee Hoofzaaken waren, door welke de Genegenheid tot het bewaaren van den Vrede moest gemaatigd worden; dat de Opofferingen niet tot dat einde mogten loopen, en dat de onzekere stand, waar in de Republiek zich by aanhoudenheid bevondt, een van de gevaarlykste voor haar was: vermids het vertrouwen op vermogende tusschenspraak of kragtige ondersteuning des Konings van *Frankryk* de Republiek tot nu toe hadt te rug gehouden van het uitzien na andere maatregelen, welke haare Veiligheid noodzaaklyk zou maaken.

Dat, hoe zeer zy den Oorlog aanmerkten als zeer bezwaarend voor den Staat en

en zich altoos gevleid hadden, dat dezelve, door de betoonde Toegeeflykheid van deeze zyde, ondersteund door het Hof van *Frankryk*, vermyd zou geworden hebben, waarom *Zeeland* ook haare Geldmiddelen eenigermaate hadt ontzien, door niet toe te stemmen in alle de gemaakte toebereidzelen, waar van sommige, volgens het begrip der Staaten van dat Gewest op eenen anderen voet hadden behooren aangelegd en ingerigt te worden, zy egter voor de vuist verklaarden „ dat, wanneer alle deeze vredelie„ vende demarches vrugtloos zullen be„ vonden zyn, en de Republiek zal verpligt „ worden, haare Eer en haare Regten „ met de Wapenen te verdeedigen, dee„ ze Provincie niet zal naalaaten alles „ wat haar mogelyk is te contribueeren „ tot conservatie van de Vryheid en On„ afhangelykheid van den Staat, en om, „ in zulke gewigtige omstandigheden, „ met ter zyde stelling van Finantieele „ Consideratien, alles op te zetten wat „ 'er van een getrouwen Bondgenoot kan „ worden verwagt (*).

Oplettenheid hier te Lande op het sluiten van de *Schelde*.

Terwyl men de Vredesonderhandelingen te *Parys* met meerder nadruks voortzette, was men hier te Lande bovenal bezorgd, om het geen de Sluiting der *Schelde* betrof ten naauwkeurigsten te bepaalen. 't Gewigt deezer zaake zal ons eenig-

(*) *Not. van Zeel.* 12. Sept. 1785.

XXV. BOEK. 1785. eenigzins breedvoerig Verslag deswegen, ten vollen wettigen.

Besluiten deswegen genomen.

By de Algemeene Staaten was een onderzoek vastgesteld, hoe de *Schelde*, naa de Slegting of Ontruiming van *Lillo*, het gevoeglykste, aan de zyde van hun Hoog Mogenden, zou kunnen geslooten gehouden, en 's Lands Regten van 't geen die Rivier op of af zou vaaren, op het Grondgebied van hun Hoog Mogenden, zou kunnen geheeven worden, en daar op den Raadslag der Admiraliteiten in te neemen (*). —— Staaten van *Holland* drongen hier op byzonder aan (†), en stelden vast, dat door de Heeren van de Ridderschap, en verder hun Ed. Groot Mogenden Gecommitteerden tot de zaaken van den Koophandel en Zeevaard, met eenige van de *Hollandsche* Raaden en Ministers van de Collegien ter Admiraliteit in dit Gewest, zou worden onderzogt op welk eene wyze de *Schelde*, van *Saftingen* tot aan Zee, behoorelyk geslooten zou kunnen gehouden worden, en waar het Comptoir van *Lillo* te verplaatzen; en dat, dien onverminderd, aan de *Hollandsche* Raaden ter Admiraliteit op de *Maaze* zou worden aangeschreeven om ten spoedigsten zodanige Schikkingen te maaken, en de vereischte Kundschappen op te doen waar door

(*) *Resol. Gen. Secr.* 17. Maart 1784.
(†) *Resol. van Holl. Secr.* 4. Mey 1785.

door zy volkomen in staat zouden weezen om, zo wegens het plaatslyke, als 't geen verder omtrent het sluiten van de *Schelde* in aanmerking behoorde te komen, de noodige openingen te kunnen geeven (*).

XXV. BOEK. 1785.

Wanneer een Brief aan den Zeeraad op de *Maaze* dit Staatsbesluit vermeldde, gaf de Secretaris VAN DER HEIM des by eenen Brieve kennis aan den Advocaat Fiscaal PIETER PAULUS, die zich in eene Commissie te *Maastricht* bevondt, met verzoek dat hy de Inspectie van de *Schelde*, op de hoogte van *Saftingen*, op zich zou neemen. Dan deeze onvermoeide waarneemer van de Staatsbelangen zyner zorge toevertrouwd, schoon niets tegen deezen last hebbende, verklaarde denzelven niet gaarne alleen op zich te willen neemen, uit aanmerking van het gewigtig belang, 't geen de Republiek hadt by het wel sluiten der *Schelde*. Wel wenschte hy dat de Raad de Commissie tot Visitatie der Comptoiren te *'s Bosch*, *Maastricht* en het *Overkwartier van Gelderland*, in 't algemeen dit onderzoek opdroeg, te meer daar de Heer VAN HOOGENDORP, ruim zo bedreeven was in de *Zeeuwsche* Stroomen. By naderen raadslag werden den Fiscaal PAULUS in deeze zaak toegevoegd de Heeren DEN APPEL en

Eene Commissie, tot het doen van Opneeming, benoemd.

VAN

(*) *Resol. van Holl.* 9. Juny 1785.

XXV. BOEK. 1785.

VAN DER CRAP; met verzoek om de Heeren Gecommitteerden tot de *Maastrichtsche* Commissie, by hunne wederkomst zich in die Kwartieren bevindende, daar by mede te willen laaten tegenwoordig zyn; met volmagt om verder zich van zodanige Ingenieurs, Officieren en Kundigen te mogen bedienen, in naam der Admiraliteit van de *Maaze* te vraagen en ten kosten van den Lande te gebruiken, als zy, te hunner Onderrigting en bystand, noodig vonden (*).

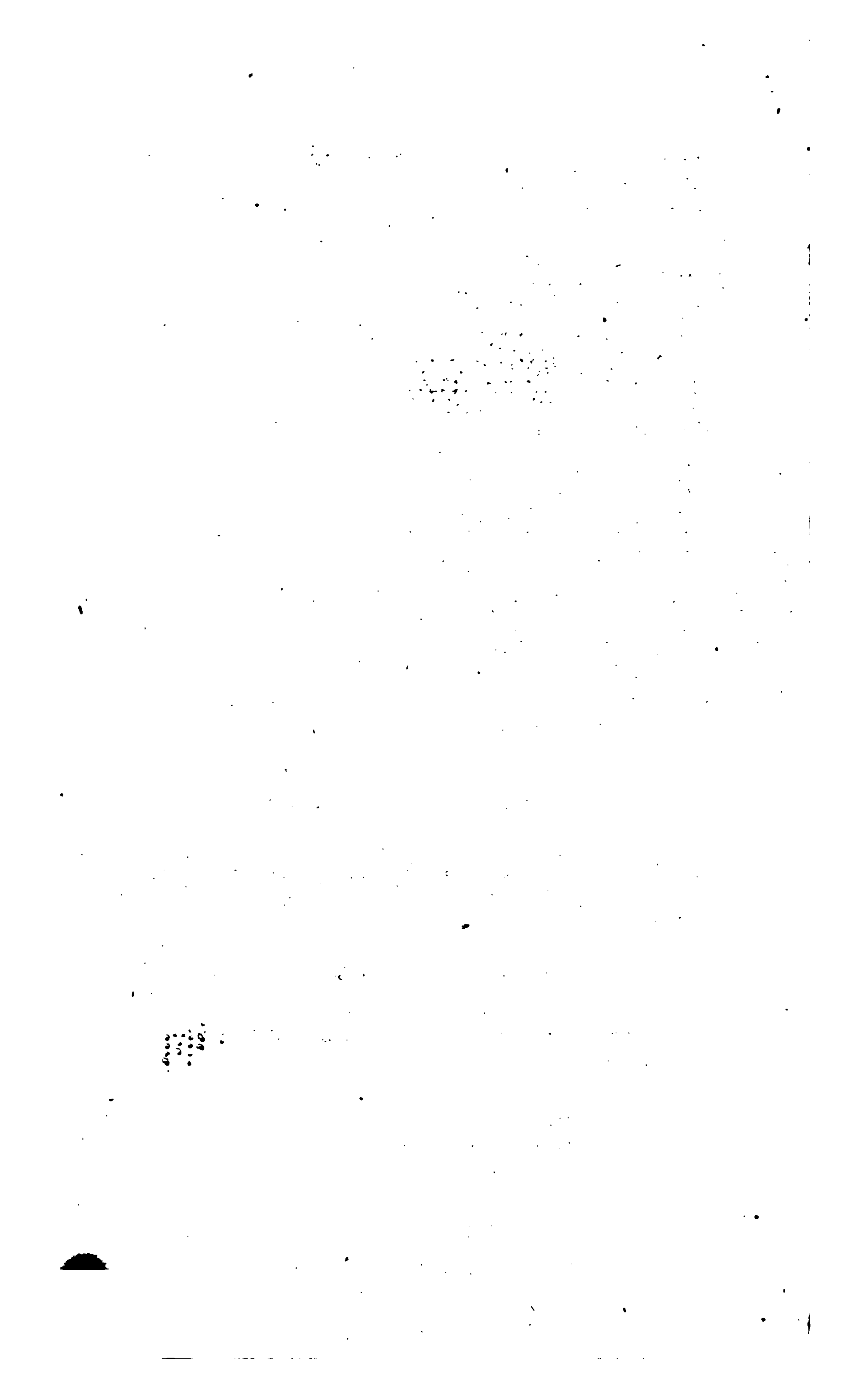
Deeze vertrekt derwaards.

Van deeze noodige vergunningen maakten Gelastigden gebruik by het doen van dit onderzoek, 't geen zy in de laatste helft van Zomermaand volbragten, onder het betoon van alle mogelyke Hulp en het ontvangen van alle welvoeglyke Eere (†). Het Verslag, 't geen zy by Staaten van *Holland*, in Oogstmaand, inleeverden, draagt alle kenmerken van oplettendheid; en moeten wy 't zelve, om deeze zaak, in een helder licht voor de Naakomelingschap te stellen, grootendeels hier afschryven, volkomen verzekerd,

(*) *Extract uit het Register der Resolutien van de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit op de Maaze* 14. Juny 1785.

(†) *Verbaal van de Heeren* DEN APPEL, VAN DER CRAP *en den Heer Advocaat Fiscaal* PAULUS *by Resolutie van het Ed. Mogende Collegie ter Admiraliteit op de Maaze, in dato* 4. *Juny* 1785 *gecommitteerd, om zich te begeeven na de Schelde ten einde te onderzoeken waar dezelve van Saftingen tot aan Zee best zou kunnen worden gesloten.*

Nat. 9 Apr. 1754.
Mr. PIETER PAULUS,
Raad en Advocaat-Fiscaal
bij de Admiraliteit op de Maze.
van den Berg delin.

keerd, dat recht weetgierigen, zulks aan ons dank zullen weeten, schoon anders dergelyke Staatsstukken uitvoerig te vermelden, iets verveelends medebrengt.

Gewigtige Aanmerking dier Commissie op het Staatsbesluit.

De Heeren Gelastigden oordeelden in 't oog te moeten houden het Besluit van hun Hoog Mogenden van den zeventienden van Lentemaand deezes Jaars, en derhalven te moeten onderzoeken, hoedanig en op welk eene wyze „ de *Schel-* „ *de*, zo militairement, als door het plaat- „ zen van Comptoiren, tot het invor- „ deren van 's Lands Regten, het doen „ van Visitatien als anderzins even en „ in dier voege als thans te *Lillo* plaats „ hadt, zou kunnen worden geslooten;" naa dat de Forten de *Kruisschans*, *Fredrik Hendrik*, *Lillo* en *Liefkenshoek* aan den Keizer afgestaan zyn; mitsgaders naa dat het Riviervak der *Schelde* van *Antwerpen* af tot zo verre en in dier voege als het zelve was afgetekend op de Kaart, in den Jaare MDCCLXXVII door den *Oostenrykschen* Generaal FERRARI geformeerd, al mede aan zyne Keizerlyke Majesteit zou weezen overgelaaten.

Dat, hoe zeer Gecommitteerden zich verzekerd hielden, dat het oogmerk van hun Hoog Mogenden, met geene waarschynlykheid eenig ander zyn kon dan om de Rivier de *Schelde* af te staan tot aan de voorschreeve bepaalde Limiten by de Overeenkomst des Jaars MDCLXIV, zo als dezelve op de gemelde Kaart afgetekend zyn, dezelve niettemin niet mogten

XXV. BOEK. 1785. ontveinzen, dat zy zich ter plaatze op de *Schelde* bevindende, door de woorden van dat Staatsbesluit, eenigzins in verlegenheid gebragt waren, als waar by de *Schelde* gezegd wordt aan zyne Keizerlyke Majesteit te zullen worden afgestaan „ van *Antwerpen* af tot het eind van het „ Land van *Saftingen* toe, zo en in dier „ voege als dezelve is afgetekend op de „ Kaart van den Generaal FERRARI;" daar 'er van *Antwerpen* af tot aan het eind van het Land van *Saftingen* toe geen ander Land van *Saftingen* te vinden is, dan het welk begint „ van de „ Limiten van MDCLXIV, zo als de„ zelve op die Kaart zyn afgetekend, „ en het welk zich uitstrekt tot aan den „ Hoek van *Saftingen*, vlak over de *Bad-* „ *sche Kaade* op den Eilande van *Zuid-* „ *Beveland* gelegen, zo dat de *Schelde*, „ volgens de aangehaalde woorden des „ Staatsbesluits aan zyne Keizerlyke Ma„ jesteit, in de daad, tot aan het eind „ van het Land van *Saftingen*, *vis à vis* „ van de *Badsche Kaade* in *Zuid-Beveland* „ zou schynen afgestaan te zullen worden." Dan hadden zy gemeend, uit de volgende woorden, „ zo en in dier voege „ als dezelve is afgetekend op de Kaart „ van den Generaal FERRARI," eenige bepaling in den voorschreeven Afstand van dat gedeelte der *Schelde* tot aan het eind van het Land van *Saftingen* toe, te hebben moeten zoeken, en diens volgens geoordeeld, dat alleen dat ge-

gedeelte van de *Schelde*, mitsgaders van het Land van *Saftingen*, in 't gestelde geval, werd afgestaan, 't welk bevonden mogt worden van *Antwerpen* af tot aan de Limiten van den Jaare MDCLXIV, zo en in dier voege, als dezelve op de Kaart van den Generaal FERRARI zyn afgetekend, gecomprehendeerd te worden, en dat al het overige, van die Limiten af tot aan het uiterste gedeelte van het zelfde Land van *Saftingen* toe, gelyk ook van de *Schelde* zelve, zich beneden de voorschreeve afgetekende Limiten uitstrekkende, aan de Republiek zou worden gelaaten.

XXV. BOEK.

1785.

Te meer hadden Gecommitteerden geoordeeld, die zinsneede, in haaren zamenhang, alzo te moeten opvatten; deels om dat de Limiten by de Overeenkomst van den Jaare MDCLXIV bepaald, in het Staatsbesluit worden gereclameerd als een basis, welke in 't vervolg, met betrekking tot de Grensscheidingen in *Vlaanderen*, zou worden gehouden, en volgens welke, door wederzydsche Commissarissen, zou worden geregeld al het geen daar omtrent, door verloop van tyd, thans mogt duister geworden zyn —— en deels nog om dat hun Hoog Mogenden zich, by verderen Afstand van de *Schelde*, byna in de onmogelykheid zouden hebben gesteld om dezelve, door een Comptoir, behoorelyk te kunnen sluiten, ten minsten hetzelve ten uitersten bezwaarlyk zouden hebben gemaakt ——

XXV. BOEK. 1785.

dan 't welk tegen het uitgedrukte oogmerk van hun Hoog Mogenden, in dat zelfde Staatsbesluit, zou aanloopen, als waar by die Overgifte wederom aan deeze uitdruklyke voorwaarde word verknogt „ dat, overeenkomstig het XIV. „ Art. van het Tractaat van *Munster*, „ de *Schelde* aan de zyde van hun Hoog „ Mogenden zal gesloten en de Sou„ verainiteit over dezelve van de hier „ voor bepaalde Limiten by *Saftingen* af „ tot aan Zee toe, voor Hoogstdezelve „ geconserveerd blyven."

Verslag van haare bevindingen, en Voorstellen daar uit gebooren.

In de veronderstelling, dat dit alleen het oogmerk van hun Hoog Mogenden door die Overgifte zyn kon, hadden Gecommiteerden gemeend, zich voor eerst, te moeten bepaalen tot het onderzoek, waar de *Schelde*, door het plaatzen van een Comptoir, tot het invorderen van 's Lands Regten, die thans te *Lillo* betaald worden, beneden de voorschreevene Limiten, zo als die op de Kaart van den Generaal FERRARI zyn afgetekend, zoude kunnen gesloten worden. —— En daar het hun alzo was voorgekomen, dat zulks zou kunnen geschieden door het leggen van een bekwaam Fort, op het gemelde Land van *Saftingen*, mitsgaders door het plaatzen van eenen behoorelyk gewapenden Uitlegger op de *Schelde*, beide even beneden, of limistrophe met de voorzegde Limiten, zo als dezelve, overeenkomstig met het Verdrag van den Jaare MDCLXIV op de

Kaart

Kaart van den Generaal FERRARI ſtaan uitgedrukt, en waar door 's Lands Regten, even en in dier voege daar ter plaatze zouden kunnen worden ontvangen en de Viſitatien gedaan als anderzins althans te *Lillo* plaats hadt. XXV. BOEK. 1785.

Vondt men het ſluiten der *Schelde*, door die middelen aan eenige moeilykheid onderhevig, uit hoofde van de Grondgeſteltenis op het Land van *Saftingen*, of van de gelegenheid der *Schelde* zelve, tot het plaatzen van eenen Uitlegger, en het doen klaaren en betaalen van 's Lands Regten door de voorbygaande Schepen, te voorzeider plaatze; dan hadden Gecommitteerden wyders onderzogt, waar de *Schelde* verder, door het plaatzen van 's Lands Comptoiren, zou kunnen geſlooten gehouden worden, naa dat de vier meermaals gemelde Forten aan zyne Keizerlyke Majeſteit zouden afgeſtaan weezen, en bevonden, dat de ſtrekking der Stroomen en de geſteldheid der Droogten en Plaaten, op de hoogte van *Saftingen* aan de *Vlaamſche* en van de *Badſche Kaade* aan de *Zeeuwſche* zyde op het Eiland van *Zuid-Beveland*, in de daad zodanig was, dat de Schepen den wil hebbende na *Zeeland* en *Vlaanderen* en weder te rug langs de *Wester Schelde*; zeer gemaklyk, door eene Batterye aan de *Badſche Kaade* op te rigten, met Stukken van zes of acht ponden, zouden kunnen worden gedwongen; en dat zelfs de Schepen van de *Ooster Schelde*, na *Holland*

XXV. BOEK. 1785. *land* enz. op of afvaarende, door dezelfde Battery, vooral wanneer men op dezelve twaalf ponders stelde, zouden kunnen worden bedwongen. Hier van hadden zy de proeve genomen, en bevonden, dat een kogel van een twaalf ponder op vry grooter afstand vloog dan de wydte tusschen de *Badsche Kaade* en de *Geul* in den arm der *Ooster Schelde*, welken alle Schepen van de *Schelde* op of afkomende, na of van *Holland* verpligt zyn door te vaaren.

Zodanig een Fort op de *Badsche Kaade* en Uitlegger by of voor de *Geul* van het zogenaamde Land van *Saftingen*, zou de *Schelde* op de volkomenste wyze sluiten. De plaats voor den Uitlegger bestemd was zodanig, dat alle Schepen daar ten anker konden komen, en ingevalle van een zeer harden Storm, altoos in het zo genaamde *Jan Leyers-gat* wyken, zonder voor eenig gevaar te vreezen te hebben. —— Om te dier plaatze de Convooien en Licenten van de Schepen af te vorderen, gelyk thans te *Lillo*, zou het Comptoir geplaatst moeten worden op het aan te leggen Fort aan de *Badsche Kaade*, waar men de Schepen de *Wester Schelde* op of afkomende terstond zou kunnen klaaren; terwyl op den te plaatzen Uitlegger een Commies van dat Comptoir zich zou moeten bevinden die dit werk omtrent de Schepen de *Ooster Schelde* op of afvaarende, zou kunnen verrigten, zynde het aan de Schepen, die den wil

wil hebben langs de *Ooster Schelde* niet te vergen, om ter klaaringe by de *Badsche Kaade* zelve te komen; dewyl dezelve daar door telkens te veel uit hun Gety zouden moeten loopen, en dus zeer aanmerkelyk in hun vaard belemmerd en benadeeld worden.

Wel was hun voorgekomen, dat het sluiten der *Schelde* hier strikt genomen zou kunnen geschieden door het plaatzen van een behoorelyk gewapenden Uitlegger, met één of twee Commiesen; doch meenden zy het aanleggen van het Fort op de *Badsche Kaade* en het oprigten van een Comptoir aldaar, te moeten aanraaden; zo om dat het zou kunnen gebeuren, dat de Schepen, by deeze of geene omstandigheid, gelegenheid zouden kunnen vinden, om den Uitlegger te ontwyken, en dus het betaalen van 's Lands Reggten te ontgaan, indien dezelve het Geschut van den Uitlegger ontweeken zynde, voor geene andere middelen van bedwang meer zouden te vreezen hebben; als mede dewyl het hun ten hoogsten gevaarlyk scheen, wanneer de Sluiting der *Schelde* alleen aan de plaatzing van één Schip, of zelfs van meer Schepen, zou worden vastgemaakt; naardien het in verscheide gevallen zou kunnen gebeuren, dat zodanig een Schip of Schepen genoodzaakt werden, voor eenigen tyd, derzelver plaatze te verlaaten; waar van de Republiek niet lang geleeden een voorbeeld ondervonden hadt en waar door de vrye Vaard

XXV. BOEK. 1785. op de *Schelde*, althans zonder het betaalen van 's Lands Regten, geopend zou zyn geweest; indien derzelver Sluiting blootlyk van eenen Uitlegger, en niet van eenig daar by geplaatst Comptoir hadt afgehangen, en het welk ééns geschied zynde, naderhand waarschynlyk zeer moeilyk zou te beletten weezen.

Onderrigt dat de *Ooster Schelde* zeer wel zou kunnen geslooten worden tusschen den *Jersikendam* en *Gorishoek*, het eerste op het Eiland *Zuid-Beveland* het ander op dat van *Tholen* gelegen, hadden Gecommitteerden zich derwaards begeeven, om te zien of men de *Ooster Schelde* aldaar behoorelyk zou kunnen sluiten, door het plaatzen van een Comptoir, 't zy aan Land, of op een Uitlegger. Wel bevonden zy, dat alle de Schepen de *Ooster Schelde* uit *Brabant* na *Holland* afvaarende of omgekeerd, digt genoeg langs den Wal van *Gorishoek* voorby moesten, om door eene Battery van den Wal te kunnen beschooten en gedwongen worden; doch tessens, dat het onmogelyk zou zyn de Schepen daar te klaaren en op te houden; vermids, by sterken wind, 'er volstrekt geene gelegenheid is om te kunnen ankeren, alzo 'er, by laag water, wel tusschen de twintig en vyf en twintig vademen water staan, en de grond daarenboven een slegte ankergrond is: terwyl de Reede onder den *Jersikschen* Wal wel beter zyn zou om te ankeren en zich op te houden;

den; doch alwaar de *Ooster Schelde*; ver- XXV.
mids de Plaaten en Droogten aan die zy- BOEK.
de, door geen Comptoir zou kunnen ge-
slooten worden, dan op een Uitlegger, 1785.
en deeze plaats, daarenboven, dit ongemak zou hebben, dat de Vaard uit *Brabant* langs de *Ooster Schelde* na de Rivier de *Eendragt*, die voorby *Tholen* loopt, door den Uitlegger op de hoogte van den *Jerfikendam* niet zou kunnen geslooten, en 'er dus aan het begin van het zogenaamde *Land*, ter plaatze alwaar te vooren is gezegd dat de *Schelde* aan beide haare armen zeer wel zou kunnen worden geslooten, een Uitlegger tot dit einde zou moeten worden geplaatst, gelyk ook nog een afzonderlyk Comptoir aan de *Badsche Kaade* tot sluiting van de *Wester Schelde*: weshalven deeze plaats, huns oordeels, ten bedoelden einde, in geene aanmerking kon komen.

Dewyl de *Ooster Schelde*, uit hoofde van de ondiepte op het zogenaamde *Bergsche Veld*, door geene gewapende Scheepen van eenig aanbelang kan bevaaren worden, waren de Gecommitteerden de *Wester Schelde* afgezakt, om na te gaan, waar dezelve van *Saftingen* af, tot aan Zee toe, verder geslooten zou kunnen worden. Hunne bevinding was, dat de *Wester Schelde*, behalven door het te leggene Fort op de *Badsche Kaade*, *Militairement*, dat is door het aanleggen van Batteryen, om eenen Vyand te keeren, die de *Schelde* met geweld zou willen op-

XXV. BOEK. — 1785. op- of afkomen, zeer wel en buiten eenige speculatie zou kunnen worden geslooten. —— Door het stellen van eene Battery op de uitspringende punten van deeze Dyk by het Dorp *Weerden*; door 'er nog vier aan te leggen, een te *Hansweerden*, een by *Oedekenskerke*, een op den hoek van *Baarland*, en een aan *Hellewoudsdyk* (*). —— Wyders hadden zy bevonden, dat de *Wester Schelde*, door behoorelyke Batteryen te *Vlissingen*, *Militairement* kon worden geslooten, zo op den *Westdyk* als aan de Oostlykste Bastions of Werken van de Stad, mitsgaders des noods, door het plaatzen van één of twee Schepen op de Reede van *Vlissingen*, om het op- en afzeilen der *Wester Schelde* te beletten.

Uit aanmerking van dit alles was der Gecommitteerden Raadslag, dat van wegen hun Hoog Mogenden, in de Onderhandelingen over de Eischen van zyne Keizerlyke Majesteit, wel zou volhard worden by het Besluit van den zeventienden van Lentemaand (†), „ doch „ dat teffens," gelyk zy zich uitdrukten „ om alle Duisterheid of verkeerde In„ terpretatie dien aangaande voor te ko„ men, zou worden verklaard, dat de

In-

(*) In het Verslag wordt de geschiktheid deezer Plaatzen tot Batteryen, als mede de zwaarte van het Kanon daar op te brengen aangeweezen.

(†) Zie hier boven bl. 277.

„ Intentie van hun Hoog Mogenden, by „ welgemelde Resolutie, geenzins was „ geweest om de Rivier de *Schelde* met „ derzelver wederzydsche Oevers en aan- „ grenzende Landen van *Antwerpen* af „ verder over te geeven, dan tot aan „ de voorsz. bepaalde Limiten by de „ Conventie van den Jaare MDCLXIV, „ zo en in dier voege, als dezelve op „ de Kaart van den Generaal FERRA- „ RI zyn afgetekend, en dat, over zulks „ al het geen beneden dezelve Afteke- „ ning is gesitueerd, verstaan moet wor- „ den onder de Souverainiteit van de „ Republiek te zyn verbleeven, zonder „ dat daar van, by de voorgemelde Re- „ solutie, eenige Renunciatie of Cessie „ was geschied of hadt kunnen geschie- „ den — en dien volgende, dat het „ Land van *Saftingen* en de *Schelde* zel- „ ve, voor zo verre als dezelve bene- „ den de voorzegde Aftekening gesitu- „ eerd zyn, onder de Renunciatie by de „ gemelde Resolutie gedaan niet gecom- „ prehendeerd waren, of daar onder, „ volgens de waare Intentie van hun „ Hoog Mogenden, gecomprehendeerd „ hadden kunnen worden."

XXV. BOEK. 1785.

Van deeze nadere Verklaaring hunner Hoog Mogenden moesten, huns oordeels, de Gezanten te *Parys* ten spoedigsten kennis krygen. Voorts preezen zy het boven bestgevonden Hulpmiddel der Hooge Vergadering aan, en dat al het noodige ten dien einde zou geschieden ten kos-

XXV. BOEK. — kosten van de gezamenlyke Bondgenooten, indien Staaten van *Zeeland* zulks zouden mogen verlangen (*).

1785. Uitvoering daar mede overeenkomstig. Overeenkomstig met deezen ingediende Raadslag van de aanweezende Gecommitteerden uit de Admiraliteits Collegien in *'s Gravenhaage*, werd eindelyk by hun Hoog Mogenden vastgesteld, de *Schelde* te sluiten, en de noodige Aanschryving daar toe gedaan aan de Collegien ter Admiraliteit op de *Maaze* en in *Zeeland*, met dien gevolge, dat, in den Jaare MDCCLXXXVI, een Fort is aangelegd aan de *Badsche Kaade*, vry ruimer zelfs dan dat van *Lillo* geweest was en dat intusschen een behoorelyk gewapende Uitlegger werd geplaatst, by of voor de *Geul* van het Land van *Saftingen*, gelyk ook een andere Uitlegger of Jagt in de *Geul* van het Land zo en tot dat einde als de Raadslag en het Besluit inhieldt (†).

Een

(*) *Resol. van Holl.* 10. Aug. 1785.

(†) Veelen nogthans, waren, ten dien tyde, van gedagten, dat de Klaaring der Schepen, de *Schelde* op- en afkomende, dikwyls met veel moeite, en niet zonder zwaarigheid, zou kunnen geschieden, en dat het nooit mogelyk zou zyn, om de *Schelde* hier anders geslooten te houden, dan door het leggen van veelkostende Uitleggers, op de vooraangeweezene Plaatzen, zonder dat zulks ooit genoegzaam, door het te bouwene Fort zelve, zou kunnen geschieden. Doch de ondervinding heeft het tegendeel geleeraard. Zints het aanleggen van dat Fort, en de Sluiting der *Schelde* op de bovengemelde wyze, is het Vaarwater by de *Batsche Kaade*, zo zeer ten voordeel ver-

Een Postbode uit *Parys*, den vier en twintigsten van Herfstmaand in *'sGraven-haage* gekomen, merkte men aan als een Voorbode des Vredes. Men ontving, kort hier op, de Voorloopige Artykelen om tot een grondslag te dienen van het Verdrag tusschen den Keizer en de Staaten der *Vereenigde Nederlanden*, onder be-

XXV. BOEK. —— 1785.

Voorloopige Vredesvoorwaarden ingebragt.

veranderd; dat de Vaard van en na de *Schelde*, tegenwoordig (1792) genoegzaam onder den *Badschen* Wal heen loopt, en dus de Klaaring der Schepen aldaar thans zeer gemaklyk kan geschieden. De Uitlegger van het Collegie ter Admiraliteit op de *Maaze* ligt nu zelfs veel meer benedenwaards na het Fort toe, dan in den beginne kon plaats hebben; en de *Zeeuwsche* Uitlegger of Jagt, dat op het Land in de zo genaamde *Put* of *Geul* hadt moeten gelegd worden, om de Schepen den Ooster-arm der *Schelde* op- of afkomende, gemaklyker te kunnen waarneemen, is nu geheel weggenomen, houdende de Admiraliteit van *Zeeland* hier tegenwoordig slegts een Poon, waar op een Commandeur, om by de hand te zyn tot het doen der Klaaringe, by harden wind, of als een Schip zou moeten worden naagezeild, om te stoppen, of by te draaijen.

Zedert heeft de Admiraliteit van *Zeeland* in het Fort ook een fraay Gebouw gezet, tot inwooning van haare Officieren en Sloeproeijers; en dit Fort heeft daar door, als mede door nog andere Huizen, die daar in reeds gebouwd zyn, gelyk ook door de Kerk en de Barakken, van de zyde der *Schelde*, een vry aanzienlyk voorkomen gekreegen. —— De Admiraliteit van de *Maaze* heeft hier nog geen Gebouw voor haare Officieren van de Convoyen en Licenten; maar houdt daar toe nog een Uitlegger ter voorzeide plaatze op de *Schelde*.

Zyne Keizerlyke Majesteit heeft, derhalven, by den Afstand van de Forten op de *Schelde*, door hun Hoog Mogenden aan Hoogstdenzelven gedaan, niets gewonnen, ten opzigte van de Vrye Vaard op de *Schel-*

XXV. BOEK. 1785.

Hoe de zwaarigheid wegens de gevorderde Geldsomme werd weggenomen.

Bemiddeling van zyne Allerchristlykste Majesteit (*).

De overblyvende groote zwaarigheid, wegens de meerdere Geldsomme, van de zyde des Keizers gevorderd, boven den last onzer Gezanten, werd weggenomen, door den Graaf DE VERGENNES, die, in een byzonder gesprek, uit naam des Konings, verklaarde, dat meerdere op zich te neemen. —— Volgens een Raadslag by hun Hoog Mogenden, moesten de Gezanten ten Hove van *Versailles*, by den Graave DE VERGENNES, naa eene personeele dankzegging voor deszelfs betoonden Yver en goede Directie in de gehoudene Onderhandelingen, betuigen, „ Dat hun „ Hoog Mogenden, als een byzonder „ kenmerk van zyne Allerchristlykste Ma„ jesteits Edelmoedig- en Menschlieven„ heid hadden aangemerkt, Hoogstdes„ zelfs Voorslag om, *tot Behoud van den* „ *Vrede*, die door de weigering van den „ Graave DE MERCY, om aan gemo„ dereerde Voorslagen het oor te lee„ nen, stondt te worden afgebroken, het „ be-

Schelde voor zyne Onderdaanen; dewyl deezen nu even en op dezelfde wyze, van wegen de Republiek, te *Bath* geslooten gehouden wordt, als te vooren te *Lillo* plaats hadt. *Medegedeelde Berigten.*

(*) Wy geeven deeze Voorloopige Artykelen, die den 20 van Sept. getekend waren, niet op: dewyl zy in het Tractaat zelve, grootendeels voorkomen, 't geen wy niet kunnen naalaaten te plaatzen. Men leeze dezelve in de *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1548.

„ bewuste Excedent boven de som by „ de laatste Instructien van de Ministers „ van den Staat gefixeerd, voor Hoogst- „ deszelfs Rekening te neemen. —— „ Dat hun Hoog Mogenden, naa zo vee- „ le Sacrifices, *voor het Behoud van den* „ *Vrede*, van hunne zyde reeds te heb- „ ben aangeboden, het teffens voor hun- „ ne Ingezetenen niet zouden hebben kun- „ nen verantwoorden, dezelve met nog „ eene zo notable meerdere Geldsomme, „ als van hunnen wege reeds was uitge- „ loofd, verder te bezwaaren. —— Dat „ hun Hoog Mogenden, derhalven, de „ gemelde Bereidwilligheid als een sin- „ guliere proeve van Hooggedagte zyner „ Majesteits Liefde voor de Conservatie „ van den Vrede van *Europa*, zo wel „ als voor de Verzekerdheid en 't Wel- „ vaaren van deezen Staat, consideree- „ rende, bereid waren 't zelve te accep- „ teeren; ten einde alzo, door deeze edel- „ moedige Concurrentie van zyne Aller- „ christlykste Majesteit, in staat gesteld te „ worden, om den Vrede te helpen con- „ serveeren, en van alle verdere onaan- „ genaame Discussien met zyne Keizer- „ lyke Majesteit, door de Ratificatie der „ getekende Preliminairen, zo onoreus „ dezelve voor de Republiek dan ook „ zyn mogten, een einde te maaken (*).

Wyd-

(*) *Resol. Gen. Secr.* 17. Oct. 1785.

XXV. BOEK.

1785

Wyd verschillende Gevoelens over de Vredesvoorwaarden.

Wyd verschilden de oordeelvellingen der Landzaaten over de voorloopige Voorwaarden. Niemand ontkende dat ze *vernederend* waren; het aanneemen of verwerpen werd wederzyds met heftigheid gedreeven, en de Bewerkers gepreezen of gelaakt. Deezen hielden het daar voor, dat de Hooge Magten, 's Lands toestand in aanmerking genomen zynde, niet anders konden handelen, wilden zy 't zelve aan geene Overmagt ten prooie geeven; anderen schreeuwden tegen het gedrag van *Frankryk* in deezen gehouden, verfoeiden deeze Voorwaarden, en hadden liever den kans des Oorlogs gewaagd (*).

Drie Gewesten tegen het bekragtigen der Vredesvoorwaarden.

Even verre van eenstemmig waren de Gewesten omtrent het Bekragtigen dier Voorwaarden, als zy onder de Handelingen zich eensgezind betoond hadden. *Gelderland*, zeer misnoegd, hadt met veel verbaasdheids gezien, de harde en vernederende Voorwaarden en Opofferingen van de Republiek gevorderd, reeds door het zenden van de Gedeputeerdens na *Weenen* vermeerderd; dat zelfs de schadeloosstelling van wegen *Dalhem* onbepaald was gelaaten; dat dit een en ander zamengenomen, nooit anders plaats hadt kunnen en moeten hebben, dan naa eenen ongelukkig gevoerden Oorlog, waar door aan de Eer of Waardigheid van de

Re-

(*) *Post van den Neder-Rhyn*, VIII. D. bl. 563.

Republiek als dan geen nadeel zou weezen toegebragt. „ Waarom zy de Ratificatie overlieten voor die Provincien
„ welke de laatste Instructien voor de Ambasfadeurs hadden gearresteerd: waar
„ toe hunne Gedeputeerden, als daar
„ toe niet speciaal gelast zynde, toen verklaarden niet te concurreeren; doch de
„ conclusie, daar van egter niet te willen ophouden." — Capellen tot de Marsch liet, als zyn Raadslag, aantekenen; „ dat, vermids de Souverainiteit van de Republiek over de *Schelde* van *Saftingen* tot aan Zee erkend,
„ en een genoegzaam equivalent voor
„ *Dalkem* daar gesteld was, de zaak merkelyk van gedaante veranderd was, en
„ mitsdien de Ratificatie niet alleen behoorde te volgen; maar ook onze Ambasfadeurs aan het Hof van *Versailles*
„ gelast dienden te worden, om, op eene gesignaleerde wyze, de convenabele erkentenisse van de Republiek aan
„ zyne Allerchristlykste Majesteit, voor
„ de gedaane diensten en de bewerking
„ des Vredes, te betuigen." —— *Zeeland* stemde met *Gelderland* overeen. De Staaten van dat Gewest merkten op „ dat
„ de Instructien den Gezanten gegeeven,
„ vergeleeken met de getekende Voorloopige Artykelen, aanmerkelyk van
„ malkander verschilden, zo dat men uit
„ een van beiden scheen te moeten besluiten — of dat de Heeren Ambasfadeurs hunnen last verre te buiten gegaan

XXV. BOEK. 1785.

„ gaan waren, of een Secreeten Last „ moesten gehad hebben, aan hun Ed. „ Mogenden onbekend." —— De Raadslag van *Vlissingen* was ten deezen opzigte byzonder. De Regeering dier Stad begreep ten vollen al het drukkende der Vredes-voorwaarden voor deezen Staat, en was geenzins ongevoelig wegens den afstand der Forten *Lillo* en *Liefkenshoek*, schoon genoegzaam de Eigendom van *Zeeland*, ondanks dit Gewest, door de Bondgenooten gedaan; „doch wanneer zy," 't zyn de eigene woorden, „ het oog sloe„ gen op de ongelykheid van Magt van „ deezen Staat, vergeleeken met die van „ zyne Keizerlyke Majesteit, op den toe„ stand der Armée, op de Binnenland„ sche Oneenigheden en Beroerten, op „ den vervallen Staat der Finantien van „ verre de meeste Provincien, en op de „ onmogelykheid om betere Conditien „ van Vrede te bedingen, maakten zy „ zwaarigheid zich tegen de Ratificatie „ van het Tractaat te opposeeren." —— *Frieslands* Staatsbesluit was desgelyks afkeurende. —— Deeze drie Gewesten drongen wyders aan op een onderzoek, wie de bevelen getekend hadden om eene zaak op die wyze, als de Voorloopige Voorwaarden waren ingerigt, te *Parys* af te doen (*). —— *Holland* besloot de

(*) *N. Nederl. Jaarb*, 1785. bl. 1410. 1522. 1540. 1554. 1670. *Not. van Zeel.* 27. en 29 Sept. 28. Nov. 5. Dec. 1785.

de getekende Vredes-voorwaarden, waar in voor de Souverainiteit der *Schelde* gezorgd was, te bekragtigen. —— *Utrecht* was mede gezind om, op den voet van *Holland*, toe te stemmen; de Ridderschap in 't *Sticht* hadt verklaard „ dat „ naardien veelen der Bondgenooten niet „ geresolveerd scheenen den Keizer met „ magt tegen te gaan, zy, uit dien hoof„ de, genoodzaakt waren in het koopen „ van den Vrede te consenteeren," —— In *Overyssel* bekragtigde men de Voorwaarden met byvoeging, „ dat by het „ Definitive Vredes Tractaat zodanige „ Punten, welke aan verschillende Uit„ leggingen mogten onderhevig zyn, en „ inzonderheid het Artykel raakende de „ Souverainiteit van de *Schelde*, en het „ gesloten houden van dezelve, na„ der zouden moeten worden geëluci„ deerd (*)." —— *Stad en Lande* besloot met *Holland*; doch niet zonder zich op het voorheen daar tegen ingediende te beroepen, en in het vast vertrouwen, dat die Gewesten; welke het behoud van *Maastricht* eene zo aanmerkelyke Opoffering waardig was, ook geene zwaarigheid zouden maaken, om, naar evenredigheid van hun belang, in de beloofde som vooruit te betaalen, en dat het overbly-

XXV. BOEK.

1785.

(*) Aan deezen eisch werd voldaan, gelyk vervolgens zal blyken.

XXV. BOEK. 1785. Met de Meerderheid van vier Gewesten daar toe besflooten. Vredes-Verdrag met den Keizer.

blyvende door alle de Bondgenooten zou worden betaald (†).

Zo dat vier Gewesten alle de Aanbieding van *Frankryk* aanneemende tegen drie stonden, en uit kragte van deeze Meerderheid, het volgende Vrede-verbond stand greep.

„ Art. I. 'Er zal een altoosduurende „ Vrede, en opregte en standvastige „ Vriendschap plaats hebben tusschen zy„ ne Keizerlyke en Koninglyke Aposto„ lische Majesteit, derzelver Erfgena„ men en Opvolgers, en hun Hoog Mo„ genden de Heeren Staaten Generaal „ der *Vereenigde Nederlanden*, en hunne „ wederzydsche Vassalen en Onderdaa„ nen.

„ II. Het Tractaat van *Munster*, gesloo„ ten den dertigsten January MDCXLVIII, „ zal tot basis van het tegenwoordige „ Tractaat dienen, en alle Stipulatien „ van 't gemelde Tractaat van *Munster* „ zullen worden behouden, in zo verre „ daar in, door het tegenwoordige, gee„ ne verandering zal gemaakt zyn.

„ III. Het zal beide contracteerende „ Mogenheden voortaan vrystaan zodani„ ge Reglementen, in hunne respective „ Staaten, te maaken voor de Commer„ cie, Tollen en Licenten als zy noodig „ zullen oordeelen.

„ IV. De Grensscheidingen van *Vlaan-* de-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1554. 1555. *Not. van Zeel.* 28. Nov. 1785.

„ *deren* zullen blyven volgens de Overeenkomst van 't Jaar MDCLXIV, en zo 'er eenige, door verloop van tyd, mogten verdonkerd geweest zyn, of nog zyn, zullen, binnen een Maand, naa de Uitwisseling der Ratificatien, Commissarissen van weerskanten benoemd worden om die te herstellen. Men is daar en boven overeengekomen, dat de wederzydsche te doene Ruilingen in het minnelyke zullen geschieden.

„ V. De hooge contracteerende Partyen verbinden zich van weerskanten, geen Forten of Batteryen, onder bereik van elkanders Kanon, aan te leggen, en die te slegten, welke zich in dat geval mogten bevinden.

„ VI. Hun Hoog Mogenden zullen, op de gevoeglykste wyze, ten genoegen des Keizers, doen reguleeren, de uitvloeijing der Wateren van het Land zyner Keizerlyke Majesteit in *Vlaanderen* en aan den *Maaskant*, om, zo veel mogelyk, de Overstrooming voor te komen. Hun Hoog Mogenden bewilligen zelfs, dat 'er, ten dien einde, op redelyken voet, gebruik worde gemaakt van den noodigen grond, zelfs op hun Grondgebied. De Sluizen, welke daar toe op het Grondgebied der Staaten Generaal zullen gemaakt worden, zullen onder hunne Souverainiteit blyven, en zullen 'er geene, op eenige plaats, huns Terri-

XXV. BOEK. 1785.

„ toirs worden aangelegd, welke de Verdediging hunner Frontieren zouden kunnen benadeelen. Eén Maand, naa de Uitwisseling der Ratificatien zullen wederzydsche Commissarissen benoemd worden, gelast om de gevoeglykste Plaatzingen voor gemelde Sluizen te bepaalen: zy zullen ook met elkander overeenkomen, wegens de geene, welken aan eenen algemeenen Regel zullen onderworpen zyn.

„ VII. Hun Hoog Mogenden erkennen het volle regt van volstrekte en onafhangelyke Souverainiteit zyner Keizerlyke Majesteit over het gansche gedeelte der *Schelde* van *Antwerpen* af tot aan het einde van het Land van *Saftingen*, overeenkomstig de Linie van MDCLXIV, welke men overeengekomen is door te snyden, zo als de geheele Linie S. T. aanwyst, welke terug valt, in T, op de Grensscheiding van *Brabant*, volgens aanwyzing der Kaart door de respective Ambassadeurs getekend. Diensvolgens zien de Staaten Generaal af van den ontvangst en heffing van eenigerlei Tol of Belasting in dit gedeelte van de *Schelde*, onder welke benaaming of gedaante zulks zou mogen zyn, mitsgaders van het, op eenigerlei wyze, belemmeren der Scheepvaard en Commercie van de Onderdaanen zyner Keizerlyke Majesteit. Het overige dier Riviere, van de aangetekende Linie af tot aan de

„ Zee

„ toe, welkers Souverainiteit aan de Staaten Generaal zal blyven behooren, zal „ aan hunne zyde gesloten gehouden „ worden, zo wel als de Vaarten van „ het *Sas*, het *Zwin* en andere Zeegaten, „ overeenkomstig het Tractaat van *Munster* (*).

„ VIII. Hun

(*) Het Artykel, betreffende de Souverainiteit der Staaten op dit gedeelte der *Schelde*, was in de voorloopige Voorwaarden, alleen uitgedrukt met deeze woorden. „ De Staaten zien af van het op eenigerlei wyze belemmeren der Scheepvaard en Commercie van de Onderdaanen zyner Keizerlyke Majesteit, zonder dat deezen daar aan eene meerdere uitgebreidheid mogen geeven, dan toegestaan is by het Tractaat van *Munster* van den 30. Jan. 1648 het welk ten dien opzigte in deszelfs kragt en vigeur zal blyven." Ten aanziene van dit stuk hadden de Afgezanten last gekreegen. „ Dat zy, by het „ sluiten van het Definitieve Tractaat, in allen geval„ len moesten zorgen, en als eene *Conditio sine qua* „ *non*, vorderen, dat by het VII. Art. door zyne „ Keizerlyke Majesteit, uitdruklyk worde erkend, de „ Souverainiteit van hun Hoog Mogenden over dat „ gedeelte van de *Schelde* het welk is begreepen tus„ schen het gedesigneerde Limiet by *Saftingen*, en „ de Uitwatering van de Rivier de *Schelde* in de „ *Noord Zee* by *Vlissingen*; en dat, onder Bemidde„ ling van het *Fransche* Hof, 't welk zich voor de „ Sluiting van de *Schelde*, ten faveure van de Re„ publiek, wel zo kragtig en efficasieuslyk heeft „ willen intresseeren, ten klaarsten kan blyken, dat „ het Tractaat van *Munster*, ook bepaaldlyk, ten „ aanziene van dit gewigtig point, werde geconfir„ meerd, en voorts door *Frankryk* gegaurandeerd; „ alles met dien verstande, dat, indien desniettemin „ in zodanig een geëxigeerde en duidelyke erken„ tenis, van 's Keizers zyde wierd gedifficulteerd, ge„ melde Heeren Ambassadeurs, in dat onverhoopt „ geval, niet zullen mogen toetreeden tot het slui-

„ ten

XXV. BOEK. 1785.

„ VIII. Hun Hoog Mogenden zullen „ de Forten de *Kruisschans* en *Frederik* „ *Hendrik*, ontruimen en flegten, en „ derzelver Gronden aan zyne Keizerly„ ke Majesteit afstaan.

„ IX. Hun Hoog Mogenden aan zy„ ne Majesteit den Keizer een nieuw „ bewys willende geeven van hun ver„ langen tot herstelling der volmaakste „ verstandhouding tusschen de beide „ Staaten, consenteeren tot het doen „ ontruimen en aan de dispositie van „ zyne Keizerlyke Majesteit over te laa„ ten, de Forten van *Lillo* en *Liefkens*„ *hoek*, met derzelver Vestingwerken, „ in den staat waar in zy zich bevin„ den; reserveerende de Staaten Gene„ raal aan zich om de Artillery en Am„ munitie van allerlei soort daar uit te „ trekken.

„ X. De Executie van beide voor„ gaande Artykelen zal plaats grypen zes „ Weeken naa de Uitwisseling der Rati„ ficatien.

„ XI. Zyne Keizerlyke Majesteit staat „ af van de Pretensien door Hoogstde„ zelve geformeerd op het Ambagt en „ de Dorpen *Badel* en *Reussel*.

„ XII. Zy-

„ ten van een Definitief Tractaat van Vrede; zullen„ de gemelde Heeren Ambassadeurs van voorzeide „ welexpresse Conditie, vóór het uitwisselen der Ra„ tificatie over de Preliminairen aan de Heer Grave „ DE MERCY, mitsgaders den Heer Graave DE „ VERGENNES, kennis moeten geeven." *Resol. Gen. Secr.* 17. Oct. 1785.

„ XII. Hun Hoog Mogenden ſtaan van „ hunnen kant af alle Pretenſien op het „ Dorp van *Postel*; wel verſtaande dat „ de Goederen der Abdye van *Postel*, „ door de Staaten Generaal geſeculari- „ ſeerd, niet gereclameerd zullen konnen „ worden.

„ XIII. Eén Maand, naa de Uitwis- „ ſeling der Ratificatien zullen Commis- „ ſariſſen benoemd worden om de Grens- „ ſcheidingen van *Brabant* te onderzoe- „ ken, en met wederzydsch genoegen „ over een te komen, wegens de Rui- „ lingen, welke van onderlinge oirbaar- „ heid zouden kunnen zyn.

„ XIV. Zyne Keizerlyke Majeſteit ſtaat „ af van alle Regten en Pretenſien, wel- „ ke Hoogstdezelve, uit kragt van het „ Tractaat des Jaars MDCLXXIII ge- „ formeerd heeft, of zou kunnen formee- „ ren op de Stad *Maaſtricht*, het Graaf- „ ſchap van *Vroenhove*, de Ambagten van „ *St. Servaas*, en het Land van *Overmaas*, „ aandeel der Staaten.

„ XV. Ter vergoedinge van bovenge- „ melde Partyen zullen hun Hoog Mo- „ genden betaalen de ſomme van *negen* „ *Millioenen* en *vyf honderd duizend Gul-* „ *dens Hollands* Geld.

„ XVI. Hun Hoog Mogenden hebbende „ gedeclareerd dat hun voorneemen was „ zulke Onderdaanen zyner Keizerlyke „ Majeſteit, welken door de Inundatien „ ſchade zouden geleeden hebben, vergoe- „ ding te doen, verbinden zich Hoogst-

„ de-

XXV. BOEK. 1785.

„ dezelve, ten dien einde; om zyne
„ Keizerlyke Majesteit *vyf honderd duizend Guldens*, gelyke Munt te voldoen.
„ XVII. De betaaling der door de
„ twee voorige Artykelen bedongen Sommas zal in dier voege geschieden. Drie
„ Maanden naa de Ratificatie van dit tegenwoordig Tractaat zullen de Staaten
„ Generaal aan de Keizerlyke Kasse te
„ *Brussel* doen betaalen de somma van
„ *twaalf honderd* en *vyftig duizend* Guldens *Hollands*; zes Maanden daar naa
„ gelyke Somma; en op gelyke wyze,
„ van zes tot zes Maanden, tot de volkomen afbetaaling der twee bovengemelde Sommas, maakende te zamen
„ *tien Millioenen Hollands* (*). Die betaalingen zullen noch opgehouden, noch
„ opgeschort kunnen worden, om welke
„ oorzaak of onder welk voorwendzel
„ het zou mogen zyn.

„ XVIII. Hun Hoog Mogenden staan
„ aan zyne Keizerlyke Majesteit af het
„ Ambagt van *Aulne* in het Land van
„ *Dahlem* gelegen met deszelfs Onderhoorigheden, de Heerlykheid of het
„ Hoofd-Ambagt van *Blegny de Trembleux*,

(*) Gelyk *Zeeland vyf Millioenen*, meer dan genoeg gerekend hadt. Zie hier boven bl. 267. zo wilde *Amsterdam*, over de Ratificatien der voorloopige Voorwaarden, in haaren Raad handelende, dat de Republiek, tot Afkooping der Keizerlyke Vorderingen op *Maastricht*, ook niet meer zou betaalen dan *vyf Millioenen Hollands*. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1438.

„ bleur, met *St. André*, het Ambagt en XXV.
„ Heerlykheid van *Bombaye*, de Stad en BOEK.
„ het Kasteel van *Dahlem*, met deszelfs
„ Aan- en Onderhoorigheden, uitgeno- 1785.
„ men *Oost* en *Cadier*.

„ XIX. In ruiling der Cessien, in Artykel XVIII. vermeld, staat zyne Keizerlyke Majesteit aan hun Hoog Mogenden af de Heerlykheden van *Oud-Valkenburg*, *Schin op de Geule*, *Strucks* met derzelver Aan- en Onderhoorigheden, het ingeslooten Destrict van *Oostenryks Valkenburg*, waar in het Klooster van *St. Gerlach* gelegen is; het welk elders onder de Heerschappy van zyne Keizerlyke Majesteit zal verplaatst worden, en de Dorpen *Obbicht* en *Papenhoven*, met derzelver Onderhoorigheden, in *Oostenryks Gelderland* gelegen. Zyne Majesteit staat daarenboven af zyne Pretensien op het gedeelte van het Dorp *Schimmert*, genaamd *de Bies*, met het gedeelte van die Landstreek, welke ten allen tyde zyn aandeel gefourneerd heeft, en nog fourneert, in de Petitien van hun Hoog Mogenden, daar onder begreepen de omtrent veertig Bunders Lands, door die van het Dorp *Nath* gereclameerd. Insgelyks staat zyne Keizerlyke Majesteit af zyne Pretensien op de gedeeltens van Heiden en Landen gereclameerd aan de zyde van *Heerlem*, door die van *Ubach*, van *Broatzen* en van *Simpelveld*, onder de reserve nogthans

„ dat

XXV. BOEK. 1785.

„ dat de Onderdaanen zyner Keizerlyke
„ Majesteit, de vrye communicatie, ont-
„ heeven van alle Regten en Tollen; zul-
„ len hebben door het gedeelte van den
„ grooten Weg, die langs de Grensschei-
„ dingen van het Ambagt van *Kerkenraad*
„ loopt, gelyk ook de Onderdaanen van
„ hun Hoog Mogenden de vrye en van alle
„ dergelyke Regten ontheeven communi-
„ catie zullen behouden door het overige
„ van den Weg tot het *Land ter Heyde*.

„ XX. De Staaten Generaal zich ver-
„ leend hebbende aan het verlangen, 't
„ welk zyne Keizerlyke Majesteit heeft
„ doen blyken om de Forten *Lillo* en
„ *Liefkenshoek* te hebben in den staat
„ waar in zy zich bevinden, en zyne Kei-
„ zerlyke Majesteit willende aan Hoogst-
„ dezelve een wederzydsch bewys van zy-
„ ne Vriendschap geeven, staat en ziet
„ af van alle de Regten, welke Hoogst-
„ dezelve heeft kunnen formeeren op
„ de zogenaamde Redemptie-Dorpen,
„ behalven op *Falais*, *Argentau* en *Her-*
„ *mal*, doende hun Hoog Mogenden me-
„ de aan hunne zyde afstand van alle
„ Regten en Pretensien op die drie Dor-
„ pen, en zich verbindende om geene
„ Redemptie Belastingen en Regten te
„ zetten, zo als zyne Keizerlyke Maje-
„ steit zich van gelyke verbindt geener-
„ leie te zetten op de andere Redemptie-
„ Dorpen, als ook op de Ambagte van
„ *St. Servaas*, aan de Heeren Staaten
„ Generaal gecedeerd.

„ XXI. Het

„ XXI. Het zal den Ingezetenen der „ wederzydsche afgestaane Landen vry- „ staan dezelve te mogen verlaaten, en „ die 'er in willen blyven, zullen eene „ vrye Godsdienstoefening genieten; bei- „ de de Mogenheden zullen van weers- „ kanten voorzien in de competentie en „ het onderhoud der Dienaaren hunner „ Kerken.

„ XXII. Hun Hoog Mogenden cedee- „ ren aan zyne Keizerlyke Majesteit alle „ hunne Regten op het Dorp van *Ber-* „ *neau*, in het Land van *Dahlem* gelee- „ gen, welke by de verdeeling van het „ Land van *Overmaaze*, in het Jaar „ MDCLXI, onverdeeld gebleeven wa- „ ren.

„ XXIII. Daar en tegen cedeert en „ overlaat zyne Keizerlyke Majesteit aan „ de Staaten Generaal alle zyne Regten „ op het Dorp van *Esloe*, in het Land „ van *Valkenburg*, welke mede, by de- „ zelve verdeeling, onverdeeld zyn ge- „ bleeven.

„ XXIV. Binnen een Maand naa de „ Uitwisseling der Ratificatie, zullen we- „ derzydsche Commissarissen benoemd „ worden, om, naar wederzydsch ge- „ noegen der beide contracteerende Par- „ tyen, de Grensscheidingen hunner Ter- „ ritoir in het *Land van Overmaaze* te „ reguleeren, en in der minne overeen „ te komen tot andere Ruilingen, welke „ van onderlinge oirbaarheid zouden kun- „ nen zyn.

XXV. BOEK. 1785.

„ XXV. Men is overeengekomen tus„ schen de Hooge contracteerende Par„ tyen, dat de Geld-pretensien van Sou„ verain tot Souverain gecompenseerd „ en vernietigd zullen worden, en dat, „ belangende de zulken, welken de we„ derzydsche Particulieren zullen te vor„ deren hebben, Commissarissen zullen „ benoemd worden, om die te onder„ zoeken.

„ XXVI. Een Maand naa de Uitwis„ seling der Ratificatien zullen weder„ zydsche Commissarissen benoemd wor„ den, om het juist Contingent te on„ derzoeken en te bepaalen, het welk „ de Staaten Generaal voortaan zullen „ moeten opbrengen in de betaaling der „ Renten, op de oude Lasten van *Bra*„ *bant* gehegt: gemelde Commissarissen „ zullen dit hun werk in den tyd van „ één Jaar afdoen, zullende ondertus„ schen de zaaken op den ouden voet „ blyven.

„ XXVII. De beide Hooge contrac„ teerende Partyen renuntieeren onder„ ling, zonder eenige reserve, van alle „ Pretensien, welke de een tot des an„ deren lasten, van welke natuur ook, „ zouden mogen hebben.

„ XXVIII. Zyne Allerchristlykste Ma„ jesteit, door Hoogstderzelver vriend„ lyke tusschenkomst en zyne kragtdaa„ dige en billyke Bemiddeling toegebragt „ hebbende tot den goeden uitslag der „ Schikking tuschen de Hooge con-

„ trac-

„ tracteerende Partyen geslooten, wordt
„ Hoogstgemelde zyne Majesteit door de
„ Hooge contracteerende Partyen verzogt
„ de Guarantie van dit tegenwoordige
„ Tractaat mede op zich te willen nee-
„ men.

„ XXIX. Dit tegenwoordig Tractaat
„ zal door zyne Keizerlyke Majesteit en
„ hun Hoog Mogenden worden geratifi-
„ ceerd, en de Brieven van Ratificatie,
„ binnen den tyd van zes Weeken, te
„ rekenen van den dag van heden, of
„ nog vroeger, indien mogelyk, uitge-
„ wisseld worden."

Sluiten van 't zelve.

Op den achtsten van Slachtmaand sloot de Keizerlyke Gezant, de Graaf de Mercy Argentau, met onze Gezanten de Heeren Lestevenon van Berkenrode en Brantsen dit Verdrag te *Fontainebleau*; de Graaf de Vergennes, ondertekende 't zelve als gesloten door de Meditatie en onder Guarantie van zyne Allerchristlykste Majesteit (*).

By

(*) De Keizer vereerde aan de Gezanten van onzen Staat twee Gouden Snuifdoosen, in elk lagen drie Briefjes, ieder ter waarde van 1000 Livres. De Graaf de Mercy ontving van onzen Staat een Ring ter waarde van 10,000 Guldens; diens Secretaris een Gouden Snuifdoos met 3000 Guldens. De *Fransche* Staatsdienaar de Vergennes, als Bemiddelaar van het Vredes Tractaat, een Ring ter waarde van 16,000 Guldens. De Markgraaf de Verac, Gezant des *Franschen* Hofs by deezen Staat, werd een kostbaaren Doos ter hand gesteld, ter waarde van 20,000 Gul-

XXV. BOEK. 1785.

Een daar by gevoegde Overeenkomst.

By dit Verdrag, voegden ten dien zelfden dage, de wederzydsche Gevolmagtigden eene Overeenkomst van de eigenste kragt als of dezelve van woord tot woord 'er in vermeld stondt. Deeze behelsde de volgende negen Artykelen, alle van een huishoudelyken aart.

„ Art. I. Dat de Lasten en andere gewoone Belastingen, door de Staaten van „ het Land van *Dahlem* voor het Jaar „ MDCCLXXXV omgeslaagen, aan den „ tegenwoordigen Ontvanger zullen betaald worden, ten voordeele hunner „ Hoog Mogenden, en tot voldoening „ der Lasten van het tegenwoordig Jaar.

„ II. Dat desgelyks de Domaninale en „ Kerklyke Renten, zo ook de Tienden, in de tegenwoordige Maand November vervallende, gelyk ook de Erfpagten der Molens en anderen, voor „ het loopende Jaar, geheeven en ontvangen zullen worden door den Ont-

„ van-

Guldens, en den Heere CAILLARD, Secretaris van het Gezantschap, een fraaye Doos, vercierd met email, waar in een Medaillon, met edel Gesteente omzet; in de Medaillon zag men de zeven Pylen, het gewoon zinnebeeld van de vereeniging der zeven Gewesten. Allen deezen hadden werkzaam gewest in niet alleen omtrent dit Verdrag met den Keizer, maar ook in het oprigten der omtrent gelyktydig standgrypende *Verbintenis* met *Frankryk*, waar van wy, als mede van de byzondere Geschenken te dier gelegenheid uitgereikt, wy gesprooken hebben in onze *Vaderl. Hist.* VIII, D. bl. 223. Zie wegens de thans gegeevene *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1646. Voor 't Jaar 1786. bl. 33. en 201.

„ vanger van hun Hoog Mogenden, en XXV.
„ ten hunnen voordeele, zo dat de Las- BOEK.
„ ten van gemelde Land, of de gedeelte ——
„ derzelven, aan zyne Keizerlyke Maje- 1785.
„ steit afgestaan, ten profyt van zyne Kei-
„ zerlyke Majesteit niet zullen beginnen
„ te loopen dan met den eersten Janua-
„ ry MDCCLXXXVI; de Domaniale en
„ Kerklyke Renten met den eersten De-
„ cember, en de Erfpagten naa het af-
„ geloopen Jaar.

„ III. Dat, om alle zwaarigheden voor
„ te komen, raakende de Agterstallen
„ der gemelde Renten en Lasten, en de
„ Executie, welke de Ontvangers van
„ hun Hoog Mogenden in 't geval mog-
„ ten zyn te doen, by gebrek van be-
„ taaling, 'er eene naauwkeurige en om-
„ standige Lyst zal van geformeerd wor-
„ den, en Hoogstderzelver Ontvanger
„ of de Commissaris van zyne Keizer-
„ lyke Majesteit zal worden geauthori-
„ seerd, om het Montant van gemelde
„ Agterstallen aan de respective Ontvan-
„ gers van hun Hoog Mogenden te be-
„ taalen, behoudens het Regt van de-
„ zelve weder in te vorderen ten laste
„ der Schuldenaaren.

„ IV. Dat alle Verkoopingen van
„ Kerklyke Goederen, Erfpagten of wy-
„ ze van Tienden, zo ook de geaccor-
„ deerde Octroyen haar vol en geheel
„ effect zullen sorteeren.

„ V. De Bedienden en Beampten der

XXV. BOEK. 1785.

„ Staaten van *Dahlem*, en alle de geenen, die, uit kragt hunner Ampten, „ Gagien of vaste Inkomen ten laste van „ 't gemelde Land hadden, zullen, hun „ leeven lang, eene evenredige Lyfrente „ genieten, welke hun, op de inkomsten „ van gemelde Land zal aangeweezen „ worden.

„ VI. De Meiers en Griffiers zo van „ de Stad als van het Hooge Hof van „ *Dahlem*, als mede van de Heerlykheden aan zyne Keizerlyke Majesteit af„ gestaan, en welken Hoogstdezelve niet „ zal goedvinden in hunne Bedieningen „ te continueeren, zullen eene redelyke „ vergoeding ontvangen, of de vryheid „ hebben hunne Ampten te verkoopen, „ onder Goedkeuring van het *Gouvernement Generaal der Nederlanden.* —— „ Bovengemelde Artykels zullen ook in „ agt genomen worden ten aanziene der „ gedeeltens door zyne Keizerlyke Ma„ jesteit aan hun Hoog Mogenden afge„ staan.

„ VII. Dat, voor zo veel de Landen „ van *Valkenburg* en *Roldue*, aandeel van „ zyne Keizerlyke Majesteit, belast mog„ ten zyn met eenige Capitaalen of an„ dere Schulden, door de Staaten der „ gemelde Landen genegotieerd of ge„ contracteerd, het zy ter oorzaake van „ den Aanmarsch van Troepen, of uit „ welk eene andere oorzaak ook, zullen „ de gedeeltens, door zyne Keizerlyke

„ Ma-

" Majesteit aan hun Hoog Mogenden af- XXV.
" gestaan, 'er geheel van ontheven wor- BOEK.
" den; gelyk het ook aan den anderen
" kant zal plaats hebben, ten aanzien 1785.
" van het Land van *Dahlem*, aan zyne
" Keizerlyke Majesteit gecedeerd.

" VIII. De Leenen, in de van weers-
" kanten afgestaane gedeeltens geleegen,
" en die 'er van afhangen, zullen leen-
" roerig zyn van de Feodale Hoven en
" Kamers van den anderen Souverain,
" onder welken zy onderhoorig zyn, zon-
" der in eenige verdere afhanglykheid
" te weezen der Feodale Hoven of Ka-
" mers van den anderen Souverain, van
" wien zy te vooren leenroerig waren,
" overeenkomstig 't geen ten dien opzig-
" te gestipuleerd is in het Partagie Trac-
" taat van zes en twintig December des
" Jaars MDCLXI. De wederzydsche
" Cessien zullen op denzelven tyd, en
" op gelyke wyze geschieden, een Maand
" naa de Uitwisseling der Ratificatien.

" IX. Men is daar en boven overeen-
" gekomen, dat, zo het Klooster van
" *St. Gerlach* geheeven kwam te wor-
" den, of in eenige andere Orde of Kloos-
" ter wierd ingelyfd, als dan zullen de
" Staaten Generaal de Regten van den
" Fiscus genieten op de Goederen, wel-
" ken gemelde Klooster op hun Grond-
" gebied bezit (*).

De

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1556.

XXV. BOEK.

1785.

Zwaarigheid door *Middelburg* ingebragt op het III. Artykel des Verdrags.

De Kooplieden te *Middelburg* vonden zich bezwaard, over het derde Artykel des Verdrags, by 't welke aan de Hooge Verbondelingen vrygelaaten wordt, in 't vervolg, zodanige Reglementen te maaken, als zy, *elk in hunne Staaten*, voor den Handel, Regten en Tollen, noodig zouden oordeelen; waar uit, en wel byzonder uit de onbegrensde bepaaling van het laatste, zy bedugt waren, dat, met den tyd, veele moeilykheden en nadeelige gevolgen voor dit Gemeenebest, en byzonder voor *Zeeland*, zouden kunnen gebooren worden, indien men daar tegen, (wanneer het nog tyd was,) niet zorgde, door wederzydsch Schikkingen te beraamen, om te weeten waar volgens zich te gedraagen, en de te vreezene onheilen eer het te laat ware, af te wenden.

Deeze en het belang 't geen zy stelden in de welvaard van *Zeeland*, van deszelfs goede Ingezetenen, en de zorg, die zy voeden voor het laate Naageslacht, waren de gronden, op welke zy meenden in de onvermydelyke verpligting te staan, om, op den acht en twintigsten van Slachtmaand, zich met een Adres te vervoegen by Staaten van *Zeeland*; ten einde zy, met de verdere Bondgenooten, en bovenal met die welke hunne waare belangens insgelyks by den bloei en groei van den zo diep vervallenen Handel en Scheepvaard vonden, middelen mogten beraamen om, (zo nog mogelyk voor de Ratificatie van het Verdrag,)

drag,) ten opzigte van dat Artykel eenige Opheldering, of zulke Schikkingen te verkrygen ten Regelmaat voor de handeldryvende Ingezetenen zo van de zyde des Keizers als van hun Hoog Mogenden. XXV. BOEK. 1785.

Naardemaal het zeker is, dat, zonder eenige duurzaame Bepaalingen, omtrent die Regten te maaken, (dit was het beloop huns Vertoogs,) alles afhangt van de willekeurige Beschikking van 't Gebied der *Oostenrykſche Nederlanden*, dat telkens, naar goeddunken, alle zo inkomende als transitoire Regten verhoogen en vermeerderen kan, zo zeker is het mede, dat langs deezen weg de voornaame Handel deezer Republiek in 't gemeen, en ook van *Zeeland* in 't byzonder, met *Luikerland*, *Frankryk*, *Duitschland* en *Zwitzerland*, van tyd tot tyd, benadeeld, en ten laatsten het weinige ons daar van nog overgebleeven, geruineerd en de hartader zal afgestooken worden. —— Zo min men dit, op dugtige gronden, kan wederspreeken, zo is het ook eene ontegenzeggelyke waarheid, dat door den invloed, dien de Keizer zo niet op alle, ten minsten op veele der *Duitsche* Vorsten heeft, eene naauwere verbintenisse met hun het middel zyn kan om de Vervoeringen der Koopmanschappen na en langs den *Rhyn*, door ondraagelyke Lasten, van geene betekenis te maaken, en het gebruik daar van, daar door als van zelve te verbieden. Welke gevolgen dit laatste gehad hebbe,

XXV. BOEK. 1785.

hier van heeft men, maar weinige Jaaren geleeden, een doorslaand bewys gezien, toen men van de zyde der *Hollandsche* Kooplieden sterke Vertoogen daar tegen gedaan en op de vereffening der zweevende geschillen aangedrongen heeft.

Dat men de aangelegenheid deezer zaake altoos uit dit oogpunt beschouwd hebbe blykt, voor eerst, uit het Tractaat van *Munster*, en ten anderen, uit het Tractaat van *Fontainebleau* nu pas getroffen, waar by men op het geslooten houden der *Schelde*, en andere Zeegaten der *Oostenrykſche Nederlanden*, zo sterk aangedrongen heeft, dat, niettegenstaande van de zyde des Keizers eene Opening derzelve, en verdere Zeegaten geëischt is, de Republiek daar in niet heeft toegestemd; maar dezelve geslooten zyn gebleeven. Dit aanbelang blykt, wyders, uit de onderscheidene Staats-commissien, die in 't beloop van deeze Eeuw benoemd en gehouden zyn, tot herstel der misslagen en gebreken, by het invorderen der Regten ingesloopen, waar door dezelve, ten grootsten deele, tot hier toe, op een vry gereguleerden voet gebleeven zyn; doch nu, indien wy ons niet bedriegen, door dit Artykel des Verdrags, geheel den bodem ingeslaagen en willekeurig worden. Wat kan en zal het baaten of het bepaalde gedeelte der *Schelde*, en de genoemde Zeegaten, gesloote blyven, indien 'er geene bepaalingen zyn; die het willekeurige beletten, daar nu eene

ne opene deur gelaaten is om meerder XXV.
bezwaarende Lasten en Regten op den BOEK.
invoer der Koopmanschappen uit dit Ge- ———
meenebest te brengen? Geeft dit alles 1785.
geen reden van vreezen, dat daar door
die en andere Rivieren, eens eindelyk
voor de Kooplieden onbruikbaar en van-
zelfs voor hun geslooten zullen wor-
den?

Niet dan met de grootste aandoening kunnen wy op de gevolgen van dit alles denken; dewyl dezelve van den sterksten invloed zyn zullen op het vertier van verscheide Waaren; en vooral op dat van de Voortbrengzelen en Koopmanschappen, die uit het Oosten en Westen binnen deeze Republiek aangevoerd en verkogt zynde, zo tot eigen gebruik, als tot verdere verzendingen, derwaards gevoerd, en door dat middel gesleeten worden: dit ophoudende moeten ook, ten laatsten, die ryke bronnen van Handel geheel uitdroogen, 's Lands en Stads Inkomsten, daar by aanmerkelyk verminderen: het bestaan van Schippers, Werklieden en veele andere soorten van Ingezetenen deezes Gewests en van den Staat, zal geheel ophouden, zy zullen hun bestaan elders moeten zoeken, of ten lasten van Armekassen vervallen. Met één woord de meesten zo wel als de minsten zullen by ondervinding ontwaaren, wat het is, indien ook de Maatschappyen van *Oost* en *West* vernietigd mogten worden; waar toe, zo wel als om

XXV. BOEK. 1785. om den overigen Handel en Scheepvaard ons te ontneemen, veelen, zelfs tot byna aan den uiterften rand van *Europa*, zich elk als om 't best beyveren; ja zelfs zulken, van wien men nog kort geleden groote verwagting gevormd en zich veele voordeelen voor het Handelweezen deezer Republiek beloofd hadt.

't Is waar, by het Artykel, 't geen ons deeze bezwaarende denkbeelden inboezemt, is aan dit ons Gemeenebest gelyke Vryheid gelaaten als aan zyne Keizerlyke Majefteit. Doch, wanneer men opmerkt het groot verfchil tusfchen de meerdere Goederen, Waaren en Koopmanfchappen, die uit deeze Republiek langs de *Schelde*, den *Rhyn* en andere Rivieren, zo te Water als te Lande, vervoerd worden, in tegenftelling van 't geen van daar in de Republiek komt, dan mag men onbefchroomd, vastftellen, dat de Balans aan deeze zyde nadeeliger zal worden.

De waarheid van het gezegde, en dat het van geen klein aanbelang, zo voor 'sLands Inkomften, als voor het Koopmanfchaplyk beftaan, en daar door wederkeerig voor de Ingezetenen ook van *Zeeland* zyn zoude, kan genoeg uit de Maand-Staaten blyken. Deeze zullen doen zien hoe veel Schepen en Karren, in deeze Republiek, dienen moeten tot het overvoeren en verbrengen van eene zo groote hoeveelheid Goederen als uit de Republiek en door *Vlaanderen* en *Bra-*

bant

bant heen en weder, en van daar weder Transito hooger opgezonden worden; alle welke Handel wy vreezen dat nu vooral op 't punt van een geheelen ondergang gebragt is. In deeze vrees vindt men zich versterkt, door agt te geeven op de handelwyze van het Gouvernement te *Brussel* in vorige Jaaren, toen men, om hunne Fabrieken en Trafieken, en de Vaard langs en over *Oostende* te begunstigen, nadeelige veranderingen op de Tractaaten maakte, de Inkomende Regten op het Zout, de Wynen, en Houtwaaren, met meer andere der voornaamste Handeltakken, aanmerkelyk verhoogde; met zulk een gevolg, dat de Zoutneering, voorheen een aanmerkelyke Tak van Handel voor *Zeeland*, en een bron van Welvaard voor derzelver Bezitteren en Bestuurderen, genoegzaam gansch verloopen is, en die Fabrieken bykans alle vernietigd zyn. De aanvoer der Transito Wynen over *Middelburg* en *Zierikzee*, in onze dagen nog zo aanzienlyk, is door die Belasting gansch verhuisd, geene schaduw wordt 'er meer van gezien; de *Engelsche* Manufactuuren herwaards gezonden, om ze verder zo na *Vlaanderen* als *Brabant* te voeren, voorheen van geen gering belang, hebben den weg over *Oostende* moeten neemen, door de vermindering der Regten daar in trein gebragt, en gaan ons bykans geheel mis (*).

XXV. BOEK. 1785.

De

(*) *Nat. van Zeel.* 28. Nov. en 5. Dec. 1785.

XXV. BOEK.

1785.

Het oordeel van Vlissingen over dit Bezwaar van Middelburg.

De Regeering van *Vlissingen* beschouwde deeze Bezwaaren der *Middelburgsche* Kooplieden als ten uitersten onzeker, problematicq, en daarom ook van dien aart, dat de Bekragtiging van het geheele Verdrag daar aan niet behoorde verbonden te worden. Te veel prys, stelde zy, nogthans, op de belangen des Koophandels; om niet gaarne, zo veel mogelyk, aan dit Verzoek te voldoen; 't zelve zou gezonden kunnen worden aan de Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergaderinge, tot onderrigt, om 'er het noodige gebruik van te maaken; en hun tevens te volmagtigen het daar heen te wenden dat de Afgezanten te *Parys* werd aangeschreeven om den Graave DE MERCY, tot voorkoming van nieuwe Geschillen, voor te slaan het maaken van een onderling *Tarif van Commercie*, waar toe de wederzydsch te benoemene Commissarissen tot de zaaken der Grensscheidingen, als anderzins, zouden kunnen worden verzogt, blyvende intusschen de Ratificatie van dit Artykel opgeschort; tot al 't welk de bystand en bemiddeling des *Franschen* Staatsdienaarschaps zou behooren verzogt te worden (*).

Dit sterk dringen van *Middelburg* ontging geenzins het maaken van ongunstige en haatlykgekeurde aanmerkingen der Schryveren van dien tyd. Een hunner maalde den Handel der *Zeeuwen* op en over

(*) *Not. van Zeel.* 28. Nov. en 5. Dec. 1785.

1785.

over de *Oostenrykſche Nederlanden* langs de *Schelde* af als eene verkorting der Regten op de *Maaze*, door de Admiraliteit te *'s Hertogenbosch* gevestigd, als een onbehoorelyke eigendom en de klagten door de Kooplieden gedaan over het gevaar waar in die Handel gebragt was, door het derde Artykel des Verdrags met zyne Keizerlyke Majeſteit, als een list tegen den Vrede en de Verbintenis met *Frankryk*. — Tegen zodanige aanrandingen van aanzienlyke Collegien en Perſoonen, oordeelde de Raadpenſionaris van *Zeeland* te moeten waaken (*). Deeze post bekleede thans, zints het verzogte en bekomene ontſlag van den hoogbejaarden Heere JOHN MARINUS CHALMERS, de Heer LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL, tot dezelve verheven naa ruim zes en twintig Jaaren als Lid of Minister de *Zeeuwſche* Staatsvergaderingen bygewoond en ten dienſte geſtaan te hebben. 't Belang 't geen de Staatsleden algemeen in een Heer van die ondervinding en bekwaamheden ſtelden, bragt de gunſtigſte toezeggingen by de Amptsaanvaarding te wege (†).

Veranderingen op de Grenzen by den Vrede.

Geheel het gelaad der dingen veranderde op de Grenzen en in de Stroomen aan 't Keizerlyke paalende. Een *Oos-*

(*) *Not. van Zeel.* 28. Nov. 5. en 12. Dec. 1785. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1616.

(†) *Not. van Zeel.* 12. en 23. May. 12. Sept. 1785.

XXV. BOEK. 1785. *Oostenryks* Officier, op het Dorp den *Doel* bevelvoerende, verscheen aan de Barriere van *Liefkenshoek*, en verklaarde van den Prins VAN LIGNE een Brief ontvangen te hebben, by welken toegestaan werd, dat alle Officieren, Burgers en Vrouwen van Onder-Officieren en Gemeenen, op het Grondgebied van zyne Keizerlyke Majesteit vry en onverhinderd mogten gaan en komen; hy hadt ook last om aan 's Lands Schepen te laaten weeten, dat zy, nevens de Bezettingen der Forten, vryheid hadden, om Leevensbehoeften op Keizerlyk Grondgebied te koopen. Een Staatenbode bragt den Bevelhebber van *Lillo* 't gebod om het water van de Polders, omstreeks de Forten *Lillo*, *Fredrik Hendrik*, *de Kruisschans* en *Liefkenshoek*, zints den zevenden van Slachtmaand des Jaars MDCCLXXXIV, door het Zeewater overstroomd, te laaten afloopen. Het werd den eigen dag werkstellig gemaakt. —— De twee Keizerlyke Kotters en de Brik, verlieten het zogenaamde *Weerlooze Rak*, niet verre van het Fort *St. Philip*, waar zy zedert een geruimen tyd gelegen hadden, en zeilden na *Antwerpen*. Alle Schepen en gewapende Vaartuigen, die van onze zyde, op de *Schelde*, en voor *Saftingen*, gelegen hadden, keerden na de Reede te *Rammekens* en werden door de Admiraliteit afgedankt. De Krygsmagt, naa de Grenzen gezonden, werd, van tyd tot tyd, opontbooden. Men trok de Plakaaten,

ten, wegens den Uitvoer van Paarden, en van verscheide Artykelen na de *Oostenryksche Nederlanden* in; alleen bleef de Uitvoer van *Rundvee*, om schaarsheid en duurte voor te komen, opgeschort (*). XXV. BOEK. 1785.

Eer het Jaar zynen Kring besloot waren de Bekragtigingen des Verdrags met den Keizer uitgewisseld. Tot naakoming van 't zelve maakte men terstond eenen aanvang met het slegten van de Sterktens *de Kruisschans* en *Fredrik Hendrik*; doch zette dit werk traaglyk voort, en haastte zich althans niet met de ontruiming van *Lillo* en *Liefkenshoek*, waarschynlyk in verwagting dat JOSEPHUS DE II. hier omtrent eenig uitstel zou geeven, 't welk de Staaten, door hunne Gezanten te *Parys*, aan den Graaf DE MERCY en den Graaf DE VERGENNES hadden laaten verzoeken. Zyne Keizerlyke Majesteit hadt dit geweigerd. De bestemde tyd der Slegting en Ontruiming was ten einde geloopen toen in Sprokkelmaand des volgenden Jaars de Baron VAN REISCHACH, als Keizerlyke Afgezant, weder in 's *Gravenhaage* verscheen. In zyn eerste gesprek met den Voorzitter der Algemeene Staaten drong hy aan, dat deeze Bedingen des Verdrags, zonder verwyl, zouden volvoerd worden. Waar op hun Hoog Mogenden onmiddelyk

De *Kruisschans* en *Fredrik Hendrik* geslegt.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1500. 1553, 1582. 1605. 1668.

XXV. BOEK. 1785.

Lillo en *Liefkenshoek* ontruimd en door den Keizer in bezit genomen.

lyk bevel gaven om met het flegten van de twee Vestingen voort te gaan, en de twee andere in te ruimen.

Deeze gedenkwaardige overgave geschiedde, op den twaalfden van gemelde Maand. Toen de wederzydsche Gevolmagtigden te *Lillo* waren aangekomen, werd, naa het overleeveren der Sleutelen en het doen der noodige aanwyzingen, de klok geklept. De Inwoonders vergaderden op de Markt voor het Regthuis, ten plegtigen ontslag uit den Eed aan hun Hoog Mogenden. Men nam de Wapens der Republiek af. Der Staaten Bezetting, ten getale van omtrent twee honderd Man, toog uit na *Osfendrecht* en verder na *Bergen op den Zoom*. De Regters en andere Amptenaaren van den Burgerstand vertrokken te scheep met hunne Huisgezinnen; een scheiden't geen onderling niet zonder de grootste aandoening geschiedde. —'s Anderen daags kwam het Keizerlyk Krygsvolk uit *Antwerpen*, ontscheept en met slaanden trommel binnen getrokken zynde, betrokken zy de Hoofdwagt, en de Wapens van zyne Keizerlyke Majesteit werden opgeregt. Het Klokgeklep deedt de Inwoonders andermaal voor het Regthuis zamenkomen, waar de Heer Raad Procureur Generaal van *Brabant* hun den Eed van hulde en trouwe aan zyne Keizerlyke en Koninglyke Apostolische Majesteit afnam.

De Bezitneeming van *Liefkenshoek* werd, ten zelfden dage, volbragt, ten overstaan

van

van den Heer Raad Procureur Generaal van *Vlaanderen*. De Grond der geslegte Sterktens, de *Kruisschans* en *Fredrik Hendrik* namen de Gelastigden des Keizers, in diens naam, plegtig in bezit, onder den toevloed der Onderdaanen van de nabuurige Polders en Dorpen. —— Het gewapende Keizerlyk Wagtschip deeden de Heeren der Admiraliteit op de *Schelde* van *St. Philippe* vertrekken, en tusschen *Lillo* en *Liefkenshoek* ankeren, om den Stroom en alle de Zeesluizen binnen 's Keizers Heerschappy in vryheid en veiligheid te stellen. Met allen spoed verplaatste men ook het Kantoor der Regten zyner Majesteit van *St. Philippe* na *Lillo*. Van daar werden, naa de Bezitneeming, de Brieven, zaaken van Staat betreffende, en de Pasporten afgevaardigd (*).

XXV. BOEK. 1785.

Gerugt eener Ruilinge van den Keizer met den Keurvorst van *Beyeren*.

Te midden van de woelingen deezes wonderbaar opdaagenden, en vreemd voortgezetten Keizerlyken Oorlogs, meest in Toerustingen en Onderhandelingen gesleeten, en naauwlyks den naam van Oorlog verdienende, schoon een Kanonschoot op de *Schelde* voor eene Oorlogsverklaaring ging, en 'er een staatlyk Vredesverdrag op volgde, liepen 'er gerugten van een toeleg des Keizers, door zommigen aangemerkt als den sleutel van de onverwag-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 1647. Voor 't Jaar 1786. bl. 113. 410.

XXV. BOEK. 1785. wagte Vorderingen door JOSEPHUS op onzen Staat. Men wilde naamlyk, dat de Keizer, met den Keurvorst van *Beyeren*, een Verdrag zou hebben aangegaan, volgens 't welke de *Beyersche* Staaten, naa het overlyden van den tegenwoordigen Keurvorst, aan den Keizer zouden moeten komen; waar tegen zyne Keizerlyke Majesteit zich zou verbonden hebben om aan den Hertog van *Tweebruggen*, die anders in de *Beyersche* Landen zou moeten opvolgen, *Brabant* en *Vlaanderen*, met alle de Aanspraaken, welke hy op het Gemeenebest der *Vereenigde Nederlanden* hadt, te zullen afstaan. — By deeze ruiling, voegde men 'er nevens, zouden de *Oostenryksche Nederlanden*, den naam van het KONINGRYK VAN AUSTRASIA krygen, en de Hertog van *Tweebruggen* den tytel van KONING DER NEDERLANDEN aanneemen.

Hetzelve voor- en tegengesprooken. Veel werd 'er over deeze Ruiling gesprooken; de Nieuwspapieren waren des vol; deezen beweerden de waarheid, anderen bestreeden de egtheid van dit oogmerk. De verkryging van *Beyeren* zou, ongetwyfeld een onschatbaar groot toevoegzel aan 's Keizers bezittingen geweest zyn; maar kon, in de gevolgen beschouwd, de te onderbrenging van *Duitschland* medegebragt hebben. Dan 'er was weinig waarschynlykheids, dat een Land, uit zo veele onafhanglyke Staaten bestaande, elk zeer nayverig op de lyst van derzelver Voorregten, een gerust aan-

schou-

schouwer zou weezen van zulk eene gewigtige Staatsomwenteling, die de zogenaamde Vryheden des *Duitschen* Ryks in gevaar bragt. Het Geheim van dit Verdrag, beweert men, dat de schrandere FREDERIK DE GROOTE zou ontdekt hebben, en 'er een afschrift van magtig geworden zyn. Dat hy daar op, met andere *Duitsche* Vorsten, eene Verbintenis aanging, om de balans des Keizerryks te bewaaren (*).

XXV. BOEK. 1785.

De Koning van *Pruissen* gaat eene Verbintenis daar tegen aan.

Zeker gaat het, te midden van zo veel onzekerheids als deeze bedoelde Ruiling blyft aankleeven, dat de Baron VAN THULEMEYER, Afgezant zyner *Pruissische* Majesteit, van wegen zyn Hof, by hun Hoog Mogenden eene plegtige verklaaring kwam afleggen, dat de Koning, zyn Meester eene Verbintenis, ter handhaaving van de *Duitsche* Staatsgesteldheid, tot stand gebragt, en met andere Onafhangelyke Vorsten van *Duitschland*, de Keurvorsten van *Saxen*, en *Brunswyk Lunenburg*, getekend hadt. Deeze Verbintenis, die niets beledigens of aanvallens behelsde, hadt in geenen deele ten oogmerk eene vergrooting van Magt aan de zyde der Verbondene Mogenheden; maar strekte alleen tot eene Borstweering om de inzigten, welke het Huis van *Oostenryk* mogt hebben

(*) *History of the internal affaires of the United Provinces* bl. 96. & 111. DENINA *'t Leeven en de Regeering van* FREDERIK DEN II. *Koning van Pruissen* bl. 444. *N. Nederl. Jaarb.* 29. Aug. 1785.

XXV. BOEK. 1785. ben om zyne Magt, in *Duitschland* reeds zo groot, nog verder uit te breiden, paal en perk te stellen, als welker misbruik hoogst nadeelig zou weezen voor de Staatsgesteltenisse des *Duitschen Ryks*. De Koning noodigde de Republiek om aan deeze Verbintenis goedkeuring en sterkte te geeven (*).

Men vondt goed de Heer THULEMEYER voor de gedaane Verklaaring te bedanken, met betuiging, dat hun Hoog Mogenden, dezelve aanzagen als een blyk van vertrouwen en genegenheid van zyne Koninglyke Majesteit voor deezen Staat, waar op zy den hoogsten prys stelden, en zich ten uitersten verpligt hielden; dat zy altoos veel belangs genomen hadden en nog namen in het Behoud en Welzyn des *Duitschen Ryks*, en van deszelfs wettige Constitutie, en ongaarne zouden zien, dat 'er eenige veranderingen, veel min eene geheele omkeering in 't zelve gemaakt wierden; terwyl zy hoopten en wenschten, dat het Tractaat van Verbintenis, aangegaan door zyne Majesteit met hunne Keurvorstlyke Doorlugtigheden van *Saxen* en *Brunswyk Lunenburg*, een gepast middel mogt weezen, om de algemeene Rust en Vrede, die hun altoos zeer ter harte ging, te bewaaren (†).

By

(*) *Resol. Gen.* 29. Aug. 1785.
(†) *Resol. Gen.* 6. Sept. 1785.

By de Geldvordering van Tien Millioenen door den Keizer, om daar voor den Vrede als te koopen, kwamen, ten deezen Jaare, andere Geldeischen van zeer oude en min verjaarde Schulden. De tyd scheen gebooren om den Staat met lastige en drukkende Aanmaaningen te kwellen. De Baron VAN RHEEDE buitengewoon Gezant van onzen Staat te *Berlyn*, gaf te verstaan, dat één der Koninglyke Prinsfen van *Pruisfen* hem bekend gemaakt hadt, met verzoek om des berigt te doen, dat zyne Koninglyke Hoogheid een aanspraak van den Huize van *Hohenlohe* op de Republiek hadt, bedraagende ruim *Vyf Tonnen Gouds*, spruitende uit eene Beleening, door den Aartshertog MATTHIAS, in den Jaare MDLXXIX, gedaan, en zedert, uit hoofde van de agterstallige Renten, tot een som van meer dan *Zeven Millioenen* geklommen. Een eisch dien deeze Prins gaarne door de Republiek vereffend zag. Men meende, egter, te weeten, dat deeze overneeming slegts voorwaardelyk zou geweest zyn; en afhangelyk gemaakt van de aanneeming, 't zy hier te Lande, of mogelyk by zyne Keizerlyke Majesteit; de inhoud van deezen Brief werd aan de Bondgenooten medegedeeld (*).

Geldvordering door een der Koninglyke Prinsfen van *Pruisfen* op onzen Staat.

Eene Aanmaaning van eenen anderen aart deeden ADOLPH, Landgraaf van *Hes-*

Eischen van den Prins en

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 832.

XXV. BOEK. 1785. Prinsessen van *Hessen-Philipstal.*

Hessen-Philipstal, ULDERIQUE ELEONORE, Landgravin van *Hessen-Philipstal*, gebooren Prinses van *Hessen*, JEANNETTE en CAROLINA, beide Prinsessen van *Hessen-Philipstal*, by eenen Brieve te *Barchfeldt* geschreeven, en den zeventienden van Oogstmaand gedagtekend, inhoudende, dat hunnen Vader lange Jaaren in dienst van hun Hoog Mogenden geweest zynde als Gouverneur van *Doornik* van den Jaare MDCCXLIX af tot MDCCLVII, van deezen Staat, volgens eene by gevoegde lyst, eene som van 66914 Guldens te vorderen hadt; en dat zy, vernomen hebbende, dat by gelegenheid van het Vergelyk met zyne Keizerlyke Majesteit, allen de geenen die iets van den Staat te eischen hadden, zich konden aanmelden om hunne Betaaling te ontvangen, zy wederom de vryheid namen van deeze Schuldvordering aan den dag te leggen, met verzoek om afdoening (*).

Onlusten met de *Venetiaanen.*

In den loop der Gebeurtenissen hebben wy te meermaalen, doch alleen in 't voorbygaan, gewaagd van broeiende Onlusten tuschen onzen Staat en de Republiek van *Venetie*; deeze scheenen, ten tyde dat de Keizer ons met eenen Oorlog dreigde, tot eene meerdere rypheid gekomen, en in daadlykheid te zullen uitbarsten. Derzelver oorsprong en voortgang

(*) *Resol. Gen.* 24. Aug. en 4. Nov. 1785.

gang is zo zonderling, dat een eenigzins breeder Verslag in ons Geschiedblad moet plaats vinden, en voeglyker plaats dan deeze wisten wy aan 't zelve niet in te ruimen.

XXV. BOEK. 1785.

Oorsprong van dezelve.

Reeds in den Jaare MDCCLXXII beraamden eenige *Venetiaanen* het snood ontwerp om zich, door een allerverfoeilykst bedrog, te verryken met de bezittingen van het Huis van Koophandel der Heeren CHOMEL en JORDAN te *Amsterdam*. De schreeuwende en afschuwelyke bedriegery, welke hun, in dit oogmerk, moest doen slaagen, kon niet gelukken, zonder de *Amsterdamsche* Kooplieden, met welken de Gebroeders ZANNOWICH reeds eenigen Handel gedreeven hadden, op de stelligste en plegtigste wyze, te verzekeren van de egtheid en deugdzaamheid der zaake; dit wisten de *Venetiaanen*, op dit bedrog uit, zo goed als alle andere Buitenlanders. Om de gemelde Kooplieden gerust te stellen en in den waan te brengen, dat zy met Lieden te doen hadden op welken zy afkonden, maakten zy gebruik van het openbaar Character van een hunner Medepligtigen, den *Venetiaanschen* Staatsdienaar SIMON CAVALLI, toen te *Napels*, vervolgens te *Milaan*. Deeze schroomde niet, om de sterkste verzekeringen te geeven van de weezenlykheid en soliditeit der Persoonen, die zich by dit Handelhuis vervoegd hadden, te weeten zekere *Gebroeders* ZANNOWICH, NICO-

XXV. BOEK. 1785. LO PROVICH *en Comp.*, waar op zy zich tot den voorgeslaagen Handel inlieten. Verder getuigde deeze Staatsdienaar, de weezenlykheid en daadlyke afzending van eene Laading Goederen, die zyne Medepligtigen, de Gebroeders ZANNOWICH aan de *Amsterdamsche* Kooplieden afgezonden, tot betaaling van het uitschot, 't welk zy, ten uitvoer van de opgegeevene Commissien zouden moeten doen: zy verlieten zich op dit getuigenis, maakten geene zwaarigheid om dezelve uit te voeren, en de verzogte Goederen aan het verdichte Handelhuis van PEQVICH te doen toekomen. Dan, na het verloop van eenige maanden, niets verneemende van het Schip de *Minerva*, Capitein ALESSANDRO PERTICO, vonden zy zich genoodzaakt, op de best mogelyke wyze, alomme, en byzonder in de Havens van de *Middellandsche Zee*, onderzoek te doen na het ongelukkig lot, 't welk dit Schip mogelyk getroffen hadt. De inkomende berigten waren verre van gerustftellend; dezelve gaven veel eer aanleiding om een gepleegd bedrog te vermoeden, en de egtheid der zaake, als mede het bestaan van het Schip, grootlyks te verdenken.

Op deeze tydingen vervoegden zy zich by een hunner Vrienden te *Venetie* met verzoek om dit netelig stuk te onderzoeken, en, indien hy valschheid en bedrog ontdekte, de schuldigen terstond in Regten te agtervolgen. Welhaast bekwamen

zy

zy van daar de volle verzekering, dat 'er geen twyfel viel aan het bedrog; doch met de bygevoegde moedloosmaakende verklaaring, dat men geen kans zag om de Schuldigen, met eenige hoope van eenen gelukkigen uitslag te vervolgen: dewyl het scheen, dat Lieden van aanzien in deeze zaake betrokken waren; en dat het eenig middel, om Regt te verwerven, bestondt in te werken, door den *Hollandschen* Consul, onder 't gezag van hun Hoog Mogenden

Hun Hoog Mogenden daar in gemoeid.

Dit antwoord bewoog de Heeren CHOMEL en JORDAN om Brieven van voorschryving by den Consul van hun Hoog Mogenden te verzoeken; deeze werden verleend (*). Dan de *Hollandsche* Consul maakte zwaarigheid eenige stappen te doen, om dezelfde redenen als reeds uit *Venetie* overgeschreeven waren, dat men zich geen gunstigen uitslag kon belooven. Op nieuw gingen de *Amsterdamsche* Kooplieden, in deeze zaak zo schandelyk bedroogen, 's Lands Vaderen aan, en verwierven nieuwe sterker Brieven van Voorschryving. De Consul werd gelast, om, dewyl 'er Ministers der Republiek van *Venetie* in de zaak betrokken waren, zich rechtstreeks by de Inquisitie van Staat te vervoegen, en niet alleen Voldoening te vraagen voor de gepleegde Valschheid, indien dezelve plaats gegreepen hadt; maar voornaamlyk te eischen spoedige betaaling van de Gelden, die de Heeren CHO-

MEL

(*) *Resol. Gen.* 11 Feb. 1777.

XXV. BOEK. 1785. MEL en JORDAN te vorderen hadden, niet alleen van NICOLO PEQVICH *en Comp.*; doch van allen, die 'er verder de hand in hadden geleend, en in 't byzonder den Resident CAVALLI aan te klaagen, als die deeze Kooplieden, wegens het weezenlyk bestaan van dat Schip, niet slegts alle verzekering gegeeven; maar daar en boven, tot het doen van grootere uitschotten aangezet hadt (*). Dan zyne ingeleverde Vertoogen werkten niets uit by een Raad, die onder zich Leden telde, hoogst verdagt van deel te hebben in dit schelmstuk. Hy zogt de Kooplieden te beweegen om die zaak niet verder voort te zetten: dewyl, langs de gewoonen weg van Regten, waar toe de Raad van *Venetie* hem geweezen hadt, geene Voldoening te krygen stondt.

Dan de Heeren CHOMEL en JORDAN, verpligt om hunne Eer by de Assuradeurs op 't voorgemelde verdichte Schip en Lading, en by de geheele handeldryvende Wereld, te handhaaven, niet kunnende veronderstellen, dat de Republiek van *Venetie* zou aarzelen om de waare Bewerkers van dit Bedrog ter verantwoording te roepen, drongen by den Consul aan, dat hy zich rechtstreeks by den Souverain zou vervoegen. Op een Vertoog, door hem gedaan, kwam geen antwoord.

Recht-

(*) *Resol. Gen.* 26. Maart 1777.

Rechtstreeks scheen men te *Venetie* niet te kunnen vorderen. Op raad des Consuls namen de Heeren CHOMEL en JORDAN weder de toevlugt tot hun Hoog Mogenden, met verzoek, dat zy de tusschenkomst des Hofs van *Weenen* zouden bewerken (*). Zy beraamden, door hunnen Gezant ten dien Hove, den Graaf VAN DEGENFELD, aldaar kennis te doen geeven van dit stuk. Doch deeze vondt niet goed die bevelen stipt na te komen; maar vergenoegde zich, den ontvangen last te ontdekken, aan den Heer CONTARINI, den *Venetiaanschen* Afgezant te *Weenen*; die 'er den *Venetiaanschen* Raad kundschap van liet toekomen, en schroom voor ernstiger gevolgen by deezen verwekte.

XXV. BOEK. 1785.

Het Hof van *Weenen* 'er in gekend.

De Raad zag duidelyk, dat de Staaten der *Vereenigde Gewesten* de zaak ter harte namen, en besloot de vertooning aan te neemen van eene spoedige Regtverschaffing. Hun Hoog Mogenden kreegen de weet, dat de Raad een byzonder Committé of gedelegeerde Regtbank, uit vyf en twintig Regters bestaande, hadt benoemd, belast om de zaak te onderzoeken en Regt te doen; als mede dat de Staatsdienaar, in dit geval betrokken, van *Milaan* was opontboden. Deeze aangestelde Regters, hadden, overeenkomstig met de Regeeringsvorm, in dit Aristo-

Regtshandel te *Venetie*.

(*) *Resol. Gen.* 13. July 1777.

XXV. BOEK. 1785.

ftocratisch Gemeenebest, de magt om een Vonnis te ftryken, waar van geen beroepen was, en last om met het diepst geheim deeze zaak voort te zetten, in zo verre, dat de Leden van die Regtbank zich onder Eede hadden verpligt, om het diepst geheim zelfs voor de Leden van den Raad, te zullen houden, nopens deeze hunne Regtspleegingen. Een wel uitgedagt, maar verfchriklyk, middel om alles te verdonkeren!

Vonnis aldaar geftreeken.

Alle de Papieren en ftukken werden door deeze Regters gevorderd en hun toegefchikt. Omwonden met de digtfte duisternisfen voor de belang hebbende Partyen zette men deeze zaak zes maanden voort; en kwam 'er toen (*), op 't onverwagst, een Uitfpraak te voorfchyn, waar by de Gezant CAVALLI Onfchuldig en vry van alle Aanfpraak verklaard werd, zonder eenige verdere beslisfing omtrent de zaak in onderhandeling: die, naa nog vyf maanden geheim voortzettens (†), het vonnis ten gevolge hadt, by 't welke de Gebroeders ZANNOWICH alleen als de Aanleggers der Bedriegerye werden voorgedraagen, de een, als de meestfchuldige, voor eeuwig, en de ander voor tien Jaaren, gebannen, met verbeurtverklaaring hunner Goederen, tot fchadeloosftelling van CHOMEL en JORDAN; terwyl, in dit Vonnis, duidelyk ftondt,

(*) 11. April 1778.
(†) 30. Aug. 1778.

stondt, dat Schip en Laading, zo wel als het Huis van NICOLO PROVICH, bloote verdichtzels waren van een der Gebroederen ZANNOWICH (*).

Met

(*) *Resol. van Holl.* 24. Oct. 1783. Van deezen ZANNOWICH, die een allerzonderlingste rol speelde, heeft de Heer FORTRAN te *Leipzig*, eenige *Leevensbyzonderheden* opgegeeven, vertaald te vinden in het VIII. Deel der *Mengelstukken* van de *Nieuwe Nederlandsche Bibliotheek* by M. DE BRUYN bl. 554. die hem voor een gesleepen Bedrieger doen kennen; en byzonder voor den Man tekenen, die, in den Oorlog tegen den Keizer, den Staaten een Corps *Montenegrynen* aanboodt tot hulpbenden. Men sloeg zyn aanbod af; maar beloofde hem eene goede belooning, indien hy verhinderen wilde, dat zyne Landslieden, geduurende de oneenigheden met den Keizer, in geenen vreemden dienst overgingen. Hy beloofde dit te zullen bewerken, en reisde ten dien einde af. Terstond, naa het eindigen dier onlusten keerde hy weder na *'s Gravenhaage*, om zyne belooning in te vorderen, voorgeevende, dat zyne onderneeming hem veel moeite en kosten veroorzaakt hadt, eer hy dezelve tot stand kon brengen. Geduurende de raadpleegingen daar over, begaf hy zich na *Amsterdam*, en werd herkend door een der Bedienden van CHOMEL en JORDAN, en op hun aanzoek in hegtenis genomen, en welhaast uit de gyzeling in de crimineele gevangenis overgebragt. Toen zwoer de zogenaamde Prins van ALBANIE, dat hy den hoon zyn Persoon aangedaan, niet zou overleeven. Van alles waar mede hy zich kon schaden, ontbloot, beet hy met de tanden de aderen op, en scheurde ze verder open met glas, zo dat men hem in zyn bloed zwemmende, verstyfd op den grond vondt leggen. Vier dagen stelde men zyn Lyk in 't Gasthuis openlyk ten toon; en werd het vervolgens op een Horde na 't Galgenveld gesleept. —— Deerlyk einde van een Man, die de groote bekwaamheden, welke hy bezat zo jammerlyk misbruikte: zyne vindingryke geest putte zich uit in 't smeeden en aaneenschakelen van bedriegeryen, waar toe hem zeer te

stade

XXV. BOEK. 1785. Misnoegen van hun Hoog Mogenden over dit Vonnis.

Met regt stonden hun Hoog Mogenden ten uitersten verbaasd, als zy vernamen, dat de bewuste *Venetiaansche* Staatsdienaar was vry verklaard geworden, door dezelfde Regters, die valsch en verdicht veroordeelden zaaken door hem voorheen als egt met zyn getuigenis bevestigd. Zy vorderden de redenen te weeten, die de Regters hadden kunnen beweegen, tot het vryspreeken van eenen Man, wiens eigenhandige Brieven zyne schuld volstrekt beweezen. —— Dan het was ligt te voorzien, dat een Raad, die een Regtbank op de evengemelde wyze hadt doen beleggen, dien eisch geheel zou afslaan, gelyk ook geschiedde, en wel uit hoofde der voorregten aan dezelve toegekend. Dit een en ander gaf aanleiding tot nadere, niet min langwylige, onderhandelingen, die egter meer en meer lichts verspreiden over den aart en het beloop der gehoudene Regtshandelingen.

staat kwam, dat hy bykans alle leevende en doode Taalen sprak en schreef. Schoon de Heer J. Grabner, in zyne *Brieven over de Vereenigde Nederlanden* 1792. by A. Loosjes Pz. I. Stuk bl. 100, wat zyn schryven aanbelangt, aantekent. „Ik kan „niet begrypen, hoe men deezen Bedrieger eene uit„gebreide kennis, inzonderheid in de Letterkunde, „heeft kunnen toeschryven: want ik heb eenige zy„ner Memorien aan de Staaten Generaal geleezen, „en daar in niets gevonden, dan een famenweefzel „van niets beduidende zinspreuken en onbeschofte „uitdrukkingen. Zy zouden in de *Fransche* taal „geschreeven weezen; doch waren eigenlyk uit woor„den, in alle leevendige Taalen, zamengeflanst."

gen (*). Uit de Gedenkschriften van den Raad zelve bleek het, dat de Gedelegeerde Regters zich, in den beginne, alleen bezig hadden gehouden met den Persoon des terug ontbodene Staatsdienaars, en andere Beschuldigden niet gedagvaard, vóór de Vryverklaaring en en buiten allen Aanspraak stelling van CAVALLI (†); hier door werd hun overvloedigen tyd gegund om hunne Persoonen en Goederen tegen allen gevaar van vervolging te beveiligen. Geen pooging hadt men aangewend om zich van hunne Persoonen te verzekeren, de vlugt voor te komen, en den geheelen zamenhang van dit weefzel des bedrogs te ontdekken, waar aan de ontydige Vryspraak des Staatsdienaars niet weinig toebragt. Op deeze wyze werd den *Hollandschen* Kooplieden te eenemaal alle gelegenheid benomen, om de Medepligtigen, de gezamenlyke uitvoerders van dit bedrog, die intusschen volkomen in staat waren om hun te kunnen betaalen, aan te spreeken, en verder te vervolgen: of de zaak, by bemiddeling, met den Fiscus te vinden, waar toe ook de

XXV. BOEK. 1783.

(*) *Resol. Gen.* 18. Dec. 1778. 9. Feb. 30. Juny 1779.

(†) Deeze CAVALLI werd, terwyl deeze zaak hing, door den Raad van *Venetie*, als Resident in 't Jaar 1780 na *Londen* gezonden. *Post van den Neder-Rhyn* XI. D. bl. 727. In den Jaare 1783. bevondt hy zich weder te *Venetie*. *Resol. van Holl.* 27. Maart 24. Oct. 1783.

XXV. BOEK. 1785. Zy trekken zich de zaak nader aan.

de *Hollandsche* Consul zich ongenegen toonde.

Hun Hoog Mogenden, hoe zeer misnoegd over de klaarblyklyke onregelmaatigheden en wederregtlyke behandelingen der *Venetiaanen*, en hoe zeer beledigd door de verraaderlyke en den dag ontvlugtende handelwyze, langs welke men, onder den schyn van Vriendschap, en van goed Regt te willen verleenen, hunne Aanmaaningen en beschermend Gezag veragt en beschimpt hadt, toonden zich intusschen nog geneegen, om dit Geschil, eer het verdere gevolgen zou kunnen hebben, „ en hun," gelyk zy zich uitdrukten, „ buiten de onaangenaame noodzaaklyheid te houden om over andere „ middelen te raadpleegen (*)," op de zagtste wyze te behandelen, en CAVALLI door een *Crimineele* Regtbank vrygesprooken, voor een *Civile* te agtervolgen. De *Venetiaansche* Raad ging af van de herhaalde Verklaaringen, dat CAVALLI *op geenerlei wyze kon worden aangesprooken*, en stelde den weg van Burgerlyke Regtspleeging open; doch onder een voorbeding, 't welk alles van kragt beroofde: naamlyk, dat de uitgekomene Vryverklaaring van CAVALLI in volle kragt moest blyven. Men werd te raade om het Geding ten koste des Lands voort te zetten (†). Dan de Heer CHOMEL,

(*) *Resol. Gen.* 7. Feb. 1780.
(†) *Resol. Gen.* 27. Nov. 1780.

MEL, (want de Compagnieschap met JORDAN was toen, zints eenigen tyd, geëindigd,) door eene verderflyke ondervinding overtuigd van de onverantwoordelyke behandelingen, welke hy te *Venetie* te wagten hadt, kon niet besluiten 's Lands Geld vrugtloos te verspillen, en gaf te verstaan, geen kans te zien om het Geding, met eenig nut, te voeren, zonder het behulp van iemand, daar toe van wegen hun Hoog Mogenden gelast (*).

XXV. BOEK. 1785.

De Heer TOR, na *Venetie* gezonden, vordert Voldoening.

De Heer TOR werd ten dien einde na *Venetie* gezonden; doch verwittigd by zyne aankomst, dat hy niets kon uitvoeren, zo hy met geen Publiek Character was bekleed, verwierf hy dat van Resident hunner Hoog Mogenden. By het inneemen van de gevoelens der eerste Regtsgeleerden in *Venetie* ontdekte hy ten vollen, dat geen Regtsgeding, met eenige hoope van een gunstigen uitslag, zou kunnen worden aangevangen. Op dit berigt kreeg hy last by den Raad eenvoudig Redres en Satisfactie te vraagen, aan den Raad overlaatende de wyze te bepaalen, hoe zulks best, volgens de Wetten van *Venetie*, kon geschieden; en voorts te betuigen „ dat hun Hoog „ Mogenden, by verdere weigering van „ Regt., zich in de onaangenaame nood„ zaaklykheid zouden bevinden van hem Ge-

(*) *Resol. Gen.* 11. Dec. 1780.

XXV. BOEK. 1785.

„ Gemagtigde terstond te rug te roepen; „ om zelfs zodanige andere middelen te „ beproeven, en in 't werk te stellen, „ waar door hunne mishandelde Ingeze„ tenen schadeloos konden worden ge„ steld (*).”

Wordt naa weigering van Voldoening weder opontboden, en de zaak met allen nadruk voortgezet.

Dan de Raad, deeze toegeevenheid van hun Hoog Mogenden uit een geheel ander dan het weezenlyk oogpunt beschouwende, voer voort met de billyk gevorderde Voldoening te weigeren. De Eer van onzen Staat gedoogde niet langer een Staatsdienaar by dat Gemeenebest te dulden, en werd de Heer Tor gelast, terstond, zonder afscheid te neemen, herwaards te keeren. Van dit bevel kreeg de Heer Chomel als mede der Staaten Afgezant, de Heer van Wassenaar, te *Weenen* kennis; en de laatste bevel om den *Venetiaanschen* Gezant ten dien Hove, te verstendigen van den ernst met welken hun Hoog Mogenden voorneemens waren, deeze zaak ten einde te brengen, en dat zy zich zelven Regt zouden weeten te bezorgen (†).

De *Venetiaanen* zoeken 's Keizers Bemiddeling. Hun Hoog Mogenden

De *Venetiaansche* Afgezant, dit klemmend Staatsbesluit den Raad medegedeeld hebbende, begon dezelve het stuk met een ander oog in te zien. Verlegenheid en vrees greep de Raadsleden aan. Men werd bedagt op middelen om zich tegen

(*) *Resol. Gen.* 9. Maart, 31. July en 24. Oct. 1781.

(†) *Resol. Gen.* 13. Mey 1782.

gen het naakend gevaar te beveiligen, en vondt niets geschikter dan het verzoeken van 's Keizers Bemiddeling; ten welken einde de *Venetiaanen* hunne zaak op 't schoonst voordroegen (*). 's Keizers antwoord was, dat, wanneer de beide Partyen genegen mogten zyn om zich aan zyne *Arbitrage* te onderwerpen, zyne Majesteit niet ongenegen was dezelve op zich te neemen; doch dat de zaak hem voorkwam voor geene *Mediatie* vatbaar te weezen. De *Venetiaanen* hoogst verblyd met dit voorstel, haasten zich om het te omhelzen, en zogten den Keizer verder te beweegen om dien aangaande der Staaten Afgezant te doen spreeken, en door zyne hooge tusschenkomst onzen Staat tot het aanvaarden van dit voorstel te beweegen: om dus, voor eerst, bevryd te mogen blyven voor het aangekondigde en zo zeer gevreesde misnoegen van hun Hoog Mogenden. Hoe veel moeite zy zich ook gaven en scheenen te zullen slaagen werd het geheel van de hand geweezen. By een breed uitgewerkt Staatsbesluit droegen de Staaten den Keizer voor de onwraakbaare gronden, welke hun wederhielden om deeze zaak aan het Scheidsmanschap zyner Majesteit te onderwerpen; met deeze Vaderland- en Volk lieven-

XXV. BOEK. 1785.

weigeren deezen voor Scheidsman te erkennen.

(*) Hoe zy hunne kwaade zaak zogten te vergoelyken, kan men leezen in *le Courier de l'Europe* XIV. D. N. 27.

XXV. BOEK. 1785.

vende betuiging eindigende, „ dat hun „ Hoog' Mogenden zich niet bevoegd ag- „ ten de finaale Decisie van eene zaak, „ waar in hunne Ingezetenen, op eene „ verregaande wyze waren mishandeld, „ en uit dien hoofde volkomen gereg- „ tigd om de Protectie van hunnen Sou- „ verain te reclameeren, aan eene vreem- „ de Mogenheid over te laaten."

De Keizer ziet'er van af. *Frankryk* wil 'er zich niet toe inlaaten.

De ontvouwing des Geschils, de regtmaatigheid der gevoelens, de billykheid der stappen, van onze zyde gedaan, bewoogen den Keizer den *Venetiaanen* te verklaaren, dat hy zich verder met die zaak niet kon bemoeijen (*). —— Van deezen kant zich geheel verlaaten ziende vervoegden zich de Leden van den *Venetiaanschen* Raad by 't Hof van *Frankryk*; doch met geen gunstiger gevolg dan hunne poogingen by dat van *Weenen* gehad hadden.

Raadslag om de *Venetiaansche* Schepen, in deeze Gewesten in beslag te neemen.

De Graaf VAN WASSENAAR gaf, als de kortste en zekerste weg om de Republiek met eere van deeze zaak af te helpen, en de *Venetiaanen*, die geene kunstenaaryen onbeproefd lieten, tot reden te brengen, en vooral de zo zeer onregtvaardig mishandelde Ingezetenen van den Staat aan hunne wettige Eischen en behoorelyke Schavergoeding te helpen, aan de hand, alle *Venetiaansche* Sche-

(*) *Resol. Gen.* 17. Oct. 14. Nov. 1782. *Resol. van Holl.* 27. Maart 1783.

Schepen, die in de Havens van de Republiek zich zouden mogen bevinden, en inzonderheid het Schip *Il Couriere Maritimo*, indien het nog binnen de Havens was, het uitzeilen te beletten; terwyl het zenden van een aantal Oorlogschepen na de *Middellandsche Zee*, en inzonderheid zodanige als diep zouden kunnen doordringen, op de *Venetiaanen* waarschynlyk geen geringen indruk zou maaken. XXV BOEK. 1785.

Men besloot de Proeve te neemen om de *Venetiaansche* Schepen hier te Lande aan te houden, te verkoopen, om uit die Penningen de bedroogene Kooplieden Vergoeding te verschaffen. De Admiraliteiten kreegen last geene Schepen, aan *Venetiaanen* toebehoorende, te laaten uitloopen; maar daadlyk in beslag te neemen, onderzoek te doen op de Laadingen, in hoe verre ze te *Venetie*, of elders, t'huis behoorden, en tessens de handeldryvende Ingezetenen hier te Lande onder de hand te doen waarschouwen, om, voor eerst, en tot nader berigt, geene Schepen of Goederen na de Staaten van *Venetie* te laaten vertrekken, en die op reis mogten weezen, zo veel doenlyk, te rug te roepen. Voorts den Admiraal Generaal te verzoeken om de Bevelhebbers van 's Lands Oorlogschepen, reeds na de *Middellandsche Zee* vertrokken, of die derwaards, stonden te stevenen, aan te schryven om de Koopvaarders deezer Republiek onder bescherming te neemen

Volvoering hier van.

XXV. BOEK. 1785.

en tegen allen overlast der *Venetiaanen* te beschutten.

Bekendmaaking aan den *Venetieaanschen* Afgezant te *Weenen*.

Onze Afgezant te *Weenen* kreeg last den *Venetiaanschen* Gezant ten dien Hove dit Staatsbesluit mede te deelen, met byvoeging „ dat hun Hoog Mogenden „ geen ander middel over hebbende om „ hunne beledigde en beschadigde Onderdaanen Regt te verschaffen, eindelyk daar toe hadden moeten komen; „ onderwyl genegen blyvende om dit „ Besluit geen verder effect tot laste van „ andere Onderdaanen van *Venetie* als „ die de directe Schuldenaaren waren, „ te doen sorteeren, als het zynen Hee- „ ren en Meesteren zou behaagen, om „ de beledigde en beschadigde Onderdaa- „ nen van hun Hoog Mogenden, door „ derzelver directe Debiteuren schade- „ loos te doen stellen, en nog gaarne „ in consideratie zouden neemen, 't geen „ zyne Heeren en Meesters, daar om- „ trent aan hun door zyn canaal, of an- „ ders, zouden gelieven te doen voor- „ draagen (*)."

Dit maakt een diepen indruk op de *Venetiaanen*. Zy bewerken eene Opschorting

De Admiraliteiten gaven berigt, dat geene Schepen, *Venetiaanen* toebehoorende, alhier gevonden werden; dat het bygezonder aangeduidde Schip, onder Keizerlyke Vlag, reeds in Zomermaand des voorleden Jaars was uitgezeild (†). Schoon

(*) *Resol. Gen.* 9. Jan. 1784.
(†) *Resol. Gen.* 15. 20. Jan. en 24. Feb. 1784.

Schoon zulks dit middel van schadeloosstelling, op dien tyd, kragtloos maakte, deedt de voorslag egter een gevoeligen indruk op den *Venetieaanschen* Raad, die aan onzen Gezant te *Weenen*, door den Ridder FOSCARINI liet antwoorden, meer genegen te zyn om middelen van bevrediging te gebruiken dan die de verbittering zouden kunnen vergrooten; en daarom beslooten hadt geene Represaille te neemen, door, van zyne zyde de *Hollandsche* Schepen, welke zich in de *Venetiaansche* Havens mogten bevinden, in beslag te neemen; den weg van Onderhandeling op nieuw voorslaande, in de hoop, dat hun Hoog Mogenden het gegeevene bevel omtrent de *Venetiaansche* Schepen met den eersten weder zouden intrekken, 't geen zeker de onderhandelingen zeer zou bevorderen. 't Gevolg hier van was eene Opschorting des Besluits (*). En dat ook het verzogte en toegestaane Convoy na de *Middellandsche Zee* en *Levant* tegen de *Venetiaanen* geen plaats greep (†). Tot groot genoegen zeker des *Venetiaanschen* Raads, van welken men meende in 't zekere onderrigt te weezen, dat een geheim besluit genomen hadt om, onder de hand, door magt van Geld, de zaak uit de Wereld te helpen, zo ras 'er reden van dugten

XXV. BOEK.
1785.
van dit Staatsbesluit.

(*) *Resol. Gen.* 27. Feb. 1784.
(†) *Resol. Gen.* 29. Jan. en 8. Maart 1784.

XXV. BOEK. ten was voor ernstige maatregelen van de zyde van deezen Staat (*).

1785. Met de rechtstreeksche Onderhandeling maakte men weinig spoeds. De tusschen beiden aangewende zydelingsche poogingen van den *Venetiaanschen* Edelman BATTEGLIA by den Heer TOR in in *Londen*, en by den Heer CHOMEL zelve te *Amsterdam*, baarden geene uitwerking. Maanden verliepen 'er zonder dat van de zyde der *Venetiaanen* iets het allergeringst verrigt wierd dan alleen een aandrang om het gedagte Staatsbesluit niet alleen op te schorten; maar volkomen te vernietigen: doch hun Hoog Mogenden gaven te kennen „ tot een volmen Ophef van 't zelve niet te kunnen verstaan, en gaarne alvoorens wat duidelyker zouden inzien, hoe verre de Republiek van *Venetie* zou willen komen om aan de beledigde Onderdaanen van hun Hoog Mogenden de zo lang uitgestelde, en tot nu toe geweigerde, Justitie te doen wedervaaren (†).

Zy kunnen geen geheelen Ophef verwerven.

De Rekening van 't geen CHOMEL en JORDAN te vorderen hadden, volgens verzoek en op last hunner Hoog Mogenden overgeleverd zynde, stelde de Graaf VAN WASSENAAR dezelve, in 't begin van Oogstmaand, de Ridder FOSCA-

De *Venetiaanen* vervoegen zich vrugtloos by den Keizer om hulpe.

(*) *Resol. Gen.* 8. Dec. 1783.
(†) *Resol. Gen.* 17. Mey 1784.

CARINI te *Weenen* ter hand, om te beproeven of zulks zou kunnen dienen tot een aanvang der marrende Onderhandelingen. Deeze zondt de Rekening na *Venetie*, waar de Aanhang van CAVALLI, of liever van deszelfs Medepligtigen, (bezeffende dat de gevolgen deezer zaake, vroeg of laat, eindelyk eens op hun zou worden verhaald, en zich vleiende dat de Oneenigheden tusschen hun Hoog Mogenden en den Keizer, die toen ten top begonnen te klimmen, eene hun hoogst voordeelige omstandigheden opleverden,) door hun invloed by den Raad het zo verre wisten te brengen, dat deeze besloot terstond een Postbode na *Weenen* af te vaardigen om te beproeven of zyne Majesteit de Keizer niet te beweegen zou zyn met *Venetie* een Beschadigend en Verdeedigend Verbond te sluiten, of ten minsten zyne Bescherming aan de *Venetiaanen* te verleenen. Doch de Keizer, wat zich ook de *Venetiaanen* van de gunstige tydsgelegenheid mogten belooven, gaf tot antwoord, dat hy zich in deeze zaak geenzins kon laaten.

Vergeefsche Onderhandelingen eens *Venetiaanschen* Gezants in den *Haage*. Raadslag tot strenger middelen.

De Raad, in deeze verwagting teleurgesteld, besloot van de Onderhandelingen door denzelven te *Weenen* voorgeslaagen, af te zien, en een Staatsdienaar na *'s Gravenhaage* te zenden, met verzoek, dat van de zyde der Staaten Gemagtigden zouden benoemd worden, om de zaak, in der minne, met hem af te doen. De Graaf VAN WASSENAAR, dit berigten-

XXV. BOEK. — 1785. tende; beklaagde de arme Kooplieden over het op de lange baan schuiven hunner zaake (*). In Wynmaand verscheen de Heer TORNIELLO ten dien einde, naa dat de Staaten hem aangenaam verklaard hadden, en 'er werden Gelastigden bestemd (†). By hun verslag in Lentemaand des volgenden Jaars beklaagden deezen zich, over de vertraagingen, en de gehoudene handelwyze van de zyde der *Venetiaanen*, en verklaarden dat de Onderhandelingen met den Resident niet verder, met eenige hoop van wel te slaagen, konden worden voortgezet: weshalven zy hun Hoog Mogenden in bedenking moesten geeven of zy niet zouden kunnen goedvinden, dezelve voor afgebrooken te houden, dit den Heer TORNIELLO te verklaaren, het opgeschorte Staatsbesluit, omtrent het aanhouden der *Venetiaansche* Schepen, weder in werking te stellen, met de Admiraliteiten middelen te beraamen, om den bedroogen Kooplieden de uitwerking van eene kragtdaadige bescherming te doen erlangen; als mede zyne Hoogheid te verzoeken aan den Officier over 's Lands Schepen in de *Middellandsche Zee* bevelvoerende, te gelasten om de Koopvaardyschepen der Ingezetenen van den Staat te waarschuwen om op hun hoede te zyn, en

(*) *Resol. Gen.* 16. Sept. 1784.
(†) *Resol. Gen.* 8. en 15. Oct. 1784.

en aan dezelve de noodige bescherming te verleenen, zonder, voor als nog eenige feitlykheden tegen de *Venetiaanen* te pleegen: van dit alles opening doende aan 't Hof van *Frankryk* ten blyke met welk eene toegeevenheid hun Hoog Mogenden, in deeze gansche zaak, waren te werk gegaan, en hoe slegt zulks, van de zyde der *Venetiaanen*, was beantwoord (*).

Geruchten dat de Venetiaanen ons den Oorlog zouden aandoen.

Ten deezen tyde liepen 'er gerugten, dat de *Venetiaanen*, deezen Staat, door binnenlandsche Onlusten geschokt en door een Oorlog met den Keizer gedreigd ziende, een besluit genomen hadden om zich met geweld tegen denzelven te verzetten. De Schout by nagt VAN KINSBERGEN schreef zyne Hoogheid, dat in de Baay van *Toulon*, waar hy lag, deeze oorlogspellende tydingen gingen, dat, volgens 't berigt van twee *Maltheser* Oorlogs Fregatten, de *Venetiaanen* te *Maltha* eene Vloot verzamelden, welke bestaan zou uit negen Schepen van Linie en zes Fregatten, met eenige kleine Vaartuigen; dat een *Hollandsche* Schipper van *Venetie*, te *Toulon* gekomen, sprak van tien Oorlogschepen van daar uitgezeild, om, zo hy meende, voor eerst in de Golf te kruissen, en dat men nog tien andere gereed maakte (†).

In-

(*) *Resol. Gen.* 1. Maart 1785.

(†) Niet geheel ongeloofslyk was dit berigt, wat de Zeemagt der *Venetiaanen* betreft; immers, volgens

XXV. BOEK. 1785. Onze zwakheid in de *Middellandsche Zee.*

Indien deeze gerugten van Oorlog eenigen grond mogten hebben, waren 'er in de *Middellandsche Zee* Oorlogschepen noodig tegen de Vloot der *Venetiaanen*, Kruisfers om hun Koopvaard te benadeelen, en Schepen om de *Nederlandschen* Koopvaarders te geleiden en te dekken; doch bestondt de geheele Zeemagt van den Staat in de *Middellandsche Zee* uit twee Schepen van Linie en drie Fregatten; veel te zwak om deeze drie einden te bereiken, en daarenboven slegts bemand als in Vredestyd (*).

De

gens de opgave van den GRAAF VAN WASSENAAR, bestondt dezelve in zes Oorlogschepen van den eersten Rang, vier Xebecquen, tien Galeyen, en veele andere mindere gewapende Vaartuigen, die geduurig in Zee waren; in het Arzenaal bleef altoos eene Zeemagt van vier en twintig Schepen, zo van den eersten Rang als Fregatten en mindere Vaartuigen naar evenredigheid, allen gereed om, in weinig tyds, aan de bevelen van het Gouvernement te gehoorzaamen; waartoe, voor ieder Schip, in de Magazynen alles, wat ter volle uitrusting noodig is, vaardig ligt. *Resol. van Holl.* 24. Oct. 1783.

(*) Zo verregaande weinig was beantwoord aan de veelvuldige Beloften van Geleide der Koopvaardyschepen, en wel byzonder aan de toezegging den 19 van Oct. des voorleden Jaars gedaan, om, naa den 10 Dec. behoorelyke geregelde Convoyen te verleenen naa verscheidene Havens, dat een aantal Kooplieden, Assuradeurs en Zeehandelaars te *Amsterdam*, in 't Voorjaar zich by hun Hoog Mogenden in 't breede beklaagden over het gebrek van de hoogstnoodige bescherming van de Koophandel en Zeevaard: want, ondanks het evengemelde veel beloovend Besluit, was 'er niet meer dan één enkel Fregat op de Reede van *Texel* verscheenen, 't geen na de *Kaap* de

DE RIDDER VAN KINSBERGEN,
Schout bij Nacht.
J. F. Burckman delin.
Reinr. Vinkeles sculp.

De Schout by nagt VAN KINSBERGEN na de Middellandsche Zee gezonden.

De Admiraal Generaal bestemde eenige Versterking na de *Middellandsche Zee*. Om dit Vlootdeel te gebieden benoemde zyne Hoogheid den Ridder VAN KINSBERGEN. Deeze steevende derwaards, tot dekking van onzen Koophandel, en om de *Venetiaanen*, indien zy de voorgegeevene Vyandlykheden mogten in den schild voeren, wederstand te bieden. Die Vlootbevelhebber bekwam daar ook last, om, in gevalle de gedreigde Oorlog met het Huis van *Oostenryk* tot daadlykheid mogt uitbarsten, tegen de Staaten van den Keizer, in de *Adriatische Zee*, zyne Zeemagt te gebruiken (*).

Staa-

de Goede Hoop bestemd zynde, niet in staat was, om de onder Convoy genomene Koopvaardyschepen allerwegen na de Havens van derzelver bestemming te geleiden: daar dezelven gedeeltlyk geheel Oost- gedeeltlyk geheel Westwaards gelegen waren, 't geen zy aan niets anders dan aan eene verkeerde Directie konden toeschryven: waar in zy verbetering verzogten; ten einde de Koophandel en Zeevaard deezer Landen, eenmaal de zo hoognoodige; doch zo lang te vergeefsch verwagte, Bescherming van de Souveraine Bondgenooten van deezen Staat mogten ondervinden, en behoorelyk genieten: dewyl zy zich, by ontstentenisse van dezelve, eindelyk, in de noodlottige omstandigheden gebragt zouden zien, om de Schattingen, welke zy thans, tot Bescherming van den Handel, zo gewillig, ja dubbel, in 's Lands Schatkist aanbragten, niet langer te kunnen opbrengen: welke omstandigheid voor het Algemeene Welweezen allertreurigst zou zyn, en niet zou kunnen naalaaten de ontzettendste gevolgen naa zich te sleepen. *Resol. Gen.* 23. Mey. *Resol. van Holl.* 25. Mey 1785.

(*) Medegedeeld Berigt.

XXV. BOEK. 1785.

Holland wil dezaak met allen magt voortzetten.

Staaten van *Holland* drongen, by herhaaling, aan op het voor afgebrooken houden der Onderhandelingen met den Resident TORNIELLO; en het ter hand neemen van de middelen door de Gelastigden in hun Verslag aangeweezen: dewyl de Waardigheid der Republiek daar by het hoogst belang hadt, en het niets anders behelsde dan 't geen reeds by voorgaande Staatsbesluiten was vastgesteld (*).

Zeeland, Friesland, Utrecht en Stad en Lande waren van een tegenovergesteld gevoelen.

Zeeland, Friesland, Utrecht, als mede *Stad en Lande* waren van een tegenovergesteld gevoelen, en oordeelden, dat, hoe zeer ook het gedrag der Republiek van *Venetie*, met opzigt tot de Kooplieden CHOMEL en JORDAN gehouden, niet kon worden goedgekeurd, egter de omstandigheden van tyden en zaaken niet toelieten, deswegen eenige sterke middelen aan te wenden, of zich eene Vredebreuk met die Republiek te veroorzaaken; behalven dat het verschil, in deszelfs oorsprong alleen zich bepaalde tot een byzonder Intrest van Particuliere Kooplieden, 't geen almede geene aanleiding scheen te moeten geeven tot eenige Vyandlykheden, byzonder zo lang 'er eenige hoop tot schikkingen overbleef; en dat overzulks de Onderhandelingen met den Heer TORNIELLO volgens zyn Aan-

(*) *Resol. Gen.* 11. April 1785.

Aanbod (*), zo dra mogelyk, behooren hervat, of ten minsten alles in den tegenwoordigen staat gelaaten te worden; nogthans konden zy toestemmen, dat van het beloop en de toedragt deezer zaake aan het Hof van *Frankryk* opening gegeeven en onderstaan wierde, of ook, door het aanwenden van deszelfs goede diensten, of arbitrage, deeze onaangenaame Geschillen zouden kunnen worden uit den weg geruimd (†).

Sterke Taal van *Zeeland*.

Staaten van *Zeeland* spraken op dit stuk zeer sterk. Het was, huns oordeels, met de regelen eener voorzigtige Staatkunde niet overeen te brengen, dat men, om eene Schuldvordering van byzondere Persoonen, oorspronglyk niet boven de 30,000 Guldens beloopende, door geweldige middelen, den Koophandel deezer Landen, die maar even in den laatst geëindigden Oorlog zulke zwaare verliezen geleden hadt, aan nieuwe hindernissen en schaden blootstelde, en de reeds zo in die tyden zeer gedrukte, als in de tegenwoordige kommerlyke omstandigheden met den Keizer, nog merkelyk bezwaard wordende Finantien der Gewesten, om deeze redenen, door zwaare kosten, uit eene zeer waarschynlyke, zo niet onvermydelyke daar uit te ontstaane Oorlog met de Repu-

(*) *Resol. Gen.* 12. April 1785.

(†) *Resol. Gen.* 6. en 24. Mey. 16. Juny. 23. Aug. 1785. *N. Neder. Jaarb.* 1785. bl. 868.

XXV. BOEK. 1785. publiek van *Venetie*, geheel en al tot niet zouden worden gebragt. Waar by nog kwam, dat zodanig eene behandeling zeer waarſchynlyk de zaaken tusſchen den Keizer en de Republiek, met betrekking tot deszelfs Eiſchen, in plaats van ze tot een vergelyk te kunnen brengen, dezelve meer zouden worden agter uit gezet: naardemaal die Vorst, reeds in den Jaare MDCCLXXXIII, door die van *Venetie* verzogt om Scheidsman in deeze zaak te weezen, zeer waarſchynlyk hunne party tegen onzen Staat zou kunnen trekken. —— Dat indien men, onverhoopt, tegen de gronden der Unie, tot het tegendeel mogt beſluiten, Staaten van *Zeeland* zich op het kragtigst niet alleen daar tegen verklaarden, en de naadeelige gevolgen, hier uit voortvloeiende, voor rekening der Gewesten, welke hunne toeſtemming gaven, overlieten; maar, boven dien, dat zy nimmer eenige kosten, zo in de uitrustinge der Schepen tot Convoy des Koophandels deezer Landen, in dit geval, als van de verdere gevolgen van zodanig een ſtap zouden helpen draagen, en aan zich behielden om de ſchade, die de Handel van *Zeeland*, door zodanig eene handelwyze van hun Hoog Mogenden, mogt lyden, op de Bondgenooten, in tyd en wyle, te herhaalen (*).

Vee-

(*) *Not. van Zeeland* 17. Maart, 18. April 1785.

Veelen in den Lande, en althans het handeldryvend gedeelte meest, hielden het daar voor, dat dit Geschil geenzins blootlyk bestondt in de vordering van een Eisch, die daar by belang hebbende Ingezetenen van deezen Staat vermeenden wettig van den Staat van *Venetie* te vorderen; maar in tegendeel in eene handhaaving van het Algemeene Regt der Ingezetenen van dit Gemeenebest, tegen de onregtvaardige handelingen eener buitenlandsche Mogenheid, die goed kon vinden de bedriegeryen door eenigen haarer Onderdaanen gepleegd, op alle mogelyke wyze, te beschermen en te begunstigen, en dus doende voor alle Bedriegers den weg ter straflooze berooving van *Nederlands* handeldryvende Ingezetenen open te zetten. Dat, daarenboven, het Geschil, thans vooral bestondt in eene ernstige en hoogstnoodzaaklyke handhaaving van de Eer en het Hoog Gezag van den Souverain deezer Landen zelve, als welke zich deeze zaak, op eene wettige en verschuldigde wyze, hadt aangetrokken, en hier van niet te rug kon komen, zonder zich voor het aangezigt van geheel *Europa* te vernederen, als eene Mogenheid, welke eene Bescherming aan de Ingezetenen beloofde, die zy egter niet in staat was te verleenen. Dat, indien de zaak deezer Kooplieden niet ten strengsten werd voorgestaan, en niet met de hoogste Magt deezer Landen ondersteund en verdeedigd, 'er geene reden was die eenig mensch, naa dergelyk eene

XXV. BOEK.

1785.

Dit stuk door veelen hoogst belangryk gekeurd.

XXV. BOEK. 1785.

weigering, zou kunnen overreden, om zich te begeeven onder de bescherming van een Staat, die afsloeg de heiligste Regten zyner Ingezetenen met magt te handhaaven en te doen gelden (*).

Zonder Regtverkryging blyft deeze zaak hangen.

Hoe veel reden CHOMEL hadt om zich te vleijen, dat het Verslag der Gelastigden (†), als steunende op de duidelyke bewoordingen, van voorheen genomene Staatsbesluiten, in een Besluit zou veranderd geweest zyn; hoe zeer deeze verwagting op de aart der zaake rustte, vonden de Afgevaardigden der gemelde vier Gewesten goed niet alleen dit Verslag; maar ook de by herhaaling aan hun Hoog Mogenden, door CHOMEL ingeleeverde Verzoekschriften, over te neemen, en, niet tegenstaande de dringenste aanzoeken door Staaten van *Holland*, die geduurig de hooge Bondgenooten aanmaanden, om eindelyk deeze zaak, overeenkomstig met de Eer van den Staat en het waare Belang der Ingezetenen af te doen, onafgedaan te houden: waar door de *Venetiaanen*, niet zonder eenigen schyn van grond, de hoop koesterden, dat zy, ondanks de volstrekste weigering van hun Hoog Mogenden om het Staatsbesluit ten hunnen nadeele geveld, te vernietigen, door hunne kunstgreepen en gewaande Onderhandelingen, het zo ver-

(*) *Post van den Neder-Rhyn* XI. D. bl. 721. enz. *Courier van Europa* I. D. *Bylaagen* bl. V.

(†) Zie hier boven bl. 352.

verre gebragt hadden, dat het Staatsbesluit, niet in naam, maar met de daad, geheel vervallen was (*). —— De toon, dien TORNIELLO voerde, toen hy in Wynmaand affcheid nam, wees zulks genoegzaam uit. Wel verre dat 'er iets vyandlyks tegen de *Venetiaanen* gepleegd was, bedankte hy, te dier gelegenheid, uit naam der Republiek van *Venetie*, voor het Convoy door den Capitein VAN KINSBERGEN aangeboden en verleend aan twee *Venetiaansche* Koopvaardyschepen van *Smirna* komende (†). XXV. BOEK. 1785.

BLAD-

(*) *Post van den Neder-Rhyn* XI. D. bl. 732.

(†) *Resol. Gen.* 7. Oct. 1785. De Heer CHOMEL heeft, buiten vyf eerbiedige, doch dringende Requesten, aan hun Hoog Mogenden op verscheide tyden, ingeleverd, als op 24. Mey en 29. Nov. 1785. 27. July, 14. Sept. en 28. Dec. 1786. nog in 't begin des Jaars 1787. aan ieder der Hooge Bondgenooten, by breeduitgewerkte Verzoekschriften, zyne wettige Regten voorgedraagen; doch met geen anderen uitslag, dan dat hy zich langs hoe meer in zyne verwagting zag te leur gesteld. 't Welk eindelyk heeft te wege gebragt dat CHOMEL, naa twee Jaaren vergeefsch wagtens op de uitwerking der Besluiten van hun Hoog Mogenden, zich genoodzaakt gevonden heeft, zyne belangens aan de Staaten van *Holland*, als zyne wettige Souverain aan te bevelen, en van Hoogstderzelver Regtvaardigheid te vorderen, die Bescherming, waar toe de natuur der zaak en de herhaalde plegtige verklaaringen hem Regt gaven. *Post van den Neder-Rhyn* XI. D. bl. 732. Nog terwyl wy dit schryven 1792. hangt deeze zaak.

Einde van het Negende Deel.

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

Bee-

C.

Kei-

De-

Voor-

BERICHT VOOR DEN BINDER.

De Plaaten moeten tegen over de volgende Bladzyden ingevoegd worden.

'T Portrait van VAN BRAAM tegen over bl. 182
———————— PIETER PAULUS 276
———————— KINSBERGEN 350